

EKUMENSKI ZBORNIK

*Zbornik predavanja i pismenih radova predavača, učesnika i saradnika
Škole ekumenizma
2009/10*

EKUMENSKI ZBORNIK: Zbornik predavanja i pismenih radova predavača, učesnika i saradnika Škole ekumenizma 2009/10 (broj 4)

© EHO

Sva prava zadržana, nijedan deo Ekumenskog zbornika ne može se reprodukovati u bilo kom obliku bez dozvole Ekumenske humanitarne organizacije.

Kopije ove publikacije mogu se naručiti poštom ili imejlom na sledeće adrese:

Ekumenska humanitarna organizacija

ul. Ćirila i Metodija 21

21000 Novi Sad, Srbija

tel/fax: + 38121466588 / + 38121469616 / + 38121466911

imejl: teo@ehons.org

Elektronske kopije svih brojeva Ekumenskog zbornika mogu se skinuti sa veb sajta EHO:

www.ehons.org

Izdavač: Ekumenska humanitarna organizacija

Direktor: Vladislav Ivičiak

Urednik: Teofil Lehotski

Stručni saradnici: dr Roman Miz, Martin Hovan, Vladislav Ivičiak, dr Rut Lehotski, Aleksandar Trudić, Borka Vrekić, Monika Zornjan.

Dizajn, prelom teksta i priprema za štampu: Teofil Lehotski i Miloš Moravek (MBM-Plas, Novi Sad).

Na naslovnoj strani nalazi se logo Svetskog saveta crkava (World Council of Churches).

ISBN 978-86-85043-45-1 (elektronsko izdanje)

Ova publikacija i Regionalna škola ekumenizma 2009/10 omogućeni su uz finansijsku podršku *KerkInActie* (Holandija) i *Evangelische Kirche in Dortmund und Lünen* (Nemačka). Za sadržaj Zbornika odgovorni su Ekumenska humanitarna organizacija i autori/ke tekstova, ali ne može se smatrati (ni pod kojim okolnostima) da Zbornik odražava stavove Ekumenske humanitarne organizacije, donatora ili Svetskog saveta crkava.

Umesto predgovora

Religije su fenomen koji postoji od pamtiveka. Savremeni ekumenizam je, može se reći, „produkt“ modernog doba i neophodan je kao korak ka mirnijoj i srećnijoj budućnosti čovečanstva. Neki ga posmatraju kao posledicu, a neki kao neophodan uslov ka razvoju sveta u pravcu osećaja stabilnosti i prihvatanju drugih i drugačijih duhovnosti. On nije oblik nad-crkve niti politički pokret, već tendencija da se međucrkvenci i međureligijski dijalog razvije u potpuno novom „svetlu“ bez autokratske nadmoćnosti vladajućih sila već u duhu ravnopravnosti i razumevanja. Negde i nekad će se ekumenizam posmatrati i kao uzrok novim religijskim pojavama, hteli mi to ili ne da opovrgnemo, samo će biti potrebno vreme. A i akteri i prostor.

Ukoliko posmatramo sredstva masovnog komuniciranja, svetsku ekonomiju, međunarodno pravo ljudskih prava i sve pojave koje čine savremeni svet, jedan od zadataka verskih zajednica jeste da budu, ako ne promenljive, već informisane o svim aktuelnim dešavanjima koje uzdrmajaju svet. Informacija i znanje su resurs sadašnjosti i budućnosti, a upravo ovaj Zbornik omogućava da se, na jedinstven način, informišemo o gore pomenutim promenama, pojavama među verskim zajednicama i religijama sveta. Škola ekumenizma Ekumenske humanitarne organizacije je vid platforme za susrete različitih mišljenja i zahvaljujući mnogima, ona se ispunjava već petu godinu za redom i rezultati će biti vidljivi još dalje i još više kako učesnici/ce i predavači/če budu zajedno srastali u dijalogu mira i razumevanja.

U rukama držite novi-četvrti broj Ekumenskog zbornika. Obaveznim radovima polaznika Škole ekumenizma priključeno je još nekoliko radova za koje se smatra da će doprineti dubljem razumevanju ekumenizma. Autorski pristupi variraju od pastoralnih, preko teoretsko-teoloških, potom istorijskih i etnološko-antropoloških prikaza, zatim opservativnih i ličnih promišljanja o bitisanju i smrti, pa sve do praktičnih iskustava u međucrkvenoj saradnji, dijakoniji i izgradnji mira. Neizostavni deo i ovog Zbornika čini predstavljanje pojedinih crkava i verskih zajednica, kao i njima svojstvenih teološko-praktičnih tema sa širim ekumenskim implikacijama.

Sastavni deo Škole su specijalne radionice, organizovane s ciljem da se aktivisti/kinje crkava i verskih zajednica osnaže za društveni angažman u smislu izgradnje mira i tolerancije. Tematika jedne od radionica bila je uvođenje u osnove medijskih umeća za crkvene aktiviste. Stoga prenosimo pismeni rad predavačice i neke od radova polaznika/ca ove radionice.

Svima koji žele da se šire informišu o raznim aspektima ekumenske tematike, kao i da temeljitije bave proučavanjem ekumenizma, toplo preporučujemo *Preporučenu literaturu za dalje studije ekumenizma* u zadnjem delu ovog Zbornika.

Teofil Lehotski i Aleksandar Trudić

Sadržaj

<i>UMESTO PREDGOVORA</i>	1
<i>EKUMENIZAM IZ PERSPEKTIVE PREDAVAČA ŠKOLE EKUMENIZMA</i>	3
Roman Miz EKUMENIZAM U PROCEPU	3
Martin Hovan PASTORALNA DIMENZIJA POMIRENJA.....	4
Stanislav Hočevar VAPAJ NAD SVIM VAPAJIMA: ŽELJA ZA JEDINSTVOM	9
Živica Tucić EKUMENIZAM	12
Roman Miz TRI ASPEKTA EKUMENIZMA	13
Dušan Beređi EKUMENSKI ASPEKTI ALFA KURSA	15
<i>CRKVE I VERSKE ZAJEDNICE</i>	19
Nandor Kiš REFORMATSKA HRIŠĆANSKA CRKVA	19
Nandor Kiš HRONOLOŠKI ISTORIJAT REFORMATSKE CRKVE NA PROSTORIMA VOJVODINE I U OKRUŽENJU	23
Ana Palik-Kunčak EVANGELIČKA METODISTIČKA CRKVA.....	26
Lejn Stofer TEOLOGIJA MENONITA I MENONITSKI CENTRALNI KOMITET	29
Igor Đurčik FENOMEN EKUMENIZMA U KONTEKSTU TEOLOGIJE HRIŠĆANSKE ADVENTISTIČKE CRKVE	36
Admir Muratović UGOVOR O MIRU IZMEĐU MUHAMMEDA A.S. I MONAHA IZ MANASTIRA „SANTA KATARINA“	43
<i>RADIONICE</i>	45
Dubravka Valić-Nedeljković MEDIJI CRKAVA I VERSKIH ZAJEDNICA I LAIČKI MEDIJI SA VERSKIM SADRŽAJIMA: PROŠLOST, SADAŠNJOST, BUDUĆNOST	45
Dragan Trajčevski ODNOS SLUŠALACA PREMA PROPOVEDI.....	48
Aleksandra Bulašević ZAŠTO NEMA ČASNIH SESTARA U BOLNICAMA?	50
<i>EKUMENIZAM IZ PERSPEKTIVE POLAZNIKA I PRIJATELJA ŠKOLE EKUMENIZMA</i>	51
Branislav Skrobinja DVE MONAHINJE.....	51
Vesna Zahorcova i Anna Valašekova ZNAČAJ I ULOGA SLUŽBE DIJAKONIJE U CRKVI.....	67
Svetlana Marko SVETI KRST - JEDNA OD DVE SVEČANOSTI	73
Aleksandar Trudić O OMLADINSKOM RADU ZASNOVANOM NA VERI	74
Jelena Smiljanić SINKRETISTIČKI OBIČAJI KULTA UMRLIH U JUŽNOM BANATU	76
Svetozar-Saša Kovačević O MISSI OECUMENICI	80
Ivana Indin KAKO SAM POSTAJALA EKUMENKA	83
Slobodanka Rilak LJUBAV – ISUSOV TREĆI PUT	89
Nikola Knežević OSNOVNI PRINCIPI HRIŠĆANSKE DEMOKRATIJE	91
<i>PREPORUČENA LITERATURA ZA DALJNJE STUDIJE EKUMENIZMA</i>	99
Džon Vesli EKUMENSKI PRINCIP	91
Roman Miz IZBOR IZ LITERATURE O EKUMENIZMU	106
<i>RASPORED OSTVARENIH PREDAVANJA, TEMA, PREDAVAČA I AKTIVNOSTI ŠKOLE EKUMENIZMA 2009/10</i>	120

Ekumenizam iz perspektive predavača Škole ekumenizma¹

Dr Roman Miz

Ekumenizam u procepu

Kratak rezime: U ovom tekstu autor izdvaja tri problema, kako ekumenizma, tako i hrišćanstva: ateizam, nehrišćanske religije i sekularizaciju.

Ključne reči: *ateizam, ekumenizam, nehrišćanske religije, sekularizacija*

Naše gledanje na ekumenizam je strogo hristološko i bio bi promašaj ako bismo na taj fenomen gledali s nekog drugog stanovišta ili razloga. Međutim, pojavljuju se i neke druge dimenzije, koje se u stvari ne kose sa hristološkim poimanjem ekumenizma, ali orijentisane su na neke druge praktične razloge, kod kojih naša hrišćanska razjedinjenost i podela smetaju i otežavaju, pa čak i celokupnom hrišćanstvu daju neku negativnu ocenu.

To su uglavnom: nehrišćanske religije, zatim ateizam i sekularizacija.

Nehrišćanske religije operišu sa činjenicom naše hrišćanske podeljenosti. Oni to dovode do neozbiljnosti hrišćana i uopšte autentičnosti hrišćanstva kao objavljene religije. Ne mogu razumeti da hrišćani imaju tako suprotstavljena mišljenja i različitosti. Da oni, koji imaju Sveto Pismo, pa i crkveno predanje, mogu tako različito interpretirati Božju reč i poruku. Ta stvarnost zaista umanjuje autentičnost i autoritet hrišćanstva.

Ovo se najviše odražava u misijama, gde se navešta Evanđelje paganskim narodima. Pa zapravo savremeni ekumenizam je i nastao pre dvesta godina u misijama, kada su misionari hrišćanskih denominacija, a pod vodstvom pastora Viljama Kerija, došli do zaključka da oni sami sebi protuslove i da neće biti uspeha ako ostanu i dalje tako razjedinjeni.

Ateisti odbacuju svaku veru osim vere u svoj ateizam. Oni duboko veruju da u ništa ne veruju, ali razjedinjenost hrišćanstva koriste kao adut u svojoj propagandi. A mi im dodajemo materijala za njihove manipulacije. Naša razjedinjenost ide u prilog njihovim tvrdnjama o apsurdnosti vere u nadnaravnost, što oni uporno tvrde.

Sekularizacija je takođe vrsta ateizma ali bez naučnih ambicija. Sekularizovane ljude hrišćanstvo nije proželo. Oni su na njegovoj margini. Naše je svedočenje premalo. Nije dovoljno. Preslabo je. Svakako jedan od faktora našeg nedovoljnog hrišćanstva je verska podeljenost i nezainteresovanost uspostavom jedinstva. Živimo kao da se to događa u daljnjem komšiluku, a ne u mojoj kući. Mi smo preokupirani drugim, za nas „važnijim“ problemima. Ekumenizam nije naš imperativ, maltene sa samozadovoljstvom izjavljujemo. Pokrivamo se floskulom da smi mi prava Crkva, a tko se želi ujediniti – neka priđe k nama. I problem je rešen.

Ima ljudi koji tvrde da je ekumenizam u krizi, da je nastupilo zimsko doba, zamrzavanje ekumenizma. Ali prirodni je zakon da nakon zime dolazi proleće, da nakon zamrzavanja nastupa otapanje. Nostalgija za ujedinenim hrišćanstvom živi i zimi i doći će vreme kada će se probuditi, jer je to želja Boga, a ona će se, ipak, jednom ostvariti. Ekumenizam je problem živih ljudi. Sa smrću taj problem nestaje. Tada smo svi jedno i sve nam postaje jasno.

¹ [Prim.ur.] Pod predavačima se na ovom mestu podrazumevaju osobe koje su održale predavanja do formalnog kraja *Škole ekumenizma 2009/2010*, 31. avgusta 2010. Neki od kasnije spomenutih prijatelja i polaznika ove i ranijih ciklusa Škole ekumenizma su održali predavanja u daljnjim školskim godinama posle navedenog datuma.

Martin Hovan

Pastoralna dimenzija pomirenja¹

Kratak rezime: U ovom tekstu je izloženo na koji način treba da uzmemo pomirenje u službi i kako treba da se postavimo kada je pitanje pomirenje između pojedinaca/ki i grupno pomirenje.
Ključne reči: *Božija punomoć, ljubav, pastoralna dimenzija pomirenja*

Živimo u vremenu i okolnostima kada je skoro ceo svet, a time i naše uže područje zahvaćeno raznim nespornostima, sukobima i neprijateljstvom. Kao hrišćanska crkva nalazimo se pred izazovom i obavezom da zajedno tražimo odgovore i rešenja koja imaju jedan imenitelj za sve ljude: da se ostvari „Slava na visini Bogu i na zemlji mir, među ljudima dobra volja“ (Lk. 2, 14). Nažalost, istorija čovečanstva je obeležena mržnjom i nasiljem, što je uvek narušavalo zdrav odnos među pojedincima i narodima, a naše stoleće je prezasićeno takvim tragedijama. Neki događaji našeg vremena ispoljavaju jasne konture prorečenih apokaliptičkih događaja. Međutim, imajući upravo to u vidu, crkva i pored konfesionalne različitosti, treba da zrači osobinama „carstva Božjega“ tj. pravdom, mirom i ljubavlju. Već i samo proučavanje teme o pomirenju, predstavlja impuls za stvarni proces pomirenja među narodima. Neophodno je da crkve (konfesije) i u ispunjavanju ovog zadatka potvrde da su „graditelji mira“ i tako prema obećanju „sinovi“, odnosno narod Božji (Mt. 5, 9). Mi upravo time vršimo jedinstveno poslanje koje imamo od samog Spasitelja: „Vi ste so zemlje“ i „Vi ste svetlo sveta“ (Mt. 5, 13.14). A to znači, svetu potrebni i korisni, jer upravo takvim vrednostima, po blagodati Božjoj, omogućujemo opstanak samoga sveta i zdravog odnosa među ljudima i narodima.

I Činjenica zla i neprijateljstva među ljudima i narodima

1. U proučavanju ove tematike od izuzetne važnosti su reči upozorenja koje je Isus rekao učenicima u pogledu najrazličitijeg zla koje će se događati na svetu u narednom vremenu. Jedno od tih upozorenja glasi: „U svetu ćete imati nevolju, ali ne bojte se; ja sam nadvladao svet“ (J. 16, 33). Apostol sa razlogom upravo ove reči citira kao poslednje Hristovo upozorenje koje je izrekao učenicima, neposredno pre raspeća. Sadržaj ovog predskazanja daje poseban značaj za celu crkvu svih vremena.

2. Jevanđelisti nam donose i druga, slična, upozorenja. Tako npr. jevanđelista Luka zapisuje: „A (Isus) učenicima reče: Nije moguće da ne dođu sablazni; ali teško onome s koga dolaze ...“ (Lk. 17, 1). A jevanđelista Matej u istom smislu ističe: „Teško svetu od sablazni! ... jer je potrebno da dođu sablazni; ali teško onom čoveku kroz koga dolazi sablazan“ (Mt. 16, 7). Dok Apostol Jovan koristi termi TLIPSIS = nevolje, patnje - fizičke i duševne, dotle sinoptici govore o SKANDALON = iskušenje, sazblazni, zamke i slično. Apostol Pavle upozorava i na DICHOSTASIE = razdore i strančarenja (Rim. 16, 17), AIRESIS i SHISMA = podele i cepanja, iz razloga različitog shvatanja nauke jevanđelja.

Posebno je značajno da se spomene izreka Isusa Hrista iz Njegovog govora na gori: „Čuli ste da je rečeno: Ljubi bližnjega svoga i mrzi neprijatelja svoga“ (Mt. 5, 43).

Zahtev o ljubavi prema bližnjemu je citat knjige Levitske 16, 18, ali drugi deo o mržnji neprijatelja nije citat Svetoga pisma. Ispoljavanje mržnje prema neprijateljima je bio sastavni deo religioznosti fariseja, slično kao i Kumranskih Esena, ali nikada po Božjem zahtevu. Naprotiv, mržnja je uvek predstavljala podelu ljudskog društva kao celine, ona je ugrožavala upravo one moralne i duhovne vrednosti u narodu koje su uvek važile kao Bogom dane i osnovne. Svuda gde su ljudi razvrstavani kao „bližnji i neprijatelji“, „poželjni i nepoželjni“, „vlastiti i stranci“, tamo ne samo što to postaje koren svakovrsnom nacionalizmu, već i verskom fanatizmu. Čovek treba da oseća svoj dug prema svakom čoveku podjednako. To

¹ Referat autora na simpozijumu *Ekumenski dijalog o pomirenju*, Beograd, 19. - 22. februar 1996.

zapravo znači taj uzvišeni Hristov poziv: „Ljubite neprijatelje svoje i molite se za gonitelje svoje, da budete sinovi Oca svoga koji je na nebesima ... „ (Mt. 5, 44.45).

U svim ovim slučajevima bolno i potresno deluje činjenica kada se kaže da je sve to „potrebno da dođe“ ili „nije moguće da će doći... „. Verujem da je pravilan način shvatanja i tumačenja svih ovih i sličnih predskazivanja, ako se u sažetom odgovoru navedu sledeći razlozi pojava svih vrsta zala i iskušenja:

- a) Prema Apostolu Pavlu to se događa zato: „da se pokažu poštenu (za razliku od zlih) koji su među vama“ (1. Kor. 11, 19).
- b) Nevolje nas uvek podsećaju da živimo u svetu gde uveliko vlada greh i sva opakost ljudske pale prirode, koja stalno podleže sotonskim iskušenjima (Rim. 8, 35. 36; Ef. 6,12).
- c) Kao oblik Božjeg karanja i dopuštenja da narodi prepoznaju teške posledice počinjene nepravde i bezbožnosti, ali uvek sa konačnom Božjom namerom da ih odvraća od svakog zla i kroz pokajanje privede k sebi u poslušnost vere (Jevr. 12,6).
- d) Kao Božje sredstvo da pojedince i svoj narod sačuva od gordosti, egoizma i drugih poroka (2. Kor. 12, 7).

3. U Jevanđelju po Jovanu ljubav i mržnja dostižu vrhunac Jovanovog razmišljanja. U mržnji sveta protiv Boga i Hrista, protiv učenika i crkve, leži stvarni greh i osnovna razlika između svetla i mraka. Taj ko čini zlo, mrzi na svetlost i ne ide na svetlost, da se ne obelodane njegova dela (J. 3, 20). Mrzeti na svetlo znači biti zaslepljen i gonjen silom mraka. Mržnja, dakle, ne proizilazi od čoveka samog, već to on čini po sili kušnje kneza tame koji vlada u ovome svetu. Već u samom izrazu „mržnja“ krije se tajna zla. Svet mrzi Isusa (J. 7, 7. 15, 18), a time i Boga (J. 15,23). A pošto mrzi Isusa i Boga, mrzi i učenike (J. 17,4; 1. J. 3, 13). Svako ko živi na svetu stalno je u opasnosti da će biti zahvaćen pogubnim silama tame. Tako mržnja postaje demonsko - metafizička sila. Na osnovu svega ovoga stoji konstatacija da Isus ne priznaje i ne odobrava nikakvu tzv. „svetu mržnju“, koja je među ljudima čak smatrana kao pozitivna reakcija. Naprotiv, tu gde se mržnja javlja u osećanjima, čulima ili razumu, zasluđuje radikalno iskorenjivanje od samog njenog začetka.

II Božja punomoć u Crkvi da pastoralnom službom posreduje i dovodi do pomirenja

Svaki pokušaj mirenja dve osobe ili strane koje su u međusobnoj zavadi, spada u najpotrebnije i najplemenitije službe. Svaka osoba, koja preuzima na sebe takav zadatak, ima izgled na uspeh postizanja pomirenja samo ako je ispunjena čistom, nesebičnom i nestranačkom ljubavi. AGAPE ne samo što daje pravo da se „treća osoba umeša“ u jednu spornu situaciju, već ona daje i sva prava i moralnu vrednost, nadahnjuje je pravnim kvalitetima, žrtvuje najveću cenu za ostvarenje krajnjeg cilja - mira.

Kada je Bog u svojoj premudrosti i savršenoj ljubavi odlučio da spase grehom otuđeno i umrtvljeno čovečanstvo, učinio je to činom pomirenja koje je ostvario najvećom mogućom cenom: žrtvovanjem svoga Sina Isusa Hrista. To delo je prava i savršena SOTERIA celog čoveka i sveg ljudskog roda, te zato predstavlja srž novozavetne nauke.

Termine: KATALLASSO (pomiriti) i KATALLAGENAI (biti pomiren, dati se izmiriti) upotrebljava samo Apostol Pavle. Bog miri nas odnosno svet sa sobom (2. Kor. 5, 18.19). Time nije rečeno da se Bog miri sa svetom, naprotiv, mi smo sa Bogom mireni ili izmireni (R. 5, 10). Bog i ljudi čak ni u činu pomirenja nisu međusobno jednaki. Pomirenje ne menja stanje u tom smislu da se Bog i ljudi mirenjem izjednačuju, da od neprijatelja sada postaju prijatelji. Naprotiv, upravo u pomirenju je nadređenost Boga u odnosu na čoveka sačuvana do kraja.

KATALLASSEIN znači, obnavljanje odnosa između Boga i ljudi, a na taj način promenu i obnavljanje samih ljudi. U rečima: „A sve je od Boga koji nas je preko Hrista izmirio sa sobom ... „ (2. Kor. 5,18) izmirenje je navedeno upravo kao dokaz najpotpunijeg oblika obnavljanja, koje je uopšte moguće za čoveka. A to znači da je postao nova stvar, da je sve staro prošlo i sve novo postalo. Tako temeljita promena ne znači samo nov način mišljenja i

verovanja, već potpuno nov pravni odnos prema Bogu. U izmirenju se isto tako dogodilo i mnogo više od čina odstranjivanja krivice - opravdanje i to kada je Bog pomirio svet sa sobom „ne uračunavajući im njihove prestupe ... „ (2. Kor. 5, 19).

A sada, nakon tog dela pomirenja i opravdanja, Bog ljudima šalje svoje svedoke, posredstvom kojih se obraća svim ljudima i koji u ime Hrista mole: „Pomirite se sa Bogom!“ (2. Kor. 5, 20). U ime Božje prevelike ljubavi u kojoj je žrtvovao svog jedinorodnog Sina obraća se sa molbom ljudima i nudi im potpuno obnovljenje života. A nas, ovako pomirene sa Bogom i pozvane da vršimo službu pomirenja u Njegovom imenu, „pokreće Hristova ljubav“, da više ne živimo samima sebi već za Onoga koji je radi nas umro i vaskrsnuo. Pomirenjem je savladana naša grešna sebičnost, naš egocentrizam i uspostavljeno je zajedništvo sa Bogom, u kome, umesto sebičnosti, mesto zauzima život za Hrista.

Odgovor na pitanje da li su ljudi pri činu mirenja aktivni ili pasivni glasi: Oni su aktivirani. Posredstvom same službe mirenja, sam Bog ih aktivira, On im daje pravo i mogućnost da se pomire sa Njime. Svaki ko prima izmirenje, ne prima ga tako kao što se, na pr. primaju udarci (pasivno), već tako što Bog šalje svoje svedoke preko kojih moli čoveka (2. Kor. 5, 20).

Više nije ni moguće da se vrednuje i poštuje aktivnost ljudi od toga, kada ih darodavac (Bog u Hristu) moli da prime dar. Već time što Apostol Pavle označava službu pomirenja kao molbu, potpuno je isključena mogućnost da pri tome smatra čoveka kao potpuno pasivnog. Čovek ostaje i u mirenju (procesu pomirenja) ličnost i upravo zato što je ličnost, on je i aktivno biće te i samo pomirenje za njega može doći u obzir.

O pomirenju Apostol Pavle govori uvek u formi ličnog priznanja (ispovedanja): „mi“ smo izmireni (Rim. 5, 9.10). O izmirenju sveta, Apostol govori samo u 2. Kor. 5, 19.20. Važna je činjenica da je izmirenje određeno i omogućeno svim ljudima, bez ikakvog ograničenja. Ali, upravo zato što svi još nisu čuli vest o pomirenju i samo pomirenje još nije završeno. „Naše“ izmirenje je završeno, o njemu apostol Pavle govori u aoristu, ali ne i o pomirenju sveta. Izmirenje sveta još nije završeno, kao ni odbačenje Jevreja; oboje je počelo da se događa u krstu Isusa Hrista i još uvek traje. Zato Apostol i kaže: „Jer ako je njihovo odbacivanje donelo pomirenje svetu, šta će drugo značiti njihovo primanje - nego život iz mrtvih“ (Rim. 11, 15).

Kada je reč o pastoralnoj službi u objavljivanju kao u posredovanju izmirenja, onda je ona najbolje izražena pojmom DIAKONEO. Ovaj glagol najbolje izražava službu ljubavi. U helenističkom svetu služenje je bilo nisko vrednovano. Vladati, a ne služiti, to je dostojno čoveka! - vladalo je sveopšte uverenje. Često upotrebljavana forma je glasila: „Kako može čovek da bude sretan, kada mora da služi...?“ A sofista je izražavao svoju doslednost kada je rekao da pravi čovek može da služi samo svojim ličnim željama.

U Jevrejstvu je značaj služenja zasnovan na odnosu čoveka prema Bogu i prema Njegovim zapovestima. Zapovest o ljubavi prema blišnjemu, kao što se voli samoga sebe, (3. Moj. 19, 18) sadržala je i dužnost službe prema blišnjemu. Iz ovih razloga, orijentalni način shvatanja službe ne vidi ništa dostojno u tome. Naprotiv, odnos sluge prema gospodaru je za njega prilika koju rado prihvata, posebno ako je to služenje „velikom“ gospodaru.

Nažalost, promene u shvatanju i praktikovanju službe se i tu tokom vremena menjaju, ali u negativnom pravcu. U farisejskim krugovima se sve više naglašavao uslov službe, tj. pravednike i dostojne ili nepravednike i zato nedostojne bilo kakve službe. Takav stav je vodio ka tome da se sve više gubila odgovornost za blišnjega, da bi se i na osnovu službe isticale lične zasluge pred Bogom.

Isus pročišćava pojam DIAKONEO i DIAKONEIN od svih deformacija do kojih je došlo u jevrejstvu. Najveći dorpinos je upravo u tome: „Što Sin čovečji nije došao da mu služe, nego da posluži i da život svoj da kao otkup za mnoge (Mt. 20, 28). Upravo na ovaj način dobija pojam DIAKONEIN svoju konačnu teološku dubinu. Ali to što se odnosi na Hrista, postaje osnovna Hristova zapovest za učenike. Sleđenje Hrista podrazumeva takvu službu gde sledbenik mora biti spreman i na žrtvu vlastitog života (J. 12, 25.26).

U tom smislu je postala značajna služba i u crkvi. Svaka HARISMA je prema apostolu Pavlu, poverena vrednost sa određenim zadatkom: da svaki, kako je ko dobio, služi njime

(jedan drugom), kao dobri domoupravitelji raznolike blagodati Božje (1. Petr. 4, 10.11). U svakoj službi svedoka, pastira i učitelja, glavni cilj je spasenje duša njegove braće, prema kojima treba da izvrši službu pomirenja, na taj način što im objavljuje pomirenje sa Bogom. Za svaku vrstu služenja, sam Gospod poverava različite službe (zvanja) i daje zato potrebne darove milosti kako sam hoće (Ef. 4, 11; 1. Kor. 12, 4).

III Realizacija pomirenja pastoralnom službom

Na osnovu napred iznetih istina mogli smo videti da je cena službe pomirenja velika. Ali, u neizmirenim odnosima ona je još veća. Dok vernik i posrednik pomirenja uzima na sebe svaki oblik i najveće moguće žrtve, on to čini svesno iz zahvalnosti prema Bogu, radi žrtve Isusa Hrista, kao i poslušnosti, jer zna da ga sam Bog poziva u službu pomirenja. Ali iz ljubavi prema svome bližnjemu.

1. Svaki Hristov poslanik u vršenju službe pomirenja treba dobro da prouči okolnosti u kojima treba da pomogne stranama u sporu.

Kao prvo, potrebno je da se uspostavi lični odnos i da se upozna lično sve osobe koje su u spornom odnosu. Na osnovu razgovora i proučavanja ostalih iskaza i materijala, treba da nađe odgovor na pitanje kakve vrste je predmetan spor. To mogu biti: nesporednosti, zavade, mržnje, neprijateljstvo, sukobi (verbalni i fizički) i tome slično. Na osnovu svih saznanja treba da se nastoji definisati razlog koji je inicirao određenu vrstu spora.

Kao drugo, sledi postupak i proces mirenja. Kroz razgovor treba sukobljenim stranama što jasnije ukazati na štetne posledice nepravilnih odnosa, kao i na to da će se one samo umnožavati i povećavati, te da će tako predstavljati sve težu prepreku - sve dok ne dođe do pravog mirenja. Zatim sledi ukazivanje na pomirenje koje je Bog učinio posredstvom Isusa Hrista za ceo svet. A time i na potpunu odgovornost svih nas, da se što pre mirimo jedan sa drugim - jer je to deo moralnog zakona od Boga, koji ne može da se zaobiđe bez teških posledica.

Apel posrednika pomirenja treba da budi savest i da tako dovodi u svesno poznanje, priznanje i kajanje za svu učinjenu nepravdu i nanete povrede prema bližnjemu. Poziv na međusobno oprostjenje treba da bude izrečen u imenu i autoritetu Božjem, koristeći čak direktno i reči apostola: „Jer Bog je u Hristu pomirio svet sa sobom, ne uračunavajući im njihove prestupe i metnuvši u nas reč pomirenja. Mi smo, dakle, poslanici za Hrista na taj način što Bog opominje preko nas. Molimo u ime Hristovo: „Pomirite se s Bogom!“ (2. Kor. 5, 19.20).

U službi mirenja obično se radi o dve ili više konfrontiranih strana. U svakom slučaju, pomirenje može da se odnosi na pojedince i na grupe, što podrazumeva mirenje pojedinaca ili kolektivno pomirenje.

2. Mirenje pojedinaca

Kada je reč o pojedincima, treba imati u vidu sledeće vrste (kategorije) osoba:

- Vođe naroda, zemalja, konfesija, itd.
- Ljude na istaknutim pozicijama i sa različitim odgovornostima: učitelji, lekari, menadžeri, itd.
- Ljudi koji nikoga ne predstavljaju niti predvode.

U svim konfliktnim situacijama među pojedincima treba istaći ličnu odgovornost za svaki proces, pa čak i u procesu pomirenja. Normalno je da je odgovornost za svaki pogrešan korak veća kod onih koji predvode određenu grupu ljudi, nego kod onih koji nemaju tu odgovornost. U procesu pomirenja treba ove razlike imati u vidu.

Grupno pomirenje.

Osim toga što grupe mogu biti veće ili manje, sporni odnosi su karakteristični sami po sebi. Koreni konflikata su etničke, teritorijalne, ideološke, kulturne ili neke druge prirode. Iako se svaki kolektiv sastoji od pojedinaca, odgovornost za sporne odnose preuzima društvo u celini. Upravo zbog ove kolektivne krivice i nastaje potreba za grupnim pomirenjem. Postoje jako dobri primeri veza ove vrste u Starom i Novom zavetu. Mojsije i Aron, Proroci Jeremija i

Daniel, Apostol Pavle i mnogi drugi mole za oprostaj grehova svog naroda. Osim toga, ljudi su oduvek bili upoznati sa krivicom i potrebom za pomirenjem kao jedinim mogućim pozitivnim ishodom. Ovaj zadatak je deo odgovornosti vođa naroda, a pogotovo deo odgovornosti Crkve. Poruka Božije reči i istine bi trebala da probudi svest o priznavanju krivice i spremnosti na pokajanje, a proročanska poruka crkve bi trebala da pozove - i sama uputi - na pomirenje. Takva poruka, ponuđena verbalno ili putem primera, uvek predstavlja vodeću silu Božijeg delovanja. To je uvek „I tebe, sine čovečji, tebe postavih stražarem domu Izrailjevom;” (Ezek. 3:17-19; 33:6-7; Jer. 6:17; 51:12).

Poziv na pomirenje se ne upućuje samo drugima, bili oni naš ili tuđ narod. Savija nam kolena i naše pokajanje i naše priznanje: „Zgrešismo i zlo činismo i bismo bezbožni, i odmetnusmo se i odstupismo od zapovesti Tvojih i od zakona Tvojih. I ne slušasmo sluga Tvojih proroka... U Tebe je, Gospode, pravda, a u nas sram na licu... U Gospoda je Boga našeg milost i praštanje, jer se odmetnusmo od Njega... I sav Izrailj prestupi zakon Tvoj, i odstupi da ne sluša glas Tvoj; zato se izli na nas prokletstvo i zakletva napisana u zakonu Mojsija, sluge Božijeg, jer Mu zgrešismo... Bože moj, prigni uho svoje, i čuj; otvori oči svoje, i vidi pustoš našu i grad, na koji je prizvano ime Tvoje, jer ne radi svoje pravde nego radi milosti Tvoje padamo pred Tobom moleći se... Gospode usliši, Gospode oprost, Gospode pazi i učini” (Dan. 9:5-19).

Ljudi su iz sveg srca tražili ovo pomirenje i Bog im je oprostio. Bog je uslišio njihovu molitvu: „I ponizi se narod moj, na koji je prizvano ime moje, i pomole se, i potraže lice moje, i povrate se od zlih puteva svojih, i ja ću tada uslišiti s neba i oprostiću im greh njihov, i isceliću zemlju njihovu.” (2 Dnev. 7:14). No, ako nisu spremni na takvu metanoiu, Božiji odgovor može biti pravedan i prekoraujući kao u Jezekilja 14:13-21. Grupno pomirenje je moguće, neophodno i od velike koristi tamo gde se ostvari. Korist je uvek višestruka, a pogotovo u činjenici da kada mi opraštamo drugima i naš nebeski Otac oprašta nama.

Ukoliko se pomenuti vidovi pomirenja posmatraju kao slučajni događaji, koji proizilaze iz spornih situacija, onda treba spomenuti i važnost takozvanih trajnih oblika pokajanja. Kralj David se moli, „Ko će znati sve svoje pogreške? I od voljnih sačuvaj slugu svog...” (Ps. 19: 13). Od velike je koristi to što se ova molitva održala u crkvi na ekumenskom, odnosno međukonfesionalnom, konfesionalnom i parohijskom nivou.

Nakon pomirenja je spremnost na saradnju od velike važnosti. Budućnost ne treba prepustiti destruktivnim moćima zla i mržnje. Cena koju smo platili zbog mržnje i neprijateljstva, baš kao i cena žrtve Isusa Hrista kojom smo bili oslobođeni, treba uvek da nas podseća da nikad ne treba da se vraćamo natrag, jer bi to bilo užasno. Crkva ima sveti zadatak da nas potseća na one koji upozoravaju svoju braću, baš kao što je to činio i patrijarh Josip, „Nemojte se svađati putem” (Pos. 45:24).

U životu uvek postoje važne i sporedne stvari. Sporedne stvari se moraju prevazići uz pomoć moći razuma, koji neće dozvoliti da te stvari postanu jako važne i da postanu mogući razlog nesporazuma. Važne stvari se moraju detaljno ispitati, prihvatiti s verom, dajući ostalima ista prava i očekujući Božiju procenu, čak i u slučaju gde postoji razlika u našoj interpretaciji i verovanju. Ovo su osnovni preduslovi i norme ponašanja koji omogućuju regularnu i zdravu vezu među pojedincima i narodima.

Na kraju hajde da poslušamo poziv i upozorenje našega Gospoda, „Miri se sa suparnikom svojim brzo, dok si na putu s njim, da te suparnik ne preda sudiji, a sudija da te ne preda sluzi i u tamnicu da te ne stave” (Mt. 5:25). I, „Jedan je zakonodavac i sudija, koji može spasti i pogubiti; a ti ko si što drugog osuđuješ?” (Jv. 4: 12). Iz tog razloga, dok još ima vremena, hajde da činimo dobro ljudima. Hristov odgovor sledi, „Dobro, slugo dobri i verni! U malom bio si mi veran, nad mnogim ću te postaviti; uđi u radost gospodara svog.”

Mons. Stanislav Hočevar¹

Vapaj nad svim vapajima: Želja za jedinstvom

Kratak rezime: Autor se u ovom tekstu (koji pretstavlja nadahnuo predavanje sa Škole ekumenizma) bavi pitanjem i željom za jedinstvom hrišćana/ki i pruža predloge za put ekumenizma u skladu sa savremenim društvenim i političkim procesima koji se odvijaju, kako na regionalnom, tako i na globalnom planu.

Ključne reči: *globalizacija, ekumenizam, put u budućnost, teološka stvarnost*

1. Uvod

„Eloi, eloi lama sabaktani...“

„Bože moj, Bože moj, zašto si me napustio!“ To jeste i ostaje najveći i najsnažniji vapaj u istoriji i u svemiru.

Tom vapaju pridružuje se vapaj i čežnja za jedinstvom svih Isusovih učenika. U toj svesti i toj odgovornosti danas smo okupljeni na razmišljanje. U sreći tog susreta i čežnje za jedinstvom, sve vas bratski pozdravljam. Od srca zahvaljujem predragom sabratu o. Romanu Mizu na pozivu da budem s vama. Tu zahvalnost i radost delim sa svima vama prisutnima i sa svim vašim prijateljima. Nisam došao da bih vam pre svega otkrio nešto novo, nego samo zato da vam u ime Katoličke crkve u Srbiji zahvalim na svemu što svedočite i činite u službi jedinstva Isusovog mističnog Tela. Ovom svojom posetom želim pre svega da potsetim sebe i sve vas na neke važne činjenice, na našu specifičnu odgovornost i naše specifične mogućnosti.

2. Situacija u svetu i u hrišćanskim Crkvama

U naše vreme i vrapci po krovovima pevaju o globalizaciji. Ali nama nije do floskula. Sledeće činjenice dovode u pitanje nas, Isusove učenike:

- kako to da ekonomija ili trgovina pronalaze puteve saradnje i tamo gde se vode ratovi i stanovništvo živi u mržnji?;
- kako to da instrumenti organizovanja sredstava masovnog obaveštavanja i snaga savremene tehnike tako snažno povezuju stanovništvo sveta u jedno globalno selo?;
- kako to da Isusovi učenici, uprkos tome što su besplatno primili najveći dar – dar oboženja čoveka, dar novog čoveka i nove trojstvene zajednice – ostaju i dalje podeljeni, ustrajavaju u svojim predrasudama, često zatvoreni u vlastite nacionalističke i istorijske regionalizme?

Zar se danas ne ponavlja onaj Isusov plač nad Jerusalimom: „O, kad bi i ti u ovaj dan spoznao šta je za tvoj mir!“ (Lk 19, 43)

I ne samo to! Čini se da što više se svet povezuje samo u ravni ekonomsko-tehničke i medijske redukovaniosti – tako da pri tome pojedinac i zajednice gube svoju personalnu i transcendentnu dimenziju – utoliko više se rađaju vrlo ograničene alternative religioznosti. Upravo zato neko iz Južne Amerike u šali napominje: „Svaka propoved stvara novu veru i svaki trgovac svoju novu crkvu!“

Proces sekularizacije na osnovu takve alternativne religije na najsuroviji način ponižava i zarobljava čoveka, umesto da ga otvara Beskonačnom i prema novom sveopštem zajedništvu ili sabornosti. U tom procesu alternativnih religija i pseudocrkava one zaista postaju opijum za narod i procesor egoizma.

3. Teološka stvarnost

Opisana stvarnost poziva nas na objektivno razmišljanje o odnosima između čoveka i Boga, o odnosima između učenika Isusa Hrista, na razmišljanje i otkrivanje šta je to Crkva.

¹ Beogradski nadbiskup.

Autentična vera ne može da bude ništa drugo do čisto traženje Boga, čisto traženje Njegove svete volje i autentično traženje jedinstva s Bogom. Pravi vernik, to jest svedok onog Boga koji je Tvorac svega i u istoriji spasava čoveka i čovečanstvo, ne može a da ne bude svedok jednog Boga i svedok jedinstva svih u Bogu (zbog trojstvenosti postoji samo jedinstvo u velikoj različitosti). Vera, dakle, sama po sebi i nužno traži jedinstvo i zajedništvo. Vera traži jednu zajednicu ljubavi, jer ljubav ne može da se identifikuje s granicama, s podelama, s mržnjom, s procesom otuđivanja, procesom egokratije. Autentična vera mora, dakle, sama po sebi i da pretpostavlja i da uključuje razum, pa time i svestranu refleksiju i traženje.

Pitamo se, dakle: kako to da Isusove učenike ovakva autentična vera ne nadahnjuje na traženje jedinstva, na veću refleksiju?

Konstatujem još više: takav jednosmeran i redukovan proces globalizacije zaista uništava u čoveku izraz najvišeg dostojanstva, a to je sloboda i volja za refleksijom. Logično je, dakle, što takva anemična globalizovana ličnost ne može da oseća bol zbog podeljenosti tela, ne oseća ni bol, ni žalost što je mistično Telo Isusa Hrista podeljeno.

Ako, dakle, mnogi danas govore da je ekumenizam mrtav ili propao, ako danas mnogi – u želji da budu savremeni, privlačni i šarmantni – rado ponavljaju i reči nekakvih „posvećenih usta“ da od ekumenizma nikad neće ništa biti, onda oni time ne da ne izriču ništa o veri, ni o Isusu ni o Crkvi, nego samo o sebi i sadašnjoj situaciji u svetu, pa ponegde i o nekim pripadnicima Crkava.

Sušinski rečeno: gde nema zdravog i punog života iz autentične vere, nade i ljubavi, tamo nema ni razumevanja ekumenizma, jer nema razumevanja prave duhovnosti. Nedostatak duhovnosti uvek nužno rađa nedostatak težnje ka jedinstvu, nedostatak traženja jedinstva.

4. Put u budućnost

U želji da imamo što više vremena za razgovor, želim sada da predstavim svega nekoliko svojih konkretnih predloga u službi promovisanja prave vizije ekumenizma:

- Nužno treba rastaviti teološka i duhovna pitanja od čisto istorijskih i regionalnih oblasti. Ne zbog toga što se ona ne prepliću, nego zato što svako od njih ima svoju prirodu, pa dakle i svoje kriterijume i načine rešavanja osobene problematike.
- Naša vera mora da ima snažnu racionalnu i mističnu dimenziju; mi nismo vernici zato što se odričemo razuma, nego upravo zato što se do krajnjih granica služimo razumom, ali kao racionalna bića ne možemo da živimo u punoći ako se čitavom dušom i celokupnim intenzitetom svog bića ne predajemo Beskonačnom.
- Naše vreme i naš prostor zahtevaju jaku ekumensku duhovnost; ekumenska duhovnost pretpostavlja obrazovanje, ljubav spremnu na svaku žrtvu, molitvu koja sjedinjuje i pokoru koja očišćuje pojedince i čitavo Hristovo mistično telo od greha, pri čemu – gde je greh, tamo je uvek raskol, podeljenost i nerazumevanje.
- Integralna ekumenska duhovnost sama po sebi traži:
 - * što bolje međusobno poznavanje u svim ravnima;
 - * što intenzivnije komuniciranje s Bogom, da bi On već sada i ovde mogao što snažnije da postane „sve u svemu“.
- Tamo gde je prisutna integralna ekumenska duhovnost, tamo se nužno rađa elementarna želja za promovisanjem „opšteg dobra“ (bonum comune); nemoguće je živeti u duhovnosti a ne tražiti boljitak i spas za sve – bez opšteg dobra ni pojedinci ni grupe ne mogu da napreduju; negiranje traženja opšteg dobra predstavlja onemogućavanje procesa ekumenizma; u zemlji kakva je naša (izrazito pluralnoj, s teškom istorijom i različitim manjinama), to je vrlo teško postići. Urgentno je, dakle, potrebno:
 - * da svi Isusovi učenici već sada i ovde što više konkretno sarađuju u svim društvenim pitanjima;

- * zbog toga što imamo daleko najbolje socijalno učenje i po samoj prirodi vere vlastito nam je stvaranje zajedništva, bratstva, solidarnosti, odgovornosti i inicijativnosti – moramo da potražimo i konkretne strukture saradnje (Caritas, Iustitia et Pax).
- Intenzivnost duhovnosti omogućuje, dalje, pravovremeno otkrivanje spasonosnog „danas“; otkrivanje „vremena milosti“, „vremena Duha“; mi, okupljeni danas na refleksiju i poslušnost Duhu, možemo sa sigurnošću da konstatujemo:
 - * vreme globalizacije za nas vernike predstavlja veliki kairos da živimo kao jedna jedinstvena porodica čovečanstva, da ne bismo postali nekakva tehnicistička, medijska masa, nego upravo „comunio personarum“;
 - * vreme evropeizacije omogućuje nam novi, do sada nikada neviđeni dijalog Istoka i Zapada;
 - * činjenica da živimo na „mostu“ Istoka i Zapada; u zemlji tolikih prožimanja i susreta, pruža nam mnoge dodatne mogućnosti saživota i saradnje;
 - * u vreme rađanja tolikih alternativnih religija i duhovnosti, pozvani smo da osnažimo pripadnost Isusu Hristu, koji jeste istina, put i život;
 - * želja grada Niša da proslavi svog velikog sugrađanina Konstantina Velikog, koji je hrišćanstvu dao slobodu, poziva i nas da postanemo pravi volonteri novog povezivanja, novog jedinstva i nove kulture.

Zaključak

jasno da će sve ove velike mogućnosti koje nam pruža Bog svetlosti, pre svega i mnogo većom brzinom hteti da preuzmu „sile tame“ i „Tajna zla“ (mysterium iniquitatis), negoli mi – „sinovi i kćeri svetlosti“.

Osim ako mi, Isusovi učenici, ovog puta ne budemo imali dovoljno mudrosti i svesti o tome da na svetu nije teško zato što postoji mnogo zla, nego je teško zato što dobri ljudi ne znaju ili neće da se povezuju i sarađuju. I ja vas sve pozivam na mudrost, na saradnju.

Živica Tucić

Ekumenizam¹

Kratak rezime: U ovom tekstu se nalazi kratak pregled istorije nastanka SSC i autorovo stanovište o ekumenizmu i informacije o dijalogu između SPC i RC.

Ključne reči: *ekumenizam, SSC, SPC, RC*

Do pre dvadesetak godina retko je ko u Crkvi ili van nje razmišljao o ekumenizmu. Smatralo se normalnim da crkve međusobno sarađuju, da razmenjuju posete. Srpska pravoslavna crkva (SPC) se učlanila pre četrdesetak godina u Svetski Savet Crkava (SSC), organizaciju čije je sedište u Ženevi i koja okuplja, danas, preko tri stotine crkava, pravoslavnih i protestantskih, iz celog sveta. Rimokatolici se ovome telu nikada nisu priključili.

Ekumenizam već godinama mnogi kod nas žustro odbijaju, smatraju da je to jeres, nadjeres, otpadništvo, tvrde da on vodi stvaranju svetske nadcrkve u kojoj će pravoslavlje nestati. Ovima je sve van pravoslavlja krivoverje. Drugi pak, manje glasni, tvrde da SSC nikada i nije sebi stavio za cilj da stvori supercrkvu u koju bi se svi utopili. Da li će neko Vatikan smatrati centrom jeresi, stvar je njegove procene. SPC to mišljenje ne deli, ona neguje odnose sa Rimom, razmenjuje posete, sveštenstvo kao i celu hijerarhiju smatra pravovaljanima. SPC očigledno ima problema sa antiekumenskom strujom, u kojoj je nekoliko episkopa, nešto sveštenika i monaha. U Crkvi smatraju da se radi o neinformisanim ljudima, koji za ekumenizam proglašavaju ono što to zapravo nije. Hrišćanstvo je veoma izdvojeno. Postoje stotine crkava, manjih i većih; starih i novijih. Među zagovornicima ekumenizma smatra se da je hrišćanin onaj, ko priznaje Sveto Pismo, ispoveda (nikejsko) Vjeruju, prihvata krštenje vodom i Duhom Svetim.

Srbija će ove godine biti centar ekumenskog dijaloga sveta. U jesen, krajem septembra, ovde će biti predstavnici svih pomesnih pravoslavnih crkava i veoma veliki broj rimokatoličkih kardinala, biskupa, teologa. Radi se o zasedanju mešovite komisije za pravoslavno-katolički dijalog. Iako ovaj naziv nekima, možda mnogima, ne govori mnogo, radi se o izuzetno važnom susretu na kome se razmatra stanje bogoslovskih odnosa dveju crkava. I sam susret govori da se odnosi poboljšavaju i da dve strane intenzivno, uz međusobno poštovanje, diskutuju i o onome što ih vekovima razdvaja. Između pravoslavlja i katoličanstva više nema anateme, papa je pohodio većinu pravoslavnih zemalja, Beograd je u skorije vreme dočekaio više vatikanskih delegacija. Teološki pokret približavanja, ne i stapanja crkava, nastao je prvo među anglikancima pre više od sto godina, tražen je minimum zajedničkog među crkvama. U Edinburgu su 1910. godine učinjeni novi koraci stvaranja osnova ekumenizmu, a 1948. je osnovan SSC. Među onima koji su ideje razrađivali između dva svetska rata bio je i srpski episkop dr Irinej Ćirić. Antiekumenisti su inspiraciju nalazili u delima oca Justina Popovića, a kasnije u jednoj knjizi monaha Save Janjića (Apostasija). Danas, s vremena na vreme na nekim skupovima, obično na jugu zemlje, objavi se poneka deklaracija, sa kritikom SPC zbog ekumenskih kontakata. Kritikuje se ceo sabor i sam poglavar, traži se napuštanje SSC, katkad se i demonstriralo. Samo SPC je potrebna otvorena diskusija o ekumenizmu, izneti argumente za i protiv. Ako sve druge pravoslavne crkve opstaju u SSC ili imaju neke kontakte sa Vatikanom, ili sa anglikancima, SPC bi prekidom sama izabrala izolaciju. Treba se držati svepravoslavnog „kursa“, ne donositi jednostrane odluke, kako neki žele. A energiju. i strasti usmeriti u drugom pravcu, u unutrašnje misionarenje, produbljivanje vere, učvršćenje porodice, haritativni rad. Šteta je rasipati snage na suprotstavljanje vrhu Crkve. To je i znak nepoverenja, ali i gordosti da se bolje zna od preosvećenih glava, šta treba raditi. Gordost je strašan greh - na nebesima se gotovo ne da opravdati.

¹ Tekst datira iz 2006.g.

Prof. dr ROMAN MIZ

Tri aspekta ekumenizma

Kratak rezime: Iako je ekumenizam jedinstven pojam, ipak možemo razlikovati tri njegova aspekta, tri oblika. To su: Duhovni ekumenizam, Naučni ekumenizam i Praktični ekumenizam.

Ključne reči: *ekumenizam, ekumenski pokret, hrišćani*

Duhovni ekumenizam

Na samom početku treba reći da je duhovni aspekt ekumenskog pokreta njegov temelj jer, da li se radi o pojedincu ili zajednici, to je u svakom slučaju religijski proces. Pošto je podela Crkava, prema utvrđenom mišljenju, rezultat grehova i krivica hrišćana, likvidacija tog stanja može se ostvariti samo žaljenjem, obraćenjem, Božjim i međusobnim oprostjenjem te novim aktivnim početkom zajedničkog života. Drugi Vatikanski sabor u Dekretu o ekumenizmu, tačka 7, izričito naglašava, da bez nutarnjeg obraćenja nema pravog ekumenizma. I zbog toga su oci tog sabora rekli: „Obraćenje srca i svetost života, zajedno sa privatnim i javnim molitvama za jedinstvo hrišćana, treba smatrati dušom celog ekumenskog pokreta i s pravom se mogu nazvati duhovnim ekumenizmom“ (Dekret o ekumenizmu, tačka 8).

Ekumenizam je duhovno obraćenje, koje pogoduje novoj situaciji, a sastoji se u tome da počinjemo drugu konfesiju sagledavati drugačije nego što smo je do sada ocenjivali. Ovo – „drugu konfesiju“ odnosi se prvenstveno na hrišćansku konfesiju, koji su se ne svojom krivicom, ali ponekad i željom, u njoj rodili i rasli te bili vaspitavani u svojoj tradiciji, koja ipak – više nas sjedinjuje nego rastavlja. Na drugu konfesiju treba gledati kao na „Crkvu“ ili „crkvenu zajednicu“. Ili, kako neki tvrde, a to je svakako još bolje – kao na deo Crkve, jedne Hristove.

Dekret o ekumenizmu na osobit način poziva da priznamo vlastitu krivicu za podelu. To je najsigurniji znak novog duha i stanovišta Katoličke Crkve, jer se do Drugog Vatikanskog sabora krivica za podelu Crkve prebacivala na druge. Oci sabora imali su smelost priznati da se podela dogodila „ne bez krivnje ljudi s obe strane“ (DE, tačka 3). To je poticaj da prvi sa smirenom molitvom molimo oprostjenje kod Boga i kod odeljene braće“ (DE, tačka 7).

U duhovni ekumenizam svakako spada i život sukladan Evanđelju, život nasledovanja Hrista. I jedni i drugi moraju se susresti s Trećim, Isusom Hristom. Dekret o ekumenizmu kaže, da što će tešnje biti naše zajedništvo sa Trojedinim Bogom, biti će dublje i čvrće naše uzajamno bratstvo (DE, tačka 7)

Naučni ekumenizam

Drugi Vatikanski sabor je mnogo pažnje posvetio ovom vidu ekumenskog pokreta. Po njemu naučni ekumenizam treba razvijati na tri nivoa, a to su: studij i dijalog (tačka 9); slušanje drugih (tačka 10); izučavanje ekumenske teologije (tačka 11).

Najpre „treba poznavati duhovnost odeljene braće. Za to se nužno traži proučavanje koje treba obavljati po istini i dobrodušno“ (tačka 9). Sabor poziva odgovarajuće pripremljene u svojoj struci da steknu što bolja znanja o učenju i istoriji odeljene braće, da poznaju njihov duhovni život i bogoštovlje i da o tome raspravljaju na zajedničkim konferencijama koja će istraživati pojedina teološka pitanja.

Pošto bi ekumenizam trebao biti zadatak cele crkvene zajednice, treba se posebno brinuti za ekumensku orijentaciju i izobrazbu sveštenika i dušobrižnika. Ekumenska formacija je nužna u bogoslovijama i nju se ne sme ograničavati samo na jedan predmet, već pod ekumenskim aspektom treba izlagati sve teološke i istorijske predmete. Radi se o ekumenskoj dimenziji celokupne teologije.

U tački 11 Dekreta o ekumenizmu pokreće se pitanje vlastitog načina i metode izlaganja katoličke vere, da se ne stvaraju poteškoće za dijalog sa braćom.

Praktični ekumenizam

Kao što je vera bez dela mrtva, tako bi bio vrlo bled i ekumenizam, koji bi se zadovoljio samo izjavljivanjem dobre volje, a ne prakticirajući ga u životu. Stoga Dekret o ekumenizmu naglašava nužnost saradnje u okviru manifestiranja hrišćanske vere.

„Neka svi hrišćani pred svim narodima ispovijedaju veru u Trojedinoga Boga, u utelovljenoga Sina Božjega, Otkupitelja i Gospodina našega, i neka zajedničkim nastojanjem, u uzajamnu poštovanju, svedoče našu nadu koja ne postiđuje (tačka 12).

Ove reči izeti su iz definicije koja karakterizira Ekumenski Savet Crkava: „Ekumenski savet crkava je zajednica Crkava, koji, u skladu sa Svetim Pismom, Gospoda Isusa Hrista priznaju Bogom i Spasiteljem i, sukladno tome, zajedno se trude ispuniti ono, za što su pozvani – slavu Boga Oca, Sina i Svetoga Duha.

Oci Drugog vatikanskog sabora obratili su pažnju na razvoj praktičnog ekumenizma među protestantskim crkvama i odlučili da se ne možemo zaustaviti samo na ekumenskom dijalogu, nego treba preći na zajednička dela. Osim zajedničkih molitava, hrišćani su pozvani da sarađuju, ukoliko ona „na način koji izražava onu vezu kojom se već međusobno ujedinjaju i Krista sluge stavlja u punije svetlo“ (DE, tačka 12). Obrana prava ljudske ličnosti, promicanje mira, primena Evanđelja u socijalnim odnosima, korišćenje raznih pomoćnih sredstava protiv zla u našem vremenu – gladi, elementarnih nesreća, nepismenosti i siromaštva, nedostatak stambenog prostora i neravnopravna raspodela materijalnih dobara. Sve to, i još mnogo toga više, je zajedničko područje saradnje hrišćana. DE ukazuje takođe i na nužnost takve saradnje na području nauke i kulture, gde su takođe hrišćani pozvani rušiti prepreke i poravnavati put za jedinstvo hrišćana (upori tačku 12 DE).

Radi koordinacije takve saradnje pozvane su razne institucije, kao na primer: Zajednička radna grupa, koja se sastoji od predstavnika Ekumenskog saveta crkava i Rimokatoličke crkve, zatim Sodepaks – zajednička stalna veza između Rimske Svete Stolice i Ekumenskog saveta crkava, takođe „Kor unum“ – Papinska komisija za pomoć i razvitak, koju je 1971. godine osnovao papa Pavle VI, pa Caritas internacionalis i drugi.

Završavajući drugi deo Dekreta o ekumenizmu, Drugi Vatikanski sabor zaključuje da, zahvaljujući saradnji među hrišćanima, svi oni koji veruju u Isusa Hrista, lakše će naučiti da je potrebno da jedni druge bolje poznaju, više cene i na taj način trasiraju put ka hrišćanskom jedinstvu.

Beređi Dušan

Ekumenski aspekti Alfa kursa

Kratak rezime: U ovom tekstu je opisan Alfa kurs, njegovo poreklo, kao i univerzalni i lični ekumenski aspekt samog kursa.

Ključne reči: Alfa kurs, Alfa kurs i crkve, ekumenski aspekt Alfa kursa

Cilj ovog članka jeste prikazati ekumenski aspekt Alfa kursa, sa posebnim osvrtom na njegovo širenje u različitim konfesijama. No, pre same analize ekumenskog aspekta Alfa kursa, ukratko ću odgovoriti na dva pitanja: 1. Šta je to Alfa kurs; 2. Šta podrazumevam pod ekumenskim aspektima Alfa kursa?

Šta je to Alfa kurs?

Alfa kurs jeste kurs namenjen za evangelizaciju i učenje, razvila ga je Anglikanska crkva, Holy Trinity Brompton iz Centralnog Londona, Velika Britanija (UK). Razvoj kursa je počeo 1990. godine, kada je sveštenik navedene crkve, Niki Gembel (Nicky Gumbel), kurs za učenje (korišćen u njegovog lokalnoj crkvi) prilagodio nehrišćanima, tj onima koji ne dolaze u crkvu.

Počevši od dvadesetak kurseva koji su registrovani 1990. godine u UK, danas je registrovano oko 35000 kurseva u 163 zemlje sveta. Do sada je 13 miliona ljudi završilo Alfa kurs i kroz njega se upoznao sa osnovama hrišćanske vere.

Kurs se sastoji iz 15 susreta, na kojima se obrađuju lekcije u sledećem formatu: sastanak počinje večerom (ako je sastanak uveče) kako bi se omogućila izgradnja odnosa među učesnicima. Nakon obroka sledi govor na određenu temu, a zatim i diskusija u malim grupama na temu koja je predavana. Male grupe se sastoje od jednog domaćina i jednog pomoćnika koji su vernici, a ostali učesnici su ljudi koji pohađaju kurs i koji su došli sa ciljem da saznaju više o hrišćanskoj veri. Veličina diskusionih grupa je do 12 ljudi. Alfa kurs traje 11 nedelja, sa jednim danom ili vikendom van crkve koji je nazvan Dan ili vikend Duha Svetog. Kurs se može održati i u jutarnjim satima uz kafu ili za vreme ručka i traje 2 sata.

U toku kursa se obrađuju sledeće teme: Ko je Isus?; Zašto je Isus umro na krstu?; Kako mogu verovati?; Kako i zašto da se molim?; Zašto i kako da čitam Sveto pismo?; Kako nas Bog vodi?; Kako pobediti zlo?; Zašto i kako reći drugima o Isusu Hristu?; Da li Bog i danas isceljuje?; Šta je to Crkva?; Ko je Duh Sveti?; Šta Sveti Duh čini?; Kako mogu biti ispunjen Svetim Duhom?

Značajno je napomenuti da je sadržaj i format kursa isti u svim zemljama i konfesijama. Izmene su moguće samo ako ne menjaju suštinu kursa.

Šta podrazumevam pod ekumenskim aspektima Alfa kursa?

Bez pretenzije da pokušam u ovom članku da definišem ekumenski pokret i njegove ideje (bolji poznavaoći problematiku će sigurno pronaći mane u mom razmatranju i definicijama), pokušaću da prikazem ekumenski aspekt Alfa kursa.

Definicija ekumenskog delovanja, otelotvoren u Alfa kursu, je dobro oslikan u dvanaestoj tački dokumenta „Dekret o ekumenizmu“. U spomenutoj tački, II Vatikanski Sabor definiše ciljeve ekumenizma: „Neka svi kršćani pred svim narodima ispovijedaju vjeru u Trojedinoga Boga, u utjelovljenoga Božjeg Sina, našeg otkupitelja i Gospodina, i neka zajedničkim naporom, u uzajamnom poštovanju, posvjedočuju našu nadu koja ne iznevjerava. Budući da se u ova naša vremena uspostavlja najšira suradnja u socijalnim pitanjima, svi su ljudi listom pozvani na taj zajednički rad, to više oni koji vjeruju u Boga, no najviše svi kršćani, jer ih resi Kristovo ime. Suradnja svih kršćana živo izražava ovu vezu kojom su međusobno već sjedinjeni i u punijem svjetlu pokazuju lice Krista služitelja. Ta suradnja već je u mnogim narodima uspostavljena i treba da se sve više usavršuje, poglavito u krajevima gdje se odvija socijalna i tehnička revolucija: bilo da je posrijedi cjenjenje dostojanstva ljudske osobe,

promicanje mira, nastojanje oko socijalne primjene Evanđelja, unapređivanje znanosti i umjetnosti u kršćanskom duhu ili pak primjena mjera ma koje vrste protiv bijeda našega doba, kao što su glad i nesreće, nepismenost i neimaština, oskudica stanova i nepravilna razdioba dobara. U toj suradnji mogu svi koji vjeruju u Krista lako naučiti kako će jedni druge moći bolje upoznati i više cijeniti i kako da se prokrči put prema kršćanskom jedinstvu.“ (prevod Mgr. Andrija Kopilović, predgovor knjizi „Teologija ekumenizma“, Roman Miz)

Alfa kurs definiše svoju viziju sledećim rečima: „Reevangelizacija naših zemalja i transformacija našeg društva“. Ekumenski aspekt Alfa kursa se može ukratko definisati kao motivacija svih hrišćanskih konfesija ka zajedničkom cilju rehistijanizacije društva kroz evangelizaciju i uticaj na društvo oko nas kroz socijalno delovanje i širenje hrišćanskih vrednosti, bez pokušaja da se nametne teologija određene konfesije.

Smatramo ovakav vid ekumenskog delovanja kao ekumenizam zajedničkih osnova, pošto Alfa kurs pokriva oblasti hrišćanstva koje su zajedničke za sve konfesije, ne zadirući u razlike. Takođe, u pitanju je ekumenizam zajedničkog cilja, ostvarenja zapovesti iz Matejevog evanđelja 28:18-19. „Idite i načinite sve narode mojim učenicima...“. Ekumenski aspekt Alfa kursa jeste adresiranje zajedničkih osnova i potreba, umesto fokusiranja na razlike.

Alfa kurs i njegovo širenje u pojedinim konfesijama

U nastavku članka ću prikazati širenje Alfa kursa u različite denominacije i konfesije.

Alfa kurs i crkve Protestantskog nasleđa

Alfa kurs je, kako je navedeno, kurs razvijen u Anglikanskoj crkvi, crkvi Protestantskog nasleđa. Međutim, ubrzo posle širenja u okvirima Anglikanske crkve, kurs počinju da koriste i ostale protestantske denominacije. Zbog velike raznolikosti denominacija među protestantima, nemoguće je nabrojati sve one koji su uključeni u Alfa kurs. Međutim, slobodno možemo reći da sve veće denominacije trenutno koriste Alfa kurs: Evangelička crkva (Luterani), Reformirana crkva (uključujući i Prezbiterijance), Baptistička crkva, Metodistička crkva, Pentakostalne i Evanđeoske denominacije i Slobodne crkve (Vinjard, Hrišćanske zajednice, Hrišćanska i misionarska alijansa...).

Alfa kurs i Rimokatolička crkva

Papa Jovan Pavle II je izjavio: „Za Hristovog učenika evangelizacija je obaveza ljubavi.“. Rimokatolička crkva je prepoznala Alfa kurs kao jedan od načina izvršenja ovog zadatka. Navodim primere:

Kardinal Kejt Obrajan, Nadbiskup Sv Andrews-a i Edinburga: „Prioritet mog postavljanja za Kardinala jeste Re-hristijanizacija Škotske. Smatram Alfa kurs značajnim alatom za ovaj zadatak...“

Kardinal Filipe Barbarin, Nadbiskup Liona: „Za crkvu u Francuskoj, Alfa je velika mogućnost našeg vremena...“

Kardinal Andre Vingt-Trois, Nadbiskup Pariza : „Alfa je mogućnost da predstavimo hrišćanstvo ljudima koji su potpuno neupoznati sa njim i za koje je Alfa odlična mogućnost da se uključe, razgovaraju i slušaju... Među učesnicima na Alfa kursu su i stari hrišćani koji su odrasli hladni. Ostao je mali žičak, i ako malo duvamo u njega, malo po malo probudi se vatra u njihovim srcima.“

Veliki promoter Alfa kursa u Rimokatoličkoj crkvi je fr. Reneiro Kantalamesa, propovednik Papinom domaćinstvu, koji je na otvaranju Internacionalne Alfa konferencije 2006. godine, izjavio sledeće: „Pokazuje se koliko je hitna potreba za evangelizacijom, ... i to je razlog zašto posmatramo Alfa kurs sa interesovanjem i poštovanjem. Izgleda mi da je to odgovor za našu potrebu.“

Jedina razlika u korišćenju Alfa kursa u rimokatoličkom kontekstu jeste da se Alfa koristi prvenstveno kao alat za lokalne parohije. Takođe, pošto Alfa kurs ne pokriva specifičnosti učenja Rimokatoličke crkve, rimokatolici koriste Alfu kao program za evangelizaciju ili

katehezis, a specifičnosti učenja Rimokatoličke crkve se dopunjavaju kroz druge kurseve i materijale.

Alfa kurs i Pravoslavna crkva

Prvi značajniji kontakt Alfa kursa sa crkvama Istočnog obreda je ostvaren gostovanjem Mitropolita Minska Filareta, na Internacionalnoj Alfa konferenciji, 2006. godine. Tom prilikom on je izjavio: „Danas se suočavamo sa novim problemima i danas više nego ikad, crkva kasni da reaguje na promene. Tu Alfa dolazi da pomogne crkvi.“ Kao rezultat njegove posete u oktobru 2006. godine, održana je prva Alfa konferencija u Moskvi, za pravoslavne delegate iz Ukrajine, Belorusije i Mađarske.

Alfa kurs sporadično vode Ruska i Rumunska Pravoslavna crkva, a do sada su Alfa kurs otvoreno prihvatili Egipatska Koptska i Jermenska Pravoslavna crkva.

Veliki interes za Alfa kurs trenutno pokazuje Bugarska Pravoslavna crkva. U novembru 2009. godine je održana prva konferencija za Bugarsku Pravoslavnu crkvu, a sledeća će biti održana u oktobru 2010. godine, za zainteresovane učesnike iz Bugarske i okolnih zemalja.

Alfa kurs u Srbiji

Prvi Alfa kurs u Republici Srbiji je održan 1999. godine u organizaciji Protestantske hrišćanske zajednice, da bi ga posle više godina počele primenjivati i Baptističke, Evanđeoske i Pentakostalne zajednice. Registrovano je 34 kursa u različitim denominacijama.

Pošto su crkve koje su započele Alfa kurs, iz grupa malih verskih zajednica, do sada je postojala određena sumnja i nepoverenje prema Alfa kursu u takozvanim Tradicionalnim verskim zajednicama. Alfa kurs je doživljavao kao prozelitski pokušaj, no u pitanju je nepoznavanje principa i sadržaja Alfa kursa.

Izazov na teritoriji Srbije jeste i terminologija koja je korišćena prilikom prevođenja Alfa materijala, prilagođena crkvama protestantskog nasleđa, a posebno pripadnicima malih verskih zajednica. Potrebno je uložiti značajan rad na otklanjanju ovih nedostataka.

Tek u poslednje dve godine pojedini sveštenici i vođe Evangeličke i Evangeličko-metodističke crkve su pokazali interes, iako do sada nisu počeli da koriste ovu alatku. Što se tiče Rimokatoličke crkve, Nacionalna Alfa kancelarija iz Republike Mađarske je registrovala dva kursa u Subotici.

Značajni koraci ka daljem širenju Alfa kursa i promovisanju zajedničke saradnje jesu:

Registracija Regionalne Alfa kancelarije „Zapadni Balkan“, sa sedištem u Novom Sadu, 17.12.2009. godine. RAO „Zapadni Balkan“ objedinjuje rad Nacionalnih koordinatora sledećih država: Srbija, Hrvatska, Makedonija, Crna Gora i Bosna i Hercegovina. Razlog postojanja kancelarije je poboljšanje rada koordinatora ali i želja da se zajedničkim radom svedoči o jedinstvu u Isusu Hristu.

Globalni Alfa trening, održan od 16-17. aprila u Novom Sadu. Učesnici su bili delegati iz sledećih konfesija: Baptistička crkva, Protestantska hrišćanska zajednica, Evangelička crkva, Evangeličko-metodistička crkva, Evanđeoska crkva, Pentakostalna crkva, Crkva Božija, Rimokatolička crkva i Crkva Golgota iz Srbije. Iz Bosne i Hercegovine su učestvovali delegati iz Evanđeoske crkve i Operation Mobilization. Iz Republike Hrvatske su učestvovali Evanđeosko-pentakostalna crkva i Crkva Božija. Iz Makedonije: Evanđeoska crkva i „Ihtus“ Evanđeoska crkva. Predavači su bili iz Danske Reformirane crkve i Engleske Anglikanske crkve.

Globalni Alfa trening jeste prava slika fenomena koji se dešava širom sveta, da hrišćani različitih konfesija, pred izazovima sekularizma, udružuju svoje snage kako bi sproveli zadatak poveren im od Isusa Hrista. Svaka konfesija zadržava svoju jedinstvenost, fokusirajući se na zajedničke osnove i zajednički cilj. I to jeste Ekumenski aspekt Alfa kursa.

I na kraju osećam potrebu da iznesem lične utiske vezane za Ekumenske aspekte Alfa kursa. Alfa jeste kurs za evangelizaciju i pouku, 15 lekcija o osnovama hrišćanske vere.

Izgleda čudesno, da jedan jednostavan kurs, može toliko da doprinese zbližavanju pripadnika različitih konfesija i nacija. Jedini odgovor koji pronalazim jeste da je Alfa kurs, delo pod uticajem Duha Svetog, i da je Bog na poseban način blagoslovio ovaj kurs.

Crkve i verske zajednice

Kiš Nandor

Reformatska Hrišćanska Crkva

Kratak rezime: U ovom tekstu je kratko prikazana Reformatska Hrišćanska Crkva, kakav je bibliцит, kratak istorijat, sakramenti, o sveštenstvu, o praznicima i drugim vrlo važnim religijskim, teološkim "tačkama" za razumevanje života RHC.

Ključne reči: *Bogosluženje, Pet tačaka Calvinizma, Reformatska hrišćanska crkva*

Bibliцит

Ono po čemu bismo mi reformati želeli da budemo prepoznatljivi je svakako čitanje Svetog Pisma, i zasnivanje sopstvenog života samo na učenju Božjem. Zato se i Reformatska crkva uređuje po Svetom Pismu.

Ovo odgovara jednom od osnovnih učenja reformatske vere, formulisane u kratkim latinskim rečenicama: *Sola Scriptura*.

Reformatska Crkva

Ogranak reformacije u Karpatskom basenu, na mađarskom jezičnom području je 1567. godine u Debrecinu prihvatila dva spisa veroispovesti: Hajdelberški katehizam i 2. Helvetsku veroispovest. Od ovog Debrecinskog sinoda 1567.g. računamo nastanak Reformatske crkve na mađarskom jezičnom području. Među prežbiterijanskim crkvama ovo je jedina crkva u kojoj na čelu episkopija stoji episkop sa sapredsednikom, glavnim kuratorom. Reformatska hrišćanska crkva se prirodno vezuje za Reformatsku crkvu Mađarske, pošto je pre I. Svetskog rata bila deo te iste. U Reformatskoj crkvi Mađarske ima 2 miliona vernika, u Rumuniji u dva episkopata još 800.000 vernika, a u Srbiji, u RHC ima 17.000 vernika. Episkopati se dele na Seniorate. U Srbiji postoje dva Seniorata: Bački i Banatski. RHC je organizovana na tri nivoa: crkvena opština, crkvena županija (seniorat), i biskupija (crkveni okrug). Reformatska hrišćanska crkva počiva na sinodalno – prežbiterijskom osnovu. To znači da joj je glavni zakonodavni organ Sinod, a izvršni organ je prežbiterijum. Članove Sinoda posredno ili neposredno takođe biraju prežbiterijumi.

Istorija Reformatske Crkve

Reformacija se na prostorima Karpatskog basena počela širiti u 16. veku i to zahvaljujući propovednicima, koji su u stvari bili učeni teolozi ovih prostora, koji su sa stipendijama ovdašnjih vlastelina i gradova učili u Hajdelbergu, Vitembergu, Holandiji i Švajcarskoj. Oni su se vraćali na ove prostore i propovedali, i prevodili Sveto Pismo na mađarski jezik.

U 17. veku reformacija je bila proganjana u kontrareformaciji katoličke crkve. Glavnu ulogu u proganjanju reformatskih sveštenika, propovednika i u zauzimanju crkava, škola i koledža imali su jezuitski redovnici. Od 1671 do 1681 vodili su se koncepcijski sudski procesi protiv 700 propovednika, od kojih su neki ubijeni, zatvoreni ili poslani u roblje na galije.

Josip II., nemačko-rimski car 1781.g. doneo je Ukaz Tolerancije (*Edictum Tolerantiae*), kojim je olabavljen pritisak na protestante i data su im neka prava verskog izjašnjenja. Po ukazu, ako je u jednom naselju bilo 100 protestantskih porodica, oni su imali pravo da se organizuju u zajednicu, da grade crkvu, ali bez tornja i kapija na ulicu, da imaju sveštenika i više nisu morali da traže crkvene usluge od katoličkog sveštenika, i nisu morali istom da plaćaju crkvene dažbine.

Prvi crkveni odbor, po reformatskom pojmovniku, Prežbiterijum organizovan je u gradu Papa, 1617. godine. Osnivanje Prežbiterija je očuvalo reformatske zajednice tokom kontrareformacije.

31. oktobra 1881. u Debrecinu je počeo Sinod za objedinjavanje Reformatske crkve u tadašnjoj Mađarskoj. Ovaj Sinod je udario osnove crkvenog uređenja reformatske crkve po Bibliji. Ti osnovi su: većinski sistem odlučivanja, upravljanje tela i paritetni sistem (pola sveštenstva i pola svetovnih članova u upravnim telima).

„Verujem i tvrdim”

Prva osnovica reformatske vere je vezivanje za pisanu Reč Božju. Druga je veroispovednost reformata. Otvorenost se vrlo vidno prikazuje u jednom od dva prihvaćena veroispovedna spisa, u 2. Helvetskoj veroispovedi, u sledećoj rečenici uvida istog: „Ako nas neko po Svetom Pismu od ovoga boljem nauči, mi ćemo mu otvorenog srca popustiti.” Ova rečenica određuje i mesto veroispovednih spisa prema Svetom Pismu. Reformaciju određuje i skraćena rečenica „Orando et laborando”. To ukazuje da u reformatskoj crkvi glavna linija opredeljenja treba da bude pri ravnoteži molitve i delanja vernika. Ako se desi da neko od te ravnoteže odstupi, onda se pojavljuje unutarne-okretajući pijetet ili jeftini praktičizam.

Veroispovedni spisi

Oni nastaju tamo gde ima žive vere. Isus postavlja pitanje učenicima svojim kod Cezareje-Filipi: „Za koga me smatraju ljudi? Za koga me vi smatrate?” Pravilan i suštinski odgovor je: „Ti si Hristos, Sin živog Boga”. Pored veroispovednih spisa Hajdelberškog katehizma i 2. Helvetske veroispovedi naravno, tu je i Apostolska formula veroispovedi.

Bogoslužnje

U jednom centru reformatskog bogoslužnja stoji propovedanje Reči Božje u rečima (u propovedi), a u drugom centru propovedanje istog u sakramentima. Propovedanje je čitanje naglas izabranih stihova (textus) Svetog Pisma i tumačenje istog od strane sveštenika, a na ovo verska zajednica u molitvi odgovara i pevanjem hvali Božje Svetotrojstvo. Dva sakramentalna bogoslužnja su krštenje i Gospodnja Večera. Deo svakog bogoslužnja je darivanje vernika za siromašne i za potrebe crkvene zajednice. Na osnovu reformatske veroispovedi bogoslužnje ne sadržava suviše ukrasne detalje i ceremonije, koje bi odvratile pažnju okupljenih vernika sa bogoslužnja. Izvor za sadržaj i za oblik, liturgijski izgled reformatskom bogoslužnju je bogoslužnje u vreme prvih hrišćana.

„Pojedan utvrđeni redosled delova bogoslužnja se naziva formom bogoslužnja.“
Razlikujemo četiri osnovna oblika bogoslužnja:

- obično bogoslužnje sa propovedom (homilijsko),
- bogoslužnja sa služenjem svetih znakova (sakramentalno),
- bogoslužnja priključena prilikama (simbolično),
- ostali oblici bogoslužnja.

Praznici

U praksi reformatske crkve postoji takozvana crkvena godina, koja počinje sa četiri adventske nedelje pre božića. Sledi božić sa tri dana praznovanja. Pa pre cvetne nedelje imamo šest nedelja posta. Petak posle cvetne nedelje je veliki petak, a nedelja je uskras, koji se slavi dva dana. Potom se slavi uznesenje Isusovo, pa duhovi, to jest pentekost. U avgustu se drži praznik zahvalnosti za novi hleb, odnosno žetvu, a krajem oktobra za novo vino, to jest berbu. 31. oktobra slavimo dan reformacije. Uz sve ove praznike se vezuje deljenje sakramenata.

Sinod može da odredi i druge praznike (nedelja pri kraju molitvene sedmice, Dan majke, nedelja unutrašnje misije itd.). Prežbiterij crkvene zajednice određuje čas početka bogoslužnja.

Sakramenti

Bog je od početka propovedanju svoje Reči priključio i svete znake, sakramente. Reformatska crkva priznaje dva sakramenta, koji se prepoznaju po tome prvenstveno, da ih

je Isus dao i odredio, a kao drugo da im je priključio obećanja. Ovi su sveto krštenje i Gospodnja sveta Večera.

Krstiti se u ime Hrista znači upisati se, biti uključen, biti primljen u savez, porodicu i nasledstvo dece Božije. Samo jedno je krštenje u crkvi Božjoj. Verujemo da je valjano, te zato i primenjujemo krštenje dece, jer i deca pripadaju Božjem savezu, kao i odrasli.

Krštenje nas podseća da kao što voda pere prijavštinu sa tela, tako jednom i za svagda prolivena krv Isusa Hrista pere i naše grehove.

Sam Sin Božji, naš Gospod Isus Hrist je odredio Gospodnju Večeru. Ovom svetom ceremonijom Gospod namerava da održi svežim u našem pamćenju od Njegove strane sa ljudskim rodnom načinjeno najveće dobro delo, naimenično to, da je sa davanjem svog tela na smrt i prolivanjem svoje krvi naše grehove oprostio, i nas iz večne smrti i iz đavolove vlasti izbavio. Hleb i vino se ne pretvaraju u telo i krv Isusa Hrista, kao što se ni u krštenju voda ne pretvara u krv Hristovu, niti sama ne može sprati greh. Hleb i vino, dakle i voda su božji znak. Hrist naziva hleb svojim telom i vino svojom krvlju, jer ovime namerava da nas nauči tome da kao što hleb i vino hrane naše zemaljske živote, isto tako Njegovo razapeto telo i prosuta krv istinita hrana i piće našoj duši za večni život.

Zajednici Gospodnju Večeru služimo sa dva znaka, odnosno i hleb i vino.

Jezik i mesto bogoslužjenja

Jedna od glavnih dostignuća reformacije je da je jezik bogoslužjenja umesto latinskog maternji jezik zajednice. Reformati su smatrali za važno da narod razume poruku Boga i da mu se obraća na njihovom jeziku. Zato su preveli Bibliju na jezike naroda. Tako dakle na bogoslužjenju vernici pevaju crkvene pesme i psalme na svom maternjem jeziku, mole se i slušaju Reč Božju i propoved na maternjem jeziku.

Crkveni članovi Reformatske hrišćanske crkve, reformatske crkve u Srbiji i Crnoj Gori su većinom mađarske nacionalnosti, te je i jezik bogoslužjenja mađarski jezik. Kad se ukaže potreba za tim, vođe crkvenih zajednica, zavisno od slučaja omogućavaju održavanje reformatskog bogoslužjenja i na jezicima drugih naroda.

Mesta održavanja reformatskih bogoslužjenja su crkva i molitvena sala, a u izvesnim prilikama i groblje, prostor ispred kapele, izuzetnim slučajevima (memorijalna bogoslužjenja i sl.) mesta u slobodnom prostoru, a u nekim slučajevima naročito u diasporama dom članova verske zajednice. Bogoslužjenja i biblijske časove držimo i u salama, prostorijama kampova i dijakonijskih centara.

Odeća vernika i sveštenstva

Odeća vernika treba da bude pristojna, priželjno je svečano odelo, ali to ne sme da bude prepreka nikome zbog lošeg socijalnog statusa da prisustvuje bogoslužjenjima. Liturgijsko odelo sveštenika je crni plašt sa specifičnom kapom, koja se koristi samo na bogoslužjenjima na otvorenom i prilikom sahrane je obavezna. Ispod plašta svešteno lice mora da ima crno odelo sa belom košuljom, crnom kravatom, crnim cipelama i crnim čarapama.

O sakralnim objektima, spoljašnjost i unutrašnjost crkve- građevina

Glavna odlika reformatskih crkava je puritanska jednostavnost. Sa spolja, ove su zgrade masivne, impozantne, ali unutrašnjost je pošteđena svakih ukrasa. Unutrašnjost je svetla i karakteriše je red, red preglednosti. Pri uređenju glavno načelo je da klupe vernika okružuju propovedaonicu (kako bi se čula Reč Gospodnja) i sto Gospodnji, kao i krstionicu (da bi služenje sakramenata – svetinja bilo opšte vidljivo za svakog). U crkvama postoje unutrašnje terase sa klupama, a tu su i orgulje. Crkvi pripada i crkveni toranj. Neke crkve nemaju toranj. Na krovu tornja se ne nalazi krst, nego zvezda, a ređe petao. Zvezda nas podseća na vitlejemsku, božićnu zvezdu, odnosno na rođenje Isusa Hrista. A petao nas podseća na budnost u veri, kao što je podsetila i apostola Petra kad se odrekao Isusa Hrista. Iz crkve, i sa nje nedostaje krst, a to ima svoje istorijske razloge. Posle reformacije je usledila katolička

kontrareformacija u vreme kojeg su reformatski sveštenici i vernici bili proganjani, mučeni i ubijani u znaku krsta, zbog njihove reformatske veroispovesti.

O sveštenstvu

Pravo da neko postane svešteno lice u reformatskoj crkvi imaju svi ljudi. Od početka reformacije obrazovanje sveštenika ima tradiciju. Obavezno je stručno sveštениčko obrazovanje za onoga ko hoće da vrši sveštениčku službu u reformatskoj crkvi. Obrazovanje sveštenika se odvija na Teološkim Institutima. Sveštениčko obrazovanje traje šest godina, od kojih je jedna godina praktično obrazovanje. Preduslovi sveštениčkom obrazovanju jednog člana crkvene zajednice su konfirmacija, maturski ispit četvorogodišnjih srednjih škola, i tutorsko pismo biskupa i sveštenika. Na kraju obrazovanja student teologije mora da položi dva diplomatska ispita. Stručno obrazovan sveštenik može na postgradualnim studijama i doktorirati iz teoloških nauka.

Sveštenik, kao liturgist obavlja dvojnu predstavničku službu: predstavlja Reč Božju prema zajednici, i predstavlja zajednicu prema Bogu.

Sveštenik je ujedno i pastir zajednice, odnosno dušebrižnik. Uslovi za sveštenika, da bi mogao biti dušebrižnik, jesu duhovnost i stručno obrazovanje.

Pet tačkaka kalvinizma:

Totalna iskvarenost ili sveopšta grešnost čovečanstva – nismo pod uticajem greha onoliko koliko bismo voleli, ili ne bismo voleli, nego smo skroz pod uticajem greha. Po Svetom Pismu: „ne postoji nijedan čovek koji je pravednik“ Rim 3:10. Zato mi kalvinisti pitamo: „Postoji li neko ko je sposoban odabrati Boga i žuditi za njim?“ A odgovor se nudi iz spoznaje samih nas: „Niko. Zato je potrebno da Bog predestinira.“ Iz naše grešne prirode proizilazi da mi nismo sposobni sami da se preporodimo, ovo se može desiti samo po volji Božjoj. Božji dar je da verujemo u Isusa, Božje delo je naša vera. Bog nas odabira za večni život (DelAp 13:48), i On nas predestinira, odnosno odabira i određuje unapred (Ef 1:1-11; Rim 8:29; Rim 9:9-23).

Bezuslovno odabiranje – Bog naše odabiranje ne zasniva na onome što je u nama. Odabira ljude po svojoj volji, odluci. Jedino je Bog sposoban da vidi ko će Njega odbaciti, zato je neke odvojio na spasenje, a neke na propast. (Ef 1:4-6; Rim 9:11.15.21).

Ograničeno umilostivljavanje (izravnjanje, namirenje) – Isus je umro samo za odabrane. Dok je njegova udovoljavajuća žrtva važeća za svakoga, ne prihvataju je svi. Zato Njegova žrtva briše samo grehove odabranih.

Neodoljiva milost – kada Bog pozove odabranika na milost, tome se ne može odoleti. Bog svakog čoveka daruje jevanđeljem. Ovo zovemo večnim pozivom. Ali odabranima Bog šalje i unutrašnji poziv, kojem ovaj ne može da odoli. Ovaj poziv vrši Sveti Duh, Koji dela u srcu i umu odabranoga, posle čega ovaj po svojoj volji i slobodno pristupa Bogu. (Fil 2:12-13; DelAp 13:48)

Postojanost (istrajnost) svetih – spasenje ne možemo da izgubimo, jer nas je Otac odabrao, Sin iskupio, a Sveti Duh je primenio na nama spasenje. Svetotrojstvo nas je spasilo na večnu sigurnost. U Hristu sveti imaju večnu sigurnost i uverenje. (Jov 6:47; Rim 8:1; 1Kor 10:13).

Postoje pet takozvane latice jedinstvenosti po reformatorskom učenju. A to su:

- Solus Christus – jedino Isus.
- Sola Scriptura – jedino Sveto Pismo.
- Sola gratia – jedino po milosti.
- Sola fide – jedino po veri.
- Soli Deo gloria – jedino Boga slavimo.

Kiš Nandor

Hronološki istorijat Reformatske crkve na prostorima Vojvodine i u okruženju

Kratak rezime: U ovom tekstu je hronološki prikazana istorija Reformatske Crkve u Vojvodini, baš kako je u naslovu navedeno.

Ključne reči: *opšti istorijat, Reformatska Crkva, Sirotište*

Opšti istorijat:

- 1544-1553 – delovanje Starai Mihalja (Sztaray Mihaly), ref. sveštenika u Baranji. Sveštenik je u Lugu, u okolini osniva 120 crkvenih opština.
- 1554 – Segedi Kiš Istvan (Szegedi Kis Istvan) menja Starai-ja kao sveštenik u Lugu.
- 16-17 08. 1576. – Sinod u Kneževim Vinogradima. Osniva se Reformatski episkopat Donjedunavski, obrazuju se reformatski Kneževovinogradski kanoni.
- 1790 – Ukaz cara II. Josipa o toleranciji – reformati dobiju dozvole za gradnje crkve sa tornjevima i od kamena, cigala, kao i za osnivanje škola.
- Doseljavaju se mađarski reformati iz Velikog Kunšaga, Jasšaga, Bekeša, Alfelda, Šomođa i Bukovine, a iz okoline Pfalca (Pfalz) nemački reformati, takođe stižu i češki reformati u Veliko Središte.
- 1785 – Feketićani se naseljavaju iz Kunheđeša.
- 1786 – Novoitebejčani se naseljavaju iz okoline Bekeša.
- 1867 – Zapisnik sa sednice Reformatskog seniorata „Donjo-Baranjske – Bačke“, održane u Feketiću.
- 1880 - naseljavaju se reformatski Seklari-Sekelji iz Bukovine u Vojlovicu.
- 1888 – crkveno sirotište se osniva u Šidskim Banovcima, pa se 1893.g. preseljava u Vukovar.
- 1920 – Još neorganizovana crkva u novoj državi – SHS Kraljevini. Umiru dotadašnji Senior, Tot Šandor, sveštenik u Feketiću, kao i glavni kurator Kozma Laslo, advokat iz Sombora.
- 1920.10.21. – Senioratska godišnja skupština u Retfalu-u. Osniva se Reformatski Seniorat SHS Kraljevine.
- 1920 – crkveno organizovanje preuzimaju tri sveštenika: Agošton Šandor feketički, Vajman (Weimann) Peter vrbaški i Klep (Klepp) Peter toržanski. Klep Peter je izabran za Seniora. Klepp Peter je organizovao administraciju i upravljao crkvom. Agošton Šandor i Weimann Peter su se bavili duhovnim životom. Izdavali su crkvene novine na mađarskom i nemačkom.
- 1922 – propada plan za osnivanje sirotišta u Novom Sadu, ali se ono otvara u Feketiću. Prvo dete se prima 2. januara. Kapacitet sirotišta je bilo do 40 deteta. Održavanje se ostvarilo od dobrovoljnih donacija reformatskih vernika.
- 1927 – Umiru Klep Peter.
- 1928.03.06. – Agošton Šandor je izabran za Seniora. Rukopoložen je 25.10.1928. na somborskoj Skupštini seniorata.
- 1928 – I u Feketiću i u Beogradu se osniva HUM (KIE). Osniva se i državni savez. Karolj Doboš putujući sekretar KIE u Mađarskoj, inače zet Agošton Šandora proputovao je Vojvodinom.
- 1930.02.03. – Predsedništvo Seniorata je dobilo poziv u Beograd na pripremna savetovanja o zakonu o Reformatskim I Evangeličkim crkvama.
- 1930.04.16. – donet je zakon o protestantskim crkvama.
- 1930.07.17. – Oblikuje se prvi ustavotvorni Sinod Ref. Crkve u Beogradu. Trajao je do 11.05.1933. kad su usvojili i od države prihvaćen Ustav.

- 1933.07.10. – formalno usvajanje Ustava u Kneževim Vinogradima (1576).
1933.07.11. – Poslednja Skupština Seniorata u Retfalu-u. Istovremeni izbori – za Episkopa se bira Agošton Šandor sveštenik u Feketiću, a za Glavnog Kuratora dr. Kurc (Kurz) Henrik, advokat iz Kule.
1934.05.02. – Episkopsko rukopoloženje u Feketiću.
1936 – prvi godišnjak.
1939 – „Pesmarica” – za reformatske vernike, u Subotici izdata.
1941-1945 – Reformatski Episkopat Banata. Episkop je Gačal (Gachal) Janoš, sveštenik u Debeljači, koga su ubili 1945.g. u Kovačici.
1945, posle – agrarna reforma, nacionalizacija, konfiskacija, zabrana vođenja matičnih knjiga.
1945 – Reformatska Hrišćanska Crkva u Jugoslaviji dela u tri Seniorata: Bački, Banatski, i Slavonsko-Baranjski.
1953 – zakon o veri koji dozvoljava održavanje crkvenih bogosluženja i slobodu verske nastave.
1950 godine – povećano interesovanje Svetskog saveta crkava i HEKS-a.
1959 – sveštениčko- i crkvenoradničko obrazovanje u Feketićkom centralnom domu.
1961 – objavljuju se „Kućni tihi trenuci”.
1963 – vlast dozvoljava sveštениčko obrazovanje u inostranstvu.

Literatura:

- oko 1900 – Salai (Szalay) Jožef (Zrenjanin), Fekete Đula (Kikinda), Heteši Viktor (Pečuj – pomoćni sv., Suza, Feketić) su sveštениci koji su pisali više dela. Salai Jožef je preveo knjigu Elen Vajt „Put do Isusa”, i više od 20 godina je bio urednik lista „Hrišćanski Evanđelist”
1921 – „Godišnjak Sirotišta” za obnovljenje vukovarskog sirotišta koji je ugašen 1918., u Novom Sadu.
1921 – „Pesme za sahranu” – pesmarica za reformatske vernike, izdat u Topoli.
1922 – „Mali katehizam” – za reformatsku decu na osnovu Hajdelberškog katehizma, izdata u Vrbasu.
1927 – Agošton Šandor: „Reformatski veronauk”, izdat u Subotici.
1928 – Borko Juliana: „Revnost” – pesmarica, Kopačevo.
1930 – „Biblijski putokaz” u prevodu Kek (Keck) Janoš Žigmonda (Jugendbund-Buchhandlung –Woltersdorf-erkner Themabuch)
1932 – Kek Janoš Žigmond: „Utešne pesme” – pesmarica.
1936 – Devai (Devay) Lajoš: „U strujanju velikih vremena”: istorijat Reform. Crkvene Opštine i opštine Stara Moravica 1786-1936.
1936 – prvi „Godišnjak”
1937 – par knjiga za kućno proučavanje Biblije
1938 – Gačal Janoš: 100 godina od izgradnje crkve u Debeljači 1838-1938.
1939 – „Pesmarica” – za reformatske vernike, izdata u Subotici.
1961 – objavljuju se „Kućni tihi trenuci”.
1995 – „Reformatski veronauk” ponovo se izdaje.
2000 – „Pesmarica” se ponovo izdaje u velikom formatu.

Sirotište:

- 1888 – crkveno sirotište se osniva u Šidskim Banovcima, pa se 1893.g. preseljava u Vukovar.
1898 – predlog za pravilnik sirotišta za sveštениčke udovice i njihovu decu „Donje-baranjsko – Bačkog” seniorata. Ne zna se daljnja sudbina ovoga.

- 1912 – nova zgrada vukovarskog sirotišta za 80 dece.
- 1921 – „Godišnjak Sirotišta” za obnovljenje vukovarskog sirotišta koji je ugašen 1918.g. u Novom Sadu.
- 1922 – propada plan za osnivanje sirotišta u Novom Sadu, ali se ono otvara u Feketiću. Prvo dete se prima 2. januara. Kapacitet sirotišta je bilo do 40 dece. Održavanje se ostvarilo od dobrovoljnih donacija reformatskih vernika.
- 1923 – osveštenje sirotišta u Feketiću sa 23 dece. Deca su bila tu do svoje 12 godine.
- 1926 – 28 dece, od ovog 20 mađarske, 8 nemačke.
- 1950 – vlast gasi sirotište. Za 27 godina kroz sirotište je prošlo 314 siročića. Nakon gašenja u zgradi je delovao seminar za obrazovanje sveštenika i crkvenih radnika, a posle je pretvoren u konferencijski kamp centar. Vlast „oduzima“ i dijakonijsku kuću u Vrbasu, ali jedno vreme se još Reformatska crkva brine o njenom održavanju do zatvaranja.
- 1955 – održavaju se katehizacije i do danas u zgradi sirotišta.
- 1994 – od ove godine zgradom sirotišta upravlja EHO pod imenom „Lojenberški Dom“.

KIE – YMCA - HUM

- 1927 – Generalni sekretar KIE u Ženevi, Erne Sartorius je boravio u Novom Sadu, kao i T. P. Sifers, engleski direktor KIE u Beogradu.
- 1928 – I u Feketiću i u Beogradu se osniva HUM (KIE). Osniva se i državni savez. Karolj Doboš putujući sekretar KIE u Mađarskoj, inače zet Agošton Šandora proputovao je Vojvodinom.

Današnjica:

Episkopski ured je u Feketiću, a Episkop je g-din Čete Semeši Ištvan. Senior Bačkog seniorata je novosadski sveštenik g-din Botoš Elemer, a Banatskog seniorata je novoitebejski sveštenik g-din Marton Karolj. 9 matičnih crkvenih opština i 21 dijaspora ima u Bačkom ref. senioratu, a 4 matičnih crkvenih opština i 13 dijaspora u Banatskom reformatskom senioratu. Reformatska hrišćanska crkva ima otprilike 17.000 članova. Izdaju se mesečne novine „Reformatski život” (Reformatus Elet) i „Reformatski godišnjak”. Prisutna je asimilacija i negativan natalitet kao problem.

Ana Palik-Kunčak¹

Evangelička metodistička crkva

Kratak rezime: U ovom tekstu je prikazana Evngelička metodistička crkva, kratak istorijat crkve, šta sve čini službu crkve, ulogu žena u crkvi i drugo.

Ključne reči: bogoslužjenje, *Evngelička metodistička crkva*, *rad žena*, *socijalno ispovedanje*

Metodizam ne donosi novo učenje, niti se bitno razlikuje od učenja drugih protestantskih crkava. Prisutna je velika spremnost na saradnju, dijalog u smislu Ekumenske saradnje, gde su upravo Metodisti neka pokretačka snaga. U jedinstvu i saradnji vidimo nalog našeg Spasitelja, koji je u svojoj molitvi izrazio upravo ovu molbu: Oče, daj, da oni, koje si mi dao, jedno budu. Tu važi pravilo: Misliti, i ostaviti druge da misle... ili u jednoj Ekumenskoj propovedi je Vesli je naznačio: Ako je tvoje srce toliko naklonjeno prema meni, kao moje prema tebi, pruži mi ruku... Metodizam teži ka dobrim odnosima i često je pretrpeo gubitke, razočarenja upravo u ovoj oblasti. Znači Metodizam ne teži da se razlikuje svojim delima, običajima, navikama, koje nisu bitne. Suština je u proučavanju Svetog Pisma, koje onda utiče na konkretan svakodnevni život pojedinca.

Metodizam je nastao sredinom 18. veka u Engleskoj, posredstvom Džona Veslija (John Wesley - 1703-1791), koji je kao anglikanski sveštenik vodio delotvorni misijski rad u teškom vremenu, u početnoj fazi industrijske revolucije, u fazi opadanja važnosti religije i morala. Siromaštvo, alkoholizam i loše vladanje je bilo obeležje ovog propadanja. Crkva nije obraćala pažnju na socijalno ugroženo stanovništvo, kao da nije imala šta da im kaže. Džon je propovedao na ulicama i trgovima. Centralna tema njegovih propovedi je bio poziv ka posvećenom životu u ljubavi i službi blišnjima. Veslijeva stalna borba za time, da se uzima više obzira na socijalno ugrožene je ostala bitna karakteristika Metodizma. Metodistički pokret se brzo proširio u ceo svet. 1784. godine organizuje se kao samostalna crkva pod imenom Episkopalna metodistička crkva. 1898. je početak delovanja na našim prostorima. Od ujedinjenja sa Evangeličkom zajednicom u Nemačkoj 1968. god. dobija ime Evangeličko-metodistička crkva u svim Evropskim državama, da bi na osnovu jezičkih pravila srpskog jezika bilo promenjena na Evangelička metodistička crkva. Sa svojim Ustavom i samostalnošću poznata je širom sveta. Ona je deo jedinstvene Crkve Isusa Hrista, koji zajedno sa ostalim hrišćanima priznaju apostolsku veroispovest. Zato može svako bez obzira na rasu, boju, nacionalnost, položaj, uzimati udela u njenom crkvenom životu. Pošto Evangelička metodistička crkva kao deo „svete, sveopšte hrišćanske Crkve“ veruje, da Gospod Crkve poziva sve hrišćane ka jedinstvu, i sama radi na tom jedinstvu u svim oblastima crkvenog života. Spremna je na svaku Ekumensku međucrkvenu saradnju.

Članstvo crkve

Pravo hrišćanstvo je dobrovoljno. Svaki čovek donosi sam svoju odluku, kako će pred Bogom opravdati svoja dela. Neka je svako potpuno uveren u svoje mišljenje. To se odnosi i na pripadnost nekoj crkvi. Niko nema prava da odlučuje o nekom, niti da ga prinudi. Uslovi za pripadnost crkvi jesu: da kandidat priznaje Isusa Hrista kao svog Spasitelja i Gospoda, stoji u hrišćanskoj veri i priznaje Sveto Pismo, spreman je za vođenje hrišćanskog života, da ostane veran Hristu i podržava crkvu u molitvi, saradnji na bogoslužjenju svojim darovima i svojom službom.

U Srbiji ima oko 1.000 članova, u svetu se računa oko 70 miliona.

U Registar crkava i verskih zajednica u Srbiji upisana je 29. januara 2007.

Evngelička metodistička crkva prema pravilima praktikuje krštenje dece. Ali od svakog krštenog deteta očekuje, da vremenom pred celom zajednicom prizna svoju veru i da svesno postane odgovoran član crkve.

¹ Superintendent EMC za Srbiju.

Zajednica je skup ljudi, koji su priznali svoju veru u Hrista, koji su kršteni, koji su preuzeli na sebe obaveze članstva i koji se sakupljaju, da bi slušali Reč Božju, da bi primili sakramente i po nalogu Isusa Hrista svedočili o toj istini. Zajednica i crkva finansira svoje delovanje i programe iz dobrovoljnih priloga članova.

Sedište i način rada

Tipično obeležje metodizma su konferencije. One su savetodavna i zakonodavna tela. Ove konferencijske strukture omogućuju svakoj crkvi slobodu na lokalnom nivou, ali paralelno iziskuju odgovornost za celokupnu crkvu.

Mesne zajednice čine Distriktnu konferenciju i time su priključene Godišnjoj konferenciji, koje sa sastoje od istog broja sveštenika i laičkih saradnika, koji su delegirani od strane Distriktne konferencije. Centralna konferencija je oblast jednog Episkopa. A najviši organ je Generalna konferencija. Mi spadamo u Centralnu i Južnu Evropu pod nadležnost Episkopa iz Ciriha, sada je to Episkop Dr. Patrik Štrafj (Patrick Streif). U okviru našeg rada u Republici Srbiji je odgovoran za rad u crkvi i prema državnim organima Superintendet, koji je imenovan na Godišnjoj konferenciji i na toj funkciji je sada sveštenica Ana Palik-Kunčak.

Bogoslužnje

Ono se sastoji od okupljanja članova i prijatelja, gde se aktivno učestvuje u zajedničkom pevanju, molitvi, poruci Jevanđeja, čitanjem i tumačenjem Božje reči. Propoved je centralno mesto okupljanja, gde na osnovu Biblijskog odlomka slušamo izlaganje i poruke za život. Izlaganje ne sme biti u protivrečnosti sa Pismom, tradicijom, razumom i iskustvom.

Težište učenja

Osnovne tačke učenja su opšta grešnost svih ljudi i potreba obraćenja, povratka ka Bogu. Postižemo to prihvatanjem Hristovog dela koji nam već u sadašnjosti daje sigurnost spasenja i vodi nas putem posvećenja.

Opšta pravila: šta se očekuje od članova:

- prvo, da ne čini zlo, već da izbegava zlo svake vrste,
- drugo, da čini dobro svakom čoveku, koliko je to u njegovoj moći,
- treće, da se pridržava sredstava milosti (posećivanje bogoslužbe, primanje Večere Gospodnje, učestvovanje u molitvi, čitanje Biblije...).

Naglasak leži na moralnom životu, koji se iz radosti i zahvalnosti prema Bogu orijentiše prema ovim pravilima.

Poruka

Mi, ljudi Evangeličke metodističke crkve pozivamo ljude da slede Isusa Hrista, da tako svet bude promenjen. Za to služi lično i socijalno posvećenje. Angažujemo se u pripremanju vodećih snaga, izgrađivanju zajednica, uklanjanju siromaštva, poboljšanju zdravlja. Činimo tako pokrenuti Božjom ljubavlju i dobrotom koju On pokazuje prema svom stvorenju. Cilj metodizma je da dovede ljude do pravog hrišćanstva, da postojeće učenje sprovede u praktičan život. U učenju se posebno ne razlikuje od opšteg protestantizma.

SOCIJALNO ISPOVEDANJE

Mi verujemo u Boga, Stvoritelja sveta, i u Isusa Hrista, Spasitelja svega stvorenja, i u Svetoga Duha, preko kojega prepoznajemo Božje darove.

Mi priznajemo, da ove darove često zloupotrebljavamo i kajemo se za naše prestupe.

Mi svedočimo, da je ceo svet prirode, Božje stvoriteljsko delo.

Mi želimo da ga čuvamo i koristimo u potpunoj svesnoj odgovornosti.

Mi sa zahvalnošću prihvatamo mogućnost zajedništva sa ljudima.

Mi se zalažemo za prava svakog pojedinca i razuman razvoj u društvenoj zajednici.

Mi se zauzimamo za prava i obaveze svih ljudi, za dobrobit pojedinca i društva.

Mi se zauzimamo za prevazilaženje nepravde i bede.

Mi se obavezujemo za saradnju na postizanju mira u svetu i slobodu naroda, zalažemo se za pravo i pravednost među narodima.

Mi smo spremni da delimo sve naše životne mogućnosti sa ugroženima.

Mi vidimo u tome odgovor na Božju ljubav.

Mi priznajemo Božju Reč kao merilo svake ljudske vrednosti sada i u budućnosti.

Mi verujemo u Božju pobedu u sadašnjosti i konačnu.

Mi preuzimamo od Boga povereni zadatak, da živimo jevanđelje u našem svetu. Amen

U socijalnim principima je opisan naš stav prema pojedinim temama i pitanjima, naša odgovornost prema životnoj sredini, prema zajednici, u kojoj živimo, pitanje ljudskih odnosa, socijalno društvo: prava mladih, starih, osoba sa invaliditetom, bolesti, transplantacija. Privredno društvo, političko, svetsko društvo.

Život i rad žena

Od početka postojanja ove crkve na našim prostorima prisutan je aktivan rad žena. Ženski seminari ili sestrinski odmori su održavani od 1930. godine. Ženski odmori i seminari su organizovani za obrazovanje i pripremu žena za socijalno-dijakonijsku službu i razne ostale vidove saradnje.

Punu ravnopravnost su žene, u okviru Metodizma, dobile na Generalnoj konferenciji 1956. godine. Tako je položen temelj i data mogućnost da žena, pod istim uslovima kao i muškarac, može biti primljena u pastoralnu službu. Kod nas je to brzo postala realnost. Prva ordinacija je bila odmah naredne godine (1957.) i tu službu punopravnog sveštenika je preuzela Paula Mojzes, koja je pored toga vršila i službu superindendentu za ceo rad.

Još nekoliko žena je povereno ordinacijom u okviru Jugoslavije, kod nas je to bila Katica Dukai. Danas je u pastoralnoj službi pored mene još Lila Balovski, Katarina Nikolić, Marija Đurovka.

Aktivan je i ženski rad po lokalnim mestima, gde se žene sakupe na predavanjima, savetovanjima, ohrabrivanjima, ali često rade i neki vid ručnih radova, koje posle prodaju i sredstva upotrebe po svom nahođenju i potrebama.

„Najbolje od svega je, što je Bog sa nama,“ (Vesli) i u toj sigurnosti i pouzdanju radimo svoj povereni zadatak, koji smo primili od Gospoda.

Lejn Stofer (Lane Stopher)

Teologija Menonita i Menonitski centralni komitet

Kratak rezime: U ovom tekstu se nalazi predavanje o teologiji Menonita, o organizacijama koje su osnovali Menoniti, kao i o istoriji i humanitarnom radu Menonita širom sveta.

Ključne reči: *Anabatisti, Menoniti, teologija menonita, Menonitski centralni komitet.*

Zamoljen sam da učesnike Škole ekumenizma sažeto upoznam sa Menonitima, njihovom teologijom mira, kao i o tome kako se ova teologija prevodi u praksu u mirotvornom i humanitarnom radu Menonitskog centralnog komiteta (MCC), ali pre nego što se prihvatim tog zadatka želeo bih da vam se predstavim. Zovem se Lejn Stofer (Lane Stopher) i živim i radim u Novom Sadu od novembra 2008. godine. Radim kao međunarodni službenik MCC i trenutno sam angažovan u srpskoj organizaciji Centar za ratnu traumu. Potičem iz jedne male zajednice u severozapadnom Ohaju, SAD (Ohio, USA). Studirao sam na Blafton univerzitetu (Bluffton University), to je menonitski univerzitet koji se nalazi u Ohaju, gde sam počeo svoje akademsko istraživanje menonitske teologije i pogleda na svet kojima sam bio izložen tokom svoje rane mladosti. Studirao sam sociologiju, bavio se studijama mira i konflikta, a takođe i političke nauke. Ova kombinacija mojih akademskih interesa i činjenice da sam odrastao u menonitskoj crkvi gde je moja majka bila propovednica, sugerišu da nije ništa neobično što sam i lično zainteresovan za menonitsku teologiju i njenu primenu u savremenom svetu. Iako me privlači teologija, naročito teologija Anabaptista odnosno Menonita, moram naglasiti da ja nisam akademski teolog i da sigurno postoje osobe koje su od mene kvalifikovanije da vam daju ovakvu prezentaciju. No svejedno, biće mi drago da saslušam vaša pitanja i rado ću odgovoriti na njih.

Tokom ove prezentacije često ću koristiti dva izraza i zato je bolje da ih razjasnim odmah na početku. Kao prvo, izraz Anabaptist. Anabaptist je grčka reč koja znači „onaj ko se ponovno krštava”¹. Ovaj izraz je u savremenom jeziku dobio razne oblike i značenja, ali ja ću ga koristiti kao zajedničku odrednicu za crkve koje potiču od radikalnih reformatora, a među njima je i Menonitska crkva. Takođe, često ću koristiti izraz Menoniti, i pod tim izrazom podrazumevam ljude okupljene u crkvi iz koje potičem, a to je Menonitska crkva SAD (Mennonite Church USA). Menonitska crkva SAD sebe definiše kao „... anabaptističku hrišćansku denominaciju sa više od 109,000 članova u 44 država [SAD]. Naših 939 zajednica raspoređene su u ukupno 21 regionalnih okružja... Svi delovi Menonitske crkve SAD zajednički nastoje da donesu Hristovo isceljenje i nadu drugima tako što prepoznaju i pridružuju se Božjem delovanju u svetu.”²

Da bi ste stekli potpunije razumevanje Menonita i njihove mirovne teologije, od odlučujuće važnosti je da razmotrimo istorijski razvoj Anabaptista.

Menonitski anabaptisti su nastali tokom 16. veka pod uticajem radikalnih reformatora u Švajcarskoj i Holandiji. Dok su Luter (Luther), Kalvin (Calvin) i Cvingli (Zwingli) prvenstveno nastojali da isprave nepravilnosti koje su primetili u Katoličkoj crkvi, anabaptistički teolozi tog vremena su smatrali da ovi reformatori nisu otišli dovoljno daleko u reformama crkve. To je razlog zašto je anabaptističkim teolozima (i vernicima koji su ih sledili) dat nadimak Radikalni reformatori.

Među stvarima koje su anabaptisti nastojali da reformišu u odnosu na ostale religiozne institucije, izdvajala su se tri pitanja. Kao prvo i najvažnije, odbijali su pokršćavanje dece. Umesto da nastave uobičajenu praksu pokršćavanja male dece, anabaptisti su zastupali kršćavanje verujućih gde verujuća osoba svesno odlučuje da se pokrsti u zajednicu verujućih. Prvi anabaptisti najverovatnije su već bili kršćeni kao deca u crkvama kojima su nekad pripadali, ali potom su izabrali da se „ponovo pokrstite” u ovu novu zajednicu verujućih.

¹ Global Anabaptist Encyclopedia Online, <http://www.gameo.org/encyclopedia/contents/A533ME.html>.

² Mennonite Church USA, <http://www.mennoniteusa.org/Home/About/tabid/55/Default.aspx>.

Druga stvar koju su anabaptisti hteli da reformišu ticalo se stava da se crkva i njen autoritet počiva samo na Svetom pismu, a ne u rukama religijske ili političke elite. Treće najznačajnije stanovište za anabaptiste bilo je u tome što im je bilo nemoguće da spoje dosledno sleđenje Hristovih učenja i povezanost sa državom. Ova tri učenja su navele prve anabaptiste da zahtevaju potpuno odvojenje crkve od države i da na taj način sprovedu u delo svoja uverenja koja im zabranjuju upotrebu sile i vojno učešće.

Anabaptističku reformaciju su najvećim delom sprovodili obični ljudi i u njoj nije bilo izrazitih centralnih figura. Iako nije bilo glavnih vođa, nekoliko teologa je ipak dalo značajan doprinos ovom pokretu. Jedan od ljudi koji su najviše doprineli razvoju menonitske teologije zvao se Meno (Menno) Simons.

Meno Simons bio je holandski sveštenik koji je povremeno stupao u kontakt s grupama radikalnih reformatora i rado osluškivao njihovu radikalnu poruku. U anabaptistički pokret se uključivao sve više usled uticaja anabaptističke teologije i svojih vlastitih sumnji po pitanju Transupstancijacije. U januaru 1536.godine Meno je i zvanično napustio Katoličku crkvu i njenu zaštitu da bi se priključio anabaptistima, stalno izloženima napadima i nesigurnostima, gde je ubrzo postao starešina jedne grupe.³ Menovi sledbenici su počeli da se nazivaju Menonitima, a to ime je ostalo do današnjih dana.

Anabaptistička teologija mira i specifična eklesiologija s velikim naglaskom na Sveto pismo, duhovno rasuđivanje i sledbeništvo Hrista, a sve to unutar zajednice počela je da privlači pažnju u Evropi. Zanimanje za ove teme u crkvi brzo je poraslo tokom kratkog vremena i zato nije ostalo neprimećeno. Političke vlasti su anabaptističke separatističke ideje i otpor učešću u vojsci protumačile kao direktnu pretnju državi. Isto tako, religijske vođe su smatrale da anabaptistička teologija predstavlja pretnju autoritetu njihovih religioznih institucija (podjednako protestantskih i katoličkih crkava). To je dovelo do dugotrajnih i jezivih progona anabaptističkih zajednica i njenih članova koji su lovljeni, mučeni i ubijani širom Evrope. Meno je napisao „ni u jednoj zemlji ne mogu naći kolibu ili kuću u kojoj bih bezbedno mogao da smestim moju sirotu ženu i našu dečicu za godinu dana ili barem pola godine.“⁴ Kampanja brutalnog ubijanja i utamničavanja anabaptista i Menonita se zadržala u Holandiji do kraja 16. veka, u Nemačkoj do prve polovine 17. veka, a u Švajcarskoj sve do 18. veka.⁵

U svetlu ovakvog nemilosrdnog progonstva koje je odnelo hiljade života, rana Anabaptistička crkva je ostala verna svom nenasilju. Umesto da se svete i neguju duboku mržnju prema onima koji su im donosili bol i patnje, crkva je rasla i prigrlila je priče onih koji su bili mučeni u ime sleđenja Hrista. Tileman Jans van Braht (Tieleman Jansz van Braght), flamanski starešina, prikupio je priče progonjenih i sastavio obiman zbornik hrišćanskih priča iz progonstva i to delo nazvao Ogledalo mučenika (Martyr's Mirror). Prvo izdanje bilo je izdato 1660.g, a drugo izdanje su u Amsterdamu 1685.g. sačinili Hijeronimus Svirts (Hieronymus Sweerts), Jan ten Horn (Hoorn), Jan Bouman, i Daniel van den Dalen. Ova knjiga se bavi mučeništvima hrišćana počev od vremena rane [novozavetne] crkve, spominje i Isusovo mučeništvo, međutim, najveći deo priča potiče iz usta progonjenih anabaptista.

Ogledalo mučenika je knjiga koja i danas ostaje jedan od središnjih tekstova savremenih Menonita i drugih anabaptističkih crkava ne samo kao istorijski zapis njihovog porekla, već i zato što nadahnjuje njihovu veru i jača predanost vernika da u miru slede Hrista. Većina priča u Ogledalu mučenika govore o lišavanju slobode, ispitivanjima,

³ Krahn, Cornelius and Cornelius J. Dyck. (1989). Menno Simons (1496-1561). Global Anabaptist Mennonite Encyclopedia Online. Retrieved 25 March 2010, from <http://www.gameo.org/encyclopedia/contents/M4636ME.html>.

⁴ Oyer, John S. (1989). Persecution. Global Anabaptist Mennonite Encyclopedia Online. Retrieved 21 March 2010, from <http://www.gameo.org/encyclopedia/contents/P475ME.html>.

⁵ Bender, Harold S. and John S. Oyer. (1989). Historiography: Anabaptist. Global Anabaptist Mennonite Encyclopedia Online. Retrieved 21 March 2010, from <http://www.gameo.org/encyclopedia/contents/H594ME.html>.

mučenjima i smaknućima hiljada hrišćana... To su sve upečatljivi istorijski narativi koji neposredno artikulišu poreklo Menonita i drugih Anabaptista, ali sigurno najpoznatija među njima je priča o Dirku Vilemsu (Dirk Willems). Iako većina priča iz te knjige ukratko izveštavaju o hapšenju, mučenju i ubijanju, Dirkova priča ima zanimljivi obrt koji ne samo da je čini zanimljivom, nego štaviše, naglašava predanost Anabaptista nenasilju i miru.

Prenosim nekoliko citata iz priče o Dirku Vilemsu:

„1569. godine, pobožni, verni brat i sledbenik Isusa Hrista, po imenu Dirk Vilems, bio je uhapšen u Asperenu u Holandiji, i morao je da podnese strašnu tiraniju od strane papista. Ali pošto je ustanovio svoju veru ne na nesigurnom pesku ljudskih zapovesti već na kamenu temelju Isusu Hristu, on je, nasuprot svim zlim vetrovima ljudskih doktrina i teškim pljuskovima tiranskog i teškog progona, ostao nepomeren i čvrst do kraja; te će, kada se glavni Pastir pojavi u nebeskim oblacima i sakupi svoje izabrane s krajeva zemlje, takođe po blagodati čuti reči, 'Dobro si činio, dobri i verni slugo; bio si veran u malim stvarima, i ja ću te učiniti vladarem nad mnogim stvarima; uđi u radost tvoga Gospoda.' 1 Pet. 5:4; Mat. 24:31; 25:23.

Nakon hapšenja, svedoče verodostojne osobe, pobjegao je i vruće bio proganjen od strane hvatača lopova, a kako je tamo bilo nekakvog leda, spomenuti Dirk Vilems je pretrčao preko tog leda, izloživši se velikoj opasnosti. Hvatač lopova ga je pratio preko leda ali je propao kroz led, međutim Dirk Vilems je videvši da je njegov gonitelj u životnoj opasnosti vratio se brzo i pomogao mu da izađe i tako spasio mu život. Hvatač lopova je hteo da ga pusti ali je gradonačelnik vrlo strogo podsetio [hvatača] na datu zakletvu, i tako je ponovo bio uhvaćen od strane hvatača lopova, i, na spomenutom mestu, nakon teškog zatvaranja i velikih iskušenja nanetih od prevrtljivih papista, usmrćen u plamenom ognju od strane tih krvožednih, proždrljivih vukova, izdržavajući sve to velikom nepokolebljivošću, i potvrđujući nepatvorenu veru u istinu svojom smrću i krvlju, kao poučan primer svim pobožnim hrišćanima ovog vremena, i na večitu sramotu tiranskih papista.⁶

Menonitska crkva je odlučila da prigrlji i uzdiže primer mučenika koji su proizišli iz nje, međutim duboka progona koja su pretrpeli imala je trajni uticaj na njihov stil bogoslužjenja, njihov društveni položaj, i sve druge prakse kojima su nastavili da slede Hrista. Tokom ovog perioda progona Menoniti su bili prisiljeni da se sastaju u tajnosti, i pribegavali su da drže službe u ambarima, pod mostovima i naročitim kućama za sastanke koje su vlastima bile neprepoznatljive. Čak i danas u savremenom severnoameričkom govoru Menonite obično nazivaju „Tihima u polju” a to ime proističe ne samo iz njihovih evropskih korena, nego je sasvim prikladno imajući u vidu manire i verske stavove kojih se Menoniti još uvek pridržavaju.

Menoniti i ostali Anabaptisti su počeli da napuštaju Evropu u potrazi za slobodom od progona i prilikom da sami uređuju svoje živote. Menoniti su počeli da se naseljavaju u SAD, Kanadi i nekim područjima Južne Amerike. Menoniti su se proširili i uznapredovali na američkom kontinentu. U SAD danas ima oko 236,855 Menonita udruženih u 50 različitih menonitskih grupa i sveukupno 556,906 Anabaptista (Crkva Braće, Amiši, Braća u Hristu, Huterita i ostalih zajednica srodnih Menonitima).⁷

Kako je vreme odmicalo, Menoniti i ostale anabaptističke zajednice u SAD počele su da izlaze u druge krajeve sveta i kroz razne poduhvate da šire uticaj anabaptističke teologije i crkvenosti, kako kroz misionarski rad, tako i kroz humanitarni i mirotni rad. Svetska menonitska konferencija (World Mennonite Conference) danas ima oko 1,616,126 članova.⁸

Ovo je bio prilično kratak uvod u istorijski razvoj Menonitske crkve. Nadam se da sam dovoljno jasno istakao najvažnije tačke anabaptističke istorije i da ćete moći da na osnovu toga pratite nastavak mog izlaganja o menonitskoj teologiji.

Nema te grupe ljudi koja se može lako opisati, ali meni lično prilično teško pada zadatak da objasnim i opišem Menonite. Malopre sam spomenuo da u SAD ima preko 230,000

⁶ Martyr's Mirror online, <http://www.homecomers.org/mirror/dirk-willems.htm>

⁷ Mennonite Weekly Review, http://media.mennoweb.org/images/anabaptist_map.pdf

⁸ Ibid

Menonita udruženih u 50 različitih grupa, od kojih svaka ima neke međusobne sličnosti, ali takođe i vlastite teološke, kulturne, političke i ekonomske razlike. Zato ću moja teološka objašnjenja zasnovati na zvaničnom Veroispovedanju Menonitske crkve u SAD (Mennonite Church USA Confession of Faith). Njihova vizija je: Isceljenje i nada — Bog nas poziva da budemo sledbenici Isusa Hrista i da u sili Svetog Duha rastemo kao zajednice blagodati, radosti i mira, kako bi Božije isceljenje i nada mogli da teku prema svetom preko nas.⁹

Sažeta Izjava veroispovesti¹⁰

1. Verujemo da Bog postoji i da su mu ugodni svi koji mu prilaze verom. Štujemo jednog svetog Boga ljubavi koji je Otac, Sin i Sveti Duh večno. Bog je stvorio sve vidljive i nevidljive stvari, čovečanstvu je doneo spasenje i novi život preko Isusa Hrista, i nastavlja da održava crkvu i sve stvari sve do kraja vremena.
2. Verujemo u Isusa Hrista, utelovljenu Reč Božju. On je Spasitelj sveta, koji nas je svojom smrću na krstu spasio od vlasti greha i pomirio nas sa Bogom. Svojim vaskrsenjem bio je deklarisan za Sina Božjeg. On je glava crkve, uzvišeni Gospod, zaklano Jagnje, i u slavi dolazi ponovo da vlada sa Bogom.
3. Verujemo u Svetog Duha, večnog Duha Božijeg, koji je boravio u Isusu Hristu, koji daje snagu crkvi, koji je izvor našeg života u Hristu, i da se izliva kao garancija iskupljenja na one koji veruju.
4. Verujemo da je celo Pismo nadahnuto Bogom kroz Svetog Duha za poučenje i spasenje i za vežbanje u pravednosti. Prihvatamo Pismo kao Reč Božiju kao potpuno pouzdani i verodostojni standard hrišćanske vere i života. Vođeni svetim Duhom u crkvi, tumačimo Pismo u slozi sa Isusom Hristom.
5. Verujemo da je Bog stvorio nebesa i zemlju i sve što je u njima, i da Bog čuva i obnavlja svoju tvorevinu. Sve stvoreno ima svoj izvor koji se nalazi izvan sebe i pripada Stvoritelju. Svet je bio stvoren dobrim zato što je Bog dobar i što provida sve što je neophodno za život.
6. Verujemo da je Bog stvorio ljudska bića na božansku sliku. Bog ih je oblikovao od zemaljske prašine i dao im je naročito dostojanstvo u odnosu na sva ostala dela stvaranja. Ljudska bića su stvorena da imaju odnos sa Bogom, da žive jedni s drugima, i da se brinu za sve ostalo što je stvoreno.
7. Priznajemo da čovečanstvo, počevši sa Adamom i Evom, neposlušno je Bogu, popušta kušaču i odabira da čini greh. Svi su lišeni mogućnosti da ispune Stvoriteljevu nameru, nagrdili su sliku Boga na koju su stvoreni, poremetili poredak u svetu i uskratili svoju ljubav drugima. Usled greha čovečanstvo je predato zarobljavajućim silama zla i smrti.
8. Verujemo da kroz Isusa Hrista Bog nudi spasenje od greha i novi način života. Božje spasenje primamo kada se pokajemo i prihvatamo Isusa Hrista kao našeg Spasitelja i Gospoda. U Hristu samo pomireni s Bogom i dovedeni u zajedništvo pomirenja. Stavljamo našu veru u Boga da će nas, istom silom kojom je vaskrsnuo Hrista iz mrtvih, spasiti od greha da bi smo sledili Hrista i upoznali puninu spasenja.
9. Verujemo da je crkva skupština onih koji su prihvatili Božju ponudu spasenja po veri u Isusa Hrista. Upravo je novo zajedništvo učenika poslato u svet da navešta vladavinu Božju i da pruži predokus slavne nade koju ima crkva. Upravo je novo društvo ono koje ustanovljava i održava Sveti Duh.
10. Verujemo da je crkva poslata da navešta i da bude znak Carstva Božjeg. Hristos je ovlastio crkvu da sve narode čini učenicima, krštavajući ih i učeći ih da drže sve stvari koje je zapovedio.
11. Verujemo da je krštenje verujućih u vodi znak njihovog očišćenja od greha. Krštenje je takođe javno davanje reči pred crkvom o njihovom savezu sa Bogom da će silom Duha

⁹ <http://www.mennoniteusa.org/Home/About/tabid/55/Default.aspx>

¹⁰ <http://www.mcusa-archives.org/library/resolutions/1995/1995summary.html>

- Svetog hodati putevima Isusa Hrista. Vernici se krštavaju u Hrista i njegovo telo Duhom, vodom i krvlju.
12. Verujemo da je Večera Gospodnja znak kojim se crkva u zahvalnosti seća novog zaveta koga je Isus ustanovio svojom smrću. U ovom obroku zajedništva crkva obnavlja svoj zavet s Bogom i jedni s drugima i učestvuje u životu i smrti Isusa Hrista sve do njegovog dolaska.
 13. Verujemo da kroz pranje nogu svojih učenika Isus poziva nas da služimo jedni druge u ljubavi baš kao što je On to činio. Na taj način priznajemo našu čestu potrebu za čišćenjem, obnavljamo našu voljnost da se odrekemo ponosa i svetovne moći, i žrtveno nudimo naše živote u poniznoj službi i požrtvovanoj ljubavi.
 14. Sprovodimo disciplinu u crkvi kao znak Božje ponude da nas preobražava kroz svoju blagodat. Svrha discipline je da braću i sestre koji žive u zabludi oslobodi od greha, i da ih obnovi za ispravno zajedništvo s Bogom i zajedništvo u crkvi. Vršenje discipline daje poštenje svedočanstvu crkve koje ona ima u svetu.
 15. Verujemo da je služba nastavak Hristovog dela, za koju On daje darove kroz Svetog Duha svim vernicima i opunomoćuje ih za službu u crkvi i svetu. Mi takođe verujemo da Bog poziva određene osobe u crkvi za naročite službe vođenja i vodeće pozicije. Svi koji služe odgovorni su Bogu i zajedništvu vere.
 16. Verujemo da je crkva Isusa jedno telo s mnogim udovima koji su postavljeni tako da, kroz jednog Duha, vernici zajedno mogu da se duhovno izgrađuju u boravište za Boga.
 17. Verujemo da na Isus Hristos poziva na sledbeništvo, da uzmemo svoj krst i da Ga sledimo. Kroz dar Božje spasonosne blagodati mi smo opunomoćeni da budemo Isusovi učenici, ispunjeni njegovim duhom, te sledimo njegova učenja i njegov put kroz patnju sve do novog života. Dok smo verni njegovom putu, bivamo saobličavani Hristu i odvojeni od zla u svetu.
 18. Verujemo da biti Isusov učenik znači poznavati život u Duhu. Dok se život, smrt i vaskrsenje Isusa Hrista uobličavaju u nama, mi rastemo u slici Hrista i u našem odnosu sa Bogom. Sveti Duh je aktivan u pojedinačnom i zajedničkom bogoštovlju i vodi nas dublje u iskustvu Boga.
 19. Verujemo da je Božja namera da ljudski život počne u porodicama i da bude blagosloven kroz porodice. Štaviše, Bog želi da svi ljudi postanu deo crkve, Božije porodice. Kada nevenčani i venčani članovi crkvene porodice daju i primaju negu i isceljenje, porodice mogu da rastu prema punini koju Bog namerava. Pozvani smo na čistotu i na vernost u ljubavi u braku.
 20. Obavezujemo se da kazujemo istinu koju ćemo da iskažemo jednostavnim da ili ne, i da izbegavamo da dajemo zakletve.
 21. Verujemo da sve pripada Bogu koji poziva crkvu da živi u vernom poslužiteljstvu nad svime što nam je Bog poverio, i da sada učestvujemo u odmoru i pravdi koje je Bog obećao.
 22. Verujemo da mir jeste Božija volja. Bog je u miru stvarao svet, a Božji mir se najpotpunije otkrio u Isusu Hristu, koji je naš mir i mir celog sveta. Vođeni Svetim Duhom, sledimo Hrista na putu mira, u činjenju pravde, donošenju pomirenja i nepružanju otpora, čak i kada smo suočeni s nasiljem i ratom.
 23. Verujemo da je crkva Božiji sveti narod, pozvan na punu privrženost Hristu svojoj glavi i da svakom narodu, vlasti i društvu pruži svedočanstvo o Božijoj spasonosnoj ljubavi.
 24. Stavljamo našu nadu u vladavinu Boga i u ispunjenje na dan kad se Hrist vrati u slavi da sudi živima i mrtvima. On će okupiti svoju crkvu koja već sad živi pod Božjom vladavinom. Čekamo konačnu pobedu Boga, svršetak sadašnjeg veka patnje, vaskrsenje mrtvih i novo nebo i novu zemlju. Tamo će narod Božiji vladati sa Hristom u pravdi, pravednosti i miru uvek i zauvek.

Kombinacija menonitske istorije i teologije izgradila je jedan veoma specifičan stil angažmana u svetu. Kako su Anabaptisti brojčano rasli u Evropi, tako su sve više učvršćivali

svoju perspektivu nepružanja otpora i ponizne službe ljubavi, i to se zadržalo tokom njihovog širenja u Americi i Kanadi.

„Doktrina nepružanja otpora ima svoje implikacije u svakoj fazi života hrišćana, prvenstveno u međusobnim odnosima. Hrišćansko bratstvo je zajednica grešnika kojima je oprošteno, a čiji stav jedni prema drugima je bezgranično oprostjenje, sve do „sedamdeset puta sedam“. Članovi tog zajedništva ne traže najvišu poziciju; žive u poniznoj podložnosti jedni drugima iz poštovanja prema Hristu koji je pranjem nogu svojim učenicima postao njihov najveći primer ponizne službe u ljubavi. U širim društvenim odnosima naglasak je na činjenju pravde, ljubaznu milostivost i ponizno hodanje pred svojim Bogom. Činjenju onoga što je pravda drugima daje se prednost nad činjenju pravde samom sebi i svojoj grupi. Umesto da ide pred sud da bi razrešio razlike, hrišćanin će radije pretrpeti da bude prevaren. U ekonomskim odnosima hrišćanska zajednica ne razmišlja u kategorijama kupac-prodavac ili upravljanje-rad, gde svako traži svoju korist; ona o sebi razmišlja kao o bratstvu čiji su članovi radnici zajedno s Bogom, koji u časti daju prednost jedan drugom.“¹¹

Kao što je to slučaj s nepružanjem otpora, evangelizacija u menonitskom kontekstu dobija jednu ulogu koja je drugačija u ostalim hrišćanskim denominacijama, pošto se naglasak stavlja na smanjenje ili uklanjanje patnji. Meno Simons je ovako artikulisao evangelizaciju:

„Prava evanđeoska vera ne može ležati uspavano.

- *Ona oblači neodevene.*
- *Ona hrani gladne.*
- *Ona teši tužne.*
- *Ona pruža zaklon za siromašne.*
- *Ona služi onima koji su u bolu.*
- *Ona povija rane.*
- *Ona postaje sve svim ljudima.“*

Ove niti menonitske vere su uveliko odgovorne kako za osnivanje Menonitskog centralnog komiteta (MCC), a tako i za teoriju na osnovu koje je MCC oblikovao svoj humanitarni i mirotvorni rad u svetu.

Menonitski centralni komitet, svetska služba anabaptističkih crkava, pruža Božiju ljubav i saosećanje svima u ime Hrista tako što odgovara na osnovne ljudske potrebe i radi u korist mira i pravde. Vizija MCC je da zajednice širom sveta budu u ispravnom zajedništvu s Bogom, jedni s drugima i stvorenim svetom. MCC je bio osnovan kada su se predstavnici raznih menonitskih crkvenih okružja sastali tokom 27.-28. jula 1920. godine u Elkhart (Elkhart, Indijana, SAD) i dogovorili da pomognu gladnima u svetu, uključujući Menonite u Rusiji i Ukrajini.

Prva tri radnika MCC, Ori Miler (Orie O. Miller), Klejton Krac (Clayton Kratz) i Artur (Arthur) Slagel donosili su humanitarnu pomoć u Rusiju, Ukrajinu i Tursku. Krac je nestao i smatra se da je ubijen. Miler i Slagel su se vratili. Od tada pa nadalje, više od 13,000 osoba su služili u jednogodišnjim, dvogodišnjim, trogodišnjim i petogodišnjim radnim angažmanima za MCC. Na hiljade drugih je volontiralo u prodavnicama jeftine hrane, humanitarnim rasprodajama ili na neki drugi način.

Tokom proteklih godina MCC je aktivno radio na ispunjavanju poziva iz Evanđelja po Mateju 25:35-36 kako bi dosegao gladne, žedne, bolesne ili zatvorenike i da pruži dobrodošlicu došljacima. Mnogi Menoniti su iskusili rat, glad i izbeglištvo i žele da odgovore na potrebe ljudi koji su u krizama.¹²

MCC i danas nastavlja da radi rame uz rame sa lokalnim crkvama i zajednicama u više od 50 država uključujući Kanadu i SAD, da isporuči hitnu pomoć u područja pogođena

¹¹ Hershberger, Guy F., Ernst Crous and John R. Burkholder. (1989). Nonresistance. Global Anabaptist Mennonite Encyclopedia Online. Retrieved 23 March 2010, from <http://www.gameo.org/encyclopedia/contents/N656ME.html>.

¹² History of MCC provided through MCC website <http://mcc.org/about/history>

katastrofama, podrži održivi razvoj zajednice, kao i mirotvorni rad u ime Hristovo. MCC takođe nastoji da izgradi mostove i tako poveže ljude i ideje koji su razdvojeni kulturnim, političkim i ekonomskim podelama. MCC se oslanja na podršku Menonitske crkve i Crkve braće u Hristu za pružanje predanih, energičnih radnika, za finansijsku podršku, te molitvu za ovu službu u svetu.

Dr.sc. Igor Đurčik¹

Fenomen ekumenizma u kontekstu teologije Hrišćanske adventističke crkve

Kratak rezime: Autor u ovom tekstu prikazuje kratku istoriju Hrišćanske Adventističke Crkve, sa posebnim osvrtom na razvoj adventizma kod nas, ali je centralno pitanje teksta na koji način se shvata ekumenizam u ovoj crkvi i kako se razume saradnja sa drugim verskim zajednicama.

Ključne reči: adventistički pokret, ekumenizam, Hrišćanska Adventistička Crkva

Okviri ekumenizma

U savremeno doba mnogo se govori o ekumenizmu. Ovaj pokret sa ciljem da se ujedine hrišćani nastao u protestantskim krugovima. Oni su prvi inicirali saradnju i zbližavanje među različitim hrišćanskim crkvama. Odmah treba naglasiti da se ne radi o sjedinjenju crkava i stvaranju neke nove institucije. Ideja ekumenizma u svom fundamentu propagira prevazilaženje svih nesporazuma koji su se kroz istoriju nataložili, rušenje svih ograda koje su dovele do segregacije i barijera među pripadnicima različitih denominacija. Prvom polovinom XX veka u protestantskim krugovima su održani brojni sastanci koji su bili navestioci ekumenskog pokreta, sa vrhuncem u osnivanju Ekumenskog svetskog saveta crkava.² Danas ova organizacija ima 349 crkava, sa 550.000.000 članova u preko 120 zemalja.

Evropa koja se ujedinjuje, mora delegirati važne uloge, to ujedno podrazumeva vatrenu snagu da dođe do međusobnog uvažavanja između crkava. Moglo bi se reći da od 1989. godine kada je u Evropi došlo do prevazilaženja političkih kriza, otvorila se nova etapa u odnosima među crkvama Istoka i Zapada. Evropske crkve postaju svesne, da imaju novu odgovornost u odnosu na aktuelne probleme, kao što su: društveni život raznih kultura, naroda i religija, značajne susrete sa Islamom, značajni susreti sa novodobim pokretima koje nastavu izvan crkve, važni problem koji se tiču ljudskih prava, reagovanja na nova istraživanja u gentehnologiji i dr.

Stoga, ekumenizam ima za cilj ujedinjenje svih hrišćana, i to kako pojedinaca, tako i grupa. Srž svega je unutrašnje obraćenje (duhovni ekumenizam). Upravo ekumenski pokret razvija zajedništvo među raznim hrišćanskim tradicijama.

Danas se na polju ekumenizma uočava značajan napredak među hrišćanskim crkvama. Dolazi do sklapanja kontakata i razgovora o ključnim pitanjima vere i hrišćanskog života. Ekumenske misli su nastale odavno, ali tek sada se diferenciraju.

¹ Evandeoski teološki fakultet, Osijek, Hrvatska

² U Edinburgu je 1910. godine održana konferencija na kojoj *su* učestvovali delegati misijskih društva na kojoj je doneta odluka o osnivanju svetskog pokreta za pitanja vere i crkvenog ustrojstva („Vera i uredjenje“). Dalji podsticaj ekumenskom pokretu dao je Svetski savez za unapređenje međunarodnog prijateljstva pomoću crkava, osnovan 1914. godine u Konstanci, sa zadatkom da uspostavljanjem prijateljstva među crkvama doprinese izmirenju naroda. Razvitku ekumenskih ideja doprinele su i dve enciklike vasiljenske pravoslavne patrijaršije iz 1902. i 1920. godine. Prva je upućena pomesnim pravoslavnim crkvama, a druga svim hrišćanskim crkvama. Druga svetska konferencija organizacije „Vera i uredjenje“, održana je u Edinburgu 1937. godine. Iste godine u Oksfordu održan je i svetski kongres druge internacionalne protestantske hrišćanske organizacije za „praktično hrišćanstvo... Na konferencijama ove dve svetske hrišćanske organizacije izražena je želja za međusobnom saradnjom, tako da je došlo do zajedničkog sastanka njihovih delegata 1938. godine u Utrehtu, kada je izrađen projekat pravila o stvaranju jedinstvene organizacije pod nazivom Ekumenski savet crkava ili kako se još naziva Svetski savet crkava. Usled izbivanja Drugog svetskog rata do ujedinjenja ova dva pokreta došlo je tek 1948. godine na Prvoj skupštini u Amsterdamu, na kojoj je prisustvovalo 351 delegat iz 147 hrišćanskih konfesija (iz 33 zemalja). Za prvog počasnog predsednika Ekumenskog saveta crkava izabran je metodista Džon Mot, pionir ekumenskog pokreta.

U ekumenizam svakako spada „dijalog”. To je metod koji treba poslužiti na putu ka celovitom zajedništvu. To treba biti dijalog pravde, koji se živi i koji je podupret dijalogom ljubavi. Ekumenski dijalog traži da zna, da čuje, da odgovori, da razume i razmeni stavove. To znači biti spreman postavljati pitanja i biti sposoban na pitanja odgovarati. Osnova dijaloga je uvažavanje, angažovanost ali i svest da su učesnici ravnopravni partneri. To je fundament na kome svako mora graditi svoj identitet. Mnogi vernici još moraju ovome biti poučeni. Sve ono što bi vodilo drugim putevima se u startu sankcioniše. Učesnici dijaloga moraju spremno da argumentuju i modifikuju svoje stavove i način života vođen autentičnom ljubavlju ka pravdi. Preko svojih različitih organizacija i aktivnosti ekumenski je pokret osigurao tačnije i novije podatke o crkvama, zastupao versku slobodu i ljudska prava, borio se protiv zala rasizma i privukao pažnju na društveno-ekonomske posledice evanđelja.

Adventisti i ekumenizam

Većina autora navodi da je William Miller (1782-1849) osnivač adventnog pokreta, iako mu se nikada nije priključio. Naime, on je 1818. godine predskazao, na osnovu proračuna o 2300 dana i noći, iz knjige proroka Danila 8,14, da će se Hristos vratiti na zemlju 1843. godine. Ovo svoje otkriće propovedao je mnogim protestantskim crkvama u preko 500 gradova. Bilo je na desetine hiljada pristalica Milerovog učenja iz raznih crkava. Impuls ovom naučavanju dao je Samuel Snow (1806-1870), odredivši tačan datum Hristovog drugog dolaska - 22.10.1844. godine.³

Međutim, u velikom oduševljenju tog datuma, došlo je do velikog razočaranja. Od mnogih pristalica, ostalo je samo pedeset ljudi koji su posle detaljnog istraživanja i uočavanja greške, shvatili da Hristos nije ni trebao doći na zemlju već da pređe iz Svetinje u Svetinju nad svetinjama, na nebu. Upravo ova grupa je počevši da propoveda ispravku, počela da zadobija pristalice, da bi 1860. godine u Battle Creeku (Michigan) službeno bila nazvana „Crkva adventista sedmog dana”.⁴ Sa svom svojom doktrinom i verovanjima, adventizam je krenuo u otkrivanje Biblijskih istina svetu.⁵ Prvi poznati pioniri i vođe adventističke crkve bili su: Ellen Gould White (1827-1915)⁶, James White (1821-1881), Uriah Smith, Hiram Edson i mnogi drugi. Danas adventista ima više od 16 miliona širom sveta. Crkva ima svoje vernike u 183 zemlje. Takođe je aktivna u organizovanju vaspitnih i zdravstvenih ustanova.⁷

Prve crkve u Evropi

Prvi pionir adventne poruke na Evropskom tlu, bio je Mihael Belina Čehovski. Njegov najveći cilj u životu bio je propovedanje u Evropi, međutim vodeće telo Adventista sedmog dana je to odbilo. Pomoć je potražio kod vernika druge konfesije „adventnih hrišćana”⁸ koji su mu pružili podršku i bez znanja Generalne konferencije -14. maja 1864. godine otisnuo se u Evropu. Sledećih četrnaest meseci Čehovski je radio u valdežanskim područjima italijanskih Alpi.⁹ Međutim, već 1865. godine preselio se u Švajcarsku, gde je posle tri godine osnovao

³ *Seventh-day Adventists Believe ... A Biblical Exposition of 27 Fundamental Doctrines*, Ministerial Association, General Conference of Seventh-day Adventists, Washington, 1988, 312.

⁴ *Crkveni pravilnik*, Beograd: Preporod, 1999, 7.

⁵ „Gledano u svetskim razmerama, Crkva adventista sedmog dana predstavlja mozaik rasa, jezika, etničkih grupa.” Maxwell C. M. *Tell It to the World: The Story of Seventh-day Adventists* (revised ed.), Mountain View, California: Pacific Press, 1972, 43.

⁶ Crkva adventista sedmog dana prepoznaje Elen Vajt kao Gospodnjeg vesnika, sa jedinstvenim i plodnim darom proroštva. Vimajster, Nensi, *Ko su adventisti sedmog dana*, Beograd: Teološki institut, 2001,10.

⁷ *Ibid.*, 16.

⁸ Adventni hrišćani su bili izdanak Milerovog pokreta, čiji su sledbenici odbijali istine o suboti i Svetilištu na nebu, ali koji su verovali u besvesno stanje čoveka nakon smrti. Maxvel, *Idi i objavi to svetu*, Beograd, 103.

⁹ „Tu je zadobio i nekoliko osoba za istinu o suboti J.D. Gajmea, Frensis Besona i gospođu Katrin Ravel, koja je postala prvi kršteni adventistički vernik u Evropi” Đurčik Igor, *Istorijski razvoj prvih grupa adventista na teritoriji današnje Vojvodine*, diplomski rad, Beograd: Teološki fakultet, 2000, 28.

prvu adventističku crkvu na tlu Evrope.¹⁰ Vremenom su braća u Americi saznali o delovanju Čehovskog u Evropi, oni su se oduševili ostvarenim rezultatima i podržali su ga. Inače, on je radio kasnije u Francuskoj, Nemačkoj, Mađarskoj i Rumuniji.¹¹

Pored ovog svojevlnog odlaska Čehovskog u Evropu, treba spomenuti i službeni odlazak Džona Endrusa (John Newins Andrews – 1829-1833) u inostranstvo. Bilo je to 1874. godine. On je u Italiji pokrenuo časopis „Znaci vremena” na nemačkom i italijanskom jeziku.¹²

Već 1884. godine u Evropi je bilo oko hiljadu vernika, dok je misionara bilo i u Engleskoj i Skandinaviji. Bilo je to dovoljno da se osnuje Evropski savez adventističke misije.¹³ Na taj način je počeo da se širi adventizam u svim evropskim zemljama.

Adventisti u Srbiji

Prve informacije o propovedanju adventističke vesti, i štampanju traktata i knjiga na srpskom jeziku, datiraju iz 1890-tih godina.¹⁴ Tada su bile osnovane prve grupe tj. subotne škole od kojih je prva bila registrovana u Mokrinu 1900. godine. Već prva Adventistička crkva je osnovana u Vojvodini u mestu Kumane kod Zrenjanina 1905. godine.¹⁵ Adventistička crkva u Beogradu je bila osnovana samo četiri godine kasnije 1909. godine, a najzaslužniji za organizaciju adventističke crkve na južnoslovenskom tlu bio je Albin Močnik.¹⁶

Već 1911. godine oformljena je Severna oblast sa sedištem u Novom Sadu, Zapadna oblast, takođe 1911. godine sa sedištem u Zagrebu, 1931. godine osnovana je Južna oblast čije se sedište nalazi u Nišu i 1956. godine nastala je Jugozapadna oblast sa sedištem u Sarajevu. Crkva je za obavljanje svojih delatnosti vremenom osnovala i još neke ustanove pri crkvi: Adventistička Knjižara Preporod, Dopisna biblijska škola, Konak u Ovči i Teološki fakultet u Beogradu. Najveći uspon adventni pokret je u Jugoslaviji doživeo između 1910 i 1920. godine. Tako da je dvadesetih godina XX veka u Kraljevini Jugoslavije bilo 53 crkve i oko 860 članova.¹⁷ Posle drugog svetskog rata adventizam se na teritoriji SFRJ razvijao, tako da su podignute mnoge crkve. U toku XX veka je došlo i do rascepa i formiranja nove crkve, iz one koja se zatvori u već tradicionalni sistem mišljenja i ponašanja u novu organizaciju koja koriguje ili pridodaje svom verovanju novu dimenziju.¹⁸

Prema podacima iz istraživanja dr. Kuburić iz 1990. godine, na teritoriji prethodne Jugoslavije bilo je, u odnosu na celokupno stanovništvo, 0,04% adventista (krštenih odraslih vernika). U odnosu na broj stanovništva i broj vernika, možemo zaključiti da je najveći broj adventista koncentrisan u Vojvodini 0,12%. Jedan od razloga sigurno je i etnički mešovito stanovništvo.¹⁹

Međutim, posle građanskog rata i raspada Jugoslavije, podelila se u organizacionom smislu i Adventistička crkva. Prema izveštaju iz 1996. godine, mogu se uočiti najnoviji podaci o rasprostranjenosti adventizma. Severna oblast, na teritoriji Vojvodine, ima 87 crkava, 3441 vernika. U Srbiji i Crnoj Gori ima 83 crkve i 3327 vernika.²⁰

¹⁰ „Najveća crkva bila je osnovana u Tremelandu 1867. godine, sa oko 40 vernika; to je ujedno prva Adventistička crkva organizovana izvan Severne Amerike,” Maxwel, 102.

¹¹ Ibid.,103.

¹² Seventh-day Adventists Encyclopedia. 1960. „Europe”

¹³ Đurčik, 31.

¹⁴ „Pored traktata treba spomenuti da je do 1896. godine izašla prva knjiga na našem jeziku „Put Hristu“. Prvo je izašla je na mađarskom, a posle toga i na srpskom jeziku“ Glasnik 5, 1980, 5.

¹⁵ „Jedan veliki deo Nazarenske crkve u Mokrinu na čelu sa Savom Janjačem i njegovom ženom prihvatio je adventističku istinu i tako 1900. godine osniva se prva subotna škola u našoj zemlji“. Đurčik, 36.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Močnik Albin, *Adventizam*, Zagreb: Znaci vremena, 1975, 111.

¹⁸ Kuburić Zorica, *Religija, porodica, mladi*, Beograd: Čigoja, 1996.

¹⁹ Kuburić Zorica, 'Razvoj adventizma na Balkanu i regionalna saradnja', u: *Religije balkana*, Beograd: BOŠ,120.

²⁰ *Seventh-day Adventist Yearbook 1996*, A Directory of The General Conference, World Divisions, Hagerstown, MD 21470., USA.

Danas broj krštenih odraslih vernika koji redovno dolaze na bogoslužnja na ovim prostorima je oko 8000 hiljada i oni se okupljaju svake subote u preko 200 crkava.

Što se tiče ekumenizma u okviru zvaničnih stavova adventističke crkve ona je veoma interesantna. Naime, na nivou najvišeg upravnog tela Hrišćanske adventističke crkve – Generalne konferencije, objavljena je knjiga autora B. Beach, Ekumenizam – napredak ili nazadak? Prevedena je na hrvatski jezik 1999. godine u izdanju Adventističkog teološkog fakulteta u Maruševcu. Ono što odmah treba naglasiti jeste da adventisti nemaju svoje službeno stajalište, po ovom pitanju. Premda negativni stav po ovom pitanju u teologiji ne postoji, u praksi na lokalnom nivou mogu se naći struje koje propagiraju potpunu distancu od ekumenizma. Ipak možemo zaključiti da se Crkva odnosi kritički prema ekumenskim ciljevima i aktivnostima.

Od samog početka adventisti su verovali da su od Boga posebno određen pokret koji svetu treba propovedati Biblijske istine, kao poslednju opomenu svetu da izađe iz lažnih crkava i pridruži se pravoj Božjoj crkvi, a sve to na osnovu onoga što je zabeleženo u Otkrivenju 14. i 18. poglavlju. U ovom kontekstu u zvaničnoj izjavi adventista stoji:

U svetlu svog proročkog razumevanja, Crkva adventista sedmog dana vidi sebe kao eshatološki usmeren „ekumenski“ pokret iz Apokalipse. Ova poruka počinje pozivanjem Božje dece da izađu iz palih crkvenih tela koja će na kraju vremena sve više tvoriti organizovanu versku opoziciju Božjim namerama. Dok odjekuje poziv da izađu, istovremeno odjekuje i poziv za pristupanjem ujedinjenom pokretu po celome svijetu stoga i jeste ekumenski koga karakterizuje „vera u Isusa“ i vršenje „Božjih zapovesti“ (Otk 14,12). U Svetskom veću crkava se prvo naglašava pristupanje zajednici crkava, da bi se zatim pokušalo doći do postepenog napuštanja korporativnog nejedinstva. Adventni pokret na prvo mesto stavlja izlazak iz vavilonskog nejedinstva i zabune, a nakon toga sledi pristupanje zajedništvu adventne porodice koja u jedinstvu, istini i ljubavi obuhvata celi svet.

Adventistički teolozi naglašavaju da je u vreme prvih pionira kada je nastajao adventni pokret, bilo ekumenizma. Argumentuju to činjenicom da su adventisti potekli iz raznih protestantskih verskih zajednica. Neki su ostali u njima, drugi su bili izopšteni iz svojih matičnih zajednica, a ponekad su i veliki broj vernika povukli sa sobom. Međutim, vremenom su se počeli odnosi među njima zaoštavati. Počeli su se previše baviti razlikama u verovanju.

Adventistički hrišćani smatraju da se na osnovu Novozavetnih tekstova crkva treba ujediniti na taj način što će svi verovati u jednu istinu.²¹ Naravno, to se suproti zvaničnom stavu ekumenizma koji naglašava zajedništvo većine crkava. Naime, u kontekstu adventističke teologije sve crkve su simbolički predstavljene Vavilonom, te verovanjem da je u njima krivoverje. Prema njihovoj doktrini 'prava istina' je otkrivena adventističkom pokretu i svi bi trebali doći iz drugih 'torova' kod njih, kao 'ostatku' pravog i istinskog hrišćanstva – onoga koji drži Božje zapovesti i ima veru Isusovu (Otk 12,7). U zvaničnom saopštenju crkve stoji: „Nesumnjivo postoji tačka kad ortodoksnost i nehrišćanski način života opravdavaju razdvajanje. U tome je Svetsko veće crkava slepo. Da bi se zaštitila i podržala čistoća i moralnost Crkve i njene poruke mnogo je poželjnije odvajanje i podela, nego jedinstvo u svetovnosti i zabludi.“

U ovom kontekstu treba naglasiti i duhovnost koja u adventističkom verovanju igra jednu od najznačajnijih uloga. Oni su čak na zadnjem zasedanju Generalne konferencije (2005. godine) doneli zaključak da se u njihovih dugogodišnjih 27 osnovnih verovanja uvrsti pod brojem jedanaest i novo tj. dvadeset osmo. Verovanje koje upravo naglašava svakodnevno posvećenje. Prema njihovom mišljenju, Ekumenski pokret izuzetno malo naglašava ovu tačku verovanja, koja bi po adventističkom mišljenju trebala biti okosnica crkvenog života tj. 'vitalni sastojak hrišćanskog života'.

Postoje još mnoge stavke koje bismo mogli navesti, a koje adventisti zameraju Ekumenskom veću kao što je npr. verska arogantnost: „U mnogim se crkvenim krugovima

²¹ Jovanu 17, 6.13.17.19.23.26

širokogrudnost smatra ekumenskom vrlinom. Smatra se da idealni ekumenist nije dogmatičan u svom verovanju i da je ponešto neodređen u svojim doktrinarnim gledištima. On poštuje verovanja drugih, ali je manje strog kad se radi o vlastitim verovanjima. Izgleda krotak i popustljiv kad se radi o verovanjima, naravno, osim onih koja se tiču ekumenskog jedinstva. Pruža dojam delomičnog znanja. Pokazati versku doktrinarnu arogantnost, ekumenski gledano, izuzetno je grešno.“ Evidentno je da se po adventističkom mišljenju ovo smatra grehom, s obzirom da se u njihovim krugovima naglašavaju poniznost i krotkost kao vrline. Sve to prema adventistima vodi ka relativizaciji svog verovanja, popuštanju merilima, ne vrednovanju Biblije²² kao jedinog merila i uvlačenje krivovernih učenja u hrišćansku doktrinu. Evo jedne izjave u okviru ovog konteksta:

Tipična za ove ekumenske pretpostavke je ideja da su formulacije istine svih verskih zajednica uslovljene vremenom i relativne pa stoga delimične i nedovoljne. Neki ekumenisti bi išli čak tako daleko da zastupaju potrebu za doktrinarnom sintezom, spajajući razna hrišćanska verovanja u neku vrstu koktel-pristupa. Kažu nam da je svaka crkva neuravnotežena i da je zadatak ekumenizma obnova ravnoteže i sklada. Unutar te pomirene raznolikosti ekumenskog pokreta, verovatno će svaki, prema rečima Friedricha Velikog, „biti spašen na svoj način“. Adventisti veruju da bez snažnih osvedočenja crkva ostaje bez duhovne sile. Postoji opasnost da će ekumenski živi pesak doktrinarne popustljivosti usisati crkve i to će im biti kraj. Naravno, ekumenski entuzijasti se upravo tome nadaju. Međutim, adventisti smatraju da se treba snažno odupreti takvoj doktrinarnoj neodlučnosti; u protivnom će posledica biti duhovno samorazoružanje i nastupiće prava post-hrišćanska era. Za mnoge vođe Svetskog veća crkava Biblija nije normativ ni autoritet. Ističu biblijsku raznorodnost, povremeno uključujući demitologiziranje Evanđelja. Za veliki broj ekumenista, kao što je to uopšteno kod liberalnog hrišćanstva, nadahnut nije biblijski tekst već doživljaj čitaoca. Simbolička proročanstva su isključena; vredi samo doživljaj.

Adventisti su veoma skeptični po pitanju uključivanja u političko – socijalna zbivanja. Oni će svojim stavovima uticati na društvo i politiku, ali se ne žele direktno uplitati u političke sukobe. Oni se pozivaju na tekst: Ali moje kraljevstvo nije odavde“ (Jovan 18,36). Prilažemo i zvanično saopštenje adventističke crkve po ovom pitanju:

Priznajemo da je pitanje hrišćanske društvene i političke odgovornosti vrlo složeno. Svetsko veće crkava i druga veća crkava (kao što je Nacionalni savez crkava u Sjedinjenim Američkim Državama) duboko su uključeni u ono što se obično smatra političkim pitanjima. Crkva adventista sedmog dana je na tom području mnogo opreznija (u poređenju s evanđeoskim delovanjem, gdje su stvari obrnute). Dosta ekumenskog razmišljanja na području političke odgovornosti obuhvata ili uključuje: (1) sekularizaciju spasenja; (2) postmilenijalističko gledište koje zastupa postepeno poboljšanje političkog okruženja i socijalno poboljšanje čovečanstva te uspostavljanje Božjeg carstva na zemlji zahvaljujući naporu ljudi kao božanskih oruđa; (3) prilagođavanje hrišćanstva suvremenom svetlu; (4) evolucijsku utopijsku veru u napredak i (5) socijalistički kolektivizam, favorizirajući neki oblik egalitarizma i socijalne države, ali ne komunističkog materijalizma. Činjenica je da ekumenski društveni aktivisti ponekad adventizam smatraju utopijskom kulom u apokaliptičkom okruženju; u tome se varaju. Suočeni s mnogim društvenim problemima, adventisti ne mogu biti, i uopšteno nisu, apatični ni ravnodušni. Pogledajmo ovo: niz bolničko-kliničkih-zdravstvenih ustanova koje svake godine služe milionima ljudi; veliki obrazovni sistem koji opasuje zemlju sa blizu pet hiljada škola, Adventistički dobrotvorni rad (ADRA) kao i naglo širenje službe na područjima s akutnom i hroničnom potrebom. Moglo bi se spomenuti i više drugih službi. Crkva adventista sedmog dana veruje da je neophodno

²² Adventisti su pre svega narod Reči. Budući da veruju u bezuslovni autoritet Svetog pisma, adventisti priznaju da su Bibliju „pisali nadahnuti ljudi“, ali ona nije Božji način razmišljanja i izražavanja već ljudski. Bog nije prikazan kao pisac.“Pisci Biblije su bili Božji pisari, a ne Njegovo pero.“ (*Selected Messages*, sv. 1, str. 21) Mnogi bi ekumenisti rekli da biblijski tekst nije Božja reč već tu reč sadrži kad ljudi na nju reaguju i kad je prihvate. Naprotiv, adventisti bi rekli da su zapisi biblijskih pisaca „Božja reč“.

razlikovati između društveno - političke aktivnosti pojedinih hrišćana kao građana i uključenja na korporativnom crkvenom nivou.

Međutim, što se tiče njihovog odnosa sa drugim verskim zajednicama, adventisti imaju jasan stav, u kome ističu poštovanje svih onih koji propovedaju Isusa Hrista i biblijske vrednosti. Oni su doneli još za vreme svojih početaka jasan stav po tom pitanju:

... Prema njoj adventisti sedmog dana „priznaju svaku ustanovu koja pred ljudima uzdiže Hrista kao deo božanskog plana spasenja za evangeliziranje sveta i visoko ceni hrišćane i hrišćanke u drugim zajednicama koji se trude zadobiti duše za Hrista.“ U odnosima Crkve s drugim crkvama trebaju preovladati „hrišćanska učtivost, prijaznost i poštenje“. Navedeni su neki praktični saveti kako bi se izbegli nesporazumi i uklonili razlozi za trzavice. Međutim izjava vrlo jasno stavlja do znanja da je „adventistički narod“ prihvatio posebno „breme“ isticanja Hristovog drugog dolaska kao događaja koji je „pred vratima“, pripremajući „put Gospodu kako je otkriveno u Svetome pismu“. Zbog ovog božanskog „naloga“ adventistima je nemoguće da svoje svjedočenje ograniče „na neko područje“; on ih obavezuje da evanđelje objave „svim ljudima na svakome mestu“. Generalna konferencija je 1980. osnovala Savet za međucrkvne odnose kako bi dala opšte smernice i nadzirala odnose Crkve s drugim verskim zajednicama. Ovaj je savet s vremena na vreme odobrio razgovore s drugim verskim organizacijama kad je smatrao da bi to moglo biti korisno. Adventističke vođe trebaju biti poznati kao graditelji mostova. To nije lak zadatak. Mnogo je lakše porušiti crkvene mostove i ponašati se kao neodgovorni „hrišćanski komandosi“. Ellen White je rekla: „Potrebno je mnogo mudrosti da bismo doprli do propovednika i uticajnih ljudi.“ (Evangelism, 562) Adventisti nisu pozvani da žive u ograđenom getu, da samo sa sobom razgovaraju, da objavljuju literaturu uglavnom za sebe, pokazujući sektaški duh izolacije. Naravno, mnogo je udobnije i sigurnije živeti u adventističkom utvrđenju, s podignutim mostovima komunikacije. U takvom okruženju se s vremena na vreme izađe u okolinu za kratku evangelizaciju, hvata što je moguće više „zarobljenika“ i zatim se s njima povlači u utvrđenje. Ellen White nije verovala u izolacijski mentalitet: „Naši propovednici se trebaju truditi da se približe propovednicima drugih verskih zajednica. Molite se za te ljude, za koje Hrist vrši posredničku službu, i molite se s njima. Svečana odgovornost počiva na njima. Kao Hristovi vesnici, trebali bismo pokazati duboko, ozbiljno zanimanje za ove pastire stada.“²³

Prema do sada navedenom, adventisti će sarađivati na području ekumenizma do one mere dok se poštuju biblijske norme koje su osnova njihove teologije. Oni ne žele biti zapleteni u bilo kakvu saradnju, kako se ne bi njihovi jasni stavovi ali i evagelizacioni ciljevi degradirali. Ipak, oni ostaju 'saradnici na osnovi savesti', tj. kao posmatrači. Adventisti smatraju da 'iskustvo uči da je najbolji odnos s različitim većima crkava (nacionalnim, regionalnim, svetskim) status promatrača-konsultanta. Tako Crkva može biti stalno informirana i razumeti trendove i pravce razvoja. To ujedno pruža priliku da upozna hrišćanske mislioce i vođe. Ako im se pruži mogućnost, adventisti mogu prisustvovati i objasniti gledišta Crkve. Članstvo nije preporučljivo, oni ističu: „Te ekumenske organizacije obično nisu „neutralne“. Često imaju posebne ciljeve i politiku pa preuzimaju ulogu društveno-političkih zastupnika. Ne bi bilo dobro da smo neopredijeljeni članovi (u najboljem slučaju) ili članovi reda radi (kao što su to mnoge crkve članice) ili otvoreni protivnici (što bi se neminovno dogodilo). Na lokalnom nivou, kad se radi više o praktičnijim a manje teološkim predmetima, mogli bismo zamisliti neke oblike članstva Adventističke crkve, međutim, uz oprez. Mislimo na organizovane odnose kao što su propovjedničke udruge/bratstva, lokalne crkvene organizacije, skupine za proučavanje Biblije, posebne grupe za proučavanje potreba društva i pomaganje u rešavanju nekog lokalnog problema. Za adventiste ne bi trebalo reći da ne žele preuzeti nijednu hrišćansku odgovornost u lokalnom društvu.“

Danas adventistički teolozi odlaze na razne sastanke i tribine sa predstavnicima drugih verskih donominacija. Polako se uklanjaju barijere, stereotipi, a samim tim adventisti mogu na ispravan način prezentovati svoju nauku. Svaka crkva živi u svom društvenom okruženju i

²³ Ellen G. White, *Iz riznice svjedočanstava*, sv. 2, Beograd: RPASD, 312.

ima pravo na izražavanje svojih stavova i mišljenja. Tako i adventistička crkva, u okviru svih svojih aktivnosti pokušava pratiti sva događanja u okviru ekumenskog pokreta i pratiti savremene trendove kako bi mogla biti u toku aktuelnih zbivanja i adekvatno na njih odgovarati.

Dr. Admir Muratović

Ugovor o miru između Muhammeda a.s. i monaha iz Manastira „Santa Katarina“¹

Za vrijeme života Muhammeda a.s. odraz Medinske povelje se mogao osjetiti kroz donošenje više sličnih akata kojima su se uređivali odnosi sa pripadnicima ostalih religijskih zajednica koji nisu u početku bili obuhvaćeni Medinskom poveljom, iz prostog razloga što u to vrijeme nisu bili u sastavu nove muslimanske države.

Među takvim dokumentima sigurno se svojom snagom i snažnom porukom izdvaja ugovor koji je sklopljen između Muhammeda a.s. i kršćanskih monaha Manastira „Sveta Katarina“.

Kada su monasi Manastira „Sveta Katarina“ potpali pod islamsku vlast, tražili su od Poslanika a.s. da im da garancije za njih i njihove bogomolje. Muhammed a.s. im je odgovor uputio u vidu zvaničnog dokumenta, pisma, jer se komunikacija u to vrijeme odvijala na taj način, uostalom kao i danas. To pismo nije bilo tek puk i edikt iz kojeg su oni trebali čitati svoja pojedina prava u državi u kojoj su bili, uslovno rečeno, manjina, nego je riječ o pismu koje se u prvom redu stavlja na znanje svakom muslimanu u toj zemlji u smislu zapovijedi. To, pismo, dakle, nije bilo neka vrsta garanta nemuslimanima u muslimanskom društvu - mada jeste i to - nego je ono ponajprije bilo trajni zalog povjerenja koje je musliman, ne samo formalno, imao svjedočiti pred pripadnicima druge religijske grupe. Poslanik islama napisao je monasima pismo u kome se kaže:

„Kršćanima, na istoku i na zapadu, u blizini islamske granice i daleko od nje, znam i neznam, daje se jamčivina. Ukoliko se jedan monah ili anahoret zatekne na brdu ili u dolini, pećini ili u naselju, ravnici ili u crkvi, ili pak u svetilištu – hramu, tada mi stojimo iza njih, a oni su pod našom zaštitom. Ja ću ih zasigurno braniti svojim životom, svojim pomagačima i svojom vojskom, njih, njihove imetke i bogomolje, jer su oni moji podanici i kao takvi uživaju moju zaštitu. Niko im ne smije uskratiti putovanje bilo gdje, porušiti im bogomolju ili je oštetiti, kao ni prisvojiti bilo šta iz njihovih kuća za korist muslimana. Neće se oporezivati njihovi suci, kaluđeri, niti drugi koji se budu bavili vjerskim poslovima. Neće im se nametati ni druge novčane dažbine, novčane kazne ili odštete, niti će im se konfiskovati imovina, jer sam ja njihov čuvar na kopnu i na moru, na sjeveru i na zapadu, na istoku i na jugu, gdje god se budu nalazili imat će moju zaštitu i garanciju, od svega onoga što im je neprijatno i neugodno... Niko ih ne smije opterećivati putovanjima, obavezivati učestvovanjem u borbi ili transportu oružja, jer se muslimani bore za njih i ne polemišu s njima osim na najkulturniji način, slijedeći u tome kur'ansku poruku: „I sa sljedbenicima Knjige raspravljajte na najljepši mogući način, ne sa onima koji su nepravedni, i recite: „Mi vjerujemo u ono što se objavljuje nama, i u ono što je objavljeno vama, a naš Bog i vaš Bog jeste – Jedan, i mi se Njemu pokoravamo.“ (Kur'an)

...Niko iz redova muslimanske zajednice do Dana uskrsnuća i do prestanka života na Zemlji ne smije se suprotstaviti ili prekršiti ovu povelju, koju je napisao Muhammed ibn Abdullah svim kršćanskim zajednicama uz uvjet da se ona strogo ispunjava i primjenjuje. (Hafizović R., Tolerancija i kultura dijaloga u perspektivama islama, www.znaci.com)

Ovo pismo – povelja pisano je rukom Alije, a po diktatu Muhammeda a.s., 3. muharrema druge godine po Hidžri (624).

Ovaj ugovor kršćanima garantovao je sljedeća prava:

- Potpuna zaštita monasima na cijeloj teritoriji islamske države (Poslanik a.s. kaže da će ih braniti i svojim životom);

¹ Tekst je prenet na osnovu usmenog dogovora ef. Mirze Muratija i Teofila Lehotskog, a objavljen na vebsajtu: http://www.fis.edu.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=236:ugovor-o-miru-izmeu-muhammeda-as-i-monaha-iz-manistara-qsanta-katarinaq&catid=28:ostalo&Itemid=41

- Zaštita njihovog imetka;
- Zaštita bogomolja;
- Sloboda kretanja;
- Izuzimanje sudija, kaluđera, te radnika pri njihovim bogomoljama iz poreza, odnosno džizije;
- Zabrana izricanja novčanih kazni i konfiskacije imovine;
- Zabrana tjeranja na vojnu službu i učestvovanja u transportu naoružanja;
- Obaveza da se s njima (sem onih koji pokazuju neprijateljstvo) komunicira na najuljudniji način, dakle, zaštita ličnog digniteta;
- Dužnost postupanja po slovu ovog dokumenta pada na sve muslimane dok postoji života na Zemlji.

Ovaj dokument govori u prilog tvrdnji da kada je Muhammed a.s. donosio Medinsku povelju i otvorio je i za nemuslimane, u prvom redu Jevreje i idolopoklonike, primarni cilj takvog poteza nije bio političke prirode, kakvim ga žele predstaviti određeni krugovi. Glavni cilj ovakve odluke bio je, svakako, izgradnja zajednice na principima pravde i vladavine zakona, pred kojim će svi ljudi, bez obzira na svoju različitost ili specifičnost, biti ravnopravni. Jer, ako bi i imalo smisla, zbog trenutne bezbjednosne situacije koja je vladala neposredno poslije njegovog dolaska u Medinu, tumačiti ovaj dokument kao politički marketing, kako zbog broja Jevreja koji su živjeli u Medini, tako i zbog njihovog uticaja, onda ova konstatacija svakako ne stoji kada su u pitanju kršćani, koji su u vrijeme donošenja Medinskog ustava živjeli izvan ove teritorije, pa čak i poslije njihovog priključenja islamskoj državi oni nisu predstavljali neku ozbiljnu političku realnost.

Dakle, intencija ovog dokumenta koji je postignut između muslimanske zajednice i kršćana jeste želja da se nova zajednica, koja je bila u fazi širenja, gradi na principima iste pravde za sve.

Ovo pismo također predstavlja dokaz da drugi dio Medinske povelje, u kojem se pominju Jevreji, ne predstavlja želju muslimana da kupe mir sa Jevrejima, niti potrebu da se pridobije njihova naklonost. Jevreji u Medinskoj povelji se mogu tumačiti kao paradigma nemuslimana. Jer, u suprotnom, dešavalo bi se kao što se i danas dešava.

U jednom istorijskom trenutku na vlast dođu određene političke snage koje imaju sluha za pripadnike manjinskih zajednica na svojoj teritoriji i garantuju im primjenu zagarantovanih prava, ali to traje dok su oni na vlasti. Dolaskom nekih drugih političkih snaga na vlast ta prava ili bivaju umanjena ili bivaju predmetom političkih trgovina i ucjena.

Nastavit će se...

Radionice

prof. dr Dubravka Valić Nedeljković

Mediji crkava i verskih zajednica i laički mediji sa verskim sadržajima: prošlost, sadašnjost, budućnost

Kratak rezime: Autorka se u ovom tekstu bavi vremenskom dimenzijom verskih i laičkih medija u izveštavanju i novinarskom radu o religijskim temama i pojavama. Takođe, autorka poziva naučnu, stručnu i novinarsku javnost da se detaljnije pozabavi ovim problemima i da se profesionalnije pristupi izveštavanju i radu u medijima kada su u pitanju verska pitanja.

Ključne reči: *laički mediji, mediji crkava i verskih zajednica, novinarstvo*

Mediji crkava i verskih zajednica i religija kao predmet interesovanja novinara u laičkim medijima novija su pojava kako u informativnoj praksi tako i u istraživačkom području. Uzrok tome pre svega treba tražiti u društveno-političkom, istorijskom i s tim u vezi zakonodavnom kontekstu. Sve do ukidanja „Zakona o crkvama i verskim zajednicama“, početkom poslednje decenije dvadesetog veka, elektronski mediji nisu bili otvoreni za religijske teme, niti su crkve i verske zajednice mogle, prema tom Zakonu donesenom početkom sedamdesetih, da ih osnivaju za potrebe svojih vernika. To međutim nije bila specifičnost samo Srbije. Urednik časopisa Time H. A. Grunwald (1994) navodi da se „religija iz nedeljnog dodatka preselila na prve stranice“, i prognozira još tada da će „verski ratovi, veliki i mali, po svoj prilici narednih decenija sve češće izbijati (...) Sredstva informisanja ove ekstremne slučajeve moraju da razmatraju stručno i savesno.“

Rezultat, otvaranja države prema crkvi, ali i crkve prema državi, kao i ratni sukobi na teritoriji prethodne Jugoslavije iz devedesetih koji su neretko definisani i kao verski sukobi, ogleda se i u pokretanju verskih emisija u takozvanim matičnim jugoslovenskim RTV centrima, u državnim elektronskim medijima. Samo sporadično u takozvanim nezavisnim medijima.

Crkvenim velikodostojnicima u informativnim programima državnih medija među kojima je tada bio i RTNS/Novi Sad i RTVB/Beograd, a kasnije RTS daje se zapažen prostor, što ranijih gotovo pola veka nije činjeno. Povodom najznačajnijih praznika Uskrsa i Božića objavljuju se poslanice i intervjui sa velikodostojnicima konfesija bliskih pojedinim medijima. Osim toga prenose se jutrenja i liturgije na sam praznik što predstavlja značajan i zahtevan programski iskorak za koji su rtv kuće neretko imale svesrdnu pomoć od najviše crkvene hijerarhije. Istovremeno kao događaj koji predstavlja medijski relevantan sadržaj prati se politička i verska aktivnost na najvišem nivou u Srbiji pre svega velikodostojnika SPC i to kako domaća, tako i međunarodna.

Devedesetih godina dvadesetog veka uvode se nove stalne i periodične specijalizovane emisije obrazovnog karaktera posvećene veronauci, uglavnom u državnim elektronskim medijima, nekada matičnim RTV centrima, ređe u novoosnovanim privatnim i takozvanim nezavisnim. Jedna od najuspešnijih je bila Bukvar pravoslavlja RTV Novi Sad realizovana u saradnji sa Eparhijom Bačkom. Ovaj serijal je imao više od stotinu epizoda i u njemu su učestvovali svi relevantni subjekti verske prakse u Srbiji. Valja istaći takođe da je Radio Novi Sad već početkom devedesetih pokrenuo verske emisije na svim svojim emisionim jezicima (mađarski, slovački, rumunski i rusinski). Sadržaj emisija je odgovarao verskom opredeljenju zajednice kojoj je program namenjen. Emisije na srpskom jeziku su obrađivale pitanja vezana za sve crkve i verske zajednice koje su dominantne u Vojvodini i naravno najviše o SPC; na mađarskom jeziku su bile posvećene Reformatskoj i Rimokatoličkoj crkvi; na slovačkom Slovačkoj evangelističkoj; a na rusinskom Grkokatoličkoj crkvi; dok su one emitovane na rumunskom obrađivale ekumenske sadržaje i one posvećene Rumunskoj

pravolsavnoj crkvi. Realizovali su ih novinari u saradnji sa sveštenicima ili samo predstavnici određene crkve i verske zajednice. Ove emisije su se uglavnom bavile verskom praksom i nisu problematizovale odnos između crkava i verskih zajednica kao i odnos države prema njima.

U okviru zabavnog programa elektronskih medija prenose se koncerti duhovne muzike, a u vreme Uskrsa i Božića kompletne mise i bogoslužjenja. Uvode se kvizovi sa verskim sadržajem (večernji program Radio Novog Sada na mađarskom jeziku), emituju umetnički i dokumentarni religijski filmovi uglavnom pred velike hrišćanske praznike.

Verske zajednice tek nakon 2000. godine počinju da otvaraju sopstvene elektronske medije (najčešće radio stanice) i nezavisne produkcije, odnosno u saradnji i koprodukciji sa laičkim medijima realizuju dokumentarno-obrazovni religijski program. Uvođenjem u škole izbornog predmeta Veronauka, početkom trećeg milenijuma, pretpostavlja se da je to trebalo da bude dodatni stimulans za kreiranje ozbiljnih verskih obrazovnih emisija u elektronskim medijima, kao pratećih sadržaja, ali se to nije dogodilo.

Istovremeno ni mediji čiji su osnivači verske zajednice nisu u dovoljnoj meri pratili moderne trendove u štampi, radiju i televiziji, kao i u elektronskom novinarstvu (novi mediji, internetski mediji).

Valja istaći da su nakon dvehiljadite verski mediji i verske zajednice prepoznati u paketu novih medijskih zakona, dakle tu ograničenja nisu postojala za primenu nove i bolje prakse. Podsetimo na primer da već 2002. 18. jul „Zakona o radio-difuziji“ definiše da radio i TV stanice crkava i verskih zajednica ne podležu plaćanju naknade za emitovanje programa do okončanja postupka povraćaja imovine tim crkvama i verskim zajednicama oduzete nakon Drugog svetskog rata u postupku nacionalizacije, konfiskacije, eksproprijacije. Savet Radiodifuzne agencije, osnovan ovim zakonom, ima 9 članova od kojih je jedan predstavnik verskih zajednica, koji je trenutno i predsedavajući Saveta Agencije. Republička radiodifuzna agencija je dodelila dozvole za emitovanje radijskim stanicama čiji osnivači su SPC i RKC (Radio Beseda i Radio Marija). Osim toga javni servisi se obavezuju da informišu bez diskriminacije o delatnostima crkava i verskih zajednica.

„Zakon o javnom informisanju“ (2003) sankcioniše distribuciju informacija verske netrpeljivosti (član 17) i zabranjuje govor mržnje i prema verskim zajednicama (član 38). „Zakon o crkvama i verskim zajednicama“ (april 2006) takođe definiše mogućnost osnivanja kako štampanih tako i elektronskih medija, ali i pravo da o svojoj delatnosti informišu putem javnih radiodifuznih ustanova - javnih servisa („Informativna i izdavačka delatnost“ član 43).

Iako postoji zadovoljavajući zakonski okvir opšte karakteristike prezentacije religijskih sadržaja u medijima u Srbiji (bilo da su verski ili laički) su takve da se može generalno tvrditi da ne postoji model dobre prakse. Nema novinara koji poseduju kapacitet za novinarski pristup temi, niti člana crkve odnosno verske zajednice koji poseduje visoke profesionalne novinarske kapacitete. Gotovo da u potpunosti izostaju ekumenski i interreligijski sadržaji. Favorizuje se SPC kao većinska Crkva u Srbiji, odnosno svaka zajednica u Vojvodini u medijima se najčešće bavi samo onom crkvom i verskom zajednicom kojoj pripada većina te populacije. Većina emisija u elektronskim medijima po sadržaju je pouka u veri (katehizis), a ne pouka o veri (religiologija).

Zapažen je ipak i pozitivan pomak. U laičkim elektronskim medijima tipa javnog servisa sve su češći direktni prenos praznika i drugih crkava i verskih zajednica, a ne samo SPC, kao i drugi sadržaji o tim crkvama i verskim zajednicama, a da nisu senzacionalistički motivisani. Na žalost, siromaštvo medijskog sektora Srbije, kako verskih, tako i laičkih medija, ogleda se u skromnoj ponudi složenih novinarskih formi i žanrova, analitičkih sadržaja, bogatih audio, vizuelnim i audio-vizuelnim elementima. Neguju se najčešće u verskim štampanim medijima vesti, izveštaji i eventualno intervjui kao novinarski i propovedi, verska iskustva, svedočenja, pisma čitalaca, i tome slično, kao nenovinarski žanrovi. U verskim elektronskim medijima osim rečenog za novine, još i kontakt programi sa slušaocima, zajedničke molitve i direktni prenos iz crkve. Tehnički i novinarski su uglavnom

na veoma niskom profesionalnom nivou. Nedostaju kreativne inovacije u žanru, formi i sadržaju kao i novinarski profesionalizam.

U laičkim medijima postoji novinarski profesionalizam, ali sadržaj ponude verskog programa je vrlo jednoličan. Izdvajaju se emisije muzičkog programa koje su često tematski dobro osmišljene i visokoprofesionalne jer ih uglavnom, ali samo na dva javna servisa gde jedino i postoje (RTV i RTS), kreiraju muzikolozi.

U sadašnjoj praksi religijsko multikonfesionalno bogatstvo na ovim prostorima ostaje na marginama medijskog interesa.

Imajući sve rečeno u vidu na Odseku za medijske studije Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu na završnoj godini studentima je ponuđen izborni predmet Mediji i Crkve i verske zajednice u okviru kojeg se osposobljavaju da mogu visokoprofesionalno da se bave religijskim sadržajem, bilo u laičkim, bilo u medijima crkava i verskih zajednica. Osim toga postoje i sporadični naponi u nevladinom sektoru da se u ovoj oblasti podigne profesionalni nivo, jedan od takvih je i Škola ekumenizma EHO, kao i seminari Novosadske novinarske škole za saradnike u verskim medijima. Na žalost, ipak je vrlo ograničen broj onih novinara koje zanima religija kao medijski sektor za permanentno praćenje.

Ono što najviše nedostaje na kraju prve decenije dvadesetprvog veka je i dalje izostajanje u dovoljnoj meri naučnih i stručnih novinarskih skupova i dijaloga o prezentaciji crkava i verskih zajednica kao i religijskih sadržaja u laičkim i verskim medijima. Veoma izazovna i zahtevna tema nema, u odnosu na iskazanu potrebu, dovoljno stručnjaka i teoretičara koji bi se njome bavili.

Komunikologija i žurnalistika nisu, dakle, obratile dovoljno pažnju na religijski diskurs kod nas. Ove teme se promišljaju uglavnom sasvim sporadično i ostaju za sada u sferi interesovanja svega nekoliko istraživača (Svenka Savić, Dubravka Valić, a nakon 2000.g. još i mlađih istraživača kao što su Dejan Pralica, Miroslav Keveždi i drugi). Da ponovimo još jednom: predmet mogućih istraživanja je mnogo izazovnije od postojećeg naučnog i stručnog odgovora na te izazove svakodnevnih medijskih prakse. Upravo je to jedan od zadataka koji čeka da se njime ozbiljno u budućnosti pozabavi naučna i stručna javnost i naravno medijski profesionalci.

Dragan Trajčevski

Odnos slušalaca prema propovedi

Kratak rezime: Autor se u ovom tekstu bavi profilima slušalaca i propovednika u službi. Postoje različiti tipovi profila i njima se ovde posvećuje pažnja.

Ključne reči: *profili slušalaca, profil propovednika, propoved, služba*

S obzirom da je ovo tema koja me konstantno prati u mojoj službi znam da odnos slušalaca prema propovedi zavisi uglavnom od profila slušalaca kao i ličnosti propovednika. Na osnovu svojih zapažanja i iskustava, ali i kroz razgovor sa nekim prijateljima (kolegama) razlikujem sledeće:

Profil slušalaca

Razmišljajući o profilu slušalaca ne može se generalizovati i jednostavno reći da su jedni ovakvi ili onakvi. Profil slušaoca je u direktnoj povezanosti sa njegovom osobom, odnosno onim što on/ona jeste, za čim čezne i u kakvoj se situaciji nalazi. Svako treba da pazi kako sluša. Od toga zavisi ponekad i šta će čuti. U crkvi se mogu sresti verni ljudi, nominalni hrišćani, oni koji tragaju, neverni i katkad oni koji su slučajno tu, a koji su verovatno očekivali nešto drugo od onog što su tu zatekli. Ostali koji u principu predstavljaju većinu misle da je sve u redu sa njima ili da im Bog ili crkva jednostavno ne trebaju.

Verni:

Pod verne podrazumevam one koji u svojoj svakodnevici rado žive svoju veru. Njihov odnos prema propovedi uglavnom zavisi od njihove zainteresovanosti, odnosno njihovog ličnog odnosa prema Onome koga ispovedaju. Trebalo bi da se podrazumeva da oni koji su od skora prišli veri trebaju duhovno „mleko“ iliti jednostavnije, osnovne stvari koje su lakše svarljivije, shodno njihovom duhovnom uzrastu. Isto tako oni koji su stariji (pod pretpostavkom) žele čvrstu hranu što znači dublje i šire izlaganje iz Božije Reči od strane propovednika. Oni koji tokom dužeg niza godina nisu učinili pomake u veri i dalje su na mleku koje u principu nema više isti ukus kao nekad. Takvi slušaoci, odgovarajuće njihovoj situaciji nemaju pronicljivost za dublje shavatanje Pisma, te samim tim ne mogu spremno da prihvate čvrstu hranu.

Nominalni hrišćani:

Pod izrazom „nominalni“ podrazumevaju se, kao što i ime kaže, oni koji su ubeđeni da su verne osobe. Ljudi to obično misle jer su možda kršteni u određenoj crkvi, pripadaju nekoj konfesiji, konfirmirani su, uzimaju pričest, dolaze retko ili češće na bogoslužjenja i dr. Mada u stvarnosti njihova svakodnevica drugačije izgleda. Ovakvo ubeđenje nije retko. Iz toga sledi da ljudi koji ovako veruju obično vole lepe propovedi o Bogu ljubavi. U svojim razmišljanjima o veri i crkvi kreću se u uzanim i subjektivnim okvirima u pogledu toga kako jedan propovednik treba da izgleda, šta da propoveda, kakvim ljudima je mesto u crkvi i sl. Ovakav stav ih često sprečava da objektivno sagledavaju situaciju i da reči iz Biblije najpre primene na sebe.

Oni koji tragaju:

Ljudi koji su u potrazi pažljivo slušaju ono što se govori. Ukoliko je propoved natopljena jevanđeljem oni je i upijaju. Obično nakon propovedi imaju mnogo pitanja jer žele da budu uvereni da su na pravom mestu, ali jer i sami gladuju za živom Božijom Rečju. Ako je njihovo poznavanje vere i skromno, oni ipak znaju da razluče da li je propoved dobra odnosno zdrava, osrednja ili loša odnosno nezdrava.

Međutim, nemaju svi koji tragaju zdrave stavove kod slušanja propovedi. Mnogi šetaju od crkve do crkve i nigde ne nalaze svoje mesto, jer svuda nalaze makar poneku manu. Problem obično nije u crkvi, propovedi ili propovedniku već u njima samima. Može se reći da nisu ni na nebu ni na zemlji, a sa tim zapravo nigde.

Neverni:

Iako se neki od gore pomenutih ljudi takođe ovde ubrajaju, na ovom mestu mislim na one koji otvoreno govore da ne veruju. Oni ne misle ništa o veri. Možda čak veruju da Bog ni ne postoji. Ukoliko budu i konfrontirani sa Božijom Rečju kroz neku propoved, jer ih je možda neki njihov prijatelj pozvao na neko posebno bogoslužjenje, obično skeptično slušaju o čemu se govori. U mnogo čemu nalaze nedostatke u propovedi. Ovakvo njihovo prosuđivanje proizilazi iz njihovog stava. Tek poneki promene mišljenje ali i način života jer su bili snažno oslovljeni rečima ili izlaganjem iz Biblije. Ali ukoliko neko ne želi da prihvati poruku jevanđelja, odnosno ni po koju cenu ne želi da ostavi svoj dotadašnji način života, onda nema ni ploda.

Oni koji su slučajno tu:

Povremeno se dešava da na bogoslužjenje dođe poneko ko ubrzo primeti da mu tu zapravo nije mesto. Primetio sam da je pozivnica koja je možda bila uručena toj osobi ili plakat koji je negde bio postavljen, pobudio utisak da se tamo radi o velikom kulturno-umetničkom događaju tipa priredbe i sl. Ljudi su zatim naišli na nešto neočekivano i već za vreme propovedi izašli napolje. Poneki iz učtivosti ostanu do kraja. Sigurno je da postoji još razloga zbog kojih je neko slučajno tu, ja sam ovde naveo tek jedan. Ali i kada neko misli ili se ponaša kao da je slučajno tu, to ipak nije tako, jer Biblija govori jasno da Bog želi da svi ljudi dođu do poznanja istine. Božija volja je da ljudi čuju propoved pa makar to izgledalo slučajno.

Većina:

Ovde bih mogao ukratko da spomenem ljude koji su sami sebi dovoljni, ne žele da im drugi (propovednik ili neki drugi hrišćanin) pametuje, misle da je sve u redu sa njima i, kao što rekoh, da im Bog ili crkva nisu potrebni i samim tim i propoved.

Profil propovednika:

Profil propovednika umnogome zavisi od njegove svakodnevne posvećenosti Božijoj stvari, ali i od njegovog karaktera. Ukoliko se nešto ispreči između Gospoda i njega i propovedi će biti slabije. Uopšteno važi da propovednik mora iz dana u dan da ulaže u sebe i da produbljuje svoj odnos sa Gospodom. Od toga zavisi i jačina pripremljene propovedi. Kada život propovednika ne odgovara poruci jevanđelja onda se to i oseti. Propoved je mlaka, poruka razvodnjena i u najvećem broju slučajeva ne podstiče, ne ohrabruje, ne izaziva i ne inspiriše slušaoce. Posvećen i poslušan sluga Gospodnji ima i autoritet. Bog potvrđuje reč svog ambasadora koji mu verno služi. Takvo propovedanje je obično plodonosno i deluje podsticajuće na one koji slušaju.

Svestan sam da sam ovim tekstom tek zasekao ovu temu i da je možda mnogo toga ostalo nedorečeno. Ali se iskreno nadam da će ove reči ipak ostvariti svoj cilj zbog kojeg su i bile napisane, odnosno da će makar i jednu osobu osloviti.

Aleksandra Bulašević

Zašto nema časnih sestara u bolnicama?

Kratak rezime: U ovom tekstu autorka se bavi vrlo bitnim pitanjem poziva časnih sestara u bolnicama i zdravstvenim ustanovama jer ih je u istoriji naše zemlje bilo i vršile su plemeniti rad sa ljudima kojima je to bilo najpotrebnije, a danas ih skoro ili uopšte nema na istim mestima.

Ključne reči: *bolnice, časne sestre, poziv*

U arhivskim podacima mnogih naših bolnica piše da su prvi zdravstveni radnici bili lekari i časne sestre. Kvalifikovane medicinske sestre posle II svetskog rata su bile retkost. Arhiva senčanske bolnice navodi da ih je bilo samo četiri. Otvaranjem škola i obukom medicinskih sestara, časne sestre se polako povlače – bivaju zamenjene školovanim kadrom. Da li je moguće da su njihove zasluge u istorijskom razvoju zdravstva pale u zaborav? Zašto ih danas nema u našim bolnicama?

Anketirajući bolnice i Institute u Novom Sadu i Sremskoj Kamenici, saznala sam da ih ima samo na Infektivnoj klinici. Prema zakonu, da bi radila u bolnici, časna sestra mora da završi srednju medicinsku školu. Ako ima diplomu, ona ravnopravno može da radi kao bilo koja druga žena. Ukoliko bi bila odbijena zbog svoje verske opredeljenosti, onda je to kršenje zakona i vršenje verske diskriminacije. Međutim, njih nema ni u medicinskim školama. One se ne nalaze na spisku učenica. U kratkoj reportaži iz 2004. godine o novootvorenoj srednjoj medicinskoj školi iz Vrbasa, navodi se da su među učenicima prve generacije i pet službenica bezgrešne device Marije, a treba da im se pridruži i još jedna grupa časnih sestara iz Subotice za koje će biti organizovano stručno osposobljavanje za zanimanje bolničarki, odnosno prekvalifikacija za medicinske tehničare. Sada, 2010. godine, u toj školi nema časnih sestara među polaznicima. Zašto je to tako?

Časne sestre nisu želele da daju bilo kakav komentar. Jedna od njih je izjavila da njihova želja da pomognu ljudima ne treba da se oglašava u medijima. Ostaje nam samo da pretpostavimo šta se krije u pozadini. Da li one ipak negde trpe versku diskriminaciju zbog same njihove pojave i stila života? I pored toga što se mnogi izjašnjavaju kao vernici, postoje ljudi koji ne shvataju potrebu i želju monahinja i časnih sestara da se odreknu svoje volje i svojih prohteva radi uzvišenijeg cilja – služenja Bogu. Istorijski podaci navode da su neke republike bivše SFRJ posle II svetskog rata, naročito katoličke republike – Slovenija i Hrvatska, monahinjama zabranile da rade u bolnicama u njihovoj monaškoj odeći. Zbog toga su mnoge dobijale otkaz.

Na sajtu milosrdnih sestara svetog križa naišla sam na izjavu časnih sestara šta ih pokreće na rad i služenje bolesnicima: „Što god ste učinili jednome od ove moje najmanje braće, meni ste učinili! Tim evanđeoskim načelom rukovode se sestre u svom služenju bolesnoj braći i sestrama. Kad je Utemeljiteljica slala prve sestre na rad u bolnice, govorila im je: ”Idite samo i ne očekujte da ćete raditi fine poslove. Za fine poslove ima dosta drugih ljudi, za to nije potrebno biti milosrdna sestra.

Ona je sama radila u bolnici i znala je koliko razumijevanja, ljubavi i strpljivosti treba da se zadovolji bolesnog čovjeka. Dostojanstveno i s poštovanjem učiniti bolesniku i najnižu uslugu, a da se on ne osjeti poniženim, može samo slobodno srce redovničke osobe. Neka se odlikuju naročito onom ljubavlju, blagošću i strpljivošću koja sve podnosi, ne boji se muke i rada, sve žrtvuje, čak i život, ničim se ne da obeshrabriti nego ustraje do kraja. Ovu ljubav i njegu neka sestre daju osjetiti svim bolesnicima koji su im povjereni bez razlike na dob, spol i vjeroispovijest, jer se Isus svima bez razlike smilovao i za spasenje sviju žrtvovao svoj život.” . S druge strane, čitajući ovaj ideal služenja bolesnom čoveku, nameće se drugi mogući odgovor zašto nema časnih sestara u našim bolnicama. Možda je malo onih žena koje osećaju poziv da se zamonaše i posvete svoj život služenju Bogu i ljudima. Za ovakve standarde i bezuslovnu ljubav treba imati poziv.

Ekumenizam iz perspektive polaznika i prijatelja Škole ekumenizma

Бранислав Скробиња

Две монахиње¹

Рад на послушању вратиће те Њему од Кога си отпао кроз лењост и непослушност.
Св. Бенедикт

*Она, вечно сама, на злату и свили
Везе страшне боле отмене јој душе.*

Милан Ракић

Време у свом неодољивом и непрекидном току са собом носи све ствари створене и потапа их у дубине заборава, без обзира да ли их је вредно и поменути или су важне и пажњу заслужују највише и на тај начин, како трагичар каже „доноси оно из таме све што родити се може, и све рођено у ноћ одева“. [Софокле - Ајакс,646]

Али, прича о историји ствара врло снажан бедем против тока времена, и некако кроти његов неодољиви ток, и све што је у њему, а што преузела је историја, она штити и повезује, и не дозвољава им да потону у понор заборава.²

Ово је почетак „Алексијаде“, првог историјског списка кога је написала једна жена.

А творац тог списка је Ана Комнина, принцеза и прво дете цара Алексија I Комнина који је 1081. постао цар и родоначалник династије Комнина. Она се родила у царској палати у Цариграду, оку васељене, 1083. године.

Друга једна жена, Хилдегард из Бингена, на сасвим другом, за тадање прилике, крају света, у Немачкој, справља мелеме, ствара дивне песме, описује своја небеска виђења - та средства за „поновно задобијање првобитне радости и лепоте раја“... Рођена је 1098. у племићкој породици у Бермерсхајму на реци Нае, близу Рајне. Зато је и зову Сибила са Рајне.

„Слушај - причала је касније Хилдегард, десето, последње дете својих родитеља -“ *некада је био краљ који је седео на свом престолу. Око њега су стајали велики и предивни стубови украшени слонозачом. На њима су са великом чашћу биле краљеве заставе... Онда се свиде краљу да са земље дигне перце и нареди му он да лети. Перо је полетело, не због нечега у себи, већ зато што га је ваздух носио... Тако сам и ја, перо у даху Божијем“³*

Зна се да је била болешљива још од најранијег детињства. Али, како је са осам година доспела у манастир, постоје различите приче. Њени животописци кажу: „Њени родитељи, Хилдеберт и Мехтилда, иако богати и заокупљени световним пословима, нису били непажљиви према дару Створитеља и посветили су своју кћер на службу Богу. Јер, још када је била дете, склањала се од светских брига раном чистоћом.“⁴

„Како је била десето дијете, болешљива од рођења, Када је напунила осам година, родитељи су је послали Цркви као „десетину“ (врста пореза), како је било уобичајено у средњовјековно вријеме.“⁵

¹ [prim. ur.] Ovaj članak može sa grafičkim priložima može da se nađe na veb sajtu *Glasnika Kosova i Metohije* na adresi www.glaskim.co.rs

² <http://www.fordham.edu/halsall/basis/AnnaComnena-Alexiad.html>, [1], I

³ <http://elvis.rowan.edu/~kilroy/JEK/09/17.html>

⁴ <http://www.hildegard.org/documents/flanagan.html>

⁵ http://hr.wikipedia.org/wiki/Hildegard_iz_Bingena

Постоји и верзија да је десет сматран савршеним бројем, па је зато све савршено првенствено припадало цркви и тако је Хилдегард предата цркви на старање. Хилдегард је била поверена Јути, сестри грофа Мегинхарда (Meginhard), код кога је њен отац био у служби.

Јута је живела пустињачки на Дисенбергу, у епархији Шпајер. Када је имала дванаест година, разболела се. У болести се заветовала да ће, ако оздрави, живот посветити Богу као монахиња. Да би то постигла, Јута је морала да издржи жестоку борбу са породицом, која се није слагала са њеном одлуком. Хтели су да је удају. Код друге једне аристократске породице, код удовице Уде од Гелхајма (Göllheim), добила је уточиште. Ту је остала око три године, највероватније са Хилдегард. Онда је њен брат, уз помоћ бискупа Отона из Бамберга, поклатио једно имање и његову цркву уређену за Јуту. Јута и њена црква били су под суседним манастиром св. Дисибода који је припадао бенедиктинском реду.⁶

Поверену јој девојчицу Јута је научила читању, појању псалама и одговарању на служби. По речима Хилдегард, Јута није била нека учена жена. Када се узме у обзир шта је све она написала, пре ће бити да је, због забране женама писања и проповедања, Хилдегард умањивала формално знање и своје и других.⁷

Мала Јутина обитељ лагано је расла. На дан Свих Светих 1112 . године Хилдегард је, заједно са својом водитељицом Јутом и две или три искушенице, дала монашки завет Оту, бискупу од Бамберга, у цркви св. Дисибода, двадесетак километара од родитељског дома. Јута је постала њихова *magistra*, а и игуманија.

Зна се да је Хилдегардина сестра дошла у њену монашку обитељ, али се не зна када је дала монашки завет. Исто тако и два брата су јој били свештеници, један је био каноник у катедрали у Мајнцу, а други је био каноник у Толају (Tholey) у Сапу.

Хилдегарда од Бингена била је изузетна и прва у многим областима. У време када је тек неколико жена знало да пише, она ствара важна дела из теологије и пише визионарске списе. Када је само неколико жена уживало углед, од ње су тражили мишљење и савет епископи, папе и краљеви. Она користи лековите силе плодова природе за лечење, и пише расправу о природној историји. а у медицини користи биљке, животиње, дрвеће и камење. Она је први композитор чија биографија је позната. Основала је манастир пун живота, где су се одвијале њене музичке драме.

Та мала болешљива монахиња у писму Гилберу из Жемблуа (Guibert de Gembloux) из 1175. године описује како је још као дете много патила од болести, да је често једва могла да хода, а било је некад да од болова није могла ни да гледа. Даље, она описује процес свог виђења још од детињства:

„Од мог раног детињства, пре него ми кости, живци и вене потпуно ојачане беху, увек сам видела ту визију у мојој души, чак и до данас, када ми је више од седамдесет лета. У овом виђењу моја душа, како би Бог хтео, високо се подиже до небеског свода и шири се до различитих људи, иако су они далеко од мене у земљама и местима далеким. И зато што их на тај начин у мојој души гледам, видим их као што и кретање облака и других створених ствари посматрам. Не чујем их својим спољним ушима, нити их спознавам мислима срца мог нити неким од пет ми чула, већ само у души мојој, а спољашње су очи отворене ми. У виђењима не бејаш никад плен екстазе, већ будна сам потпуно, и дању и ноћу. И стално ме болови болести окувају, а често обузима ме тако јака бол као да ће ме убити, али Бог подржава.

⁶ Voice of the living light: Hildegard of Bingen and her world – Edited By Barbara Newman, ISBN 0-520-21758-6, University of California Press

⁷ Интересантно је тврђење у Catholic Encyclopedia (1913), у чланку Francis-a Mershman-а да Хилдегард никад није научила да пише, као и да је рођена у Бекелхајму (Böckelheim). Постоји и мишљење да је потцењивала земаљска учења, јер је желела да нагласи да је њено знање небеског порекла.

Светлост коју на тај видим начин није просторна, већ је далеко, далеко светлија од облака који сунце носи. А не могу мерити ни ту висину, ни дужину, ни ширину њену и зовем је одбљеском Светлости живе -umbra viventis lucis.⁸

Три фазе у животу Хилдегард од Бингена

Од 1098. до 1136. године:

- 1098: Хилдегард је рођена у Бермерсхајму код Алцаја. Сматра се да је била десето дете Хилдеберта и Мехтилде, а је свакако најмлађе, „десето“; можда је у питању игра речи „десето” - „десетину“. Њени родитељи су се заветовали на рођењу да ће је посветити служби Богу.
- 1106: Када је имала осам година, она је била дата на старање Јути од Шпанхајм, племкињи која је живела пустињачки у испосници која је била метох манастира Св Дисибод. Вероватно је и Хилдегард прошла кроз испоснички обред, мада могуће је да је она дала завет као посвећеница.
- 1112-15: У том периоду, Хилдегард даје монашки завет пред бискупом Отоном од Бамберга, заветујући се на девственост. Пошто се више девојака придружује Јути и Хилдегард, оне претварају испосницу у мали манастир који следи правила бенедиктинског реда .
- 1136: Смрт Јуте; Хилдегард је изабрана да буде игуманија и *magistra* манастира. Ово означава почетак Хилдегардиног вођства које ће трајати до њене смрти.

Од 1136. до 1158. године:

- 1141: Хилдегард, пошто је чула позив од Бога, почиње да пише *Scivias* уз помоћ Рихардисе и Фолмара.
- 1146-47: Пише св. Бернару од Клервоа.
- 1147-48: Синод у Триру, где папа Евгеније III наглас читао њен рад о коме је чуо од Бернара. Хилдегард добија званично овлашћење и даје јој се апостолска дозвола да настави са радом.
- 1148: Писмо од Одоа од Соасона у коме потврђује да су Хилдегардина музичка дела у то време већ била позната и цењена.
- 1148: Хилдегард добија виђење у коме јој се каже да се пресели из Дисибоденберга и да оснује нови манастир у Рупертсбергу. Ово виђење/наређење било је предмет многих спорова и расправа,
- 1150: монахињама (било их је двадесетак) дозвољено је да се преселе, и касније - Одвија се богата кореспонденција са мноштвом личности различитог ранга. При крају педесетих посетила је Фридриха Барбаросу у Ингелхајму на његов захтев.
- 1151-52: Завршава *Scivias*. Рихардис изабрана за игуманију Басума и одлази на велику Хилдегардину жалост и упркос њених напора. Рихардис умире у октобру 1152.
- 1151-58: Почиње *Physica* и *Causae et curae*, дела о науци и лечењу.
- 1155: Фридрих I дарује јој искључива права и слободу својине над Рупертсбергом.
- 1158: Бискуп Арнолд од Мајнца постаје духовни заштитник Рупертсберга и св. Дисибода, и управља и земаљским и духовним питањима; св. Дисибод треба да обезбеди духовнике са пристанком монахиња.

Од 1158. до 1179. године

- 1158-61: Прво у низу поклоничких путовања, упркос болести, реком, од Мајнца до Бамберга.

⁸ Према Barbara Newman - Sister of wisdom: St. Hildegard's theology of the feminine, стр.6, University of California Press , 1997

1158-63: Пише Liber vitae meritorum.

1159: Почетак осамнаестогодишњег раскола избором првог од три антипапе. Пошто је то спор актуелног папе Александра III и Фридриха Барбаросе, Хилдегард је неутрална, мало говори.

1160: Отпочиње ново поклоничко путовање које укључује и јавну молитву у граду Триру.

1163: Фридрих Барбароса подарио јој написмено трајну царску заштиту за Рупертсберг и ословљава је са игуманија.

1163: Хилдегард почиње да пише De operatione Dei.

1164: Избор другог папе. Хилдегард пише оштро писмо Фридриху Барбароси о расколу.

1165: Оснива манастир-метох у Ајбингену, преко Рајне. Пише Хенрију II од Енглеске и Елеонори од Аквитаније.

1167-70: Пати од озбиљне болести. Упркос свему,

1169. Хилдегард упозорава Фридриха Барбаросу при избору трећег папе да ће Бог жестоко ошинути ако се тај проблем не реши.

1170: Пише Живот св. Дисибода и завршава треће поклоничко путовање кроз Швапску.

1173-74: Фолмар умире 1173; потребно посредовање да се нађе заменик, јер игуман не сарађује. На крају, наименован Готфрид. Завршава De operatione Dei.

1176-77: Готфрид умире, завршивши први део Vita st. Disibodi.

1177: Гилбер од Жемблуа, са којим се она дописује од 1175 замењује га 1177.

1178: Рупертсберг под забраном када је Хилдегард одбила да ексхумира тело човека за кога се тврдило да је екскомунициран.

1179: После многих писама и молби укинута забрана. Хилдегард умире 17. септембра 1179. године.

О својој болести и свему што је прати упознала је само своју magistra Јуту и свог старатеља, духовника и касније доживотног секретара и писара Фолмара.

Јута је била из угледне племићке породице Шпонхајм (Sponheim), као и њена рођака и монахиња, Рихардис из породице Штаде. Јута је била особа која је имала слуха за необичну Хилдегардину обдареност. Временом се и њихов однос развијао од духовне водитељке (magistra) и искушенице/ученице у младалачко другарство засновано на растућем осећају једнакости. Сама Јута је исто била обдарена видовитошћу, а водила је и строг аскетски живот. Он је укључивао и покајничко самобичевање, док је под одећом носила ланац. Ишла је боса и по најжешћој зими.

Јута је прорекла да ће монах Куно, из Св. Дисибода „њен вољени отац и у Христу вољени син” постати игуман тог манастира. Она се молила да се то деси, тако да се може рећи да је он био њен штићеник. Куно је стварно постао игуман и то се десило 27. Децембра 1136. године, само пет дана после Јутине смрти.

Она је умрла 22. децембра, одбијајући да и болесна одступи од строгих правила бенедиктинског реда. Иако су она допуштала да се она ублаже у случају болести, она то није користила. Игуман Куно и цела братија манастира св. Дисиболда ожалили су свету жену, духовну мајку не само игумана, већ и целе заједнице у манастиру. Игуман Куно, Хилдегард, која је наследила Јуту као magistra и брат Фолмар дали су се на посао и убрзо, негде до 1140. године, написано је Јутино житије. Гилбер од Жемблоа у својим списима насталим током боравка у Бингену око 1175.-80. назива је блаженом. Сматра се да је Житије Јуте прво заједничко дело Фолмара и Хилдегард настало пре почетка писања Scivias.

Онда се, једног дана 1141. године десило нешто што је у потпуности изменило живот Хилдегард од Бингена:

„И гле! У четрдесет и трећој години мог земаљског пута, док сам са великим страхом и трепетном пажњом посматрала небеско виђење, видех величанствену раскош у којој се орио глас небески говорећи ми:

'О крхки створе људски, пепелу од пепела и нечисти од нечисти! Кажи и пиши оно што видиш и чујеш. Али, пошто си срамежљива у говору и једноставна у тумачењу, а неука у писању, говори и пиши, али не људским устима, не по људском схватању, не по захтевима људског склопа, већ како видиш их и чујеш са небеских висина у чудима Божијим. Објасни им тако да слушатељ, примивши речи учитељеве, може их тумачити баш речима по тој вољи и виђењу и учењу. Тако, дакле, о људски створе, говори о ономе што видиш и чујеш. И запиши не по твојој вољи или по вољи другог људског неког створа, већ по вољи Оног Који зна, види и распоређује по тајнама својих мистерија.'

Зби се то у једанаест стотина четрдесет и првој години од оваплоћења Сина Божијег, Исуса Христа, када ми је било четрдесет и две године и седам месеци, да се небо отворило и дође огњена светлост што блиставост надмаша и проже цео ми мозак, и разбукта срце ми и груди... И одмах сам знах значење излагања Светог Писма, и Псалтира, Јеванђеља и осталих књига и Старог и Новог Завета, мада нисам знала ни тумачење речи ни друге делове светих књига, нити знах срицати, а нити падеже ни промене не знах.⁹

Као и до тада, и сада је упознала са својим виђењем двоје својих поузданика - Фолмара и Рихардис, Јутину рођаку и монахињу у Јутином манастиру. Игуман Куно је упознат са Хилдегардиним виђењима. Фолмар и Рихардис су били ти који су га упознали и добили од њега благослов да она може да почне да их бележи. А они су је и храбрили да истраје да бележи своја виђења. Она их је послушала.

Тако је око 1141. године почело стварање њеног најпознатијег дела - *Scivias*.

Не зна се порекло и тачно значење наслова. Претпоставља се да потиче од *Scito vias Domini* - Знај путеве Господње.

Scivias је подељена у три књиге од шест, седам и тринаест виђења. Свако од виђења Хилдегард описује понаособ, а затим објашњава његово значење. Објашњење које је добила преко „*vox de caelo*“ (гласа с неба) почива на методу средњовековног коментатора чије су речи осветљавале значења писаних текстова.

Касније, Хилдегард пише св. Бернару од Клервоа и упознаје га са својим списима. И он је подржава и иде корак даље. Бернар користи синод у Триру (1147-48) коме присуствује и папа Евгеније III. Наглас се чита њен рад пред папом, кардиналима, бискупима, свешенством и монаштвом. Хилдегард добија званично овлашћење и даје јој се апостолска дозвола да настави са радом.

Негде у време настајања *Scivias* почиње и принцеза Ана Комнина своју Алексијаду. Тада Византијом влада унук њеног оца и њен братанац, Манојло I Комнин. Наследио је свог оца, Аниног брата, Јована II.

*„Ја, Ана, кћи два царска родитеља, Алексија и Ирина, рођена сам и одрастла у порфири. Незналица нисам слова, јер је моје изучавање грчког језика ишло до највиших врхова, а ни у реторици нисам неуксна, пажљиво прегледала сам дела Аристотелова и дијалоге Платонове, а ум мој обогатило је проучавање „*quaternion*“-а. (Морам да ово искажем и није никакво хвалисање оним што су ми дали природа и приљезност моја за учење, а даровитост коју ми је Бог на рођењу дао и време је томе је још допринело).“¹⁰*

Комнини потичу из околине Филипополиса, данашњег Пловдива, из села Комно. У 11. веку њихова имања била су концентрисана у Малој Азији, на црноморској обали. Уживали су углед способних војника и давали офицере високог ранга.

Исак, стриц будућег цара Алексија I, био је главнокомандујући армија које су се бориле на Истоку. Извршио је удар и владао кратко време, од 1057 до 1059. као Исак I

⁹ <http://www.hildegard.org/documents/revisions.html>

¹⁰ <http://www.fordham.edu/halsall/basis/AnnaComnena-Alexiad.html>,[1],I

Комнин. Иако кратко на власти, уочио је да треба сузбити моћ бирократије. Зато је покушао са реформама које би омогућиле да се заузда цивилно племство и црквене великаше. Међутим, његов покушај је пропао и он је збачен. Замонашио се и повукао у Студитски манастир. Његов брат Јован, отац Алексијев, одбија престо на ужас његове жене Ане Даласене.

Престо узима породица Дука и то ствара трајну омразу између ње и ове породице, која је трајале све време живота Ане Даласене. Периоду владавине породице Дука и разних узурпатора, а који је трајао двадесетак година, Византијско царство све више пропада и губи власт и на копну и на мору. Ређају се цареви и побуне против њих.

Из општег хаоса који је настао, када су, један за другим, три Никифора - Василастије, Вријеније и Мелисин - јуришали на царски престо, победник је постао Алексије Комнин. Он је зацарен на Васкрс 4. Априла 1081. као Алексије I.

За Алексија I (1056 – 15. август 1118, по некима рођен 1048.) карактеристично је да су три жене биле значајне за њега током његове владавине, а четврта га је прославила написавши историју те владавине.

Прва је била царица Марија, супруга императора Никифора III Вотанијата. Ова лепа и образована жена била је друга, до тада, странкиња на византијском престолу. Била је ћерка грузијског цара Баграта IV, образована у Цариграду и прво се била удала за цара Михаила VII Дуку (1071-1078). Са њим је имала сина Константина. Када је Михаило збачен¹¹, она се преудала за његовог наследника Никифора Вотанијата. Ни Никифор III Вотанијат (1078-1081) није испунио очекивања, па је и њему спремано смењивање.

Алексије, будући цар, оженио се Ирином Дукеном 1078, кад је њој било 11 година. Зато га је моћна породица Дука, на челу са цезаром Јованом Дуком и подржала при смени Вотанијата.

Када је постао цар, његова мајка Ана Даласена, друга жена од изразитог утицаја на цара, радила је на томе да се он разведе од своје младе супруге и ожени дотадањом царицом Маријом од Алана. Дотадашња царица бринула се, са своје стране да обезбеди престо свом сину Константину.

Борба између Јована Дуке и Ане Даласене наставила се. Царева супруга Ирина Дукена крунисана је недељу дана после цара. Крунисање је извршио патријарх Козма. После крунисања он је одмах одступио и повукао се у манастир. На место патријарха дошао је евнух Евстратије (Гелас), фаворит Ане Даласене.

Али ни ту није крај надметања Јована Дуке и Ане Даласене. Када се 1083. родило прво дете, Ана, она је заручена за Маријиног сина Константина, који је проглашен и наследником престола. Касније се родио и Јован, па је та одлука опозвана. А 1096. умире Константин и Алексије је мислио да је ту сада крај надметања.

Алексије је у претходном периоду, пре него што је постао цар, имао прилике да се упутује у стање у царевини, као и да учествује у сменама владара, мање више крвавим. Да би могао да се успешно на челу војске носи са тешкоћама и претњама спољних непријатеља, морао је да у својој држави има поуздану подршку. Отуда се одлучио на неочекиван потез - своју мајку је наименовао за регенткињу, august-у, а не царицу Ирину Дукену, и то је овековечио чувеном хрисовуљом из 1081.г:

„Ништа се не може упоредити са саосећајном и посвећеном мајком, нити постоји јачи бедем, било да је то предвиђање опасности или било ког другог ужаса од кога се стрепи. А ако се она на нешто одлучи, то је постојана одлука; Ако се моли, њене ће молитве бити потпора и непобедива заштита.

Таквом се показала та жена, моја пречасна мајка, према мени, вашем владару, још од година моје незрелости и била ми је у свему учитељица, и хранитељица и одгојитељица.

¹¹ Михајло се замонашио у Студитском манастиру и постао митрополит Ефеса. Умро око 1090. год.

Јер иако је мајка ми и сама била члан сената, но њена љубав за сина свог била јој главни смер и своје поверење у тог сина сачувала је нетакнуто.

Схватисмо да једна душа у два тела бесмо и по милости Христа до дана данашњег та веза неослабљена би.

Међу нама никад изречене нису оне ледене речи 'моје' и 'твоје', а што још важније - њене молитве, тако честе током живота јој целог, ослушну Господ и уздиже ме на трон мој владарски.

Пошто узех жезло царско, она није могла да поднесе да се раздвоји од свог рада и од свог занимања за рад мој и опште добро, а сада ја, владар ваш спремам се, уз Божију помоћ, на поход против непријатеља Рима, и са великом пажњом сам прикупљао и уређивао војску, а уз то сматрам да је управљање новчаним и политичким пословима од врховног значаја.

И сигурно сам нашао оно што је несавладива заштита добре владавине, односно, да цела администрација буде поверена мојој светоликој и пречасној мајци.

Ја, ваш владар, зато путем ове исте хрисовуље наређујем изричито, у смислу њеног зрелог искуства у земаљским пословима (мада их она сасвим презире), било какву уредбу писану донесе било да јој упути председник Грађанских судова или судије под њим, или било ко од оних свих других који припремају записнике или захтеве или пресуде о јавним помиловањима, ове уредбе имају трајну важност као да су биле издате од стране Царствености ми или да су из уста мојих.

И каква год ће решења или налоге, писане или неписане, разумне или неразумне, она дати, ако су са печатом њеним - Преображење и Успење - они се имају сматрају као да долазе од владарске руке ми.

А и над оним што началствује новчаним пословима, као и над унапређењима и наслеђивањима у судским службама у вишим и нижим судовима, и у вези са достојанствима, поглаварствима и поклонима непокретне имовине, моја света мајка има владарску моћ да чини све што добро јој изгледа.

И даље унапређен ли неко буде у судској служби или успе у мањим намештењима, ако добије неко награду, мању, већу или највећу, заувек је задржава непромењену.

И опет, што се повећања плата, поклона, опроштења пореза, смањења и скраћења тиче, ово моја мајка мора неизоставно уредити.

И да све јасно буде, ништа се не сматра важећим, што она не нареди писмом или речју уста својих.

Јер, њене речи и њене заповести имају се сматрати као да сам их издао ја, ваш владар, и ни једна од њих неће бити поништена, већ ће остати пуноважна и на снази за године што долазе.

А ни сада ни у будућности она никад неће бити позвана да извештај поднесе или да испитивању буде подвргнута од било ког, био он њен министар или канцелар, да ли су уредбе јој разумне или неразумне. Према томе за било шта што треба извршити на основу потврђеног овом хрисовуљом неће се у будућности никад рачун захтевати.¹²

Овакво поверење и поштовање овековечио је и Константин Кавафи у песми владаревој мајци:

*У Хрисовуљи што Алексије Комнин је објави
Највеће исказујућ поштовање својој мајци
Премудрој господарици Ани Даласени –
Одликаној по делима и владању свом –
Разноликим би хвала:
Хајде саопштити оведе*

¹² <http://www.fordham.edu/halsall/basis/annacomnena-alexriad03.html>, VI

*Од њих лепу узвишену једну:
„Међу нама никад изречене нису оне ледне речи 'моје' или 'твоје'“*

Две жене, Марија од Алана и Ана Даласена, биле су на неки начин савезнице, а и наклоности су им биле сличне. Марија је помагала цркве и манастире, како у Византији, тако и у Грузији. Много је радила на учвршћивању веза између ове две царевине. Два сина Ане Комнине оженила су се грузијским принцезама, а и жена последњег владара из лозе Комнина, Андроника I била је Грузинка. Марију су ценили и у књижевним круговима, а св. Теофилакт Охридски је на њен наговор урадио тумачења Јеванђеља по Марку и Луки. Сматра се да се повукла у неки манастир у околини Цариграда у коме је и умрла после 1103. године.

Ана Комнина о својој баки Ани Даласени каже да су „спољно спокојство, прави одраз њеног карактера поштовали и анђели, а стрепели су демони и несрећници - љубитељи задовољстава, жртве својих страсти, јер поглед њен нису могли поднети... Тачно је знала да усклади уздржаност и достојанство.“¹³

Оно што је остало и после њеног повлачења из јавног живота био је ред који је завела на двору. Позната по својој побожности, услышењу својих молитви (о чему говори и хрисовуља), она је забранила сплеткарење и љубавне интриге и увела монашка правила. Ана Даласена је установила време за молитве и химне, време за обедовање, време за послушања.

Била је позната по даровима манастирима и црквама. Нарочиту наклоност имала је према манастиру Св. Мира (Myrelaion - Holy Anointing Oil) који је под Турцима претворен у џамију. Други манастир, у коме је вероватно и сахрањена Ана Даласена, био је манастир Спаситеља Сведитеља (Saviour Panteroptes) који је снашла иста судбина као и Св. Мира. Њима се придружио и трећи манастир који су Комнени волели - манастир Христа Сведржитеља.

Претпоставља се да је Ана Даласена умрла између 1102. и 1104. године.

„Она је стајала усправно као неки младић, права и вечно младолика, сви делови тела - и руке и ноге апсолутно симетрични и складни. Својим лепим изгледом и дражесним гласом никада није престала да очарава све који су видели и чули. Њено лице обасјано меком месечином. Лица не потпуно округлог, лице као у асирских жена, ни дугог, као у Скиткиња, оно је било благо овалног облика. Румених образа као руже видљиве из далека. Плавих очију и озбиљних и веселих: њихова љупкост и лепота привлачили су, али изазивале су и страх толико да збуњени посматрач не може ни да погледа, нити одвратити поглед... Своје речи пратила је грациозним покретима, руку откривених до чланака, рекао би човек да је слоновачу неки мајстор преобратио у прсте и руке. Њене зенице сјајне попут дубоких плавих таласа подсећају мирно, тихо море, док насупрот томе бело око сија, тако да цело око добија посебан сјај и драж која се не може изразити... Као да се Атина открила људима, или да се изненада са неба спустила у небеској слави и неприступачном сјају“ - завршава опис своје мајке Ана Комнина.

Ирина Дукена, из славне породице Дука, била је ћерка Марије од Бугарске и Андроника Дуке, рођена је била 1066. године. Њен отац је био синовац цара Константина X Дуке и брат од стрица Михаила VII Дуке. Са мајчине стране, бугарски цар Иван Владислав био јој је прадеда и послењи владар првог бугарског царства. Удала се са 11 година, а пет година доцније родила је Ану, своју мезимицу. Одмах по рођењу, Ана је верена за сина Михаила VII Дуке, Константина. Ирина Дукена родила је укупно седморо деце, три сина и четири кћери.

Ирина је била повучена и није волела да се појављује у јавности. Међутим, у својим званичним наступима као царица била је одлучна и озбиљна. Волела је кућне послове и уживала читајући хагиографије, као и да скупља поклоне за монахе и просјаци. Иако је између ње и Алексија у почетку можда било проблема због Марије од

¹³ <http://www.fordham.edu/halsall/basis/annacomnena-alexriad03.html> 8.3

Аланије, током каснијих година Алексијеве владавине живели су у истинској љубави (бар према речима њихове ћерке Ане).

Ирина је често пратила Алексија на његовом војним походима, као што је то било против Боемунда I Антиохијског 1107. и на Херсон 1112. Током похода она је пазила на свога мужа и у здравственом погледу, али и у погледу безбедности. Чувала га је јер су се стално против њега плеле завере. Кад би остала у Цариграду, као регенткиња, саветник би јој био Никифор Вријеније, муж њене миљенице Ане.

Никифоровог побуњеног деду (оца)¹⁴ истог имена поразио је Алексије бранећи цара Никифора Вотанијата¹⁵, заробио га и предао цару. Цар га је ослепио.¹⁶

Млађи Никифор показао је велику оданост Алексију. Приликом наиласка крсташа, током I крсташког похода, успешно је одбранио Цариград од насртаја Годфроа од Бујона, а водио је и мировне преговоре између Алексија и Боемунда. Допринео је и победи над селџучким султаном Иконије 1116 године. Носио је титулу цезара (трећа титула по рангу), као и титулу која је уведена за њега - *Panhypersebastos* - изнад свих по части.

Своју оданост је показао и после смрти Алексија. Наиме, одбио је понуду своје таште, Ирине Дукене и своје супруге Ане Комнине да учествује у завери којом би се законити наследник престола Јован II збацио, а зацарио би он, Никифор. Јер, то је било против аманета Алексијевог да династију треба да наставе мушки потомци.

Гибон¹⁷ каже да је Ирина Дукена, бесна што јој супруг ни на самртној постељи не мења став о наследнику престола, излетела из одаја говорећи: "Умиреш као што си живео - лицемер!" Додаје Гибон да би ове речи могле бити и епитаф на његовом гробу.

Слична је била и реакција њене Ане када је њен Никифор Вријеније одбио да учествује у збацивању законитог владара Јована II заједно са њом и њеном мајком: „Природа је погрешила у половима, јер требало је да он буде женско". Међутим, можда је баш такав поступак њеног мужа спасао главу и њој и мајци. Јер, Јован је конфисковао већи део њихове имовине, а жене су отишле у манастир Богородице Кехаритомене (Милости пуна). У том манастиру, чији је ктитор Ирина Дукена била, а изграђен је око 1100., Ирина је и умрла 1133. (по некима 1123.) и ту је и сахрањена. Данас од тог манастира ништа није остало.

Ана и Никифор венчали су се 1097. године. Никифор је потицао из угледне византијске породице, био је образован како световно тако и војно, а важио је и за изузетно лепог човека. Имали су четворо деце - два сина и две ћерке: Алексија Комнина, Јована Дуку, Ирину Дукену и Марију Вријенену Комнину.

Када је због пропале завере своје таште и супруге морао да се повуче из јавног живота, посветио се писању. По савету Ирине Дукене, своје царске таште, почео је да пише историју - Материјале за историју - који су обухватили период од 1057. до 1081. године, односно од доласка на престо Исака I Комнена до обарања Никифора III Вотанијата. Прикупио је доста материјала и од живих сведока, а користио је дела Михаила Псела, Јована Скилице, Михаила Аталиота.

Даље писање прекинула је његова смрт 1137. године, а на основу његових материјала Ана наставља рад и настаје Алексијада.

Ана Комнина каже: *„Заклињем се опасностима које је цар претрпео за добробит РOMEЈА, његовом тугом и патњама које је доживео у име хришћана, да нисам*

¹⁴ Видети Г. Острогорски - Историја Византије - који каже да је старо мишљење било да су то отац и син, док су сада закључили да је реч о деди и унуку, стр.331.

¹⁵ Унук Никифора Вотанијата био је верен за унуку Алексијевог старијег брата Манојла.

¹⁶ Иако слеп, Никифор Вријеније старији, најбољи тактичар у Царству, успешно је одбранио свој родни Адријанопољ од напада Печенега 1094/95, као и побуњеног сина Романа IV Диогена.

¹⁷ *The Decline And Fall Of The Roman Empire* by Edward Gibbon - In The East, поглавље 48.

*показивала наклоност према њему, када кажем или пишем овакве ствари... Он ми је драг, али и даље ми је дража истина.*¹⁸

Саму Ану скоро 900 година касније описује Константин Кавафи:

*У прологу своје Алескијаде,
Ана Комнина тужи над својим удовиштвом.
Душа јој је у вртлогу. "И река
суза, каже нам: "натапа
очи моје... Авај над таласима "у њеном животу,
"Авај над побунама." Бол је сажиге
"До костију и сржи и цепања душе."
Истина је, ипак, да је ова честољубива жена
знала за само једну велику тугу;
само за једним дубоко чезнула је
(Мада не признаје) ова охола грчка жена,
никада успело јој није, упркос свој спретности,
царство да задобије ; готово из њених руку
отео га је безобразни Јован.*

Када се зна да је, двадесет година пре почетка писања Алескијаде, изгарала у борби за престо, поставља се питање - шта се замера Ани Комнини? Да ли је испунила објективност коју обећава стварајући то историјско дело?

*„Алексије је знао да је царство било скоро на издисају. На истоку су га страховито били опустошили Турци, на западу - лоше стање ... Био је забринут и узнемирен ... Међутим, пошто је био не само храбар већ и неустрашив човек, а имајући одлична искуства у рату, желео је да обнови своје царство и опет га доведе у сигурну луку након ужасних удараца и да уз помоћ Бога непријатеље разбије као што се и таласи о стење сламају јер у лудилу против њега усташе.*¹⁹

Ана Комнина пише шта је прво урадио: *„Он [њен отац цар Алескије] предузео је ратове против варвара и све послове и тешкоће везане за њих, али је све административне послове, избор цивилних чиновника и рачуне о приходима и расходима Царства он поверио својој мајци...Јер, моја бака је била тако паметна за посао и тако вешта у вођењу државе и њеног довођења у ред, да је она располагала могућностима да руководи не само Римском Империјом, већ и било којом другом земљом под капом небеском.*²⁰

На тај начин је обезбедио поуздано вођење унутрашњих послова државе, јер сви одреда признају да је Ана Даласена била врсан администратор.

Као и у вези са именовањем мајке за регенткињу, замера се Алескију што је најважније положаје доделио ближој родбини. Међутим, управо је то био прави потез у хаотичној ситуацији у којој се Византија налазила. Доделивши племићким породицама које су га подржавале високе дворске положаје, он је учврстио свој престо. Резултат ових спретних административних реформи и кључних политичких савеза је заустављање распадања Византије. Јер, неки савремени истраживачи омаловавају Алескија, сматрају га осредњим, па и неспособним војсковођом.²¹

„... чим је [мој отац] ступио на престо, на њега се са свих страна изли прави потоп опасности : Келт [Латин] је био немиран и уперо је копље у њега; Исмаелит [Турчин] затеже свој лук, а сви номади и цео народ скитски притисне на њега у безброј кола.“ Алескијеви критичари као да превиђају да је у тренутку ступања на престо прошло тек десет година од ужасне катастрофе византијске војске код Манцикерта. Због тога је, да

¹⁸ <http://www.fordham.edu/halsall/basis/AnnaComnena-Alexiad.html>, 14,3.

¹⁹ Anna Comnena, The Alexiad of Anna Comnena, trans. E.R.A. Sewter (Suffolk: The Chaucer Press, 1969), 124-125.

²⁰ Anna Comnena, The Alexiad of Anna Comnena, trans. E.R.A. Sewter (Suffolk: The Chaucer Press, 1969), 84-85.

²¹ Видети - An analysis of the strategy and tactics of Alexios I Komnenos by Jason T. Price, b.s. a thesis in history, May, 2005.

би опстао, био спреман да користи сва средства - дипломатска, војна, подмићивање, обмањивање. Ана је забележила једну такву прилику: „Добићете богате поклоне ... А ако то одбијете, будите сигурни да ћу истребити вашу расу”, рекао је Алексије турском војсковођи Маналугу.²²

По овом и сличним поступцима и успесима, Алексије је испуњавао високе захтеве византијске традиције војевања, али и других признатих теоретичара ратне вештине - Вегиција и Сун Цуа.²³ Тако Сун Цу каже: “Најбоље је победити без борбе“, док је друга: „Ратовање је вештина обмањивања”.

Управо је у томе изузетна заслуга Алексија, јер је са празном касом, малом и деморалисаном војском, опкољен непријатељима са свих страна успео да преусмери Царство од понора коме је срљало ка новим успесима и да под њим и његовим наследницима обезбеди скоро сто година просперитета. Зато се овај период зове и Ренесанса Комнина.

У Католичкој енциклопедији за Ану Комнину кажу:” Као права Византинка, она гледа на крсташе само са уске и себичне тачке гледишта Цариграда, а презире све здраво у Латина”.²⁴

...За „Немце“ (ἰοὺς Νεμίτζους, τῶν Νεμίτζων) Ана каже да је „и то варварски народ који одавна служи царству Ромеја“.²⁵ Ево још једног места које не приказује господу латинску у најбољем светлу:

„Када су се Франци покварени скупили и положили заклетву цару, један гроф је имао смелости да седне на престо. Цар, добро знајући понос Латина, остао је миран, али Болдвин пришао франачком грофу и водећи га за руку рече: 'Не сме да се тамо седи, то је част коју цар не дозвољава никоме. Сада када јеси у овој земљи, зашто се не поштујеш њене обичаје?' Дрски гроф није одговорио Болдвину, али је рекао на свом варварском језику, као да говори себи: 'Ово мора да је неваспитан човек, који би сам да седи када толики храбри ратници стоје'. Алексије је приметио померање усана тог човека и позвао је преводиоца да би сазнао шта је то човек рекао, али када му је преводилац превео, цар се није жалио Францима, мада му то није заборавио.

Када је дошло време да се грофови опросте од цара, цар је задржао овог охолог витеза и питао га је ко је он. 'Ја сам Франак,' одговорио је, 'од највишег и најстаријег племства. Али једну ствар знам, а то је да постоји у мојој земљи једна црква саграђена на раскршћу где се упућују сви они који желе да покажу храброст у једној борби, и ту се моле Богу док чекају непријатеља; остао сам тамо дуже времена а нико није смео да укрсти мач са мном'.

Алексије био на опрезу да не би прихватио овај изазов. 'Ако си тада чекао без могућности да покажеш своју храброст', рекао му је 'сада имаш прилику да се бориш; а ако те могу посаветовати, немој бити ни испред ни иза војске, већ у средини. Искуство које сам стекао ратујући са Турцима научило ме је да је то најбоље место'.²⁶ [Витез је касније погинуо у бици, а вероватно је то био гроф Роберт од Париза.]“

...

„Онда спустих цареву руку ... у царичину ... И поново опипах [руком] зглоб му... Често ми знак даваше као да хтеде да јој кажем стање његовог била. Али када... га додирнух и схватих да му снага чили и било у жилама му стало... онда приклоних

²² Anna Comnena, The Alexiad of Anna Comnena, trans. E.R.A. Sewter (Suffolk: The Chaucer Press, 1969), 488.

²³ Publius Flavius Vegetius Renatus - касноримски писац дела о ратној вештини Epitoma rei militaris, живео око 383 . год. Сун Цу - старокинески генера, стратег и филозоф, живео од 544 до 496 пре Христа; дело - Умеће ратовања

²⁴ <http://www.newadvent.org/cathen/01531a.htm>

²⁵ www.fordham.edu/halsall/basis/AnnaComnena-Alexiad.html, 1, p92, 16-17.

²⁶ www.fordham.edu/halsall/basis/AnnaComnena-Alexiad.html, 10, 10

главу и, исцрпљена и кроз измаглицу погледах на земљу, не рекох ништа, већ шчепав лице, коракнух назад и заридих. Царица схвати шта то значи и у потпуном очају јаукну гласно и закука.. Како да представим катастрофу која обузе је цео свет? Или како мене оплакати? Царица збаци вео царски, дохвати нож и исече косу своју, збаци црвене ципеле и затражи обичне сандале, црне . А када хтеде да скине пурпурну и обуче црну хаљину, не могаше ништа наћи. Но трећа моја сестра имаше одећу погодну, јер већ доживе тугу удовиштва, па царица обуче њене и стави обичан црни вео на главу. А у том тренутку цар представи своју свету душу Богу, и сунце моје зађе... Људи се препустили осећањима, залелекали, тукли се у груди, вапили до неба, оплакивали добротвора свога који. . . све за њих. Па и данас се питам јесам ли жива, и пишући и описујући смрт цареву, на очи стављам руке и питам се да није то што ми се догоди само сан, а ако сан није, да није нека обмана или лудило ме обузима и неке чудне и ужасне фантазије. Јер, пошто он оде, зашто се ја још међу живе бројим.... . . или зашто душа моја се не представи или не издахне једноставно кад он издну и умре без осећања? или, ако ми то не би моја судба, зашто да не скочих са некеог високог, узвишеног места или се не бацих у таласе мора? Забележих живот мој са његовим великим невољама. Али, као што је у трагедији речено „нема зла или од Бога послате несреће чији тежину не могах носити.“ Заиста Бог ми остави многе туге. Изгубих блиставу светлост света, великог Алексија, и заиста душа његова би господар над патњама тела му. Још једна велика светлост гасне, светлост месеца сјајног, велики украс и понос Истока и Запада, царица Ирина. Па ипак, живимо и дишем ја. Неволја за невољом следи и буре нас бију и приморани бисмо смо врхунац наших невоља видети, смрт Цезара, а ми преостасмо за такве страшне катастрофе. Неких дана зло превлада и искуство не успева и тонем у океан очаја и усред свег тога само жалим да моја душа још се у телу ми задржава. А, вероватно изгледа, да нисам била непопустљива, или да нисам од неке друге твари скројена и да нисам одвраћена од саме себе, да је требало да одмах страдам, али живим сада и умрла сам хиљаду смрти. Чусмо неку прекрасну причу о Ниоби... претворену у камен од јада...а онда, чак и после претварања у неосетљиву твар патње су њене биле бесмртне, и у тој неосетљивој твари. Али у истини ја сам од ње несрећнија но што она беше, јер после ових невоља врло великих ја још увек жива сам и даље друге осећам. Боље било би да се у камен безосећајни претвори... и да сузе теку ... без осећаја за патње...него да трпи таква зла; и неподношљиве невоље у палати покретали би људи против мене да бедније беху и од патњи Ниобиних. . . зла што до сада трајаху... завршена су. После смрти царског пара губитак Цезара дође, па би зато моја туга била довољна за покајање моје душе и тела; али сада као што реке теку са високих планина ... реке зла ... у бујицу се сливају која дом ми плави. Но сада историја моја мора се закључити, јер кад би требало да и даље описујем дешавања тужна, могла бих горка постати“²⁷

Тако се завршава Алексијада - историја владавине цара Алексија I Комнина, коју је написала његова кћи, принцеза Ана:

„Предмет историје коју себи наметнух нужно захтева двоструки задатак - и како испричати и како оплакати догађаје који задесише цара, односно, испричати његова достигнућа, с једне стране, а са друге сачинити једногласну мелодију о догађајима који мучаху моје срце. Овим бих његову смрт упоредила са уништењем све среће земаљске.“²⁸

Крумбахер сматра ово дело „једним од најзначајнијих постигнућа средњовековне грчке историографије“, првим значајним производом средњовековне грчке ренесансе коју је покренуо Михаило Псел, а принцезина породица снажно продужила.

Своју историју она завршава око 1148. године у манастиру Богородице Милости Пуне, манастиру чији је ктитор била њена мајка. Пошто је завршила ово дело, сама, у

²⁷ www.fordham.edu/halsall/basis/AnnaComnena-Alexiad.html, 15, 11

²⁸ *ibid.*

манастирском куту чита књиге у тишини и моли се Богу. Умрла је између 1153. и 1155. године и сахрањена у том манастиру кога данас више нема. Своје дело, посвећено оцу, цару Алексију I, стварала је за владе брата, Јована II и синовца, Манојла I.

Сва три владара повезује једна нит која је им је омогућила успешну владавину, а то је дворски и државни ред, инспирисан манастирским типцима, који је прописала царица - мајка Ана Даласена, а кога су се сви наследници престола мање-више држали.

Наследник Алексијев Јован II сматра се једним од најуспешнијих византијских владара, владарем који у оно време никог на смрт осудио није. Проф. Острогорски о њему каже:

„По оцени је савременика и каснијих нараштаја Јован (1118.-1143.) био највећи међу Комнена. Био је владар у кога се мудра разборитост удружила са усмереном енергијом, а к томе је био и поштен човек чврстог карактера и племенитог ума који га издигне високо изнад његова времена. Врло одмерен, али чврст и непоколебљив у остварењу својих циљева, политику је свога оца наставио спроводити са жилавим издржљивошћу, не губећи никада из вида границе могућег.“²⁹

Његова супруга, мађарска принцеза, прихваћена је била од народа и проглашена је за Св. Ирину. Манојла I Комнина (владао од 1143. - 1180.), последњег успешног владара из династије Комнина, овековечио је Константин Кавафи:

„Једног тужног септембарског дана Цар и владар Манојло Комнин осети близину смрти. Дворски радозналци (они плаћени) брбљаху да цар ће још много проживети лета. И док они тако говораху он се сети светих обичаја и нареди из ћелија монашких да донесу рухо калуђерско. Обуче га онда, радостан што се појављује у таквој одећи скромној. Благо онима што верују и умиру као цар Манојло Комнин у достојно рухо обучени.“

Хилдегард и Ана завршавају своја најславнија дела, Сцивиас и Алексијаду скоро у исто време, око 1150.

За Ану Комнину кажу да је, уз Алексијаду, сачувано нешто одломака и ништа више.

Међутим, Хилдегард, млађа од Ане, наставља са још већим жаром. Настају дела:

- Ordo virtutum (Игре врлина)
- Symphonia armonie celestium revelationum (Симфонија хармоније небеских откровења)
- Liber simplicis medicinae /Physica (О природи)
- Liber compositae medicinae /Causae et curae (О медицини и лековима)
- Liber vitae meritorum (Књига животних награда)
- Explanatio regulae Sancti Benedicti (Објашњење правила св. Бенедикта)
- De operatione Dei (О делима Божијим)
- Vita st. Disibodi (Живот св. Дисибода)
- Vita Sancti Ruperti (Живот св. Руперта)
- Lingua innota (Непознати језик)
- Кореспонденција

De operatione Dei (О делима Божијим) познато је и под насловом Liber Divinorum Operum - завршни део теолошке трилогије, чији су први делови Scivias и Liber vitae meritorum. Хилдегард је почела да га пише 1163. године. По многим, то је њено најимпресивније дело. Као и Scivias, и оно је подељено на три дела, а садржи десет виђења различите дужине. Прва књига са прва четири виђења, бави Божијим стварањем света, уз помоћ Љубави - Charitas и повлашћеним местом човечанства у њему. „Реч Божија управља кретањем Сунца, Месеца и звезда. Реч Божија даје светлост која сија од небеских тела. Она чини да ветар дува. реке да теку и киша пада. Она чини да дрвеће у цват дође, и усеви да жетву дају.“

²⁹ Георгије Острогорски - ИСТОРИЈА ВИЗАНТИЈЕ - Просвета, Београд, 1969, стр. 355

Друга књига посвећена је петом виђењу и у њој се развија идеја о човечанству као моралном центру света, суоченог са последњим, страшним судом. Трећа књига са последњих пет виђења, поново бави историјом спасења, посебно Оваплоћења и краја времена - есхатона.

У време писања *De operatione Dei*, Хилдегард је стварала и друга дела, а живо се дописивала и са папама, бискупима, краљевима, а и обичним светом. Тако једном човеку, који је очито тражио да му открије где се крије неко благо, одговара:

„Бог ми открива ствари о исправљању грехова и спасењу душа, али ништа о томе како пронаћи благо, зато што је Он више брине о спасењу човечанства него о пролазном благу. Бог ми, дакле, ништа није показао у вези са тим што ме питаш, чак ни о опасности. Ипак, по Својој вољи, Он може да ти помогне према твојој потреби.”

„Земља беше без обличја и пуста, и беше тама над безданом; и дух Божји дизаше се над водом.” (Пос.1,1,2)

Интересантно је у петом виђењу њено тумачење овог стиха, дато у дословном и алегоријском значењу:

Дословно, Хилдегард га тумачи:

„Земља беше безоблична, то јест, немаше обличје, и неприметива, светлости не беше, још не беше сјајних зрака, не беше сјаја ни сунца, ни месеца, ни звезда, и необделавана беше јер нико је не ораше, и празнина беше, то јест, без реда беше, јер пуна не беше још увек, јер немаше зеленила, ни наде, ни распупољеног биља ни дрвећа”.

Њено алегоријско тумачење гласи:

„Сви људи, дакле, Јевреји и пагани, који живљаху у понору, односно на земљи... Беху слепи и глуви да Бога препознаху и празни - без дела добрих, јер не живљаху по учењу Сина Свевишњега, све док Он се није вазнео Оцу. Па тако на земљи, провалији дубокој, беше мрак неверја у ком људи живљаху, а не познајући Бога, као да слепи беху.

*Човек који никада не може бити доследног понашања безобличан је сасвим и колеба се као налети мора тамним окружен је делима што опстају кроз делања зла... А тело је као лице понора, а душа је понор, зато што тело видљиво и опипљиво је као лице амбиса, душа – невидљива и неопипљива, а постоји као и бездан земљин.*³⁰

*„Они који жуде да заврше дела Божија морају увек на уму имати да су они крхки сасуди, јер су само људи. Морају увек на уму имати шта су и шта ће бити... Могу само певати тајанства Божија као труба која само звук враћа, али без помоћи не ради, јер Други је то који у њу дува да би она звук дала.”*³¹

Године 1148. Хилдегард је добила писмо од Одоа од Соасона (Odo de Soissons) у коме је он упознаје да су њена музичка дела позната и цењена. *Ordo virtutum* (Игре врлина), један од првих, раних ораторијума за женске гласове, са једним мушким гласом - гласом Ђавола. Написан је, као и сва остала њена музика, да би га изводиле монахиње њеног реда. Сама музика је монофона, састављена за ограничену инструменталну пратњу, користећи обично панову фрулу и окарактерисана изузетним сопранским деоницама. Међутим, уз стварање изузетних музичких дела, она је 1148. године добила виђење и да пресели свој дотадањи манастир на друго место, у Рупертсберг код Бингена, на Рајни.

Иако је Куно, игуман манастира Св. Дисибода, био против тога, надбискуп Хајнрих I од Мајнца одобрио јој је оснивање новог манастира. По тој одлуци он је имао световну и духовну власт над оба манастира и св. Дисибода и св. Руперта. Међутим, Хилдегард није стала на томе - 1165. оснива други манастир, на другој обали Рајне у Ајбингену. У

³⁰ [http://www.hildegard.org/Sabina_Flanagan_Hildegard_von_Bingen_\(1098-1179\)_University_of_Adelaide](http://www.hildegard.org/Sabina_Flanagan_Hildegard_von_Bingen_(1098-1179)_University_of_Adelaide)

³¹ [http://www.hildegard.org/Sabina_Flanagan_Hildegard_von_Bingen_\(1098-1179\)_University_of_Adelaide](http://www.hildegard.org/Sabina_Flanagan_Hildegard_von_Bingen_(1098-1179)_University_of_Adelaide)

међувремену, од 1158. до 1170. године била је на четири поклоничко-молитвена путовања по Немачкој.

Њена музичка дела, њих 77, скупљена су у зборнику Симфонија хармоније небеских откровења - *Symphonia armonie celestium revelationum*.

У њеној музици, Хилдегард је осмислила сопствени, изузетно препознатљив стил. У њима је била пажљиво укомпоновано јединство лирског текста и мелодије које су заједно служиле стварању молитвеног осећања.

Хилдегард ствара песме које носе човека до незамисливих висина екстазе и слављење живота који имамо у Богу. За Хилдегард је певање бележење музике хармоније небеских сфера и слике Бога. Себе назива „малим звуком трубе Живе Светлости.“ Њене песме носе до небеских висина и одзвањају складом васељене. Будећи у нама ритам космоса, њена музика представља везу са васељеном у којој живимо и са свим поколењима прошлости, садашњости и будућности, и са њом самом.

Интересантно је да се јавља мишљење на Хилдегард није знала да пише. Међутим, то повлачи друго једно питање - како је онда стварала речи сопственог језика - *Lingua ignota* (непознати језик) и сопствено писмо (*Litterae ignotae* - непознато писмо).

Ево једног примера у коме су речи Хилдегардиног језика исписане италиком и подвучене:

*O orzchis Ecclesia,
armis divinis precincta
et iacincto ornata,
tu es caldemia stigmatum loifolum
et urbs scientiarum.
O, o, tu est etiam crizanta
in alto sono
et es chortza gemma.*

Barbara Newman је овај текст дешифровала и његов превод би гласио:

*„О немерљива Цркво,
божанским рукама огрнута
и јасписима урешена,
ти мирис си пониженима
и град науке.
О ти миропомазана
сред величанствене музике –
блистави драгуљ ти си.“*

Хилдегард од Бингена, „крхко женско створење“, „мали звук трубе Живе Светлости“, *magistra*, градитељка манастира, саветник папа и краљева, кардинала и монаха, грофова и обичног света, отпочинула је и отишла Господу своме 17. септембра 1179. године.

*Spiritus Sanctus vivificans vita,
movens omnia,
et radix est in omni creatura,
ac omnia de immunditia abluit,
tergens crimina,
ac ungit vulnera,
et sic est fulgens ac laudabilis vita,
suscitans et resuscitans omnia.*

*Душе свети, што живот животу дарова,
све покрећеш
и корен свих створења ти си,
што све нечисти переш,
злочине бичујеш,
а ране помазујеш,
па сјај си и похвала животу,
ти што подижеш и све уздижеш.*

Ана Комнина, царска кћи, супруга цезара Никифора Вријенија, наставила је дело свога мужа на достојан начин.

Чудним сплетом околности принцеза Ана и Хилдегард, иако не тако високог рода, али великог подвига, долазиле су у додир са људима који су утицали на судбину обеју жена.

Ана је била сведок Првог крсташког похода и свих дешавања која су се том приликом догодила. Хилдегард се дописивала и добила подршку за свој рад од духовног зачетника Друге крсташке војне, од Бернара од Клервоа. У исто време, Ана завршава своју Алексијаду. Не зна се шта је са другим њеним делима.

Манастир Богородице Милости Пуне у коме је била Ана дозвољавао је да жене високог рода, које нису дале монашки завет, могу да задрже две своје слушкиње. Не зна се да ли се Ана замонашила, као што се то не зна ни за њену мајку. А не зна се ни где се налазио тај манастир, па се ни мајци ни кћери ни гроб више не зна.

Ни Хилдегардин крај није прошао без необичних околности. Иако је она вероватно подстакла и учествовала у писању животописа Јуте, а написала је и животе Св. Дисибода и св. Руперта, иако је написано и њено житије, она никад званично није проглашена светицом.

О Боже, чијом милошћу је слушкиња твоја Хилдегард, успламтела ватром љубави Твоје, постала пламен и светило Цркве Твоје.

Подари и нама пламен духа љубави и послушности и да пред Тебе доходимо као деца светлости, кроз Исуса Христа Господа нашега, који заједно са Тобом, јединим Богом у јединству са Светим Духом, живи и влада, сада и у векове.

Литература

1. Voice of the living light: Hildegard of Bingen and her world – Edited By Barbara Newman, ISBN 0-520-21758-6, University of California Press
2. Barbara Newman - Sister of wisdom: St. Hildegard's theology of the feminine, стр.6, University of California Press , 1997
3. The Decline And Fall Of The Roman Empire by Edward Gibbon — In The East, поглавље 48
4. An analysis of the strategy and tactics of Alexios I Komnenos by Jason T. Price, b.s. a thesis in history, May, 2005
5. Сун Цу - Умеће ратовања
6. Георгије Острогорски - ИСТОРИЈА ВИЗАНТИЈЕ - Просвета, Београд, 1969
7. Anna Comnena, The Alexiad of Anna Comnena, trans. E.R.A. Sewter (Suffolk: The Chaucer Press, 1969)
8. [http://www.hildegard.org/Sabina Flanagan](http://www.hildegard.org/Sabina_Flanagan), Hildegard von Bingen (1098-1179), University of Adelaide
9. www.fordham.edu/halsall/basis/AnnaComnena-Alexiad.html
10. www.newadvent.org/cathen/01531a.htm
11. <http://www.hildegard.org/documents/revisions.html>
12. http://hr.wikipedia.org/wiki/Hildegard_iz_Bingena
13. <http://www.hildegard.org/documents/flanagan.html>
14. <http://elvis.rowan.edu/~kilroy/JEK/09/17.html>
15. SYMPHONIA CARITATIS: THE CISTERCIAN CHANTS OF HILDEGARD VON BINGEN UNIVERSITY OF MINNESOTA BY Kent Christian McGuire
16. Beverly Lomer - HILDEGARD OF BINGEN MUSIC, HARMONY AND THE COSMOS, The Harriet L. Wilkes Honors College of Florida Atlantic University
17. ВИЗАНТОЛОШКИ ИНСТИТУТ ПОСЕБНА ИЗДАЊА КЊИГА 10, ВИЗАНТИЈСКИ ИЗВОРИ ЗА ИСТОРИЈУ НАРОДА ЈУГОСЛАВИЈЕ ТОМ III

Vesna Zahorcova i Anna Valašekova¹

Značaj i uloga službe dijakonije u Crkvi

Kratak rezime: U ovom tekstu su prikazani kratka istorija, definicija i različiti oblici dijakonije. Ono što ga čini drugačijim od ostalih tekstova na istu temu jeste drugi deo koji je lična perspektiva druge autorke teksta sa pozivom da je volonterski rad danas uveliko potreban.

Ključne reči: Crkva, dijakonija, služba hrišćanske ljubavi, volontiranje.

Zapovest ljubavi je najveća, a Isus Hrist ju je čak postavio za vrhovno načelo prema kome će se suditi na poslednjem sudu. Hrišćani su od samog početka bili prepoznatljivi upravo po svojoj ljubavi i služenju braći hrišćanima. U vreme nastanka Crkve i hrišćanstva, ta se delatna hrišćanska ljubav ostvarivala na jedan način, u kasnijim razdobljima na drugi, ali uvek se prilagođavala stvarnim potrebama čoveka u datom vremenu. Tako zapoved delatne hrišćanske ljubavi, što se u podeli teoloških službi naziva „dijakonija“, i danas traži aktualizaciju i prepoznavanje konkretnih najvažnijih potreba u današnjem društvu. Ovim radom pokušaćemo predstaviti problem savremenog čoveka, kao i spomenuti neke praktične oblike dijakonije u crkvi a zatim, pozabavićemo sa konkretnim primerima u seoskoj zajednici u naselju Pivnice.

Isus je zasigurno iznenadio slušaoce, kad im je za merilo na poslednjem sudu kao jedini uslov konačnog ulaska u Božje carstvo postavio to, koliko neko pomaže čoveku u nevolji. Ni žrtve, ni molitve, ni staleži, ni zanimanja, ni obrazovanje, ni prvi redovi u crkvama i sinagogama, sve to skupa ne znači ništa, ako čovek nije spreman pomoći bližnjemu (u potrebi).

Ljubav prema Bogu najizrazitije se vidi na ljubavi prema čoveku. Apostol Jovan Bogoslov piše: „Ko kaže da ljubi Boga, a ne ljubi brata svoga, laža je.“ (1 Jov. 4, 20). Izostane li ta konkretna pomoć čoveku (u nevolji), postaje beznačajan sav uzvišeni govor o ljubavi prema Bogu, jer kao konačni uslov na poslednjem sudu ostaje samo razmer (dimenzija) međuljudske ljubavi i konkretne pomoći: „Jer ogladnjeh, i dadoste mi jesti; ožednjeh, i napojiste me; gost bijah i primiste me; go bijah, i odjenuste me; bolestan bijah, i obidoste me; u tamnici bijah, i dođoste k meni.“ (Mat. 25, 35-36). U tom razmeru odnosa prema bližnjemu pokazuje se i odnos čoveka prema Bogu. Hrist se poistovećuje sa svakim čovekom, kada odlučno kaže, da je iskazivanje ili uskraćivanje pažnje, ljubavi i pomoći prema poznatom ili nepoznatom čoveku s kojim se susrećemo, zapravo darivanje ili uskraćivanje pažnje i ljubavi prema njemu samom: „Kad učiniste jednomu od ove moje najmanje braće, meni učiniste!“ (Mat. 25, 40). Dela ljubavi i pomaganje bližnjima tako postaju središte i merilo hrišćanskog načela, a ne tek neka usputna delatnost ili samo instrument za nešto drugo, što bi bilo važnije od toga. Delatna hrišćanska ljubav postaje odlučujuće merilo za razlikovanje u crkvenoj praksi, između (institucionalnog) samopotvrđivanja i solidarnosti, između vere i ideologije, između ljubavi i moći, između oslobađanja i posedovanja.

1. Istorija nastanka dijakonije u crkvi

U vremenu nastanka crkve, oblici dijakonije bili su prilagođeni tadašnjim prilikama i potrebama, dok kasnije su prilagođavani drugim vremenima i drugim potrebama, i tako kroz istoriju Crkve do danas:

- u apostolskoj crkvi: podela dobara, organizovana hrišćanska ljubav prema siromasima, bratsko pomaganje, solidarnost među crkvenim parohijama;
- u patrističko doba: vršenje pojedinačne delatne hrišćanske ljubavi i milostinja; asketski trinom: post, molitva, milostinja;
- u srednjem veku i u moderno doba: različiti oblici dobrotvornosti, pomaganja, 'dela milosrđa', pomaganje siromaha, siročadi, zatvorenika itd.

¹ Dijakonijске aktivistkinje iz Pivnice.

– u moderno i savremeno doba: ustanove i centri za odgoj, pomoć, opismenjivanje, saradnju itd.

Već iz ovog kratkog i sažetog istorijskog pregleda očito je, kako je dijakonija uvek pratila stvarne potrebe i njima se prilagođavala. Imajući u vidu celokupnu situaciju u kojoj se čovek nalazi, možemo postaviti pitanje, kakva je današnja uloga, tj. koji oblik hrišćanske službe - dijakonije, odnosno delatne hrišćanske ljubavi, treba poprimiti sada i ovde, u našem društvu, u ovom vremenu?

Da bi se što bolje odgovorilo na ovo pitanje, potrebno je istražiti koje su zapravo najveće potrebe i problemi pojedinaca i određenih grupa u našem današnjem društvu. Što se u tom smislu promenilo u odnosu na prošla vremena? Osim toga, trebalo bi učiniti i korak dalje, pa razotkriti i uzroke nastanka određenih poteškoća, koje bi se mogle pokušati prevladati već u samim korenima, dakle, kao sprečavanje samog nastanka patnje. Zbog toga je potrebno najpre pokušati utvrditi, koje su danas aktualne potrebe i problemi što tište ljude ovde i sada, pa tek zatim videti na koji bi način Crkva, osobito parohija, kao crkva u malom, mogla pomoći u njihovu prevladavanju, odnosno kako bi se opšta zapoved delatne hrišćanske ljubavi trebala ovde konkretno ostvariti.

Današnja situacija svakako je različita od one pre petsto, dvesta, pa čak i od one pre dvadeset godina. Način života se promenio, promenilo se gospodarstvo, životni svet, protok informacija, komunikacija među ljudima, svest ljudi i osetljivost za specifična područja, probleme itd. Današnje društvo na svim nivoima stoji pod određenim promenama zbog kojih se za razliku od dosadašnjeg vremena moderne, naziva postmoderno društvo. Takvo postmoderno društvo karakteriziraju osobito tri specifične oznake: 1) *pluralizacija*, 2) *individualizacija* i 3) *globalizacija*. Te tri dimenzije ne zahvaćaju samo spoljašnju stranu života, već umnogome utiču i na čovekov unutrašnji, tj. psihički, emocionalni i duhovni život sa značajnim negativnim posledicama, sa akcentom na čovekov život, pa samim tim postoji povećana potreba za obavljenjem dijakonije u crkvenim opštinama.

2. Služba dijakonije u savremenom društvu

Svaka crkvena opština je karakterična sama po sebi u zavisnosti na kakvom području deluje i koliko ima aktivnih članova na volonterskoj osnovi. Dijakonija kao služenje svetu, upravljeno svakom čoveku uključuje u sebi sve nivoe zalaganja i saradnje: ličnu, porodičnu, socijalnu, ekonomsku, ekološku, političku i međunarodnu. U konkretnom životu hrišćanina, ponajviše se govori o dijakoniji na ličnom nivou. Ovde želimo istaknuti kako su, osobito u savremenim okolnostima, izuzetno važni i ovi drugi mnogo širi nivoi delovanja. Proširenju novih vidika u području delatne hrišćanske ljubavi doprinelo je više raznih faktora, a osobito treba istaknuti razvoj socijalne nauke crkve, koje je uveliko „proširilo horizonte hrišćanskog zalaganja i stvorilo novu osetljivost prema novim dimenzijama dijakonskog zadatka.“ Hrišćani zbog toga danas imaju sve više osećaja za društvene, socijalne i šire probleme.

2.1. Oblici dijakonijske pomoći

Pitanje o hrišćanskoj ljubavi pod perspektivom ovih novih problema poprima jednu novu dimenziju. Kao da nije više dovoljno ustrajati samo na tradicionalnim oblicima dijakonije, već se traži i nešto više. Karl Bopp spominje, nakon analize najčešćih, tipoloških problema koji danas pritiskaju pojedince i razne grupe, nabroja konkretne mogućnosti (uloge) dijakonije i to na svim nivoima: od lične, preko dijakonije crkvene zajednice, pa čak do uticaja prema strukturama i društvu u celini. Budući da nam se njegova analiza kao i predlozi načina dijakonije čine vrlo prikladnim, aktualnim i konkretnim, možemo imenovati nekoliko oblika na osnovu toga. U prvoj tački obuhvaćena je privatna dimenzija lične pomoći, tj. kako čovek pojedinac može neposredno pomagati drugim ljudima. Naravno, da osim ovde nabrojanih konkretnih stvari, uvek zavisno na vremenu i prilikama, postoji i mnogo drugih načina, kako i šta se može učiniti na pomoć drugima, te time ispuniti opštu ulogu hrišćanske ljubavi u konkretnom vremenu i prostoru.

2.1.1. Spontana međuljudska dijakonija u obliku privatne pomoći

Susreti neposredne pomoći:

- utehom u tuzi i patnji,
- savetom u teškim životnim situacijama,
- potporom u materijalnim i duhovnim potrebama,
- negom u bolesti i starosti,
- posetom usamljenih i odbačenih,
- pomoći u prolazima za invalide, pri kupovini,
- ličnim kontaktom u razgovorima i posetama,
- materijalnom pomoći, novčanom pomoći ili sl.

Mesta, odnosno situacije delovanja u privatnom životu:

- kontakt unutar porodice,
- potpora rodbini,
- društveni angažman u gradskim četvrtima, odnosno u seoskim zajednicama,
- pomoć u krugu prijatelja,
- služba pomaganja u grupi, koja se sastaje u slobodno vreme,
- solidarnost među radnim kolegama,
- pomoć u ostalim privatnim životnim područjima.

2.1.2 Službena dijakonija u hrišćanskoj zajednici

Pomoć kroz službu:

- u obliku raznih pomaganja, kao npr. pomoć porodici, pomoć starima ili mladima,
- u socijalnim projektima zajednice, kao primer kod projekata za pomoć nezaposlenima ili beskućnicima,
- u oblicima socijalnog pastoralna, kao što su pomoć azilantima (crkveni azil), pomoć u gradskim četvrtima, društvene kampanje protiv nepravde širom sveta itd.
- u oblicima kulturne dijakonije, kao u slavljinama zajednice i u obredima koji prate životne prekretnice od rođenja do smrti.

Prema mestima, odnosno situacije delovanja:

a. Na haritativnom polju zajednice, npr:

- rad sa mladima u zajednici,
- pomoć porodici,
- formacija odraslih,
- službe posećivanja bolesnika,
- rad sa starima i nemoćnima,
- pomoć beskućnicima,
- razne akcije prikupljanja pomoći i sl.

b. U akcijama i projektima različitih dijakonijskih grupa u zajednici:

- haritativni odbor pastoralnog saveta,
- socijalno-politički radni krug (npr. rad sa azilantima ili sa strancima),
- grupe za očuvanje okoline, ekolozi,
- grupe za mir u svetu.

2.1.3 Profesionalna dijakonija usmerena na socijalne državne službe

a. Institucije i organizacije čiji je najčešći nositelj Diakonija, npr.:

- u obliku materijalnog zbrinjavanja novcem, hranom, odećom i smeštajem,
- profesionalno savetovanje,

- stručno vođstvo (npr. za invalide),
 - nega,
 - odgoj i socijalizacija,
 - re-socijalizacija, odnosno pomoć pri rehabilitaciji,
 - psihološko-terapeutski ili medicinski tretmani itd.
 - kulturna dijakonija u obliku obrazovnih ponuda (obrazovanje za svetsko društvo).
- b. Dalje imamo institucije koje vode haritativna udruženja, a ujedno su priznate od strane države kao:
- profesionalne organizacije za savetovanje, primeri su bračna i porodična savetovališta, call centri za pomoć itd.
 - obrazovne organizacije, socijalne stanice, domovi, bolnice, organizacije za pomoć invalidima itd.
- c. Ostale profesionalno vođene socijalne organizacije i projekti kao:
- internacionalni projekti pomoći,
 - projekti za nezaposlene,
 - socijalni projekti u području zavisnosti,
 - organizacije za pomoć mladima, kao primer animator slobodnog vremena i sl.

2.1.4. Javni socijalno-politički (i prema mogućnosti ekumenski) angažman crkava

a. Različiti oblici akcija, npr.:

- u obliku susreta ili skupova, ekumenski susreti u okviru koncilijarnih procesa,
- u javnim iznošenjima stavova (npr. episkopski stavovi o raznim temama ili izjave crkvenih udruženja) o socijalno-političkim temama npr. kao o siromaštvu, nezaposlenosti, migraciji i sl.
- uticajem na političke stranke i parlament u obliku crkvenog lobiranja,
- javnim istupanjem, protestiranjem i akcijama solidarnosti (npr. peticije),
- kao obredno praćenje odnosno slavlje društveno važnih događaja (spomendana itd.).

b. Mesta, odnosno situacije delovanja

Javne crkvene priredbe i delatnosti:

- javni crkveni skupovi,
- konferencije za štampu i medijski nastup,
- razgovor s političko-socijalnim interesnim grupama (kao npr. stranke, razna udruženja, sindikati),
- (političke) akcije i projekti crkvenih udruženja i organizacija za pomoć,
- ekumenske inicijative i pokreti itd.

Svi navedeni oblici pomaganja na tragu koje je dao Isus Hrist za solidarnošću i pomoći svim ljudima. Dimenzije koje su ovdje obuhvaćene sežu od pojedinačnih privatnih, do organizovanih parohijskih, crkvenih i šire (Euroregion).

3. Praktični primeri dijakonijske službe u Slovačkoj evangeličkoj a. v. crkvi – biti volonter u dijakoniji

Slovačka evangelička a. v. crkvena opština Pivnice poslednjih nekoliko godina učestvuje u radu dijakonske službe. Ova služba podrazumeva poboljšanje kvaliteta života starih, izolovanih i osoba sa invaliditetom kroz organizovanu volontersku pomoć profesionalnog osoblja poput negovateljica, medicinskih sestara i socijalnih radnika kao i volontera. Aktivnosti koje sprovodi sadrže: kućne posete korisnicima, praktičnu pomoć u kući i osnovnu zdravstvenu pomoć, negu i savetovanje, psihosocijalnu podršku i materijalna pomoć.

U istoriji dijakonijske službe Evangeličke a. v. crkve iz Slovačke, poznate su žene dijakonise, koje su organizovale pomoć u bolnicama, sirotištima, borile se protiv siromaštva i

alcoholizma, kao i u pružanju ostalih vidova socijalne pomoći. Dijakonise su se prilagođavale socijalnim potrebama društva. U drugoj polovini 19. stola, u svojim počecima službe, pažnju su posvećivale deci bez roditelja, koje je bilo puno u ono vreme. Evangelička a. v. crkva imala je mnoge saradnike i saradnice, koji su se posvetili humanosti, danas poznate pod imenom volonterizam. Među najpoznatije ličnosti onih vremena spadaju dve sestre, Marija i Kristina Roj. Prva sirotišta nalazila su se u gradićima poput Stare Ture, Martina i L. Mikulaša. Ova služba često nije bila prihvaćena od strane Evangeličke crkve i njenih najviših predstavnika, ali ipak, održala je svoj kontinuitet postojanja, jer su je prihvaćali ti, kojima je bila najpotrebnija. Upravo u raznim oblicima dijakonske službe, ljudi su prepoznavali pravu hrišćansku ljubav prema svome bližnjemu. Isus Hrist je rekao svojim apostolima „idite dakle i naučite sve narode..“ (Mat. 28,19). Tako i mi u Evangeličkoj A.V. crkvi učimo iz Biblije, na primerima velikih ličnosti iz istorije crkve i samih predaka, čineći to, šta je dobro za naše bližnje na slavu Boga. Ekumenska humanitarna organizacija i ekumenizam sa Metodističkom i Reformatskom crkvom u Feketiću su počeci moje volonterske karijere. Tu sam napravila prve korake i počela da učim radeći u službi crkve kao volonter. Moji prvi samostalni volonterski projekti su nega i briga za stara lica, sakupljanje odeće za siromašne u okviru crkvene parohije Aradac i pomoć deci bez roditelja. Godinama čovek uči, dolazi do novih saznanja, kopira gde šta vidi i čuje, a samim tim i sebe oplemenjuje, prezentira sebe i svoje znanje. Vremenom sam shvatila, da je volonter u crkvi i društvu veoma bitan i potreban. Volonter- to je zapravo izaslanik Gospoda Boga.

„Ljubi Gospoda Boga svojega svim srcem svojim, i svom dušom svojom, i svom snagom svojom, i svom misli svojom, i bližnjega svoga kao samoga sebe.“ (Luka 10,27). Ko je naš bližnji? Svi dobro znamo, učili smo pre prve pričesti na časovima konfirmacije: „Voli bližnjega svojega kao samog sebe.“ Bližnji je svaki čovek, jer je stvoren na lik Božji. Kako i koliko volimo sebe, a znamo da nam to prija, tako se moramo ponašati i prema svojim bližnjima.

U modernije doba osnivaju se razne organizacije, poput aktiva i udruženja. U Pivnicama obnovljen je Aktiv žena, koji ima zadatak, da pored organizovanja raznih manifestacija: skupljanje odeće, obuće za decu i odrasle, kvanje i pečenje kolača, ublaži i nedostatak topline i bliskosti porodice starih i usamljenih lica. Aktiv žene uključio se u dijakonijsku službu i prema svojim mogućnostima radimo kao volonteri. Time pomažemo svojim sugrađanima i Gerontološkom centru iz Bačke Palanke. Sakupljamo odeću za decu u Veterniku, pravimo kolače za Dečje Selo u Sr. Kamenici, sakupljamo odeću za Crveni krst. Svojim radom i odanošću izgrađujemo lanac humanosti i vere u Isusu Hristu.

„Šta god činili mojim najmanjim, meni na slavu ste činili.“ (Mat. 25,45). Ne žalimo sebe, ni slobodnog vremena, posvećujemo više pažnje starim osobama! Aktiv žena u Pivnicama pravi pecivo za praznike, farbamo jaja za Uskrs, odnosimo slatkiše i voće u domove, gde god je to potrebno. Zbog toga su volonteri bitni i potrebni u svakome društvu. Moramo naučiti voleti svoje bližnje, pa čak i neprijatelje. Prevazići sebe u sebičnosti, odreći se nečega a pružiti to drugima. Tako se izgrađuje carstvo nebesko na zemlji. U seoskim područjima je teško biti human i dobronameran, jer ljudi to često pogrešno shvaćaju. Mnogima je teško objasniti šta je to humanost, šta je to ljubav prema svom bližnjem. Teško shvataju šta znači dobrosrdačnost, kad je nema u porodici, crkvi i društvu. Teško je shvatiti da neko nema, da ne može da živi bez pomoći svojih bližnjih. Zato je veliki Božji dar, ko shvata, šta je to dijakonija – voloniranje.

Lice, koje vodi brigu o starim, nemoćnim i iznemoglim osobama, mora da zna, kako prići, kako se ophoditi prema ljudima, kojima je potrebna pomoć. Sam pristup ka takvim licima i način komunikacije uz uzajamno poštovanje su odlike dijakonskog radnika. Ljudi teško prihvataju svoju nemoć i to, da tuđi vodi brigu o njima. To je njih sramota.

Ali siromaštvo je uvek postojalo i uvek će ga biti, sam Isus je rekao: „Jer siromahe svagda imate sa sobom.“ (Jovan 12,8). Zato moramo uključiti u dijakonijsku službu što veći broj ljudi. Volontera treba da bude što više, da bi se širila hrišćanska ljubav. Čovek, koji se mora odreći svoje slobode kretanja, jer je otkazan na druge ljude, tako se i volonter mora odreći slobodnog vremena, mora se prilagoditi potrebama svojih bližnjih. Velika je razlika u

službi, za koju ste plaćeni i dobrovoljna služba volontera. Volonter radi sve iz ljubavi, sažaljeva se prema onima kojima je pomoć potrebna a za to ne prima nikakvu finansijsku nadoknadu. Štaviše, nekad se odrekne vlastitih sredstava, da bi pomogao drugima. Zato je veoma bitan i potreban volonter u crkvi i društvu. Trebalo bi više pričati o ovoj službi, naglašavati da služba dobročiniteljstva nije samo biti značajan i popularan. Naprotiv. Najbitnije je pričati o tome da ova služba ne traži nagrade, jer dobro činiti nekome, znači biti nagrađen samim Gospodom Bogom. S ponosom možemo nositi ime volonter. Moramo učiti i mlade naraštaje, pričati im o radu i značaju volonterske službe, da bi naučili da cene i poštuju starije osobe.

Škola ekumenizma daje mogućnost poznavanja svih religija, načina rada u svojim crkvama ili zajednicama. Spoznaja i zbližavanje naroda i narodnosti, običaja, učiti kako prići vernicima – nevernici. Kako pomoći ovom društvu?

- Pružiti mogućnost komuniciranja, učenja u praksi i teoriji.
- Doći do ideja rada na volonterskom polju.
- Treba proširiti znanje ophođenja s ljudima.

Volonter u današnje doba nije popularan, ali je bitan i potreban u crkvi i društvu. Služba ljubavi je velika potreba, najviše starim ljudima, jer lično znam, da stare niko ne voli i nema za njih vremena. Starim ljudima nema ko da pruži toplu ruku, da snage da izdrže, da saoseća sa njima, da im ublaži bol. Zato treba proširiti rad volontera, rad dijakonijske službe. Moramo više tražiti nove snage, koje bi zavobile ovaj rad. Treba mlade obučiti, da znaju šta je humanost, kako sebi i drugima pomoći. Mi smo to prepoznali kao Aktiv žena, nismo se opredelili samo da sačuvamo tradiciju – običaje, nego smo se uključili u volonterski rad. Verujemo da naše opredeljenje imaće blagoslov od Boga.

1. Kako postati volonter?

Jednostavno voleti, poštovati, pomagati.

2. Kako opstati kao volonter?

Jedino pružanjem ljubavi ka bližnjem.

3. Kako se mogu priključiti ovoj službi?

Pronađi prave saradnike.

4. Šta time dobijam?

Mnogo. Zadovoljstvo što drugima pomažeš a tebi ta pomoć nije potrebna. Dobijaš poštovanje od tih ljudi kojima pomažeš. A što je najvažnije, dobijaš nešto najvrednije na svetu: svoje mesto na nebesima!

Zaključak

Nastojanje oko stvaranja što boljih društvenih struktura koje promovišu dostojanstvo čoveka, sve više se nameće kao imperativ delatne hrišćanske ljubavi. Ako današnjim svetom prevladavaju podele i nepravde, odnosno izopačeni mehanizmi i strukture greha, onda imperativ hrišćanske ljubavi nalaže angažman hrišćana za promenom tih postojećih struktura i stvaranjem novih struktura dobra s obzirom na povećane potrebe u pružanju dijakonijskih usluga u današnjem svetu. U budućnosti postoji tendencija rasta starog stanovništva kao i siromaštva koje pogađa naše zemlje čak i u euro regionu na polju eurodiakonije. Problemi koji muče i tište današnji svet i savremenog čoveka moraju ležati i na srcu Crkve. Zaobilaziti unesrećenog, što leži polumrtav pored puta ili čak biti razbojnik prema drugima bio bi znak da hrišćanstvo o kojem se govori nema ništa s Isusom Kristom. Jer, delatna hrišćanska ljubav, dijakonija čini srce hrišćanstva i konačno je merilo prema kojem ćemo svi biti suđeni (vrednovani).

Svetlana Marko

Sveti Krst - jedna od dve svečanosti

Kratak rezime: Sveti krst i Konfirmacija su teme ovog teksta, sa akcentom na značaj krštenja dece i hrišanske potvrde dvanaestogodišnjaka/kinja kada po prvi put primaju večeru Gospodnju, telo i krv Isusa Hrista u Slovačkoj evangeličkoj crkvi a.v.

Cljučne reči: *Konfirmacija, Sveti krst, Slovačka evangelička crkva a.v.*

Radost je najlepše ljudsko osećanje. Rođenje deteta je Božji dar koji donosi neopisivu radost, ali i veliku odgovornost, kako roditeljima, kumovima, rođacima tako i društvu. Sveti krst je direktan spoj sa Bogom, spoj deteta sa Ocem nebeskim. U Slovačkoj evangeličkoj a. v. crkvi deca se krste već po rođenju, o tome odlučuju njihovi roditelji. Poželjno je da su i oni (ili bar jedan od roditelja) kršteni u ovoj crkvi. Sveštenik ima obavezu da sa roditeljima i kumovima deteta obavi razgovor o značaju, smislu i obavezi svetog krsta. Sama svečanost svetog krsta obično se obavlja u crkvi za vreme nedeljnog jutarnjeg bogoslužjenja, u prisustvu roditelja, kumova deteta i ostalih vernika (i tako je prisutna zastupnička ili posrednička vera). Na postavljena pitanja sveštenika odgovaraju roditelji i kumovi deteta i time stavljaju dete u božju zaštitu- primaju veru umesto deteta, ali se i obavezuju da će odgajati i vaspitavati dete u hrišćanskom duhu. Predsedništvo i članovi crkvene opštine imaju takođe velikog udela u tome da deca budu od malena vaspitavana i odgajana u hrišćanskom duhu, tako što im omogućavaju časove veronauke koji su prilagođeni uzrastu dece. Sa decom rade sveštenici ili veroučiteljice-katehetkinje. Evanđelista Luka piše: „Ljudi su mu donosili i malu decu da ih dotakne, a kada su učenici to videli izgrdiše ga. Ali Isus ih pozva k sebi, pa reče: Pustite decu da dolaze k meni i ne sprečavajte ih jer takvima pripada Božje Carstvo, istinu vam kažem: ko ne prihvati Božje Carstvo poput malog deteta neće ući u njega. „ Luka 18,15-17.

Konfirmacija

Konfirmacija zapravo nije svečanost ali govorimo o njoj zbog njene direktne povezanosti sa svetim krstom.

U 12 godini života konfirmacijom deca potvrđuju veru u Gospoda Boga i tako iz bezbrižnog detinjstva prelaze u svet odraslih i postaju ravnopravni članovi crkvene opštine. Za ovaj svečani čin deca se pripremaju godinu dana i uče o osnovama Svetoga pisma i praktičnom uvođenju u hrišćanski život. Njihovo znanje proverava se u crkvi u prisustvu njihovih roditelja, kumova, rođaka i mnogobrojnih vernika. Konfirmacija je latinska reč i znači potvrđenje-utvrđenje.

Pojedinačno potvrditi veru u Gospoda Boga obećati vernost Bogu i vernost svojoj evangeličkoj crkvi. Većina dece mašta o svetu odraslih i jedva čeka ući u njega, biti odrastao, izgledati kao odrasli „raditi šta želiš“ dugo gledati televiziju, sedeti za internetom i imati tu slobodu koju imaju odrasli. Ali biti odrastao ne znači biti svojevuljan i raditi šta želiš, već biti odgovoran za sebe i za druge. Taj prvi korak odgovornosti za sebe preuzima se već pri konfirmaciji. Dečaci u svečanim odelima, devojčice u belim haljinicama koje simbolizuju nevinost i čistotu po prvi put primaju večeru Gospodnju, telo i krv Isusa Hrista. I to je druga svečanost Slovačke evangeličke a.v. crkve. „Molite- i daće vas se, tražite- i naćićete, kućajte- i otvoriće vam se. Jer ko god moli, dobija, i ko traži nalazi, i otvoriće se onome ko kuća“. Mateja 7, 7-8.

Trudić Aleksandar¹

O omladinskom radu zasnovanom na veri

Kratak rezime: U ovom kratkom tekstu biće prikazana jedna od opštih definicija omladinskog rada, kao i mesto omladinskog rada zasnovanog na veri u tipologiji omladinskog rada. S obzirom da je severna Irska jedan od regiona sa najdužom tradicijom omladinskog rada zasnovanog na veri u Evropi, pitanje je kako će se u Srbiji, Vojvodini, taj omladinski rad implementirati. Da li je odgovor u ekumenskom omladinskom radu ili u nečem drugom, potrebno je obimno eksplorativno istraživanje na ovim područjima.

Ključne reči: omladinski rad, omladinski rad zasnovan na veri, sociologija, teologija

Šta je to omladinski rad?

Omladinski rad (eng. youth work) je interdisciplinarna radna delatnost ili područje sistematskog, planiranog rada sa mladima bazirano na neformalnom obrazovanju, "metodologiji" omladinskog rada sa akcentom na ličnom i socijalnom razvoju mladih osoba u zajednici i društvu. Naravno, omladinski rad ima preko 200 definicija i svaka podrazumeva još neku dodatnu oblast u kojoj se mogu nalaziti mlade osobe: volonterizam, javno zagovaranje i lobiranje, odnosi sa javnošću, kreiranje politika za mlade, religije i religioznost, kulturospecifičnosti, istorija, ekologija, demografija, medicina itd.

U svakom slučaju, mlade osobe (ili omladina) su postojeća potkulturna grupa i zbog svojih karakteristika zahteva specifičan pristup, ukoliko ne govorimo o mladocentričnosti ako se prenaglašavaju njena svojstva/mane kao društvene grupe. U Srbiji, o mladocentričnosti se ne može govoriti u pozitivnom i uopšte u bilo kakvom smislu, jer se prilikom pristupanja izučavanju mladih o njima govorilo ili pisalo kao problemu, a ne kao o resursu. Često zanemarivanje mišljenja i glasa mladih dovelo je do stvaranje predrasuda na osnovu godina starosti (tzv. ageisma) i nipodoštavanja mladih kao socijalnog kapitala. No, posredstvom Proni Instituta za socijalnu edukaciju, Forum Syd Balkans Programme-a i Jenčeping Univerziteta iz Švedske u Novom Sadu je po prvi put omladinski rad "zakucio na velika vrata" 1996. godine u tadašnjoj SR Jugoslaviji. Ideja jeste bila da se omladinski rad profesionalizuje u postkonfliktnim zemljama Zapadnog Balkana putem univerzitetskog kursa (A i B nivo) za omladinske radnike i radnice.

Upotrebom specifičnog odnosa mlada osoba-omladinski radnik/ca i "metodologijom" omladinskog rada je omogućeno da se mlade osobe obrazuju u znanjima i veštinama koje ne mogu naučiti u školama. Omladinski rad sadrži u sebi individualni i grupni rad, radioničarski rad, rad u zajednici, javno zagovaranje i lobiranje, igrice, role-play metode učenja. Mlade osobe i omladinski/e radnici/ce uče jedni od drugih, (pre)ispituju svoje vrednosti i stavove, postaju senzibilisani za probleme oko njih, u sredini u kojoj žive. Obrazovani/e omladinski/e radnici/ce tako imaju svoju profesionalnu ulogu u institucijama koje se bave mladima: od NVO, škola, centara za socijalni rad, KPD za mlade, medija, crkava i samih neformalnih grupa mladih.

Omladinski rad zasnovan na veri

Prema istraživačkom izveštaju Maculay Associates-a iz juna 2006. godine², omladinski rad zasnovan na veri je definisan kao omladinski rad koji radi na ličnom i socijalnom razvoju mladih, motivisan bilo kojom verom i podržan od strane vrednosti te vere, odnosno religije. Ono što se ne odnosi, a slično je omladinskom radu zasnovanom na veri jesu Nedeljne Škole, omladinske grupe za evangelizaciju, verski razvoj, molitve i sve versko bez jezgra tj. naglaska na ličnom i socijalnom razvoju mladih osoba. Postoje problemi i oblasti necrkvenog i ne-verskog tipa koji se odnose na svetovni deo života mladih osoba: zapošljavanje,

¹ Dipl. Sociolog i teolog.

² U tekstu se nalaze podaci iz: Maculay Associates, *Research report: Faith Based Youth Work in Northern Ireland*, YouthNet Faith Based Interest Group, Portstewart, 2006.

zdravlje, zabava, sport, inkluzija, marginalizam i sl. a verske zajednice i organizacije imaju često veliku ulogu u tome.

Okviri i vrednosti koji i koje su prepoznati/e u istraživanju su:

- lični i socijalni razvoj mladih osoba,
- proces neformalnog obrazovanja,
- volonterska participacija,
- priprema mladih na učestvovanje,
- ispitivanje vrednosti i uverenja i
- promocija prihvatanja i razumevanje drugih i drugačijih.

Ono što je vrlo interesantno jeste što su izdvojeni zaključci do kojih se došlo kada je u pitanju omladinski rad zasnovan na veri u religijskim institucijama i organizacijama, a neki od njih su: 68% registrovanih omladinskih grupa u 2005. godini u Severnoj Irskoj su verski/crkveno bazirane; većina verski/crkveno baziranih omladinskih grupa su identifikovane kao predominantno protestantske ili katoličke s tim da su većinom (ne)uniformne registrovane crkvene grupe u vezi sa protestantskim tj. prezbiterijskim crkvama; da trenutno ne postoji indikator merljivosti koji će pružiti približno realnu sliku o skali omladinskog rada zasnovanog na veri u Severnoj Irskoj jer ima neregistrovanih takvih grupa ili ne postoji sistem za prikupljanje takvih podataka; da je prisutan izazov za lokalne zajednice za socijalnu koheziju mladih u konfliktnim područjima i da postoji mogućnost verskih zajednica i grupa mladih da doprinesu razvoju društva i omladine u širem društvenom smislu; da je izražena potreba za omladinskim radom na studijama za diplomu primenjene teologije u Severnoj Irskoj itd. Pomoću YCNI Geomapping 2005 Data Cycle, od ukupnog broja mladih koji su registrovani u nekoj omladinskoj grupi, organizaciji ili asocijaciji, 57.8% njih je u verski/crkveno zasnovanim grupama.

Kao što vidimo, možemo naučiti dosta toga od Severne Irske i rada njihovih omladinskih radnika/ca jer je u pitanju područje multireligijskog spektra. Vojvodina je područje sa 23 različitih denominacija i za sada ne postoji čak ni istraživanje koje se bavi neformalnim obrazovanjem i omladinskim radom u verskim zajednicama. Ne smemo zaboraviti ipak da su i Severna Irska i Vojvodina regioni drugačijeg socio-ekonomskog profila, istorije, razvoja, jezika i kulture. Na koji način bi došlo do implementacije omladinskog rada zasnovanog na veri, još uvek se ne zna. Možda već postoje sistematski organizovane aktivnosti rada sa mladima, samo što je to neuhvatljivo svakodnevnom čoveku i potrebno je informisati širu akademsku javnost sociologa/škinja, pedagoga/škinja, psihologa/škinja i teologa/škinja. Ono što je poznato jeste da postoje još neki faktori koji se tiču mogućeg postojanja, razvoja i uvođenja omladinskog rada zasnovanog na veri i koje treba uzeti u obzir: sekularizacija, ateizam, ekumenizam, problem sekti, magijskih udruženja i pojedinaca, sujeverje/praznoverje, prozelitizam itd. Osetljivost pojedinih činioca treba posebno i dubinski ispitati. Kao zaključak stoji da je zaista neophodno uzeti sve ove faktore u obzir i istražiti nepoznato područje omladinskog rada zasnovanog na veri u Srbiji i šire, doprineti možda boljem definisanju i imenovanju takvog omladinskog rada koji ima (drugačiju) jezičku, praktičnu i religijsku pozadinu i kontekst.

Literatura:

- Maculay Associates, Research report: Faith Based Youth Work in Northern Ireland, YouthNet Faith Based Interest Group, Portstewart, 2006.
- Vojnić Tunić, K. (2008): Praktični priručnik za omladinski rad u zajednici, Centar za omladinski rad uz podršku Forum Syd Balkans Programme, Subotica.
- Kalaba, V. (2008): Kako razumeti omladinski rad u zajednici, Forum Syd Balkans Programme, Beograd.
- Trulear, Harold, D. (2000): Faith-based Institutions and High-Risk Youth, Field report series, Public/Private ventures, Philadelphia, USA.

Јелена Смиљанић¹

Синкретистички обичаји култа умрлих у јужном Банату

Кратак резиме: У раду се говори о синкретистичким обичајима култа умрлих у јужном Банату, који су мешавина прехришћанских и хришћанских обичаја. Због географске и историјске позадине узет је јужни Банат као контекст за истраживање ове теме.

Кључне речи: *јужни Банат, култ умрлих, паганизам, Словени, хришћанство*

„Човек рођен од жене кратка је века и пун немира. Као цвет ниче и одсеца се, и бежи као сен, и не остаје...Кад умре човек, хоће ли оживети?“, (Јов 14:1-2, 14)

Човек је одувек настојао да одгонетне тајну живота и тајну смрти. Размишљајући, мудраци, филозофи, писци и песници изrekli су много дефиниција.

Веровање у живот после смрти нераздвојни је део учења о двојној природи људског бића, чије се јединство смрћу раздваја на смртно тело и дуговечну или бесмртну душу која наставља бестелесни, загробни живот. То веровање се може пратити код свих народа света од најстаријих писаних извора, а делимично и преко археолошке грађе и остатака споменика материјалне културе. Најранија сведочанства о овим веровањима потичу из Месопотамије, сумерских и вавилонских извора писаних клинастим писмом, затим египатских споменика писаних хијероглифима. Идеја о вечном животу и смртном телу налази се у свим религијама света.

Сваки човек се раније или касније сусретне са смрћу рођака или пријатеља. Тај сусрет представља губитак и бол. Смрт је неизбежна. „Који је човек живео а да смрти није видео?“²

Сусрела сам се са тим болом. Када човек искуси такву патњу онда његова размишљања улазе у неку другу димензију ... и покушава да схвати зашто се то дешава. Смрт блиске особе увела ме је у један другачији свет, у свет у којем владају одређена правила која ми, живи, треба да поштујемо да би својим драгим покојницима осигурали загробни живот. И то ме је збунило. У народним обичајима има паганских, прехришћанских елемената и то ми је јасно као историчару, али није ми било јасно као хришћанину. Зато сам одлучила да направим мало истраживање и пронађем начин да себи приближим обичаје култа умрлих. Рођена сам у Белој Цркви и зато се тема есеја односи на јужни Банат.

У овом тексту ће се укратко приказати народни обичаји у вези са култом мртвих. У току свог рада наишла сам на велики број текстова који се односе на ову тему. Имајући у виду простор који је на располагању приликом писања есеја, одлучила сам да представим само најзаступљеније обичаје. Циљ рада није давање тумачења тих обичаја и кулtnих радњи, већ посматрања истих кроз шири, историјски и цивилизацијски оквир. Сваки од тих обичаја има своје корене у прехришћанском периоду и зато је важно указати на њихову историјску позадину.

Култ мртвих је најстарији и најмање је склон променама међу свим култовима. У својој основи он почива на веровању, заједничком свим индоевропским и другим народима, да покојник, или његова душа, продужава да живи с оне стране гроба и да је стање после смрти, у ствари, такође живот, само у једној другој форми.³

Словени су, као и остали индоевропски народи веровали у загробни живот. Истраживања прасловенског и словенског верског и духовног наслеђа крунисана су

¹ Професор историје.

² Псал. 49,88

³ Веселин Чајкановић, Стара српска религија и митологија, Београд, 1994, стр 104.

бројним расправама. Недостатак аутентичних извора из времена словенског паганизма утицао је на ширење примамљивих хипотеза. Такође, штури и неретко произвољни подаци који потичу из средњовековних латинских и словенских извора, записаних пре и после покрштавања Источних и Западних Словена, доводили су до погрешних закључака. За Јужне Словене, једини извори за познавање старих паганских веровања су усмена народна књижевност и народни обичаји и веровања. Усмену народну књижевност сакупљао је и записивао тек у XIX веку Вук Стефановић Караџић, тако да треба критички посматрати изворну вредност ове грађе, која је записана неколико стотина година након покрштавања Словена. Поједини аутори, попут Веселина Чајкановића, сматрају да је оваква грађа сачувала аутентична паганска веровања упркос вишевековној превласти хришћанства. Други, попут Драгољуба Драгојловића, дају доказе да овој изворној грађи недостаје оно што је најважније за паганске митове у религијама великих прехришћанских цивилизација, односно уобличена паганска, космогонијска, теогонијска и есхатолошка учења.

Словени су из прапостојбине, која се налазила на територији омеђеној Карпатима, реком Дњепар и Балтичким морем, дошли и трајно населили средишњи део Балканског полуострва током VI и VII века. Освојили су простор где је раније постојала црквена организација хришћанске Цркве. Управо је непосредан додир са хришћанском Византијом покренуо процес християнизације паганских словенских племена. Веома је тешко, у недостатку писаних извора, оцењивати успех ране християнизације, која није ни дубоко продрла ни темељније преобразила паганску верску основу тадашњег српског друштва⁴.

Историчар религије Веселин Чајкановић приступио је проучавању српске паганске религије у оквиру компаративне науке о религији, те је запазио да се због недостатака писаних извора не може уобичајеним историјским приступом доћи до важнијих резултата. Расправљајући о загробним обичајима код Срба, тврди да сви загробни култови који се, са незнатним изузецима, и данас обављају, представљају саставни део опште индоевропске религијске традиције. Сви индоевропски елементи постоје и данас код Срба, само што се ређају другим редом. Чајкановић наводи шест главних радњи⁵ које су вршене у индоевропским погребним обичајима, а то су: стављање мртвог на одар, нарицање, пратња, сахрана, гозба после погребња и игре.⁶ У култу се укрштају магичне радње и магичне формуле које треба да покојнику осигурају славу и помен, са онима које везују покојникову душу за место њеног боравка. Загробни живот је услован и трајаће само дотле док се покојнику даје оно што му је и на овом свету за одржавање живота било потребно. Ово је свакако један од најстаријих обичаја у историји човечанства и може се пратити још од времена палеолита.

Обичаји култа умрлих у јужном Банату систематично су приказани у делу „Банатске Хере“. У опсежном теренском истраживању под руководством географа и академика Бранислава Букурова, етнологии су прикупили и описали народне обичаје и дали тумачење. Дело је настало далеке 1958. године. Данашњи услови живота делом су изменили и поједноставили начин вршења обреда, али њихова сврха је остала иста.

Култне погребне церемоније почињу од тренутка када је покојник издахнуо, евентуално и неко кратко време пред издисај. Оне су заједничке свим индоевропским народима. Обичаји су данас нешто другачији, али суштина је остала непромењена. Када се човек упокоји, најближи суседи и родбина пожуре ожалашћеној кући да се нађу при руци. Сат у кући се заустави, а огледало се покрије пешкиром. Покојника купају и облаче у његово најлепше одело, потом га стављају у сандук. Сандук се обично постави у највећој и најлепшој соби, ставља се на сто на који се претходно рашири бели чаршав и који симболично представља одар. Чело главе ставља се свећа, а

⁴ Константин Јиричек, Историја Срба, I, Београд, 1952, стр 91-103.

⁵ Веселин Чајкановић, Стара српска религија и митологија, Београд, 1994, стр 107-122.

⁶ Игре и такмичења поред гроба, или о подушју, који су саставни део погребних свечаности код многих индоевропских народа, вероватно су биле познате раније, али о томе нема јасних података.

сандук је стално отворен. Веровање да мртви у загробном животу имају људских потреба објашњава стављање хране и личних предмета, као и новца у сандук. Чим се покојник опреми и стави у сандук, долазе родбина и пријатељи да се опросте. Доносе и пале свећу. Пале је и они којима је недавно неко умро.⁷

Покојник се сахрањује обично после 24 сата, никада истог дана када је умро, јер ваља да преноћи у кући. За време док је на одру, покојник се непрестано чува. Над њим се бдије целу ноћ. Након времена проведеног у кући покојника носе на гробље. У моменту када га износе из куће ноге му окрену напред, ка вратима.

На спроводу се дају парастоси, које држи свештеник. Ове парастосе плаћа најближа родбина, али и комшије и пријатељи, као последњи поздрав покојнику.

Некада су спроводи ишли од покојникове куће до цркве и од цркве до гробља⁸. Данас се покојник из куће носи у капелу на гробљу и тамо долазе родбина и пријатељи да се опросте.

Постоји знатна разлика у погледу сахране деце, омладине и старијег света. Обичаји варирају од села до села.

Када се покојник спусти у гроб присутни бацају по шаку земље и метални новац.

Рака се копа оног дана када је сахрана. Покојник се може сахранити у гроб неког сродника, али се стари гроб може отворити тек после више година. Кости из гроба се стављају у врећу и враћају у раку, а на гробу најчешће остају крстови и споменици као обележја.

После сахране као завршни чин церемоније даје се даћа (или гозба) на којој је присутна само најближа родбина, они који су носили покојника и они које позову. Вечера је у три смене, јело се прекади. Зачеље стола је слободно, тамо нико не сме да седне јер је на том месту постављено за покојника. Вечеру отвара домаћица или неко од ближе родбине⁹.

У култу мртвих сасвим је јасна разлика између покојника који су давно преминули и оних који су се недавно упокојили. Док је жалост акутна, док је душа покојника близу нас, постоје нарочити услови и обавезе које морамо да испунимо. Сваком покојнику чини се култ засебно и лично. После 40 дана, односно највише годину дана, покојник улази у заједницу предака и жртве не добија више засебно, него у друштву са осталим прецима¹⁰.

На седам дана, шест недеља, пола године и годину дана дају се помени и парастоси. Постоје одређена правила када се ти помени одржавају¹¹. У време ових помена долази само најближа родбина и они који су носили покојника и крст на погребу. Ако са којег помена изостану, на остале више не долазе. Током ових помена излази се на гробље са припремљеном храном и пићем, а потом се прави ручак или вечера код куће. До годину дана даје се покојнику за душу, а после годину дана свим мртвима. Тада се помени одржавају у време задушница, двапут годишње. Туга за покојником исказује се на различите начине. Општи је обичај да се запева над мртвима и носи црнина.

Представе становника о загробном животу, иако су православни хришћани, знатно се разликују од учења православне цркве. Те представе су преиначене под утицајем прехришћанских веровања као и под утицајем разних других чинилаца. Загробни живот

⁷ Постоји веровање да такви треба да да иду на три места, три узастопна смртна случаја и да упале свећу.

⁸ Постојало је веровање да преко детета или одраслог треба ставити нож ако спавају у моменту док спровод пролази поред њихове куће.

⁹ Вечера се отвара речима „Нека је пред Богом и мојим Н. Нека је мојем Н. за душу“. Присутни одговарају „Бог да му душу прости“.

¹⁰ Веселин Чајкановић, Стара српска религија и митологија, Београд, 1994, стр 105.

¹¹ На пример, ако је неко умро у петак те вечери је даћа, а већ сутрадан, тј. на дан сахране дају недељу дана. Ако је умро у суботу, онда се тај парастос даје наредне суботе.

почиње смрћу, и стога су све представе о оном свету и загробном животу у тесној вези са покојником и гробљем.

Треба имати у виду да су се обичаји мењали и прилагођавали разним епохама кроз које је друштво пролазило. До нашег времена пренело се доста паганских обичаја и веровања, протканих изворном садржином. Они су део свакодневног живота и утичу на нашу свест. Можемо проучавати литературу и доступне изворе, тражити узроке и објашњења, обављати радње.

Без обзира на психологију, социологију и историју, када човек изгуби блиску особу, емоције и културни обрасци преовладавају свима нама. Страх од смрти је проучаван од стране многих научника и доказано је много пута да је један од најјачих фактора за преживљавање у тешким и кризним моментима. Увек ће постојати недоумице око испитивања живота и смрти, а нама остаје да сазнајемо и даље.

Литература:

Веселин Чајкановић, Стара српска религија и митологија, Српска књижевна задруга, Бигз, Просвета, Београд 1994

Група аутора, Банатске Хере, Војвођански музеј, Нови Сад, 1958

Драгољуб Драгојловић, Паганизам и хришћанство у Срба, Службени гласник, Политика, Београд, 2008

Константин Јиричек, Историја Срба, I, Београд, 1952

Сима Тројановић, Главни српски жртвени обичаји, Старинска српска јела, Просвета, Београд, 1983

Тихомир Ђорђевић, Неколики самртни обичаји у Јужних Словена, Штампa државне штампарије Краљевине Југославије, Београд, 1937

Svetozar Saša Kovačević¹

O Missi Oecumenici

Kratak rezime: Inspiracija za komponovanje Misse Oecumenice, kratak osvrt na, možemo reći, ekumensku biografiju i opis Misse jesu teme ovog teksta.

Ključne reči: *Bach, muzika, Missa Oecumenica*

Oblast muzike je toliko ogromna i nepregledna, da ja, kao profesionalni muzičar, uvek sa izvesnom zebnjom sebi postavljam pitanje: kako je uopšte moguće govoriti o njoj? Ako je meni, kao kompozitoru, Bog dao taj dar da mogu da stvorim muziku, mogu li se drznuti da pokušam i da tu muziku objasnim rečima? Teško – mislim da je uvek bolje pustiti muziku da govori sama za sebe, jer nema čoveka koji ne razume njen jezik i nema tog srca u kojem lepa melodija neće naići na odjek...

Ipak, ponekad muzika zahteva i pomoć i objašnjenja rečima. Tako, ako se govori o mojoj Missi Oecumenici, svakako mogu i treba da prenesem drugima svoja razmišljanja, razloge i motive koji su me naveli da napišem ovo delo...

Muzika je sigurno najuniverzalnija od svih umetnosti i kako sam već rekao, ona se neposredno obraća svakom čoveku. Svako, ko je čuje i iole obrati pažnju na lepotu melodije i sklad prepleta ritmova i harmonija, ne može ostati ravnodušan i razumeće njen jezik i njenu poruku. A ključna poruka i osnovni smisao muzike, za mene, je upravo taj osećaj sklada, osećaj celovitosti i harmonije. Harmonije i usklađenosti sa samim sobom, sa sopstvenom dušom, sklada u odnosima sa drugim ljudima, usklađenosti sa celim svetom. Taj osećaj je uvek bio važan ljudima, a možda je najpotrebniji današnjim ljudima, koji žive u ovim, nesigurnim, opasnim i prečesto tragično uzburkanim vremenima.

Od Pitagore do danas muzika govori o čovekovoju potrebi i traganju za izgubljenom i narušenom harmonijom sveta...

To je bilo i moje polazište i moj osnovni motiv, da u svom bavljenju duhovnom muzikom pokušam da ostvarim nešto drugačiji pristup. Drugi važan preduslov pružila mi je sredina u kojoj živim i delujem – to je pokrajina Vojvodina, gde se tradicionalno, vekovima susreću i u harmoniji neguju i pravoslavna i katolička i protestantska duhovna muzika.

Činjenica je da se mi, koji živimo u Vojvodini, blisko susrećemo sa najvažnijim granama hrišćanske duhovne muzike. Hrišćanstvo je osnovna, najvažnija i temeljna duhovna baština Evrope. Razmišljajući o tome i ja sam pozeleo da pokušam da u svojoj muzici nekako uskladim te različite vidove i različite izražajne jezike jedne, u osnovi, slične i istorodne duhovne muzičke tradicije.

Kao što je Bog, kome se molitvom obraćaju vernici, jedan i jedinstven, tako su jednorodni i u osnovi slični načini muzičkog obraćanja Bogu.

Bez obzira na poznate razlike – isključivo a capella muzičku praksu pravoslavlja, korišćenje instrumenata u katoličkim i protestantskim hramovima, te na izvanredno bogatstvo i raznovrsnost crkvenih melodija, osnova sve te muzike je ista. Duhovni temelj muzike je isti, isti su ili slični tekstovi koji se pevaju na različite napeve... A što je najvažnije - potpuno je identičan i osnovni cilj i smisao crkvene muzike, a to je izražavanje iskrene i potpune molitvene predanosti u obraćanju Bogu.

Sve to me je ohrabrilu u mom traganju, a dugogodišnje i raznovrsno muzičko iskustvo dalo mi je mogućnosti i načine da ovo nastojanje i ostvarim.

Treba ovde da iznesem i neke podatke iz sopstvene biografije, koji su od značaja za ovu temu. Još kao dete, u porodici sam slušao stare duhovne nazarenske napeve. Kao student, pevao sam u pravoslavnom crkvenom horu i uporedo svirao orgulje u katoličkoj crkvi.

¹ Kompozitor, orguljaš, profesor muzike.

Kasnije, kao profesionalni muzičar, koji je pritom ovladao i umećem improvizacije, nastavio sam da sviram orgulje u katoličkim i u protestantskim crkvama. I uz to, nastavio da pevam i u pravoslavnom horu. Bavim se i koncertnom delatnošću, kao i pedagogijom - predajem na Akademiji umetnosti u Novom Sadu, na katedri za muzikologiju i kompoziciju.

Važno je pomenuti i da sam trenutno u duhovnoj službi kao orguljaš i kantor u Reformatško-hrišćanskoj crkvi u Novom Sadu. Uporedo sa ovim delatnostima, intenzivno i stalno se bavim i komponovanjem, pisao sam dela različitih žanrova i namena, između ostalih i kompozicije duhovne muzike.

Neka od mojih ranijih dela bila su prvi korak u istraživanju mogućnosti sinteze raznih stilova i tradicija duhovne muzike, koje su me i ohrabrile da dalje tragam u ovom pravcu...

U jednom trenutku, pozeleo sam tako da u jednom opusu pokušam da ostvarim celovitu i potpunu sintezu svih svojih ranijih iskustava i različitih vidova bavljenja duhovnom muzikom. Tako se, potpuno prirodno za mene kao kompozitora, iskristalisala i ideja da pokušam da napišem jedno veliko, vokalno-instrumentalno delo, Missu u kojoj će biti objedinjene i pravoslavna i katolička i protestantska duhovna muzička tradicija.

Takva Missa je, dakle, po duhu morala da bude ekumenska. A razmišljajući o tome, bio sam donekle iznenađen kada sam shvatio koliko je, zapravo, po mom osećaju i shvatanju vremena u kojem živimo, takav pokušaj mirenja i približavanja različitih duhovnih tradicija hrišćanstva, u stvari važan i izuzetno značajan za sve nas koji živimo u današnjoj Evropi i današnjem svetu, koji uprkos svim procesima povezivanja i ujedinjavanja ipak još uvek ostaju dramatično iscepkani i podeljeni.

A poruka Hristovog učenja je da je Bog jedan i da smo svi, kao Božija deca, pred Bogom i pred Hristom isti. Nesretne podele i iscepkanoosti, koje su tokom proteklih vekova pogodile i Crkvu Hristovu gotovo da ponekad navode ljude da zaborave tu jedinstvenu nit i srž učenja hrišćanstva.

Muzičar sam i nisam teolog, te ne bih ovde želeo da raspravljam o teološkim i crkveno-istorijskim aspektima unutarhrišćanskih crkvenih podela i zalaganja za približavanjem i ekumenskim povezivanjem crkava. Međutim, voleo bih da vam dočaram svoje osećanje uzbuđenja i neke vrste treme, kada sam se suočio sa ovim velikim kompozitorskim izazovom, da u okviru jednog muzičkog dela pomirim i uskladim tokove različitih duhovnih i muzičkih tradicija.

Osnova za to bila je forma svečane mise, Misse solemnis, koja se može izvoditi i u toku bogoslužjenja, međutim njen sadržaj, programsko tumačenje određenih delova teksta kao i široka skala izražajnih muzičkih sredstava, rekao bih, više navode na njeno koncertantno izvođenje van čina bogoslužjenja.

Ono što opravdava naziv dela – Missa Oecumenica je kombinacija obeležja različitih načina muzičke obrade, koji se sreću u različitim crkvenim muzičkim tradicijama. U osnovi sam se služio katoličkim misnim ordinarijumom. U njega sam, pod uticajem svojih korena, uvrstio kalvinistički koralni napev iz 1651. godine, za šta sam dobio blagoslov od seniora bačkog, gospodina Elemira Botoša iz novosadske Reformatško-hrišćanske crkve.

Naravno, Missa se zasniva na originalnim napevima, koji su napisani u maniru gregorijanskih i protestantskih koralna, kao odraz različitih tradicija. U razvijanju ovih motiva upotrebio sam i tehniku cantus firmusa, tako da je prvobitna koralna melodija postala zadata melodija, na koju je nadgrađen višeslojni vokalni i instrumentalni kontrapunkt. U nekoliko stavova pojedina mesta obrađena su u maniru pravoslavnog crkvenog pojanja u paralelnim kvintama, koje daju utisak mističnosti i skrušenosti u molitvi. Čitava missa tako, odiše slovenskom širinom emocionalnog izraza.

Danas, kada se pregleda partitura misse ili kada zazvuče njeni stavovi, može se činiti da je to i bio jedini, potpuno prirodan i logičan način kako se mogu uskladiti različite, ipak često sasvim oprečne forme i vrste muzičkog izraza. Međutim, to nije bilo ni najmanje jednostavno, ni lako i bilo je mnogo i trenutaka dilema i kolebanja, šta napisati, kako krenuti dalje. Missa

Oecumenica je izvedena pre dve godine u Novom Sadu i odziv publike je bio izvanredan, tako da ja kao kompozitor mogu biti zadovoljan.

Muzikolog Dušan Mihalek, direktor Izraelskog muzičkog centra iz Tel-Aviva istakako je tom prilikom u svojoj kritici:

„Danas, kad se već sve može strpati u koš Postmoderne, ipak ne bih tvrdio da je Saša Kovačević postmoderni kompozitor, niti sledbenik „muzike-kopije”. On je ostao isti onaj zaljubljenik u velike uzore poput Baha, poštenu talentovan muzičar, hrabar da nasuprot svim strujanjima ostane dosledan samome sebi. Ekumenska misa je apoteoza Velikoj Muzici iz pera njenog dostojnog sledbenika. Izbegnute su sve zamke stilizacije, kopije, manirizma, šablona, ostala je samo muzika neto, čista, iskrena, nadahnuta, emotivna. Nije to postmodernističko stavljanje maske i skrivanje ličnosti, nego – naprotiv – ispoljavanje ličnosti onakve kakva ona jeste: duboko pronikle u zvučne svetove starih majstora, koje dobro poznaje i iz kojih crpi nepresušnu inspiraciju. Naravno, tu je pre svega Bah – od prvih tonova „Kyrie eleison” i izvanrednih orkestarskih intermeća između horskih odseka, do kamernih kontinua ispod vokalnih arija, i moćnih fuga. Ima tu i otklona ka drugim velikanima (Mocartu, Kerubiniju, Betovenu), a najuspešniji i najdirljiviji stav (Crucifixus) ima prekrasnu slovensku melodiku, kakvu nismo sretali u sličnim kompozicijama.

Proučavajući već decenijama muziku Baha i njegovih sledbenika u zvucima za bogoslužje, Saša Kovačević je postao majstor koji do tančina poznaje ovu vrstu kompozicija. Ponekad se čini kao da slušamo neku novootkrivenu Bahovu partituru. Kovačević odbacuje originalnost ličnosti i uživa u njenom poistovećenju sa velikim uzorima. Pri tome nas uvodi u muzički svet nabijen emocijama, na koje smo pomalo već zaboravili. Stvorio je time kompoziciju dostojnu svetskih muzičkih pozornica.“

Sada, kada bacim pogled na ovo svoje delo, mogu da kažem da sam radostan što sam na ovaj način, svojom muzikom dao izvestan doprinos međuhrišćanskom dijalogu i ekumenskom približavanju crkava, koje nam je, u današnjoj Evropi, da ponovim, trenutno sigurno potrebnije nego ikada. Na osnovu reagovanja onih koji su je čuli, mislim da je muzika Misse Oecumenice naišla na dobar odjek u srcima ljudi. A meni lično je posebno važno što sam, prilikom rada na ovom delu, imao uvek pred očima jedan veliki uzor – neprevaziđenog Johanna Sebastijana Bacha, koji je, iako sam protestant, komponovao i protestantska i katolička duhovna dela...

Petrovaradin, Tvrđava, atelje br. 5

Anno Domini 2005.

Ivana Inđin

Kako sam postajala ekumenka

Kratak rezime: Autorka nam predstavlja svoju ličnu ispovest i razvoj religioznog bića, najviše u periodu detinjstva i rane mladosti. Lični doživljaj ekumenskog zavisi od mnogo toga, ali posebno od osoba koje čine naš život. I to je jedna od poruka koja se nalazi u tekstu.

Ključne reči: *ekumen/ekumenka, ekumenizam, detinjstvo, deca*

„Kad moj um traži smisao i opravdanje života – a čiji um to ne traži, kad moje srce teži za večnom srećom – a čije srce za tim ne teži, kad moja volja i savest traže večnu dobrotu i podršku u borbi protiv greha – a ko takvu borbu u sebi ne oseća - to onda znači cela moja duša, i duša svakog čoveka, traži upravo religiju, jer sve to samo religija može pružiti. To znači da duša svakog čoveka u stvari traži Boga, vapije za Bogom, kao Psalmopevac koji kaže: „Žedna je duša moja Boga, Boga života“.“¹

Biti ekumen/ekumenka za mene je manifestacija nužnog stepena osvešćenosti, spoznaje Boga i delovanja da ljudi budu prosvetljeniji, duhovniji i humaniji, a sa njima i zajednice u kojima žive – bolje. Posebno u toku i posle rata 90-ih na ex jugoslovenskim prostorima ekumenizam je bio/ostao prostor koji je/i još uvek proizvodio/proizvodi emanaciju razumevanja, pomirenja, zbližavanja, jedinstva (poglavara i vernika) religija sa tog prostora. Ekumenizam je napor za uspostavljanje dijaloga. U današnje vreme to je izuzetan napor.

Teško mi je da shvatim da su neki pravoslavni, katolički i islamski sveštenici pozivali/pozivaju vernike na rat jednih protiv drugih i protiv trećih. U mom poimanju religije, rat je pojava protiv koje se upravo religijom borimo da nestane, da iz ljudi nestane potreba za agresijom kojom se lišavaju životi muškaraca, žena, mladih i starih, ovih i onih nacionalnosti, ove ili one boje kože, verskih opredeljenja i kultura. To je takva pojava kojom se uništava priroda, u kojoj stradaju životinje, biljke, reke, gradovi, Zemljini omotači...

„Otkuda ratovi i raspre među nama? Ne otuda li, od slasti vaših, koje se bore u vašim udima?“²

„Dinamička promena kolektivne svesti jedne grupe, zajednice, naroda i društva počinje u preobražaju ličnosti pojedinca. U tom procesu duhovne katarze i preporoda on u potpunosti ostvaruje svoj identitet i postaje ličnost u njegovom izvornom smislu, postaje prvolik i prevazilazi sopstvenu prirodu. Budući da se njegova sloboda tada uzdiže ka Bogu kroz ljubav, u čoveku više nema ambivalentnosti, njegova sloboda dejstvuje prirodno, i na taj način, on postaje bog po blagodati budući da odbacuje nesavršenost svoje pale prirode na šta ukazuje njegova borba za sabranost uma. U takvoj formi religiozne svesti nema više mesta za ekstremnim i fundamentalističkim izražajima.“³

Ovaj esej koji predstavlja I deo studije vlastitog slučaja ima za cilj da pokrene razmišljanja o tome kako se postaje ekumenom/ekumenkom, a u svrhu pokretanja kod pojedinaca i grupa: prepoznavanje i razvijanje potrebe za „borbom za sabranost uma“.

I deo: Detinjstvo

¹ Tekst sa untrasnjosti korica knjige Dr Lazara Milina „Razgovori o veri Apologetska citanka“, Sveti arhijerijski sinod SPC, Beograd, 1985.

² Biblija, Jakov, glava 4, <http://www.yu.com/biblija/59jak004.htm>

³ Mr Nikola Knežević, Dijalektika kolektivnog preumljenja, http://veraznanjemir.bos.rs/index.php?page=tekstovi_%20analize&lang=srp&subaction=showfull&id=1248355230&archive=&start_from=&ucat=12&lang=srp&page=tekstovi_%20analize

Rođena sam u radničkoj porodici. Moji pokojni roditelji su bili članovi Komunističke partije. Oboje su bili srpske nacionalnosti, otac poreklom „Srbin –optant“⁴ i Ličanin, majka iz vojvođansko-kosovske priče. Otac je bio službenik banke, majka je radila jedno vreme kao viša zubna tehničarka, a potom kao socijalna radnica. I brat i ja smo bili „planirana“, željena deca vaspitavana po „PIONIR“ principima (pošten, iskren, odan, nepokolobljev, istinoljubiv i radan). Njihove uloge u vaspitanju su bile podeljene: mama se brinula da nas nauči čitanju, pisanju i crtanju, otac - matematičari (govorio bi: „Matematika je izvor života“), oboje su nas bodrili u bavljenju sportom (jer „U zdravom telu – zdrav duh“). Mama je preterivala sa insistiranjem na čitanju knjiga („Ko ne čita knjige, nije ni u kakvoj prednosti od onog koji uopšte ne zna da čita“) i unosanju sveže skuvanih obroka u najmanje tri boje („Zdravlje na usta ulazi“). Otac je voleo latinske i narodne izreke i znao ih je toliko da je u svakoj situaciji nalazio „prigodnu“, pa ipak u periodu mog detinjstva najčešće je izgovarao: „Per aspera ad astra“, „Carpe diem“, „Mala herba non interit“, „Quod licet Jovi, non licet bovi“ i „Razapni jedra i kreni u svet“.

Prvu „ozbiljniju“ slikovnicu, sa više teksta, koju su mi poklonili bila je - „Alisa u zemlji čuda“, međutim ona je sadržavala i prepričan, uprošćen deo knjige „Kroz ogledalo“. Imala sam 4 godine i 10 meseci.

U toj slikovnici je bilo toliko nekih nelogičnih stvari, ali je stvar sa ogledalom - izmeštanjem u drugu dimenziju mene bila totalno zaokupila, da mi je mama kupila nekoliko izdanja različitih ilustracija i adaptacija pomenutih Kerolovih knjiga. Čitala sam ih, gledala, okretala, tražeći nekakvu skrivenu formulu za „drugu“ dimenziju.

Decu interesuju „druge“ dimenzije

U našem domu nije bilo nikakvih predmeta koji su u vezi sa ijednom religijom, a nije bilo ni onih koji su u vezi sa komunizmom. Postojale su prevedene knjige i isečeni članci iz novina o neidentifikovanim letećim tanjirima koje je moja majka skupljala, duboko verujući da postoje inteligentnija i bolja bića od Zemljana koja se pojavljuju kad ljudi nešto „jako zabrljaju“.

Ne sećam se izvora iz kog sam naučila rečenicu koja je navodno snimljena i predstavlja argument postojanja vanzemaljaca. Tu bih rečenicu koja je glasila nekako ovako „Lama rabi alardi dini endavur esa kunis alim“ izgovarala stojeći pored prozora, obično uveče i obično kad mi je trebala kakva pomoć, odnosno kada bih poželela da Vanzemaljci dođu i odvedu me daleko od nečeg sto nisam mogla da rešim ili reše umesto mene. Tako, gledajući u nebo i zvezde, verglala sam rečenicu dok god ne bih osetila neku čudnu toplinu posle koje sam nekada spavala, a nekada razmišljala do duboko u noć dok se „rešenje ne bi ukazalo“.

Obraćanje Vanzemalcima bila je moja prva mantrička molitva.

Moja prababa Evica Karanjac iz Kikinde poslednje godine svog života provela je kod svoje ćerke Anđe - moje babe, kod koje smo često odlazili. Prababu pamtim kao staru ženu zavaljenu u drvenu stolicu sa naslonima od crvenog skaja. Teško se kretala, i uglavnom je ćutala i heklala do u besvest. Insistirala je da sedi u prostoriji gde nema televizora i radio prijemnika. U njenom prisustvu nije smelo da bude buke, brat i ja, a i odrasli - smo morali da budemo učtivi i ophodimo se sa što manje reči jedni drugima, što umerenije i mirnije. Kad bi se dogodila kakva dečja cika, ona bi samo izgovorila „mir“. Način na koji je izgovarala tu reč izazivalo je u svima strahopoštovanje. Ona nije vikala, ali je toj reči pridavala poseban značaj. Sećam se da mi nije bilo jasno zašto je slušamo, kada uopšte ne može da ustane sa stolice brzo, niti da nas pojuri, pa mogli smo se derati koliko smo hteli i šmugnuti na vreme, već smo je duboko uvažavali. Kada bi zujali u jednu tačku, govorila bi nam : „Radite, radite“, a mi smo joj odgovarali da nema posla, „Ima uvek posla, a ako baš nema, nemojte sedeti, nego uzmite pa makar obrišite ta vrata“ „Pa već su obrisana!“. Onda bismo ipak uzeli krpu i

⁴ Srbi optanti su Srbi koji su živeli u Batanji (Habsburška monarhija, današnji deo Mađarske) i koji su se iselili posle II svetskog rata. O njima je pisao Milan Mičić u knjizi „Odiseja batanjskih Srba, Art – Projekat, Zrenjanin, 2003.

brisali ih. Predveče, pošto nije dobro videla, zamolila bi me da joj čitam iz neke male knjige. Ništa nisam razumela i brzala sam. „Udahni, izdahni, pročitaj rečenicu i kod svakog veznika udahni i izdahni.“ Moje čitanje bi se usporilo. Doživljavala sam je kao strogu osobu kojoj ne može da se priđe i sa kojom ne može da se uspostavi prisniji kontakt, i da priznam - uopšte je nisam simpatisala. Imala je skoro devedeset godina i pomalo se doimala kao Oblutak sa Lepenskog vira, kao nešto staro prastaro, tamo negde daleko. Jednog dana sam je čula kako peva na sahrani komšije. Prababa je imala solo deonice u horu čiji su članovi bili jednostavno obučeni i sve žene su imale marame na glavi. Njen glas je toliko bio divan, i mlad, a pesma uzvišena, da sam je tada počela voleti.

Mama je bila duboko dirnuta kada je Evica umrla. Kasnije mi je često pričala o njoj, a dok sam išla u osnovnu školu poverila mi je pod uslovom „da ne pričam izvan nase kuće“ da je baba Evica bila Nazarenka, da su to skromni i jednostavni ljudi koji imaju veru koja ih vodi i koji se međusobno poštuju, i koji ne vole oružje i da „slučajno nisi rekla nikom, da ne bismo imali problema!“.

Bio je to moj jedini stvaran susret sa Nazarenkom, koje inače prepoznajem po ulici po karakterističnom načinu pokrivanja kose maramom, blagom pogledu, odmerenom hodu, kojima sam u ime prababe – privržena.

Baba Anđa se izjašnjavala kao ateistkinja, a poslednjih godina svog života i kao antikomunistkinja, jer da Bog postoji – ne bi joj se u životu dešavale ružne stvari, pošto nije ni mrava zgazila“, „I da se razumemo Bog je čovek, nema Boga izvan čoveka, a crkve uzimaju samo pare, kao što uzimaju i komunisti“. Leti sam provodila najviše vremena kod nje, kasno posle podne bi pile kafu iz jednakih šoljica, ponekad iz fildžana. Do 16. godine mi je pravila belu, a od šesnaeste „slabu“. S muštiklom puckajući cigaretu izgovarala bi svoje životne mudrosti i stavove o svemu i svačemu. Tokom tih „seansi“ slušala sam „da najgrđe što čoveku može da se desi – proizvode njegove sopstvene misli“, „da čovek sve može da uradi, samo ukoliko može dovoljno da želi“, „čovek ne sme da krade, jer će mu neko nešto što mu je važno ukrasti - kad tad“, „Čovek ako nešto izgubi, nešto će i naći, a ako nađe nešto što doživi da mu ne pripada, neka potraži vlasnika“. Tako je baba jednom vratila 16000 nemačkih maraka koje je našla u novčaniku jugoslovenskog gastarbajtera - na tezgi na kojoj je prodavala suvenire na pijaci u Lovranu. Par godina kasnije, mladi bračni par joj je vratio tašnu koju je zaboravila na haubi svog fiće, parkiranog u Rijeci – gde je otišla kako bi u banku stavila novac od prodate nasleđene zemlje. Dakle, u njenoj crnoj kožnoj pohabanoj tašni u najlon kesi imala je 18000 nemačkih maraka, zlatan lančić sa priveskom koji je skinula dok je vozila ka Rijeci „jer ju je grejao, a već joj je bilo toplo“, dokumenta, lekove bez kojih nije mogla kvalitetno da živi – a koji su stigli čak iz Švedske i još brdo sitnica – njoj sve važnije od važnijeg. Sećam se da su na nju svi vikali i mama, i tetka, čak i moj tata – koji je imao posebnog respekta prema babi, jer je „sama odgojila četvoro dece koja su sva završila visoke škole, a nije kukala“. Kad je mladi bračni par, oboje bez zaposlenja – što smo kasnije saznali, izvadio njenu tašnu iz najlon kese na kojoj je pisalo nešto na nemačkom, u sobi je zavladao muk. Muškarac je rekao da su u tašni našli dokumenta i da su tako došli do babe, da je „u torbi sve što je u njoj i bilo“. Baba je iz torbe izvadila kesu, položila novac na sto i rekla „Deco uzmite koliko vam treba“. Odrasli u sobi su se preznojavali, mom ocu su se napunile oči suzama pa je napustio prostoriju, što je još poneko učinio. Onda je nas ostale baba poterala iz prostorije, kako bi mladi bračni par uzeo koliko mu treba, obodren babinim „hajte deco, hajte, pa da popijemo kafu“. Kada su otišli, novac je dat mom ocu, „ekspertu“ za birokratiju s novcem – da ga izbroji. Mladi bračni par je uzeo 250 nemačkih maraka. Posle mesec dana babi je od njih stigla razglednica sa njihovog „jako željenog putovanja koje nisu sebi nikako mogli da priušte“ iz Olonne sur Mer.

Tada sam shvatila da je moja baba Anđa ateistkinja zapravo živela verske zapovesti. Nećeš poželjeti tuđe stvari. „Budi pošten, budi u svemu cjelovit, ne krivotvori pisano, ne varaj na vagi i metraži, ne svjedoči lažno, ne bavi se posuđivanjem novca uz kamate.“⁵

⁵Mr.Džemaludin Šestić „Deset zapovjesti danas“ (o knjizi autora Andrea Šurakija koji je preveo „DESET ZAPOVEDI“ koje je slušao na hebrejskom u sinagogama, na francuskom u crkvama i na arapskom u

Naspram zgrade u kojoj je baba imala stan u Lovranu bila je Crkva Sv. Juraja. Često sam bežala u nju od letnje vrućine i graje mnogočlane porodice koju je moja baba gostila za vreme letnjih godišnjih odmora. Oko mog odlaska u crkvu bilo je isto polemika unutar rodbine. Mamin teča, inače završio Bogosloviju u Beogradu, a želeo da radi izvan crkve, pa je morao da završi i „nesto drugo” – u njegovom slučaju bese to - pedagogija, (a radio dugo kao direktor Kulturnog centra) - bio je blagonaklon prema mojoj potrebi da boravim u crkvi, tetka – inače rusofilka je govorila da to nije pravoslavna crkva i da mi tamo nije mesto, teča - major u vazduhoplovstvu „da je to čista budalaština i da me roditelji isuviše liberalno vaspitavaju, da to neće na dobro izaći”. Baba je polemike okončavala „Ako postoji Bog, onda je u svakoj crkvi, pa nek ide gde hoće, može u svaku da udje. A pošto Bog ne postoji, onda nije ni u jednoj, pa je sve jedno da l' ide kod Juraja ili pod drvo da se sagledava.”

Baba Anđa razume da je važno „samosagledavanje”. *Gnothi Seauton!*⁶

„Prije svega spoznaj sebe. Jer ništa nije teže nego spoznati se, ništa napornije, ništa ne zahtijeva više posla. A kad si spoznao sebe, moći ćeš spoznati i Boga.”⁷

„Čovjek je slika Božja: Upoznaj sebe jer si moja slika, i onda ćeš spoznati mene čija si slika. U sebi ćeš pronaći mene.”⁸

Sa 11 godina shvatila sam da je u okruženju u kome se krećem, dakle kuća – škola, škola – kuća i ponekad rodbina, krst bio tabu predmet, o krstu se nije govorilo, krst se, posebno na selu sakrivaao. Jednom sam čula deda-strica kako kaže svojoj ženi „De, de pokri taj krst, da ne vidi neko iz sela, imaćemo problema sa ovima iz mesne zajednice”. Tako sam tog leta iz baba-strinine fioke uzela jedan od nekoliko krstića, imitacija srebra, sa razapetim Isusom. Došla sam do nje, kimnula glavom pokazujući joj krstić, na šta mi je ona uz osmeh kimnula glavom u znak odobravanja. Kad je počela školska godina, krstić sam okačila na tanku kožicu i počela da ga nosim. Bila je odmakla školska godina, već je bio april, moja učiteljica Borka je primetila privezak koji nosim, i posle časa fizičkog vaspitanja mi prišla i zamolila da skinem privezak i da ga više nikad ne nosim, jer ću imati i ja, i moji roditelji i ona – problema. „Kakvih problema?” „Mala si da bi mogla da razumeš, samo ću ti reći da mi u školi učimo da Bog ne postoji, da je čovek nastao od majmuna. Samo ga negde skloni od očiju drugih.” Krst⁹ je bio toliko jak simbol za mene da ga nisam više nosila, ali sam ga crtala po sveskama ili u mislima.

Tada sam shvatila da su i moj deda-stric i moja učiteljica zapravo verovali da Bog postoji. Veru ti niko ne može uzeti, ona je u tebi samom. „Verujem jer je nerazložno”¹⁰ „Vera je, pak, tvrdo čekanje onog čemu se nadamo, i dokazivanje onog što ne vidimo.”¹¹

Na sledećem času razgovaralo se o nekakvom incidentu čija sam ja - „vinovnica”, iako nisam imala nikakve veze sa nestankom gornjih delova rolsula koji se šniraju, mislim imala sam utoliko što sam se pridružila jedno vreme devojkicama koje su se rolsulale i što sam „naglo” napustila njihovo društvo. Sve u svemu odjednom su njih četiri toliko bile zajapurene razvijajući fantastičnu priču o tome kako sam ukrala delove rolsua, da me je na kraju učiteljica zamolila da vratim ukradeno. Ja sam se toliko osećala povređenom da sam istrčala iz učionice i škole, nesvesno hitajući ka nečemu. Ubrzo sam se našla pred teškim vratima katedrale u centru Zrenjanina, otvorila ih, ušla i sela na prvu klupu. Činilo mi se da ću celu večnost plakati i da ću se uskoro pretvoriti sva u bujicu suza koja protiče među klupe, do oltara i nazad.

džamijama, novi prevod) , <http://www.preporod.com/kultura-magazine-159/knjige-magazine-161/1481-deset-zapovijedi-danas.html>

⁶ Geslo za koji je Sokrat rekao da ga je naučio u Delfima „Upoznaj samoga sebe”.

⁷ *Anselm Grün* „Želiš li spoznati Boga, prije upoznaj sebe” , u tekstu su navedene misli različitih monaha, <http://www.molitve.info/index.php/201007064903/Zelis-li-spoznati-Boga-prije-upoznaj-sebe.html>

⁸ Ibid

⁹ Rec krst potice od latinskog glagola *cruciare* sto znaci „mucenje”. Krst je simbol Kosmickog centra i Kosmicke ose. Krst je simbol covekovog zivota „ovde i sada”.

¹⁰ Sveti Tertulijan "Credo guia absurdum"

¹¹ Poslanica Jevrejima, <http://wwwyu.com/biblija/58jev011.htm>

Kad sam izlazila iz katedrale „neko” ko poznaje i mene i moje roditelje im je brzo dojavio da sam viđena kako izlazim iz nepoželjnog objekta. Dok sam stigla kući u „Malu Ameriku” i učiteljica ih je bila obavestila šta se dogodilo, pa me je dočekaao „kućni odbor”. Rečeno mi je da ako sam nešto uzela, da vratim i izvinem se, da u katedralu ne idem, pre svega zato što je blizu Centralnog komiteta i Skupštine grada, a i Kreditna banka je preko puta u „sreh” - pa je ulaz u nju „vidljiv” – što je „opasno”. Tata je verovao da govorim istinu, tešio me „biće sve uredu, bez brige”. Ono sa rošuuama se razrešilo tako što je otac devojčice kojoj su „ukradeni” delovi našao iste u travi pored Begeja gde su se one odmarale od vožnje. Učiteljica mi se jedino izvinila. Toliko sam bila ljuta i tužna što mi se drugarice iz razreda nisu izvinile, što su me posle toga izbegavale, ignorisale i kikotale se kad god bih prošla pored njih, da sam sve vreme mislila na osvetu od čega me je bolelo stomak. Ljutnja je prošla, tuga je ostala i ja sam prvi put patila. Prestala sam da komuniciram zauzimajući distancu prema svemu, vremenom i prema vlastitim osećanjima. Počela sam da primećujem kako se neki učenici ulizuju drugim učenicima, kako neke učenice strašno žele da budu „glasne, najpametnije, sveznajuće”, kako neke i neki manipulišu slabijima, kako je učiteljica dobila podvaljak kao u pelikana, kako drug iz poslednje klupe čačka nos i izvađeno lepi o klupu, a onaj u klupi ispred kako se polako nakrivljuje na jednu stranu i stiska usta – kako prdi. Dakle, ja sam u svojoj patnji dobijala istančano opazanje detalja.

„Gospodinu se svide da ga pritisne bolima“¹²

Te iste godine su mama, tata, mamina tetka, teča i njihova ćerka išli u obilazak Turske. Mama se vratila sa bokalom i prelepim fildžanima za čaj, ukrasima koji su se zabadali u saksije na kojima su bili polumeseci, brošurama u kojima su bile fotografije ornamenata sa haljina, kuća, sa ćilima, zavesa. Mama je najviše pričala o fantastičnim džamijama, kojih je Istambul krcat, o ornamentima koji su „opčinjujući” i kuhinji „kojom smo za ona 4 veka mogli više da se inspirišemo”. Pričala je o ornamentima i o tome kako kod njih nije dozvoljeno slikanje figura, pa su razvili umetnost šara.

Dok je ona pričala, zapravo dok je kao žrvanj mlela svaku proživljenu situaciju u vezi sa bazarom, svakom pojedinačnom prodavnicom, muzejem u kome se Kosovska bitka „nekako ni ne spominje, a bila je tako važna”, ja sam osećala kao da me davi, sve više steže oko vrata svojim euforičnim opisivanjima. Pridružio joj se i tata koji je putovanje dodavajući „lovačke” elemente - začinio epskim stilom. Pričali su i u glas, da smo ih jedva razumeli. Onda sam počela da gledam u ornamente koji su se nalazili na stranici brošure koja je visila sa strane trpezarijskog stola, s takvom pažnjom da sam u njima počela videti figure, niz ljudskih figura, ptiče i odnose među njima. Onda su samo boje tekle i ja sam osetila da mi moji roditelji nešto važno poručuju.

Osetila sam da plutam u ljubavi prema njima, ustala sam i zagrlila mami stopala, tatu sam poljubila. Bili su zbunjeni.

„Kad jedno od njih dvoje, ili oboje, kod tebe starost dožive, oni su, tada, (kod tebe) tvoja briga, pod tvojom zaštitom i čuvanjem i možda već oronuli i onemoćali, pa pazi, dobro pazi, da ti se ne bi izmakla neka riječ gundanja, dosade, ili tjeskobe: ne reci im ni: 'Uh!' I i ne podvikni na njih, čak, dužnost ti je, da dobro promisliš o lijepoj riječi koju ćeš im uputiti kako bi oni zbog nje osjetili sreću i zadovoljstvo: i obračaj im se riječima poštovanja punim. Neka tvoje stajanje pred njima bude puno poštivanja i krajnjeg uvažavanja, poput stajanja iz poniznosti, pokornosti i predanosti: Budi prema njima pažljiv i ponizan i neka tvoj jezik izgovara dovu za njih zbog onoga što su oni tebi pružili rukom koja se ne zaboravlja, jer su te podizali i odgajali malog, nemoćnog i slabog: Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene, kad sam bio dijete, nje govali!”¹³

¹² Izaija 53,10

¹³ Muhammed Ali el Hašimi, Preuzeto iz djela „Šahsijetul muslim kema jesuguha el islamu fil Kitabi ves Sunneti” - Ličnost muslimana oslikana u Kur'anu i sunnetu“, Darul bešairil islamijjeti, Bejrut, 1993. Preveo Mensur Valjevac, <http://www.bihor-petnica.com/Pred-Musliman%20i%20briga-roditelji.htm>.

Posmatrajući iznesene situacije u kojima su mi se događali značajni trenuci otvaranja za ono „što je više i veće” od mene, za „ono” čemu mogu da prepustim da me vodi, kome mogu beskrajno da verujem, za „ono” što mi pomaže da imam ljubavi za one čiji su putevi spoznaje Boga i učenja o njemu – drugačiji i to ljubavi koja pored razumevanja i tolerancije, pokreće lični angažman da se stvore/stvaraju uslovi da ta „drugačitost” postoji, došla sam do zaključka da mi je za to postignuće bilo važno:

1. religija se afirmiše spontano,
2. vaspitavanje u kome se insistiralo na razvijanju dobrog karaktera i potrebi za saznavanjem,
3. omogućavanje da se informišem o „drugoj” dimenziji, o „čudesnom” i „nadnaravnom” pomoću bajki,
4. otkrivanje, prepoznavanje i priznavanje da postoje „viša” i „bolja” bića od čoveka koja su „dobronamerna” i „mogu da nam pomognu”,
5. ograđivanje onih sa kojima sam bila emotivno vezana/koji su mi značili/koje sam uvažavala/od kojih sam zavisila - od njihovih vlastitih ideologija, čime su mi nagovestili da „možda i nisu u pravu”, te otvorili mogućnost da i drugi pogledi (izuzev njihovih) na svet - postoje i da su ispravni (ne društveno prihvatljivi na određenom stupnju razvitka društva, ali ispravni),
6. upoznavanje sa drugim kulturama (ljudima) i pronalaženje „nečega” što me u tim kulturama (ljudima) „oduševljava”, što me „inspiriše”, što mi se „jako dopada”, „fascinira”, što mi „koristi”, što imam „zajedničko” sa njima...
7. uviđanju da u svakodnevnom životu napisani ili izgovoreni postulati koji se tiču Deset zapovesti (ili drugih religijskih zapovesti) da se i praktikuju, da je ono što se misli, izgovori i uradi – jedno,
8. da se u crkvi (sakralni objekat) može ući kad god se poželi – da je ona dom,
9. da su odrasli koji su bili u kontaktu sa mnom znali načine pomoću kojih su me doveli da upoznam sebe ili da se drugačije ponašam, da izađem iz „mehaničkog” „neosvešćenog” delovanja,
10. da su me roditelji, babe, dede i učiteljica - voleli i da sam ih volela.

U sledećoj fazi mog života, događale su se posve drugačije stvari koje su samo ojačavale i nadograđivale „postavljena temelja” – za koja smatram da su izuzetno važna da bi se izgradilo religiozno biće.

„Kod visokoreligioznih ispitanika u manjoj mjeri javljaju se faktori kao što su: unutrašnji konflikti, frustracije, strah, strepnja, psihička trauma, povreda samopoštovanja, disbalans psihičke homeostaze, i da se negativna psihička energija neutralizira na zdraviji i efikasniji način. Time se postiže adekvatnija procjena situacije u kojoj se objekat zadesi, racionalnije raspoređivanje i iskorištavanje psihičke energije, brža socijalizacija, veća otpornost na frustraciju, efikasnije prevazilaženje konfliktnih situacija, veće zadovoljstvo, izraženija težnja ka višim ciljevima. Visokoreligiozni ispitanici su manje anksiozni, manje depresivni, manje agresivni i u manjoj mjeri podložni devijantnim bihevioralnim obrascima.”¹⁴

¹⁴ Izet Pajević, Utjecaj religioznosti na psihicko sazrijevanje I zdravlje adolescenata, <http://www.zdravstvo.com/press/novosti/new068b.htm>

Slobodanka Rilak

Ljubav – Isusov treći put

Kratak rezime: U ovom tekstu se nalazi autorkino lično i iskustveno shvatanje ekumenizma sa kratkim osvrtom na razvoj unutrašnjeg religijskog bića.

Ključne reči: *crkve, ekumenizam, Isus, religije*

O religiji sam počela da razmišljam kada sam razgolitila svet u kome sam odrasla i vaspitana kao i mnogi iz generacije „50 i neke“, koji su religiju smatrali štetnom i negirali joj svaku vrednost. Zbunjenost je zamenila radoznalost i pitanje od čega početi- za početak naučih Oče naš. Najviše me je zaintrigiralo: „Nevvedi me vo iskušeniye, no izbavi me ot lukavago“...i danas se sećam svojih razmišljanja potstaknutih ovim rečima. Potom sam iščitavala pomalo Sveto Pismo u kome sam našla odgovore na neke moralne dileme i spoznala večne istine.

Sledeći period, bio je obeležen zbunjenošću zbog informacija iz istorije vezanih za učešće crkve u ratovima. Dilemu sam razrešila shvatanjem da crkvu čine ljudi koji su, ne uvek i ne svi, zlobotrebjavali za svoje mračne ciljeve. Vreme krize je vreme duhovne krize kada verske rasprave prelaze na ulice i pijace, što je opasno i ostavlja prostor za izazivanje nemira i sukoba. Iz tih saznanja se zapitah- na šta bi ličio život na zemlji da nije religije?

Religija obezbeđuje ljudima ideje reda i mira, definiše krajnji smisao i norme koje vode do njega. Religija donosi svetu i pojedincu smirenje i usredsređenost na bitne stvari, a nikako netrpeljivost i mržnju. Pitanje mira u nama i oko nas je ključno pitanje. Religiozan čovek je prožet osećanjem dužnosti prema sebi i drugima. Čoveku je dat zadatak da čuva mir kao jedini put ka pozitivnom ishodu. Da ga čuva dobro- tolerancijom. Dobro, nije negativna sila usmerena ka zlu, ono je napor uspona ka vlastitom ostvarivanju.

Posebno vredno mesto ima borba nenasiljem, kao vid borbe na koji nam je ukazao Isus, dajući nam slobodu izbora nemirenja sa nepravdom koja nikada sama sebe neće ukinuti. To je Isusov treći put.

Poenta svih sukoba ljudi je odsustvo objektivnog vrednovanja vlastite percepcije događaja, odnosa. Razvoj sukoba zavisi od ljudskosti učesnika koju oni izražavaju verbalnom i neverbalnom komunikacijom, saobraženošću oba nivoa. To je odraz stanja u društvu, kvaliteta strukture fundamenta, sistema vrednosti. Svaka zajednica u savremenom svetu treba kontinuirano da preispituje sistem obrazovanja. Duhovna i religijska kultura koju mladi treba da upoznaju i kroz nju se vaspitavaju i obrazuju, samo je uvid i uvod u ono planetarno i univerzalno duhovno. Primarna je briga duhovno biće mladih, stvaranje pretpostavki za njihovo duhovno perfekcioniranje kroz šta će moći nadrastiti ono niže u sebi i otkriti višu dimenziju bivstvovanja od one u kojoj je habitus jednog homo politikusa ili homo ekonomikusa.

U vreme mog skromnog početka upućivanja u vrednosti religije nastaje nova dilema- zašto ima toliko vrsta religija i crkava, o čemu se tu radi? Sigurno svi za sebe tvrde da su bolji i u pravu više od ostalih. Tada sam kao članica dijakonijske grupe u Sremskoj Mitrovici, dobila priliku da pohađam Školu ekumenizma i da „iz prve ruke“ saznam odgovor na to pitanje. Jevreji, Hrišćani i Muslimani imaju veru u jednog i jedinog Boga, Stvoritelja sveta koga treba slaviti, verovati u njegovu milost, u Njega kao Ljubav.

Ljubav je kosmička moć, ljubav prema bližnjemu je samo jedan aspekt univerzalne ljubavi prema svim bićima. Apostol Jovan poručuje: „Da vole ne zato što Bog zapoveda ljubav, već zato što Bog jeste ljubav“.

Hrist se molio da budemo jedno. Ako nije moguće ujedinjenje, onda je moguće pomirenje, zbližavanje, vraćanje na novi početak. Za to je potreban dijalog spasenja. Ne mogu obe crkve u svemu biti u pravu, ali moraju obe imati pravo na ravnopravan razgovor, da brane svoja gledišta na čovečan način- jedna učeći od druge. Samo tako obe će koračati

po Božanskom tragu. Razgovor je moguć među jednakima: odnosu nadređene i podređene crkve, ovde nema mesta, jer su one jednako ponizne i sluge Božije na zemlji. Bolje jedni pored drugih, nego jedni protiv drugih. Hiljadugodišnja podela suštine, nego forme. Suština je ista, bar to nije sporno. Hristos je rekao: „Zidovi koji odvajaju vere, ne dosežu nebo „.

Ekumenski pokret ima smisla, nije utopija jer popunjava prazan prostor dijalogom (možda i polilogom), uklanjanjem predrasuda, praštanjem grehova, uvođenjem tolerancije u međuverški odnos. Ako taj prostor ne osmisle ljudi dobre volje i sa ljubavlju, ostaviće ga mračnim silama za favorizovanje religije jednih prema drugim religijama i ljudima.

Duboko verujem da je moguće zbližavanje sa opstankom svojih granica ali i ljudi i institucije moraju da razvijaju nove vrednosti, ponašanje, sistem obrazovanja mladih pa ekumenizam neće biti žigosan, sekta, već zdrav odnos, mudar izbor, izbor mudrosti, izvor mudrosti, nužan ishod, presretanje ljubavlju onih koje je „Bog ostavio“.

Nikola Knežević¹

Osnovni principi hrišćanske demokratije

Kratak rezime: U ovom tekstu autor iznosi viđenje o aktivnom učešću vernika u izgradnji društva kroz politički angažman, s ciljem promovisanja hrišćanskih vrednosti u široj društvenoj zajednici.

Ključne reči: *hrišćanska demokratija, političke partije, ekumenizam, hrišćanske vrednosti.*

Hrišćanska demokratija predstavlja ideju, pokret i deo istorijskog procesa. U svom dokumentu *Encyclical Graves de Communi*, papa Lav XIII definisao je ideju hrišćanske demokratije kao koncept rešavanja problema kojima je bila zahvaćena radnička klasa i unapređenja njihovih ljudskih prava.² U svojoj čuvenoj enciklici *Rerum Novarum*, koja se smatra i osnivačkim manifestom demohrišćanstva, papa Lav XIII naglašava da ne postoji jači posrednički faktor od verskog koji može pomiriti vladajuće i radničke klase.³ Ovaj dokument je pokrenuo niz akcija koje još nazivamo i Katoličkim socijalizmom ili hrišćanskom demokratijom.⁴

Demohrišćanski pokret je naročito bio zastupljen u Italiji pod vođstvom Luiđija Šturza, zatim u Norveškoj (Democratic Party of Norway), u Nemačkoj (CDU) gde trenutno ima većinu u parlamentu. Demohrišćanske partije uticajan su politički faktor i u Švedskoj, Holandiji, Francuskoj, Sloveniji, Češkoj. Internacionalne organizacije koje povezuju sve demohrišćane pod imenom Christian Democrat and People's Parties International su druge po veličini organizacije ovog tipa, odmah iza Socijaldemokratske internacionale. U Evropi, demohrišćanske partije integrisane su u okviru organizacije Evropske Partije Naroda (European People's Party) koja ima većinu u Evropskom parlamentu.

U konceptu hrišćanske demokratije nije moguće govoriti o jednom doktrinarnom programu koje zastupaju svi demohrišćanski pokreti, pre svega zbog toga što su se oni razvijali u različitim društvenim okruženjima sa različitim problemima, inicijatori ovih pokreta poticali su iz različitih socijalnih slojeva, konfesionalnih tradicija čiji su interesi ponekad bili u suprotnosti.⁵ Ono što je zajedničko za sve demohrišćanske partije jeste upravo vizija da se u skladu sa verskim principima i paradigmatama mogu rešavati socijalni problemi. U slučaju demohrišćana značaj svog verskog nasleđa posebno je naglašen, kao i osnovna svrha političkog angažmana koja podrazumeva prenošenje hrišćanske vizije na čovečanstvo i njegovu budućnost. Programi demohrišćanskih partija profilisani su i usmereni na značaj etike/morala za društvo koje je dobro, na osnovni značaj porodice i škole, na pitanja nege i društvene brige i na internacionalnu solidarnost.⁶ Ova vizija poseduje svoje implikacije na kako u doktrinarnom, tako i u bihevijoralnom smislu.⁷

Nesumnjivo je da individualistički i konzervativni sa jedne ili potpuno liberalni društveni koncepti sa druge strane, nisu u mogućnosti da u potpunosti i adekvatno odgovore na izazove pred koje nas stavlja problematika postmodernističkog društva u kojem živimo. Ideja hrišćanske demokratije na problematiku savremenog društva posmatra iz drugačije perspektive i shodno tome nudi politička i socijalna rešenja.

Važno je naglasiti da se unutar koncepta hrišćanske demokratije društvo ne posmatra kao zajednica pojedinaca, kako je to paradigmatično za liberalne koncepte, već kao zajednicu osoba - ličnosti, dakle, u okvirima personalizma. Ličnost predstavlja fundamentalno

¹ Diplomirani teolog i aktivista Centra za interdisciplinarnu religioznu studiju i političku teologiju.

² Vidi: Fogarty: 1957: 3.

³ Rerum Novarum, član 19.

⁴ Benigni, 1908: Christian Democracy

⁵ Vidi: Isto, 15.

⁶ Vidi: Kristdemokraterna,

http://www.kristdemokraterna.se/~media/files/otherlanguages/kristdemokraterna2_serbisk.pdf.ashx

⁷ Vidi: Hanley, 1994: 4

socijalno biće, čija egzistencija se ne ostvaruje kroz vrstu rivaliteta – nadmetanja kao što slučaj sa liberalnim kapitalizmom⁸, već kroz aktivno učešće u dobrosusedskim odnosima, skladnim porodičnim odnosima, u svojoj participaciji unutar šire zajednice. Vrednosti poput solidarnosti i moralnih načela naročito su naglašene.⁹

Politički, koncept hrišćanske demokratije ne predstavlja zamenu za konzervativizam ili nekakvu vrstu kopije socijalne demokratije već drugačiji politički princip. U ideološkom kontekstu, ideja hrišćanske demokratije uključivala je različite poglede, poput liberalnih, konzervativnih i socijalističkih u jednom širem okviru hrišćanskih i moralnih principa.¹⁰

Demohrišćanske stranke se u političkom spektru najčešće vezuju uz centar, ili pripadaju strankama desnog centra, kao što je to u slučaju Zapadne Evrope. Ono što koncept hrišćanske demokratije čini liberalnim jeste naglasak na ljudskim pravima i inicijativi kojeg pojedinac treba da ima prema društvu. U suprotnosti liberalnom stanovištu stoji programska inicijativa protiv sekularizovanja vrednosti u društvu. Ono što ovaj koncept čini konzervativnim jesu njegovi pogledi na pitanja braka, istopolnih brakova, razvoda, abortusa ali i snažnom suprostavljanju ideologizaciji društva, naročito protiv ideologija poput komunističke. Ono što ga čini socijalističkim jeste snažan naglasak na socijalnoj solidarnosti, borbi protiv siromaštva, oporezivanja imućnih. Tržišna ekonomija također je naglašena u programima partija koje pripadaju ovoj političkoj struji.

Verski motivi inspirišu većinu delova političkog programa. Specifični ciljevi ovog političkog koncepta naglašavaju važnost prevazilaženja i rešavanja raznih vrsta konfliktnih situacija i posredničku ulogu, empatiju, solidarnost kao predušlove za postizanje organske harmonije društva.¹¹ Između morala i politike ne sme biti suprostavljenosti. Država, u kolektivnom smislu mora biti povezana putem iste Božanske volje koja povezuje i same vernike u individualnom smislu. Priroda države treba biti ista kao i unutrašnja priroda koju prepoznajemo kao vlastitu.¹² Politika medijacije - posredništva karakteristična je za Hrišćansko-demokratske pokrete u Zapadnoj Evropi.

Polazeći od ovakve ideje važno je naglasiti da religiozna ubeđenja nisu samo deo ličnog pitanja pojedinca. Hrišćanstvo je kroz istoriju imalo ključan značaj u kreiranju Evropskog društva. To podrazumeva ulogu i naglašava važnost koju pojedinac ima u afirmaciji političkog i društvenog okruženja. Ovo je moguće kroz razumevanje osnovnih socijalnih principa utemeljenih na tradicionalnim vrednostima koje nam nudi hrišćansko učenje, odnosno, osnovnih principa hrišćansko – socijalne politike.

Osnovni principi

Socijalna pravda

Pravni sistem mora da štiti dignitet pojedinca i garantuje miran suživot. Da bi sloboda svakog pojedinca bila u potpunosti ostvarena, neophodno je postojanje socijalne pravde. Okolnosti u kojima ljudi žive ne bi trebalo da ugrožavaju tu slobodu ni na koji način. Zadatak državne vlasti je da obezbedi sve potrebne predušlove za njeno ostvarivanje.

Ideja socijalne pravde predstavlja jedno od temelja Svetopisamskog učenja. Ona ujedno predstavlja i temelj hrišćansko-socijalne politike. Na početku važno je naglasiti važnost jednakosti između polova. Muškarac i žena su komplementarni i sačinjavaju prirodnu zajednicu polova u kojim ne sme biti bilo kakve podređenosti. Ovakva ravnopravnost podrazumeva se u širem društvenom okruženju, gde prava muškaraca i žena moraju biti u potpunosti jednaka.

Pojam socijalne pravde predviđa obaveze i odgovornosti za dobrobit društva na osnovu mogućnosti pojedinca. Iznad svega to podrazumeva pružanje pomoći onima koji nisu u stanju pomoći sebi i ne mogu efektivno predstavljati sopstvene interese. Posebno treba pomoći

⁸ Vidi: Fogarty: 1957: 27.

⁹ Vidi: Hanley, 4.

¹⁰ Roberts and Hogwood

¹¹ Vidi: Kesbergen, 1995: 2.

¹² McAllister, 2002.

onima koji pripadaju najnižim socijalnim slojevima, koji ni u kakvom slučaju ne smeju biti marginalizovani, te osnovni socijalni uslovi trebaju biti zagarantovani svima.

Jednakost celog ljudskog roda, njegovo dostojanstvo i sloboda utemeljeni su unutar svetopisamske antropologije. Ono podrazumeva garanciju jednakih prava za sve, bez obzira na rasu, kulturnu ili versku pripadnost. U ovom kontekstu veoma je važno da svaki pojedinac ima pravo i jednaku mogućnost na obrazovanje, zdravstvenu negu i bude socijalno zbrinut, ukoliko sam nije u mogućnosti da to učini.

Vlast bez ideologije

Država, kao dobrovoljno organizovana ljudska zajednica, pre svega bi trebala da bude demistifikovana i očišćena od ideoloških i idolopokloničkih zastranjivanja koje su joj nametnule bezbožnicke doktrine, udaljavajući je tako od njene iskonske namene da bude zajedničko dobro iz koga, radeći za dobrobit zajednice, svako dobija i ličnu dobrobit. Lični prosperitet je usko povezan sa prosperitetom zajednice, kao što i zajednica može opstajati u blagostanju samo ako je ono skup pojedinačnih blagostanja njenih članova.¹³

Pravo na život

Svetopisamska i crkvena tradicija svedoče nam o tome da je čovek stvoren po obrazu i podobi (sličnosti) Božijem. Pravo na život predstavlja temelj svih ljudskih prava. Naročito je važno naglasiti fundamentalno pravo ljudskog bića na rođenje. Argument protiv abortusa ne polazi samo od premise verskih principa već svoje opravdanje nalazi i u prirodnom poretku stvaranja, u osnovnim konceptima ljudskih prava i socijalne pravde. Pravo na život ne zavisi od određenog verskog ubeđenja, već ono predstavlja prirodno i neotuđivo pravo koje izvire iz dostojanstva ljudskog bića. Odbrana prava na život od momenta začeća do završetka života, jeste odbrana dostojanstva ljudskog bića. Svako sagledavanje ovog ozbiljnog pitanja mora poći od jasne premise da planirani abortus predstavlja oduzimanje života ljudskom biću kojem je to postojanje dato. Čin koji dozvoljava da se već postojećem ali ne i rođenom ljudskom biću oduzme pravo na dalje postojanje, ne može ni na koji način biti princip humanosti i pravde.¹⁴

Dostojanstvo čoveka i ljudskog života, uključujući i ono nerođenog deteta, predstavlja neizostavnu, nezaobilaznu stavku. Svako ljudsko biće treba smatrati kao jedinstvenu i samostalnu individuu tokom svih faza života. Dostojanstvo svake osobe ima jednaku vrednost bez obzira na pol, rasu, nacionalnost, dob, hendikep, verska ili politička ubeđenja, zdravlje i mogućnosti, uspeh ili manjak uspešnosti i sud drugih. U ovom kontekstu važno je naglasiti i potrebu za poboljšanjem socijalne negu ženama u drugom stanju i osobama sa invaliditetom.

Porodica kao temelj društva

Porodica predstavlja temelj društva. Porodica predstavlja najosnovniji oblik društvene zajednice. Ona pruža pojedincu sigurno okruženje unutar koga on može da razvija sve one pozitivne vrednosti koje treba da ispoljava unutar šireg društvenog okruženja. Porodica predstavlja mikro-zajednicu, koje ima sve osnovne atribute jednog društva. **Zdravo porodično okruženje postavlja temelj zdravom društvu.**

Kolektivna odgovornost.

Pomirenje predstavlja dužnost, kako pojedinaca, tako socijalnih i ekonomskih grupa. Ovo je naročito važno u društvenom kontekstu kakvo je naše gde princip pomirenja i tolerancije mora biti aspiracija svakog pojedinca. Poniznost, pokajanje, strpljenje i opraštanje nisu samo vrline koje treba da krasi pojedinca već ono treba da bude sastavni deo i političkog programa.

Velika odgovornost je na vladajućim strukturama da učini sve što je u njenoj moći da raznim programima edukacije, denacifikacije i odgovarajućim aktivnostima smanji uticaj anahronih i retrogradnih vrednosti u društvu, u svojstvu svojevrsne promene svesti društva

¹³ Iz programa Demohrišćanske Stranke Srbije, <http://www.dhss.org.yu/themes/dhss/program.htm>

¹⁴ Vidi: John Paul II, "Catechetics and the Defense of Life," Address to the Irish Bishops, September 25, 1992, The Pope Speaks, 36 (January/February, 1993), 55.

kako bi se značajno umanjila mogućnost rediciva nacionalističkih i drugih ekstremnih elemenata. Promeniti svest društva najteži je i najduži proces, naročito tamo gde se društva nalaze u periodu tranzicije.

Svaka nacija snosi odgovornost kako prema prošlosti, tako i prema oblikovanju budućnosti. Imajući u vidu protekla ratna dešavanja na našim prostorima, moramo biti svesni zločina koji su bili načinjeni sa svih strana. Ipak, ne možemo preći, te moramo podneti odgovornost za pojedince koji su te zločine činili, i učiniti sve da bi isti odgovarali za takva nedela, pred pravnim institucijama koje su za to nadležne.

Empatija i solidarnost

Svetopisamska i crkvena tradicija posebno naglašavaju važnost saosećanja jednog ljudskog bića prema drugome. Ovo podrazumeva napuštanje indeferentnog i pasivnog stava u odnosu na pomoć koju je potrebno ukazati drugome. Svaki član društva snosi individualnu i korporativnu odgovornost da bi služio i pomogao drugome. Jedan od zadataka države jeste da putem različitih programa i aktivnosti podstiče ove vrednosti kod pojedinaca, porodica i organizacija.

Solidarnost predstavlja brigu pojedinca za svojeg bližnjeg, empatiju, izražaj čovekove socijalne prirode. Kao etička dimenzija ona proizilazi iz dostojanstva čovekove ličnosti. Solidarnost podrazumeva primanje a i davanje. Svako ko očekuje pomoć treba biti spreman i da pomogne. Solidarnost nije samo imperativ pojedinca već i kolektiva, kao i same države.

Solidarnost se može definisati kao čovekoljublje i ljubav, čija polazna tacka je Zlatno pravilo – sve što želiš da ljudi tebi cine, čini i ti njima. Zaštititi život, slobodu i dostojanstvo svih ljudi, bez obzira na geografsku udaljenost, jedan je od aspekata solidarnosti. Biti solidaran sa slabima i ugnjetovanima, težiti ka socijalnoj pravdi i izjednačavanju strukturalne nepravde i stvaranja pravilne raspodele društvenih dobara, predstavljaju osnovne principe solidarnosti.¹⁵

U ovom kontekstu naročito je važno naglasiti princip supsidijarnosti. To podrazumeva da svaki posao treba da bude na što je moguće nižem i bazičnijem nivou kompetencija. Dakle, najveći broj stvari treba da bude rešavan u samom porodičnom okruženju, lokalnoj verskoj ili političkoj zajednici, regionu, pa tek onda na nivoima centralne vlasti.¹⁶ To podrazumeva visok nivo decentralizacije i autonomnosti pokrajina i regiona.

Ekonomija solidarnosti – Socijalna tržišna privreda

Osnovna ideja socijalne tržišne privrede jeste ideja Ordo-liberalizma, kombinacije političkog i privrednog liberalizma, s jedne strane, i koncepta reda (Ordo) preuzetog iz katoličke socijalne doktrine, s druge strane. Ordo-liberalizam se zasniva na ekonomsko-liberalnim principima privatne svojine i konkurencije, ali, za razliku od liberalizma, on zahteva jaku državu čiji su zadaci, pre svega, definisanje i stvaranje jednog regulativnog okvira, koji, ukoliko se za to ukaže potreba, može odupreti moći tržišta.¹⁷

Pluralističko društvo

Pluralistička priroda jednog društva proizilazi iz principa slobodnog razvoja ličnosti pojedinca, reflektujući tako širok spektar stavova, mišljenja, potreba i interesa. Ovo predstavlja temelj svakog slobodnog demokratskog društva. Takvo društvo postaje slobodno i pravedno koje karakteriše soliradnost između građana i države koja se zasniva na istim principima.

Narodi različitih entičkih i konfesionalnih pozadina treba slobodno da neguju svoje kulturne i verske običaje, jer etnička i konfesionalna šarolikost čini jednu naciju bogatijom i zrelijom.

Negovanje verske tradicije i afirmacija dijaloga

¹⁵ Vidi: Kristdemokraterna: <http://www.kristdemokraterna.se/otherlanguages/Serbian.aspx>

¹⁶ Đurković, 2007:77

¹⁷ Socijalna tržišna privreda: 11.

Demohrišćanske vrednosti podrazumevaju da se društveno politički programi nadahnjuju iz primera koje nam pruža hrišćanska tradicija. Takav sistem treba da izražava konzervativne, socijalne kao i liberalne vrednosti, što podrazumeva slobodno izražavanje različitih stavova u duhu međusobnog uvažavanja i tolerancije.

Sistem hrišćanske demokratije podrazumeva negovanje verskog pluralizma i treba da garantuje slobodu veroispovesti svim religijama i konfesijama koje su zastupljene u društvu, te mogućnost da svaki pojedinac neguje očuva svoj verski i nacionalni identitet. Unutar ovakvog sistema vrednosti svaki pojedinac ima pravo da neguje svoja religiozna ili ateistička ubeđenja.

U ovom kontekstu važno je naglasiti i ulogu kojeg ekumenski dijalog ima u svetu a pogotovo u okvirima jedne države. Ovakva vrsta dijaloga od suštinske je važnosti za uspostavljanje atmosfere uzajamnog uvažavanja, upoznavanja, tolerancije i mira uopšte u kome se na najbolji način prevazilazi različitost sa jedne strane, a neguje partikularitet verske tradicije sa druge.

Očuvanje prirodnih resursa

Nega prema prirodnom okruženju i očuvanju prirodnih resursa svoje polazište nalazi u Svetopisamskoj paradigmi gde je čoveku kao gospodarstvu poverena zemlja koju treba da neguje i za koju je odgovoran. U sadašnjem vremenu u kojem je usled globalnog zagađenja i zagrevanja došlo do značajnih klimatskih promena i ozbiljnog narušavanja eko sistema važno je podsticati proizvodnju obnovljivih – ekoloških goriva i smanjivanje emisija štetnih gasova.

Mora se zaustaviti uništavanje ekosistema u okeanima i šumama. Budžetska sredstva moraju se organizovati kako bi obezbedila razvoj i sprovođenje mera za zaštitu životne sredine. Ovo podrazumeva i zakonske mere koje bi oštro sankcionisale narušavanje i zagađivanje životne sredine, posebno uzimajući u obzir industrijske pogone.

Liberalnija imigraciona politika

U zemljama Evropske unije potrebno je napraviti liberalniju imigracionu politiku prema licima koji dolaze van Evropske Zajednice. Ovo se odnosi kako koje su na privremenom radu, lica sa izbegličkim statusom, ili lica koje su zatražila azil.

Citirana dela

- Hanley, David, 1994. Christian Democracy in Europe, Pinter, New York
- John Paul II, 1992. Catechetics and the Defense of Life, Address to the Irish Bishops, Sept. 25
- Kersbergen, van Kess, 1995. Social Capitalism: A Study of Christian Democracy and the Welfare State, Routledge: New York
- McAllister, David, 2002. Principles of a Christian Political Science, Part 1, *The Christian Statesman: Pittsburgh*
- Fogarty, P. Michael, 1957. Christian Democracy in Western Europe, 1820-1953, University of Notre Dame Press
- Pope Leon XIII, 1891. Rerum Novarum: Encyclical of Pope Leo XIII on capital and labor, Libreria Editrice Vaticana
- Benigni, U, 1908. Christian Democracy, Catholic Encyclopedia, Volume IV, Robert Appleton Company. Nihil Obstat. Remy Lafort, Censor. Imprimatur: New York
- Demohrišćanska Stranka Srbije, nd. Program stranke, <http://www.dhss.org.yu/themes/dhss/program.htm>
- Roberts and Hogwood, 1997. European Politics Today, Manchester University Press: Manchester
- Đurković Miša, 2007. Konzervativizam i konzervativne stranke, Beograd: Službeni Glasnik
- Konrad Adenauer Fondacija, 2008. Socijalna tržišna privreda, Beograd: Konrad Adenauer Fondacija

Kristdemokraterna,

http://www.kristdemokraterna.se/~media/files/otherlanguages/kristdemokraterna2_serbisk.pdf.ashx

Kristdemokraterna, <http://www.kristdemokraterna.se/otherlanguages/Serbian.aspx>

DODATAK:

Mesto i uloga hrišćanskih demokrata u političkom životu Srbije.

Na samom početku potrebno je pojasniti šta bi trebalo da se podrazumeva pod profilom jedne demohrišćanske političke opcije u našoj zemlji. Kao što je dobro poznato demohrišćanske stranke se u političkom spektru najčešće vezuju uz centar, ili pripadaju strankama desnog centra, kao što je to u slučaju Zapadne Evrope. Većina hrišćansko-demokratskih partija pripadaju tzv. narodnjačkim strankama. Osnovne ideje hrišćasko – socijalne misli i politike i ono što ovu ideju razikuje od drugih sistema jeste, hrišćanski pogled na čovekovo biće i njegovu ličnost koji počiva na svetopisamskoj paradigmi obraza Božijeg i neotuđivom dostojanstvu ljudskog bića, snažan naglasak ka jednakosti, solidarnosti, supsidijarnosti, personalizma nasuprot individualizma, lojalnost zajednici, porodici i naciji, poseban pristup pitanjima etike i bioetike, kao i zalaganju za koncept socijalne tržišne privrede.

Iako ovo načelno predstavljaju osnovne smernice hrišćasko demokratske ideje postavlja se pitanje kakve implikacije one mogu imati u našem društveno političkom kontekstu i kako bi u praktičnom smislu izgledala njihova primena? Drugim rečima, kako bi u osnovnim crtama trebalo da izgleda socijalno – politički program jedne hrišćansko političke opcije u našoj zemlji?

Postoji li hrišćansko demokratska alternativa?

Mogućnost pojavljivanja ovakve opcije za sobom nužno postavlja nekoliko drugih podpitanja na koje je neophodno dati adekvatne odgovore kako bi se utvrdila nužnost i opravdana potreba za aktualizacijom političke opcije demohrišćanskog tipa. Pre svega, potrebno je utvrditi da li na političkoj sceni postoji stranka ili stranke koje u manjoj ili većoj meri oslikavaju hrišćansko – demokratske vrednosti. Zatim, potrebno je jasno definisati šta bi konkretno ove vrednosti predstavljale u našem društvenom kontekstu, koje su njene prednosti i mane u odnosu na postojeće političke programe, da li bi politički program eventualne demohrišćanske opcije trebalo da oslikava programe srodnih stranaka u Evropi ili bi takva opcija u našem kontekstu u određenoj meri morala biti kontestualizovana u okvirima našeg kulturno istorijskog nasleđa i geopolitičke pozicije koje naša zemlja ima.

Dobro je poznato da u Srbiji postoji više stranačkih opcija koje sebe svrstavaju u partije desne orijentacije. Iako je neosporno da gotovo sve ove opcije u svojim političkim programima daju naglasak na socijalnim i ekonomskim reformama društva i insistiranju na tradicionalnim vrednostima koje se mogu naći u programima demohrišćanskih partija, primećuje se jaka tendencija ka trasiranju geopolitičke pozicije zemlje ka Rusiji, primetna nacionalistička retorika kao i izrazit antagonizam prema evrointegracijama i Zapadnom svetu uopšte. Neke od njih, poput Radikalne stranke nikada nisu odstupile od programa i načela koje su zastupale za vreme građanskog rata u SFRJ i režima Slobodana Miloševića čije su destruktivne posledice svima dobro poznate i koje osećamo i do današnjih dana.

Sa druge strane, na našoj političkoj sceni postoje opcije koje se deklarišu kao demohrišćanske i čiji programi u većoj meri odgovaraju načelima i idejama hrišćanske demokratije, međutim problem je u tome što do sada ove partije nisu opravdale svoj epitet. Šta više, one gotovo da više nemaju nikakav politički značaj a njihovo članstvo dovedeno je do na nivo statističke greške. Jedna od takvih partija upravo je Demohrišćanska stranka Srbije koja se u svome političkom programu istakla u borbi protiv korupcije ali je nakon raspada koalicije DOS-a njen politički uticaj naglo opao. Ključna greška je njen ulazak u koaliciju neoliberalnog bloka formiranim oko Liberalno demokratske partije što predstavlja

svojevrsno opovrgavanje vrednosti koje tradicionalno stoje iza ideje hrišćanske demokratije. Na taj način su se osnovne vrednosti programa DHSS-a izgubile u liberalnom konceptu kojeg je zastupala Liberalno demokratska partija. Nažalost, mora se konstatovati da ova stranka nikada nije sprovođenje programa i demohrišćanskih načela stavila iznad deklarativnog nivoa.

Jasno je da u društveno – političkom životu naše zemlje ideje hrišćanske demokratije nisu u dovoljnoj meri aktualizovane, šta više, ne postoji politička opcija koja bi na adekvatan i verodostojan način promovisala i sprovodila vrednosti koje oslikavaju ideju i koncept hrišćansko demokratske i hrišćansko socijalne politike.

Kritički osvrt na hrišćansko demokratske partije u Evropi.

Pre nego što objasnim kakav bi trebalo da izgleda programska politika nove demohrišćanske opcije smatram veoma važnim da se kritički osvrnem na rad demohrišćanskih partija u Zapadnoj Evropi.

Jedna od najvećih hrišćansko-demokratskih partija u Zapadnoj Evropi je svakako nemačka CDU (Christlich Demokratische Union) kojom predsedava nemačka kancelarka Angela Merkel. Bez sumnje, programski gledano, ova stranka i dalje predstavlja stožer hrišćansko – demokratske ideje u Evropskoj Uniji. Ipak, da su programi jedno a njihova primena drugo pokazuje činjenica da su još 1979. godine bili jaki zagovornici stacioniranja nuklearnog naoružanja. Dvadeset godina kasnije kao najača opoziciona partija tokom 1999. godine dala je podršku većinskoj „crveno – zelenoj“ koaliciji, partiji Zelenih i SDP za angažovanje njihovih vojnih snaga u NATO agresiji na Saveznu Republiku Jugoslaviju. To je bila istorijska odluka, budući da je to bilo prvo angažovanje nemačke vojske od drugog svetskog rata ali i prva vojna akcija NATO snaga na jednu suverenu zemlju. Svoju podršku vojnim akcijama dali su i Bušovoj administraciji tokom sukoba u Iraku 2003. godine. Njihovi prirodni partneri CSU - Hrišćanska Socijalna Unija Bavarske, iako retorički mnogo uzdržaniji, takođe su dali podršku vojnom angažmanu Američke vojske u Iraku.

Važno je napomenuti da stranke hrišćanske orijentacije nikako ne smeju davati podršku vojnim intervencijama ofanzivnog karaktera. One moraju biti strogo pacifistički orijentisane, a raspoloživa pravna i politička sredstva moraju ostati krajnje sredstvo diplomatije.

Demohrišćanska stranka koja je u Italiji do 1994. godine vladala decenijama raspala se posle glasina koje su je povezivale sa organizovanim kriminalom i drugih afera koje su bile uglavnom finansijske prirode. Današnji premijer Italije, Silvio Berlusconi, predsednik hrišćansko demokratske partije Forza Italia, kojoj se prvobitno pridružila i neofašistička Alleanza Nazionale, previše je kontraverzna ličnost i moralno krajnje upitna, a oštra imigraciona politika koja njegova vlada vodi naročito protiv pripadnika romske populacije ne pomaže demantovanju glasina da je i sam blizak neofašističkim krugovima i idejama.

Narodna partija koja je donedavno bila na vlasti u Španiji u svojim programima sadrži jak naglasak katoličkog socijalnog nauka, ipak, svoj odlazak sa vlasti u mnogome mogu zahvaliti njihovoj podrški ratu u Iraku. Socijalistička vlada koja je nedavno osvojila vlast, za kratko je vreme maksimalno pojednostavila razvod braka, ozakonila homoseksualne brakove, uvodi liberalnu politiku pobačaja.

Ključne smernice Hrišćanskih demokrata Srbije.

Ovo nas dovodi do potrebe da se u našoj zemlji oformi snažan demohrišćanski blok koji bi objedino sve stranke demohrišćanske orijentacije kao i građane koji dele zajedničke moralne i tradicionalne vrednosti bez obzira na njihovu veroispovest po sličnom modelu po kojem je su sastavljene druge hrišćansko - demokratske organizacije i partije u Evropi.

Kako bi trebao da izgleda program jedne takve partije imajući u vidu društvene, ekonomske, kulturne i geopolitičke prilike Srbije?

Pre svega, programska načela takve stranke ili koalicije bi trebalo da se temelje na sledećim vrednostima: Evrocentrična politika - uspostavljanje jakih ekonomskih, diplomatskih veza sa partnerima iz Evropske Unije i zemljama u regionu uz negovanje prijateljskih i ekonomskih veza sa Ruskom federacijom. Pitanje vojne neutralnosti ne može biti

dugogodišnja vojna strategija. Pragmatizam je u ovom slučaju neophodan. Srbija je okružena zemljama koje pripadaju NATO paktu. Uz postepeno dizanje nivoa vojno – tehničke saradnje sa članicama Severnoatlanske Alijanse, krajnji cilj treba da bude punopravno članstvo u NATO savezu.

Ono što bi program hrišćanskih demokrata isticalo u odnosu na ostale partije, jesu između ostalog sledeće vrednosti:

Ekonomska politika socijalne tržište privrede i socijalnog kapitalizma po Nordijskom modelu. Potrebno je da se princip slobode u svetlu poverenja u tržišta spoji sa politikom socijalnog izjednačavanja, širokim sistemom socijalne zaštite.

Jaka inicijativa na očuvanju porodice kao temelja zdravog društva. Shodno tome insistiralo bi se na neophodnim reformama u državnim institucijama kako bi se smanjio broj razvoda, maloletničke delikvencije, bolesti zavisnosti, nasilja u porodici, broj visokoobrazovanih ljudi udvostručio. Potrebno je takođe i pospešiti programe koji bi omogućavali odraslima besplatno obrazovanje u svrhu stručne prekvalifikacije i tako pospešiti mogućnost njihovog zapošljavanja.

Insistiranje na besplatnom obrazovanju svih građana. Novčana sredstva koja se dobijaju od poreskih obveznika moraju se upotrebiti u svrhe koji bi služili javnim interesima. Srbija mora postati društvo znanja. Visokoškolsko obrazovanje mora biti dostupno svima koji ispunjavaju intelektualne uslove. Ulaganje u besplatno obrazovanje kao temeljno pravo svih građana predstavlja ulaganje u kapital budućnosti Srbije.

Snažna Pro-life inicijativa na pospešivanju nataliteta. Dostojanstvo čoveka i ljudskog života, uključujući i ono nerođenog deteta, predstavlja neizostavnu, nezaobilaznu stavku. Svako ljudsko biće treba smatrati kao jedinstvenu i samostalnu individuu tokom svih faza života. Dostojanstvo svake osobe ima jednaku vrednost bez obzira na pol, rasu, nacionalnost, dob, hendikep, verska ili politička ubeđenja, zdravlje i mogućnosti, uspeh ili manjak uspešnosti i sud drugih.

Solidarnost predstavlja brigu pojedinca za svojeg bližnjeg, empatiju, izražaj čovekove socijalne prirode. Kao etička dimenzija ona proizilazi iz dostojanstva čovekove ličnosti. Solidarnost podrazumeva primanje a i davanje. Svako ko očekuje pomoć treba biti spreman i da pomogne. Solidarnost nije samo imperativ pojedinca već i kolektiva, kao i same države. Suština hrišćansko - socijalnog učenja jeste pojam supsidijarnosti. Ostvarenje slobode zahteva odgovorno uređenje života po principima supsidijarnosti. Iz ovoga proističe da država treba da se odrekne preuzimanja zadataka koje mogu da obave pojedinac ili manji deo društvene zajednice. Treba prepustiti pojedincu odgovornost da za one stvari koje može postići sam, u porodici ili u dobrovoljnom zajedništvu sa drugima. Ideja supsidijarnosti važi i u odnosima između manjih i većih zajednica, kao i slobodnih udruženja i državnih ustanova.

Hrišćanska demokratija je jedina politička doktrina koja je sposobna da objedini najbolje ideje političke desnice i levice, da načini prostor novim stvarima i da očuva najbolje i najkorsnije elemente prošlosti. Snaga kompromisa, i jedinstvo između različitih društvenih grupa koje hrišćanska demokratija nudi se ne zasnivaju na nekakvom komercijalnom ugovoru između ponude i tražnje, različitih društvenih grupa i klasa, već na zajedničkim vrednostima Hrišćanstva za sve grupe i nivoje stanovništva. Hrišćanske demokrate priznaju demokratski poziv kao jedini koji može da stvori uslove za održanje dostojanstva ličnosti i njenih fundamentalnih prava.

Primarni zadatak demohrišćanskih partija ne sme da bude borba za političku prevlast i politička trgovina koje kompromituje njihove političke programe, već povratak na suštinske vrednosti hrišćansko - socijalne ideje u kome se najbolje očitava stav da je „poštenje najbolja politika“. Danas je više nego ikada potrebno da se mlade intelektualne snage okupe oko zajedničkih ideja i vrednosti i daju svoj doprinos društveno političkim promenama u našoj zemlji. Ovo predstavlja način da moralne vrednosti ponovo nađu svoje mesto u političkoj sceni naše zemlje, dostojanstvo u našim političkim strukturama i kod građana vrati izgubljeno poverenje u državne institucije.

Preporučena literatura za daljnje studije ekumenizma

Džon Vesli (John Wesley)
Ekumenski princip¹,

„Potom otišav odande nađe Jonadava sina Rihavova, koji ga sreće. A on ga pozdravi i reče mu: je li srce tvoje pravo kao što je moje srce prema tvome? A Jonadav odgovori: jeste. Ako jeste, odgovori Jehu, daj mi ruku.“ (2. Car. 10:15)

1. Zahtev ljubavi prema svim ljudima priznaju čak i oni koji ovaj veliki dug ne mogu da plate. Kraljevski zakon: „Ljubi svog bližnjeg kao samog sebe!“ razjašnjava neposredno svima koji to čuju. I to ne u jadnom izlaganju fanatika starog vremena: „Ljubi tvog bližnjeg“, rođaka, poznanika, prijatelja, „a mrzi svog neprijatelja.“ Ne, naš Gospod reče: „Kažem vam: Volite vaše neprijatelje, blagosiljajte one koji vas kunu, činite dobro onima koji vas mrze, molite se za one koji vas vređaju i progone da budete sinovi Oca vašeg koji je na nebesima“ - i da se kao takvi pojavite pred ljudima. „Jer on daje da Njegovo sunce obasjava i zle i dobre, daje kišu pravednima i nepravednima.“

2. Ali mi sigurno dugujemo onima koji Boga vole, posebnu ljubav. David kaže: „U svetima koji su na zemlji i u slavnima je sva moja uteha.“ A jedan koji je više nego David, kaže: „Dajem vam novu zapovest da ljubite jedan drugog kao što sam ja vas ljubio, da se i vi međusobno ljubite. Po tome će svi poznati da ste moji učenici ako imate ljubavi među sobom.“ To je ljubav na kojoj apostol Jovan tako često i izrazito insistira: „To“, reče on, je poruka, koju ste čuli od početka, da se međusobno volimo.“ „Po tome poznajemo ljubav, što je on svoj život dao za nas; i mi trebamo takođe“, ako to ljubav od nas zahteva, „dati život za braću.“ I opet: „Dragi moji, volimo jedan drugoga; jer ljubav je od Boga. Ko ne voli, taj ne poznaje Boga; jer Bog je ljubav.“ Nismo mi zavoleli Boga, već On nas i poslao svog Sina radi pomirenja za naše grehove. Dragi moji, ako je Bog ovako pokazao ljubav prema nama i mi smo dužni da volimo jedan drugoga.“

3. Svi ljudi se slažu sa tim. Ali, da li i postupaju prema tome? Svakodnevno iskustvo pokazuje suprotno. Gde su u stvari hrišćani, „koji vole jedni druge, kao što nam je On zapovedio“? Koliko prepreka leži na putu! Dve glavne prepreke su: prvo, nejednakost u mišljenju; a iz toga sledi i drugo, nejednakost u postupcima. U istoj meri, kako se njihova mišljenja u svakojakim sporednim stvarima razilaze, moraju i njihovi postupci.

4. Ako bi naše potpuno spoljašnje jedinstvo bilo sprečeno zbog različitih mišljenja i formi pobožnosti, mora li zbog toga takođe i naše jedinstvo u ljubavi da bude sprečeno? Ako se ne možemo složiti u mišljenju, ne možemo li u voljenju? Ne možemo li biti jedno srce onda kada nismo istog mišljenja? Bez sumnje, možemo! Takvo jedinstvo mogu da formiraju sva Božija deca, uprkos svim beznačajnim različitostima. Čak i onda kada ove ostanu, možemo da potpomažemo jedni druge u ljubavi i dobrim delima.

5. U ovom pogledu je sigurno, čak i primer Jehua, koliko god njegov karakter imao značenja, vredan pažnje. „Potom, otišav odande nađe Jonadava sina Rihavova koji ga sreće. A on ga pozdravi i reče mu: „Da li je tvoje srce pravo kao što je moje srce prema tvome?“ Jonadav odgovori: „Jeste.“ „Ako jeste“, odgovori Jehu „daj mi ruku.“

Ovaj tekst se sam od sebe deli na dva dela: prvo, pitanje koje je Jehu postavio Jonadavu: „Da li je tvoje srce pravo kao što je moje srce prema tvome?“ Drugo, ponuda koju je Jehu dao Jonadavu na njegov potvrdni odgovor: „Ako jeste, odgovori Jehu, daj mi ruku!“

¹ Prim Ur.: Originalni naslov propovedi je „Catholic Spirit“ (Katolički duh) i datira iz 1749. godine, 39. propoved iz 53 standardne propovedi, a među Metodistima nemačkog govornog područja poznata takođe je pod nazivom „Ökumenische Gesinnung“ (Ekumenski duh). Sa nemačkog na srpski preveo, Dragan Trajčevski.

I.

1. Razmotrimo najpre pitanje koje je Jehu postavio Jonadavu: „Da li je tvoje srce pravo kao što je moje srce prema tvome?“

U ovim rečima vidimo, pre svega, da se tu ne radi o ispitivanju Jonadavovih shvatanja. Ona su sigurno, delimično, bila čudna njemu svojstvena a uticala su na njegovo ponašanje. On je polagao veliku težinu na to da ih kao neotuđivo nasleđstvo prenese dalje na decu svoje dece, do njihovog poslednjeg potomka. To jasno proizilazi iz izveštaja Jeremije mnogo godina nakon Jonadavove smrti: „Tada uzeh Jazaniju... i braću njegovu i sve sinove i sav dom sinova Rihavovih... I metnuh pred njih krčage pune vina, i čaše, pa im rekoh: pijte vino. A oni rekoše: nećemo piti vina, jer Jonadav, sin Rihavov, otac naš, zapovedio nam je rekavši: nemojte piti vino, ni vi ni sinovi vaši doveka; i kuće ne gradite, ni semena sejte, ni vinograda sadite niti ga držite, nego u šatorima živite celoga života... I poslušasmo oca našeg Jonadava u svemu što nam je zapovedio.“

2. Iako se čini da se Jehu u svetskim, kao i u religioznim stvarima, bezumno ponašao; on se ipak uopšte ne brine o ovim stvarima. On dozvoljava Jonadavu da sledi svoja vlastita shvatanja. Izgleda da ni jedan od obojice ni najmanje nije uznemirio onog drugog zbog mišljenja koje je sam zastupao.

3. Iako je moguće da i danas mnogi dobri ljudi zastupaju čudna shvatanja. U tom pogledu mogu neki od njih da budu tako svojstveni kao Jonadav; i dokle god mi stvari samo „delimično saznajemo“, sigurno ih nećemo svi isto videti. To je neizbežna posledica slabosti i ograničenosti čovekovih snaga razuma na ovom svetu. Različiti ljudi su po pitanjima religije i svakodnevnog života različitog mišljenja. Tako je bilo od postanka sveta, a tako će biti do „vremena kada će se uspostaviti sve što je Bog od davnih vremena rekao...“

4. Da, i više od toga. Svako veruje, da je svako pojedino od njegovih shvatanja tačno (jer kada to ne bi verovao, onda to ne bi ni bilo njegovo shvatanje); a ipak, niko ne može biti siguran da su sva njegova shvatanja tačna. Pre će biti da je svaki čovek koji razmišlja uveren u suprotno jer humanum est errare et nescire. Dakle, neminovno je obeležje biti jednog čoveka, da mnoge stvari ne zna, a u nekima da je u zabludi. On je sasvim svestan toga da je to takođe i kod njega slučaj. On zna u suštini da se vara, ali ne i u kojim pojedinostima, a možda i ne može da sazna.

5. Ja tvrdim: možda i ne može da sazna. Jer ko može reći dokle doseže nesavladivo neznanje ili (što se svodi na isto) predubedenje, koje se često tako snažno odrazi na nežnu dušu, a onda se i duboko ukoreni, da više ne može biti iskorenjeno? Ko može, bez poznavanja okolnosti jednog slučaja, da konstatuje, koliko je koja zabluda kriva? Jer iz svake krivice proizilazi neka doza saglasnosti naše volje. O tome može suditi samo Onaj koji ispituje srca.

6. Zato će svaki mudri čovek svojim bližnjima dopustiti istu slobodu mišljenja kakvu sebi priželjkuje. Isto tako ih neće prisiljavati da prihvate njegova mišljenja, kao što ni sam ne bi želeo da bude prisiljen da prihvati njihova. Uči se strpljenju sa onima koji su drugačijeg mišljenja, a onome sa kim želi da bude povezan u ljubavi postavlja samo jedno pitanje: „Da li je tvoje srce pravo prema meni, kao što je moje prema tvome?“

7. Kao drugo, možemo da utvrdimo da ovde nisu u pitanju forme pobožnosti koje je Jonadav praktikovao, iako je vrlo moguće da je čak i u ovom pogledu postojala velika razlika između njih dvojice. Smemo da pretpostavimo da je Jonadav, kao i čitavo njegovo potomstvo obožavao u Jerusalimu, što Jehu nije činio. Njemu je bila važnija politika države nego religija. I onda, kada je pobio Baalove slugе i „istrebio Baala iz Izraela“, ipak „nije odstupio“ od „greha Jerovoama“ obožavajući likove „zlatnih telaca“.

8. Ali čak i među ljudima pravog srca koji žele da imaju „neokaljanu savest“ ne može biti drugačije, osim da vladaju različite forme pobožnosti, dokle god ima različitih mišljenja. Jer različita mišljenja vode neizbežno do različitog postupanja. Ljudi svih vremena se nisu razlikovali ni od čega drugog, osim do njihovih predstava o najvišem biću a samim tim i u

načinu njegovog obožavanja. Kada bi to bio slučaj samo u paganskom svetu, ne bi trebalo da se čudimo, jer znamo da oni Boga „nisu mogli da poznaju svojom mudrošću“. Zato pagani i nisu znali kako ga obožavati. Ali nije li čudno da se forme pobožnosti čak i u hrišćanskom svetu toliko razlikuju kao i kod pagana? I to uprkos tome, što se svi hrišćani slažu sa time da: „Bog je Duh i koji mu se mole treba da se mole u duhu i istini.“

9. Kako pronaći svoj izbor pored tolikih različitosti? Niko ne može za drugoga da bira niti drugome davati propise. Svako mora prostodušno i u božanskoj čistoti da sledi glas vlastite savesti. Svako neka bude uveren u svoje mišljenje i neka postupi prema svetlu koje je u njemu. Nijedno stvorenje nema punomoć da prisili drugo da živi prema njegovim vlastitim pravilima. Bog nije ni jednom čoveku dao pravo da na ovaj način igra Gospodara nad savestima njegove braće. Svaki čovek neka izgradi svoje vlastito mišljenje onako kako i sam pred Bogom mora da odgovara.

10. Iz toga sledi da je svaki hrišćanin već kroz samo biće hrišćanstva obavezan da se priključi jednoj od postojećih zajednica, ili kako se to obično kaže - crkvi. Time je postavljena posebna vrsta pobožnosti, jer „dvojica ne mogu ići zajedno ako se ne slažu.“ A ipak, ne može niko bilo kakvom silom na Zemlji, osim svojom savešću, sebe da obaveže, da da prednost ovom ili onom zajedništvu, ovoj ili onoj formi pobožnosti. Znam da ljudi u osnovi misle da mesto našeg rođenja određuje crkvu kojoj bi trebalo da pripadamo. Tako bi, na primer neko, ko se rodi u Engleskoj, trebao da pripada „Engleskoj crkvi“; te da samim tim Boga obožava prema propisanim načelima te crkve. Lično, ja sam ranije sa revnošću zastupao ovo stanovište. Ali danas vidim mnoge razloge koji guše moju revnost. Bojim se da je ovo mišljenje povezano sa teškoćama koje ni jedan mislilac ne može da savlada. Jedna od njih je - ali ne i najmanja - sledeća činjenica: Reformacija nas nikada ne bi oslobodila Papstva kada bi ovo pravilo važilo. Jer ono potpuno uništava pravo na samostalno rasuđivanje, na kome počiva čitava Reformacija.

11. Zato se ne usuđujem da bilo kome namećem moju formu pobožnosti. Verujem da je ona stvarno prahrišćanska i apostolska. Ali moje uverenje nije pravilo za druge. Stoga, ne pitam onog sa kim želim da budem ujedinjen u ljubavi: „Pripadaš li mojoj crkvi, mojoj zajednici? Misliš li kao i ja o službama u crkvi i upravljanju crkvom? Koristiš li isti oblik molitve kojim ja Boga obožavam?“ Ne ispitujem: „Primaš li Večeru Gospodnju na isti način kao i ja? Ja takođe ne pitam, da li si saglasan sa mnom po pitanju krštenja i o odobrenju kumova tom prilikom, kao i njihovom sarađivanju ili u pogledu starosti onih koji se krštavaju? Ne pitam ni (koliko god da sam siguran u svoje mišljenje), da li ti uopšte priznaješ krštenje i Večeru Gospodnju? Ostavi to pre svega na stranu! O tome možemo razgovarati nekom zgodnijom prilikom, ako bude potrebno. Danas te pitam samo: „Da li je tvoje srce pravo prema meni kao što je moje srce prema tvome?“

12. Šta je u stvari mišljeno ovim pitanjem? Ne mislim, šta je Jehu hteo sa tim da kaže, već: Šta treba jedan sledbenik Isusa Hrista da misli pri tome, kada jednom od njegove braće postavi ovo pitanje?

U tome najpre leži pitanje: Da li je tvoje srce pravo prema Bogu? Veruješ li u Njegovu prisutnost i Njegove savršene osobine: Njegovu večnost, sveobuhvatnost, mudrost i silu; Njegovu pravednost, milosrđe i istinu? Veruješ li, da On sada „sve nosi svojom moćnom rečju“? Da čak i najmanjom i najpropadljivijom stvari upravlja na slavu svoga imena i na dobro onih koji ga vole? Imaš li božansko uverenje i natprirodnu sigurnost u pogledu božanskog? „Živiš li po veri a ne po gledanju“? Misliš li na ono što je večno, a ne na prolazno?

13. Veruješ li u Gospoda Isusa Hrista, „koji je Bog nad svima“ blagosloven u sve vekove? Da li je On „otkriven u“ tvojoj duši? „Poznaješ“ li „Isusa Hrista raspetog“? Da li je On „u tebi i ti u Njemu“? Da li je On verom „uobličeni“ u tvom srcu? Da li si odustao od svojih vlastitih dela i pravednosti, a sebe podredio „Božijoj pravednosti“, „koja dolazi verom u Isusa Hrista“? Pronalaziš li „sebe u Njemu, da ne bi imao svoje pravednosti, već pravednost koja dolazi verom“? „Boriš“ li se „u dobroj borbi vere, da bi dohvatio večni život“ kroz Njega?

14. Da li je tvoja vera ispunjena snagom ljubavi? Voliš li Boga? Ne kažem „iznad svega“ jer je to nejasan i ne biblijski izraz, već „svim srcem, svom mišlju svojom, svom dušom i svom svojom snagom.“ Tražiš li svoju sreću samo u Njemu? Nalaziš li ono što tražiš? Da li tvoja duša „veliča“ Gospoda, a tvoj duh se raduje u Bogu, tvom Spasitelju? Da li si naučio da budeš „zahvalan u svim stvarima“ i da li si iskusio kako je ljupko i izvanredno biti zahvalan? Da li je Bog centar tvoje duše, suština svih tvojih čežnji? Sabiraš li sebi blago u nebu, a sve ostalo držiš za „trice i kućine?“ Da li je ljubav prema Bogu izagnala iz tebe ljubav prema svetlu? U tom slučaju, ti si „razapet svetlu“. Umro si svemu zemaljskom i tvoj život je „sa Hristom u Bogu sakriven.“

15. Da li si zauzet činjenjem „ne svoje volje, nego volje onoga koji te je poslao?“ Koji te je poslao, da neko vreme boraviš ovde kao stranac; da provedeš nekoliko dana u stranoj zemlji, dok ne završiš delo koje ti je On dao da činiš, dok se ne vratiš u kuću svoga Oca? Da li je tvoje jelo i piće „da činiš volju svog nebeskog Oca?“ Da li je „tvoje oko čisto“ u svim stvarima i usmereno ka Njemu? Da li je On cilj svega što činiš; sveg tvog truda, rada i ophođenja sa ljudima? Da li je svrha tvog rada da se Božije ime proslavi? „Sve“, što činiš „rečima ili delima“ činiš li to u imenu Gospoda Isusa i zahvaljuješ li Bogu i Ocu kroz Njega?“

16. Nagoni li te Božija ljubav da Mu „služiš u strahu“ i „raduješ se u trepetu“? Bojiš li se više od smrti i pakla, nego da se ne dopadneš Bogu? Da li za tebe ništa nije tako strašno kao pomisao „da zgrešiš protiv očiju Njegove slave“? „Mrziš li“ iz ovog razloga „sve lažne puteve“ sve prestupe protiv Njegovog svetog, savršenog zakona? „Trudiš“ li se „da imaš čistu savest pred Bogom i ljudima“?

17. Da li je tvoje srce iskreno prema tvom bližnjem? „Voliš li“ sve ljude, bez izuzetka, kao samog sebe? „Jer ako voliš samo one koji tebe vole, kakvu ćeš nagradu imati?“ „Voliš li tvoje neprijatelje?“ Da li je tvoja duša njima blagonaklonjena i prema njima blaga? Voliš li čak i Božije neprijatelje, nezahvalne i nesvete? Gori li tvoje srce za njih? Da li bi mogao da „poželiš“ da radi njih ti budeš proklet? Da li to dokazuješ tako, što „blagosiljaš one koji te proklinju, moliš za one koji te vređaju i progone?“

18. Pokazuješ li tvoju ljubav delima? Da li stvarno činiš, kada imaš vremena i priliku, dobro „svakom čoveku“, komšijama i strancima, prijateljima i neprijateljima, dobrima i zlima? Da li im činiš toliko dobra koliko možeš? Trudiš li se do vrhunca tvojih snaga, da zadovoljiš njihove telesne i duhovne potrebe? Ako si takvog mišljenja, ako imaš iskrenu čežnju za tim i juriš za njom, onda ćeš je i dohvatiti. Tada može svaki hrišćanin da kaže: „Tvoje srce je pravo prema mome kao što je moje srce prema tvome.“

II.

1. „Ako je tako, onda mi daj ruku!“ Sa tim ne mislim: „Misli isto što i ja!“ To ne trebaš. Ne očekujem i ne želim to. Ja takođe ne mislim: „Hoću da mislim isto što i ti.“ To ne mogu. I to ne zavisi od moje volje. Isto tako ne mogu da mislim kako ja hoću, baš kao što ne mogu da vidim i da čujem kako ja hoću. Ostani pri svom mišljenju, a ja ću pri mom i to odlučnije nego ikada. Ne treba da se trudiš, da predeš na moju stranu ili mene da privučesh na tvoju. Ne želim da te izazovem na borbu zbog ovih pitanja. Ne želim da čujem, ili kažem reč o tome. Ostavićemo mišljenje, i jednoga i drugoga, takvo kakvo jeste. Samo, „daj mi tvoju ruku!“

2. Ne mislim: „Prihvati moje forme pobožnosti!“ niti: „želim da prihvatim tvoje.“ Ovo takođe ne zavisi; niti od moje, niti od tvoje volje. Oboje moramo da postupamo prema ubeđenju naše savesti. Drži se čvrsto toga što je prema tvom mišljenju Bogu najugodnije. I ja ću činiti isto. Ja držim episkopsku formu upravljanja crkvom za biblijsku i apostolsku. Ako ti držiš do toga, da je prezbiterijanska ili ona slobodnih crkava bolja, ostani pri svom mišljenju i postupaj prema tome. Ja verujem da bi deca trebalo da se krste i da se to može dogoditi zaronjavanjem ili poprskanjem vodom. Ako si drugog uverenja, onda ostani pri tome i postupaj prema svom vlastitom uverenju. Mislim da su liturgijske molitve, posebno u velikim zajednicama, jako korisne. Ako ti misliš da su slobodne molitve korisnije, onda postupaj

prema vlastitom sudu. Moje mišljenje je da vodi ne smem da zabranim u čemu će se ljudi krstiti i da trebam jesti hleb i piti vino za sećanje na smrt moga Gospoda. Ako ti nisi u to uveren, onda postupaj prema svetlu koje imaš. Ne želim ni jednog trenutka da te izazovem na borbu radi ovih pitanja. Ostavimo sada ove sporedne stvari po strani. „Ako je tvoje srce kao i moje“, ako voliš Boga i ljude, onda ne zahtevam ništa više. „Daj mi ruku!“

3. Mislim kao prvo: Voli me! Nemoj me voleti samo tako kao i sve ljude; ne samo tako kao tvoje i Božije neprijatelje; ne samo tako kao što voliš one koji tebe mrze, „vređaju te i progone“; ne samo tako kao što voliš nekog stranca, nekog o kome niti što dobro niti loše znaš. To me ne čini zadovoljnim. Ne! „Da li je tvoje srce pravo prema meni kao što je moje srce prema tvome“, tako me voli kao prijatelja, koji ti je bliži nego brat. Voli me kao brata u Hristu, građanina novog Jerusalima, saborca u istoj borbi, pod istim Vojvodom našeg blaženstva. Voli me kao drugara u carstvu i trpljenju Isusa i kao sunaslednika Njegove slave.

4. Voli me (više nego što ljude ionako voliš) ljubavlju koja „dugo trpi i koja je dobra“. To znači, budi strpljiv kada iz neznanja zađem sa puta; nosi moj teret, ali ga ne umnožavaj, već budi osećajan, popustljiv i saosećajan. Voli me ljubavlju, koja „ne zavidi“ čak i kad bi se Bogu i dopalo, da mi podari veći uspeh na Njegovom delu nego tebi. Voli me ljubavlju, koja se „ne ljuti“ radi mojih ludosti i slabosti, pa ni radi toga da ja (kako se tebi ponekad možda čini) ne postupam po Božijoj volji. Voli me tako da mi „ne uračunavaš zlo“ a svu zavist i podozrenje od sebe odbaciš. Voli me ljubavlju, koja „sve pokriva“ i niti moje greške, niti slabosti odaje; ljubavlju koja „sve veruje“ i koja je uvek spremna da misli najbolje a moje reči i dela predstavlja u najboljem svetlu; ljubavlju koja se „svemu nada“ i koja ili prihvata da nisam učinio ono što mi se pripisuje, ili barem ne tako kako se priča, ili da sam to učinio sa dobrom namerom ili pod prisilom nekog iznenadnog iskušenja koje me je nadvladalo. Nadaj se do kraja da će sve što je naopako, Božijom milošću biti dovedeno u red, a svaki nedostatak bogatstvom Njegovog milosrđa u Hristu Isusu očišćen.

5. Mislim, kao drugo: Predaj me Bogu u svim svojim molitvama; bori se sa Njim radi mene, da on brzo dovede u red ono što je obrnuto i da odstrani moje nedostatke. Ako si najbliži tronu milosti, onda izmoli od Onoga koji ti je blizu, da moje srce još više postane kao i tvoje srce, sve iskrenije ka Bogu i ljudima; da mi bude poklonjeno sve punije uverenje o stvarima koje se ne vide i jasna spoznaja Božije ljubavi u Hristu Isusu; da hodam sigurnim koracima u veri, a ne po gledanju i odlučnije dohvatim večni život. Moli da ljubav ka Bogu i svim ljudima bude bogatije izlivena u moje srce, da volju moga Oca na nebesima vršim revnije i neumorno, da budem vredniji u dobrim delima i pomno izbegavam zlo u svakom obliku.

6. Mislim, kao treće: Podstakni me na ljubav prema dobrim delima! Ne moli samo za mene, već dodaj svojoj molitvi, gde se pruža prilika, opomene pune ljubavi u svemu što ti se čini da pospešuje spas moje duše. Obodri me u delu koje mi je Bog naložio i pouči me kako da ga bolje činim. Da, „udari me prijateljski i pokaraj me“, ako ti izgleda da činim svoju vlastitu volju, a ne volju Onoga koji me je poslao. O, ne povlači se i ne čuti u svemu, u čemu veruješ da moje greške mogu biti poboljšane, moje slabosti ojačane, da budem izgrađen u ljubavi i postanem vredniji za našeg Učitelja.

7. Najzad, mislim sa tim: voli me ne samo rečima, već delom i istinom! Dokle to tvoja savest dozvoljava (bez da pređeš preko svog mišljenja i svog načina pobožnosti), poveži se sa mnom u Božijim delima i idimo ruku pod ruku napred. Barem dotle možeš ići. Govori sa uvažavanjem, gde god da se nalaziš, o Božijim delima, i govori prijateljski o Njegovim glasnicima, ko god oni bili. Ako leži u tvojoj moći, nemoj im pokazati samo svoje saosećanje u njihovim teškoćama i potrebama, već im radosno i odlučno pruži pomoć da bi radi tebe proslavili Boga.

8. U vezi sa tim što je u poslednjem odeljku bilo rečeno, važno je obratiti pažnju na još dve stvari. Prvo: Ono što zahtevam u ljubavi i službi ljubavi, duhovne i vremenske pomoći od onoga, čije je srce pravo kao i moje prema njegovom, upravo to sam spreman Božijom milošću i njemu da činim, koliko to mogu. Drugo: Ovaj zahtev ne postavljam samo u svoje

ime, već u ime svih čije je srce pravo prema Bogu i ljudima, da bismo jedni druge voleli kao što je Hristos nas voleo.

III.

1. Iz rečenog proizilazi ispravno razumevanje toga šta je „Ekumenski princip“.

Jedva da postoji neki drugi izraz koji je dao povoda za tako velike nesporazume i opasne lažne primene kao ovaj. Ali ako se o prethodnim izlaganjima na miru i temeljno promisli, čovek će lako biti u stanju da ispravi takve nesporazume i da otkloni takve lažne primene.

Iz rečenog učimo kao prvo: Ekumenski princip je nešto potpuno drugačije od špekulativnog Latitudinarianizma. (Špekulativni Latitudinarianizam je isto što i racionalistička sloboda mišljenja ili religiozna širokogrudnost, jedna tradicija unutar engleske crkve koja je usledila nakon perioda tragičnih rasprava.) Ovaj princip nije ni u kom slučaju ravnodušnost prema svim učenjima. Jer kao takav, nije dete neba, nego izrod pakla. Smetenost misli i biti „ljuljan i nošen unaokolo svakim vetrom nauke“ je veliko prokletstvo a ne blagoslov, nepomirljiv neprijatelj. Kao takav, nije prijatelj pravog ekumenskog principa.

Istinski ekumenski nastrojani čovek nije tek u potrazi za religijom. U pogledu osnovnog učenja hrišćanstva je njegovo uverenje tako jasno i čvrsto, kao sunce na nebu. Samo što je on uvek spreman sve da sasluša i ispita što mu se zamera protiv njegovih verskih osnova. Ali ovo ne pokazuje duhovnu nesigurnost i ne vodi ka tome. On se ne koleba između dva mišljenja, niti se trudi uzalud da ih ujedini. Pamтите to vi, koji ne znate kakvog ste duha deca; vi koji se nazivate ljudima ekumenskog principa, nemate duhovnu bistrinu i vaše je mišljenje zamagljeno, jer nemate čvrste i konsekvantne osnove, već sva učenja mešate. Pamтите to: zašli ste sa puta i ne znate gde se nalazite. Mislite da imate Hristovog duha, ali ste u stvarnosti bliži Antihristovom duhu. Idite i naučite prvo početne osnove Hristovog jevanđelja i tada ćete moći da učite kako se dolazi do istinskog ekumenskog principa.

2. Iz rečenog učimo kao drugo: Ekumenski princip takođe nije praktični Latitudinarianizam. Nije ravnodušnost prema javnoj bogoslužbi i načinu njenog formalnog priređivanja. Takođe to nije blagoslov, već prokletstvo. Dokle god ovakav stav traje, neće nam biti od pomoći da Boga obožavamo u duhu i istini, nego će nas neopisivo ometati u tome. Ali čovek pravog ekumenskog principa je sve ove stvari odmerio na vagi svetosti i nema niti sumnje niti ograničenja prema liturgiji na kojoj učestvuje. On je čvrsto uveren da je ovaj način obožavanja Boga isto tako biblijski koliko i razuman. On ne poznaje nijedan drugi na celom svetu koji je biblijskiji i razumniji. Zato se drži čvrsto toga bez da luta tamo-amo i zahvaljuje Bogu zato da može to da čini.

3. Iz rečenog učimo kao treće: Ekumenski princip nije ravnodušnost prema svakoj formi zajednice. To je jedna druga forma Latitudinarianizma, koja nije manje luda i nebiblijska kao prethodna. Ali ona je čoveku ekumenskog principa daleka. On se čvrsto drži njegove zajednice kao i njegovih osnova. On je sa tom zajednicom, kojoj pripada, ne samo u duhu usko povezan, već i svim svezama hrišćanskog zajedništva. Tu učestvuje u svim od Boga predodređenim sredstvima milosti. Tu prima Večeru Gospodnju. Tu izliva svoju dušu u javnoj molitvi pred Bogom i jednoglasno sa drugima slavi i zahvaljuje Bogu. Tu pažljivo i sa radošću sluša reč pomirenja, jevanđelje o Božijoj milosti. Sa njegovom voljenom braćom on traži Božije lice u postu prilikom svečanih povoda. On bdi posebno nad njima u ljubavi, kao i oni nad njegovom dušom. Oni se međusobno upozoravaju, opominju, teše, karaju i međusobno izgrađuju na razne načine u veri. On ih vidi kao svoje ukućane, pa ih stoga, razumljivo samo po sebi, opskrbljuje iz imetka, koji mu Bog pruža i stara se o njima u svemu što je potrebno za život i božansko vladanje.

4. Iako je u religioznim osnovama čvrsto utemeljen osnovama koje drži za istinu koja je u Isusu; iako se nepokolebljivo drži formi pobožnosti koje su po njegovom mišljenju Bogu najugodnije; iako je sa njegovom zajednicom povezan najnežnijim i najprisnijim svezama,

njegovo srce je svakako, široko prema svim poznatim i nepoznatim ljudima. On obgrljuje snažnom, iskrenom ljubavlju, komšije i strance, prijatelje i neprijatelje. To je ekumenska ili sveobuhvatna ljubav. Ko je ima potvrđuje ekumenski princip. Ljubav je pri tome odlučujuća. Ekumenska ljubav je ekumenski princip.

5. Ako dakle koristimo ovaj pojam u njegovom pravom značenju, onda je čovek ekumenskog principa neko ko u gore opisanim načinima svakom „pruža ruku“, čije je „srce pravo prema njegovom“. On zna da ceni sve prednosti koje uživa i zahvaljuje Bogu za njih. On zahvaljuje Bogu za svoje saznanje u božanskim stvarima, za pravu, biblijsku formu njegovog bogoslužjenja i pre svega za povezanost sa zajednicom koja se boji Boga i čini pravdu. Sa najvećom brižljivošću čvrsto se drži ovih blagoslova i čuva ih kao zenicu oka svoga. Pa ipak, istovremeno voli kao prijatelje, kao braću u Gospodu, kao Hristove udove i decu Božiju, kao sudeonike u Božijem prisutnom carstvu i naslednike Njegovog večnog carstva, sve koji veruju u Gospoda Isusa Hrista.

Pri tome je nevažno koje učenje, formu pobožnosti ili zajednicu oni zastupaju. On voli one, koji Boga i ljude vole, kojima pričinjava radost ugoditi Bogu i koji zaziru od toga da ga ožaloste, oprezno izbegavajući zlo, a marljivo čineći dobra dela. Čovek ekumenskog principa postojano nosi ove na srcu, neizrecivo ih voli i duboko čezne da njima bude dobro. Zato ne prestaje da ih predaje Bogu u molitvi i da istupi za njih pred ljudima. On govori prijateljski sa njima i trudi se svojim rečima da ukrepi njihove ruke u Bogu. Pomaže im u svim svetskim i duhovnim stvarima do krajnosti njegove snage. Spreman je da se za njih preda i bude predan; da i svoj život radi njih da.

6. Ti, Božiji čoveče, promisli o ovom! Ako si već na ovom putu, samo nastavi dalje! Da li si dosad bio na pogrešnom putu. Zahvali Bogu koji te je doveo u red. Zato sada trči u bitki koja ti je određena na kraljevskom putu sveobuhvatne ljubavi. Čuvaj se isto tako od kolebanja u odlukama kao i od uskogrudnosti. Drži isti korak u veri koja je jednom predana svetima i utemeljena u ljubavi, pravoj hrišćanskoj ljubavi, dok jednom od nje ne budeš progutan od večnosti do večnosti.

Prof. dr ROMAN MIZ:

Izbor iz literature o ekumenizmu

OSNOVNA LITERATURA

- Dr Fran Grivec: Istočno crkveno pitanje, Zagreb, 1911.
- Dr. Fr. Stelé i Fr. Terseglav: Sveta Rusija, Zagreb, 1920.
- Dr. Fran Grivec: Apostolat sv. Ćirila i Metodija i kršćanski Istok, Zagreb, 1928.
- Pavao Butorac: Kršćansko jedinstvo, Sarajevo, 1931.
- Dr. Kamilo Dočkal: Povijest zagrebačkog „Apostolata sv. Ćirila i Metodija“ u prva dva decenija (1910-1930), Zagreb, 1938.
- Dr. K. D.: Sv. Ćiril i Metodije u svijetlu fiorentinskog sabora, Zagreb, 1939.
- Roger Schutz: Dinamika provizornoga, Zagreb, 1968.
- Sekretarijat za nekršćane: Prema susretu religija, Zagreb, 1968.
- Janez Vodopivec: Ekumenizam je ipak počeo.
- Tomislav J. Šagi-Bunić: Ali drugog puta nema (poglavlja „Ekumensko otvaranje“ i „Otvaranje prema drugim religijama“), Zagreb, 1969.
- AKSA: Ekumenski simpoziji pravoslavnih i katoličkih teologa iz Jugoslavije, Zagreb
- Arustide Brunello: Vivere l'ecumenismo, Roma, 1971.
- Frane Franić: Putovi dijaloga, Split, 1973.
- Jerko Barišić: Da budu jedno, Split, 1976.
- Heinrich Döring: Jedinstvo Crkve i mnoštvo Crkava, Zagreb, 1979.
- ... Odnosi Anglikanske zajednice i Katoličke Crkve, Zagreb, 1979.
- Tomislav J. Šagi-Bunić: Vrijeme suodgovornosti (poglavlje „Za veće zajedništvo među kršćanima“, str. 373-511), knjiga druga, Zagreb, 1982.
- Bonaventura Duda – Jerko Fućak – Adalbert Rebić – Vladimir Zagorac, priredili: Isus Krist – jedini Spasitelj svijeta, Zagreb, 1984.
- Geert van Dartel: Ćirilometodska ideja i Svetosavlje, Zagreb, 1984.
- Tajništvo za nekršćane: Stav Crkve prema sljedbenicima drugih religija, Zagreb, 1985.
- Ratko Perić – Michal Lacko: Dekret o ekumenizmu, Dekret o Istočnim Katoličkim Crkvama, Zagreb, 1987.
- Dr Petar Ćebić: Ekumenizam i vjerska tolerancija u Jugoslaviji, Beograd, 1988.
- Dr. Zdenko Tomislav Tenšek: Ekumenska teologija, Zagreb, 1989.
- ... „Логос“, 47, Брюсель, 1992.
- ... „Логос“, 48, Брюсель, 1993.
- Ratko Perić: Ekumenske nade i tjeskobe, Mostar, 1993.
- Рапська Рада для сприяння християнсьокої єдності: Довідник застосування принципів і норм екуменізму, Ватикан, 1993.
- Radomir Rakić: Ekumenizam, „Enciklopedija političke kulture“, Beograd, 1993.
- Adam Wolanin: Dialog chrześcijaństwa z innymu religiami, Kraków, 1993.
- Jovan Zizjulas: Ekumenizam i potreba za vizijom, „Iskon“, br. 5, str. 38-41.
- Niko Ikić: „Prozelitizam“ u Sv. Pismu i njegovo shvaćanje u svjetlu ekumenskih odnosa, „Obnovljeni život“, Zagreb, 1994, br. 1, str. 85 – 97.
- Benedikt Jeronimov: Pravoslavna Crkva i ekumenizam, „Obnovljeni život“, Zagreb, 1995, br. 1, str. 93 – 116.

- Georgije Florovski: Hrišćanstvo i kultura (poglavlje „Pravoslavna Crkva i ekumenski pokret“, str. 107 – 173), Beograd, 1995.
- Вим Родд: Рим и Москва, Львів, 1995.
- Jeromonah Sava (Janjić): Ekumenizam i vreme apostasije, Prizren, 1995.
- Ivan Pavao II.: Da budu jedno – Svjetlo Istoka, Zagreb, 1995.
- ... Cijeli broj glasila mladih hrvatskih dominikanaca pod nazivom „Izazov istine“, br. 1, 1996.
- Konferencija europskih Crkava – Vijeće europskih biskupskih konferencija: Mir u pravедnosti, Split, 1996.
- Arhiepiskop Vitalije: Ekumenizam, Šabac, 1996.
- ... „Сопричастя“, Єдність Церкви, Екуменізм, br. 3-4, 1996.
- Dr. Mateja Matejić: Pravoslavlje, Beograd, 1996.
- Dr. Jūlius Filo st.: Ekumenický dialóg medzi rím. – katolíkmí a ev. – luteránmi, Prešov, 1997.
- ... Примирение, Шеветонь, 1997.
- Диакон Андрей Кураев: Вызов экуменизма, Москва, 1997.
- Arhimandrit Serafim – Arhimandrit Sergije: Pravoslavlje i ekumenizam, Podgorica, 1997.
- M. Markiš: Dvanaest pitanja o ekumenizmu, Šabac, 1997.
- o. Slavomir Jan Stasjak – o. Robert Zavila: Основи догматичного богослов'я (poglavlje „Екуменічне богослов'я“, str. 275-297), Львів, 1997.
- Dr Aleksandar Kalomiros: Protiv lažnog jedinstva, Beograd – Valjevo – Srbínje, 1998.
- Dragoje Trifunović: Apologija – Pravoslavlje i ekumenizam danas, Vrnjačka Banja, 1998.
- Željko Kotoranin: O članstvu Srpske Crkve u Svetskom Savetu Crkava nakon solunskog skupa i nakon redovnog majskog zasedanja Sabora naše Svete Pomesne Crkve, „Sveti knez Lazar“, Prizren, br. 3, 1998, str. 45 – 55.
- S. Софія Клімовська: Що ти знаєш про Свідків Єгови, Львів, 1998.
- Вацлав Ґриневич: Минуле залишити Богови, Львів, 1998.
- M. Biagioni: Katolici i evangelici se približavaju, „Novi svijet“, br. 1, 1999, str. 21.
- Augustin Kordić: Ekumenizam. „Veritas“, Zagreb, br. 1, 1999, str.5.
- Andrzej Adam Napiórkowski OSPPE: Zagadnienia ekumeniczne, Kraków, 1999.
- Žan Danijelu: Crkveni oci i jedinstvo hrišćana, „Sabornost“, Požarevac, br. 1-4, 1999, str. 75 – 84.
- Andrej Slodička: Ekumenizmus Slovanov, Lublin, 1999.
- Rosino Gibellini, Teologija dvadesetog stoljeća (poglavlje „Ekumenska teologija“, str. 485 – 517), Zagreb, 1999.
- Blagoje Samardžija: Mreža nad bezdanom (poglavlje „Uloga ekumenizma u svetskoj globalizaciji“, str. 213 – 222), Beograd, 2000.
- P. Forst: Ekumenska povelja i dijalog života, „Novi svijet“, br. 7-8, 2001, str. 7
- Blagoje Samardžija: Ekumenizam, rešenje ili promašaj, tom I-II, Beograd, 2001.
- S. Silvi; Potreba za jedinstvom, „Novi svijet“, br. 11, 2001, str. 4 – 5.
- Hristo Janaras: Ka jednom novom ekumenizmu, „Vidoslav“, Trebinje, Pashalni broj, 2001, str. 59 – 62.
- Timoti Ver: Pravoslavna Crkva, Beograd 2001.
- Mr. th. Roman Miz: Uvod u teologiju ekumenizma, Veternik, 2001,
- ... Екуменізм і проблеми міжконфесійних відносин в Україні, Київ, 2001.
- ... Da ne budut тебе бози инии разве мене – Екуменізм: волк в овочьей шкуре, Житомир, 2002.
- Ratko Perić: Ekumenska dostignuća (1962-2002), „Crkva u svijetu“, Split. br. 3, 2002., str. 335 – 346.
- Jovan Zizjulas: Pravoslavlje (poglavlje „Ekumenski odnosi“, str. 47 – 69), Beograd, 2003.
- Dragan Pejčić: „Ekumenizam“ iz pravoslavne perspektive. „Religija“, br. 1, 2003, Šabac, str. 35 – 38.
- Goran Nenić: O ekumenizmu, „Religija“, br. 1, 2003, Šabac, str. 39 – 43.
- Andrzej A. Napiórkowski OSPPE, Posvećeno zajedništvo, Subotica, 2003.

- Jovo Turanjanin; Šta hoće papa?, „Religija“, br. 2, 2003, Šabac, str. 259 – 261.
Niko Ikić: Ekumenske studije i dokumenti, Sarajevo, 2003.
Vladimir Sergejevič Solovjov: Una Sancta – Spisy o krest'anskej jednote, Bratislava, 2004.
Walter Kasper: Ne postoje dva Krista, Beograd, 2004.
Hristo Janaras: Istina i jedinstvo Crkve, Novi Sad, 2004.
... Humanistički ekumenizam, „Dveri srpske“, dvobroj 3, 2004, str. 10 – 11.
Walter kardinal Kasper: Sakrament jedinstva – Euharistija i Crkva, Zagreb, 2005.
... Pravoslavlje i ekumenizam, Beograd, 2005.
Josip Kolarić: Ekumenska trilogija, Zagreb, 2005.
... Susreti Pape Ivana Pavla II i Patrijarha Bartolomeja I, Beograd, 2005.
Dražen Kušen: Prostori ekumenizma, Zagreb, 2006.
Raymund Kottje – Bern Moeller: Ekumenska povijest Crkve, tom I – III, Zagreb, 2007.
Кардинал Вальтер Каспер: Підручник з духовного екуменізму, Львів, 2007.
... Ekumenizmus v ohrození, „Zrno“, Prešov, br. 34, 26. VIII 2007., 14 – 16.
Episkop Atanasije: O ikumenizmu i ekumenizmu, Vrnjci – Trebinje, 2008.
Dr Roman Miz: Izazovi i problemi ekumenizma, Novi Sad, 2008.
o. Dp Роман Миз: Основи екуменізма, Нови Сад, 2009.
Reinhard Frieling: Put ekumenske misli, Zagreb, 2009.
Milan Špehar: Ekumensko Vijeće Crkava, Zagreb, 2009.
Олег Кисельов: Феномен екуменізму в сучасному християнстві, Київ, 2009.
Dušan Moro: Teološki hod ekumenizma u XX. stoljeću, Split. 2009.

ПОМОЋНА ЛИТЕРАТУРА

- Ioann Čokrlan: Pravoslavie ili koja Crkva pravie uči, Istočna ili Zapadna, Beč, 1860,
Manojlo Grbić: Unija u Tržiću i pogibija popa Nikole Gaćeše godine 1820, Zadar, 1888.
Nikola Stankov-Kukić, Unija u Pogancu ili pobjeda pravoslavlja, Novi Sad, 1900.
Dr. F. Grivec: Pravoslavje, Ljubljana, 1918.
Alfirevićdr Ante DI: Starokatolici i Strossmayer, Zagreb, 1924.
o. Dp. Іщак: Доґматика незєдиненого Сходу, Львів, 1929.
Dr Janko Šimrak: Borba za vjersko i crkveno jedinstvo od prvih vijekova do godine 1685., Zagreb, 1932.
свѣщ. кн. А. Волконскій: Католичество и священное предание востока, Парижъ, 1933.
Dr Janko Šimrak, sveučilišni profesor i kanonik: Arsenije Crnojević i unija, Zagreb, 1935.
o. Dp. Андрій Іщак: Доґматика незєдиненого сходу, Львів, 1936.
o. Володимир Кучабський, зредагував: Унійний зїзд у Львові, Львів, 1938.
Dr. Kamilo Dočkal: Povijest općeg crkvenog sabora u Ferari i Fiorenci, Zagreb, 1940.
Dr. Kamilo Dočkal: Povijest Istočnih Crkava, Zagreb, 1944.
Dr. Juraj Pavić, Istočno bogoslovlje, Zagreb, 1952.
o. Севастіян Сабол Ч. S. V. V., Католицтво і православіє, Нью Йорк, 1955.
o. Мих. Щудло ЧНІ: Рапський примат і Східня Церква, Йорктон, 1955.
o. д-р І. Нагаєвський: Рим і Візантія, Торонто, 1956.
Paula Mojzeš: Metodizam – kratka istorija Metodističke Crkve, Novi Sad, 1962.
Степан D. Гарванко: Вірую во єдину святую, Йорктон, 1970.
... Vjerske zajednice u Jugoslaviji, Zagreb, 1970.
Done Ilievski: Avtokefalnosta na Makedonskata Pravoslavna Crkva, Skopje, 1971.

- Michal Lacko S. J.: Sv. Cyril a Metod, Rim, 1971.
- Josip Turčinović: Katolička Crkva u južnoslavenskim zemljama, Zagreb, 1973.
- ... Oriente Cattolico, Vaticano, 1974.
- Živko Kustić: Velike religije svijeta, Zagreb, 1974.
- Frane Franić: Razmišljanja o ekumenizmu sa Svete Gore Atos, „Crkva u svijetu“, Split, br. 4, 1975, str. 350 – 354.
- Juraj Kolarić: Kršćani na drugi način, Zagreb, 1976.
- ... Mormonova knjiga, Njemačka, 1979.
- ... Slovenská Evanjelická Augsburského vyznania cirkev v SFR Juhoslávii, Nový Sad, 1980.
- Mile Bogović: Katolička Crkva i pravoslavlje u Dalmaciji za mletačke vladavine, Zagreb, 1982.
- Lazar Milin: Naučno opravdanje religije – Apologetika. Crkva i sekte, Beograd, 1982.
- Dr Juraj Kolarić: Istočni kršćani, Zagreb, 1982.
- ... Djelovanje verskih zajednica, Subotica, 1982.
- Pokrajinska konferencija SSRNV: Djelovanje protestantskih verskih zajednica i aktivnost Socijalističkog Saveza radnog naroda Vojvodine, 2. VI 1983.
- Dr. Juraj Kolarić: Pravoslavni, Zagreb, 1985
- Dr. Juraj Pavić: Doktrinalne razlike između rimokatolika i pravoslavaca, Zagreb, 1986.,
- Stanko Janežič: Ekumenski leksikon, Celje, 1986.
- Dr Dušan Kašič: Otpor Marčanskoj uniji, Beograd, 1986.
- Otto Bischofberger: Novi religiozni pokreti, Đakovo, 1986.
- Petar Babić i Mato Zovkić, priredili: Katolička Crkva u Bosni i Hercegovini u XIX i XX stoljeću, Sarajevo, 1986.
- Oven Čedvik: Istorija reformacije, Novi Sad, 1986.
- Юрій Джуджар: Католицька Церква візантійсько-слов'янського обряду в Югославії, Рим, 1986.
- ... Biserica Ortodoxă Română, București, 1987.
- Jovan Živković: Opšte karakteristike protestantskog pokreta, „Marksističke teme“, 1987., str. 45 – 54.
- ... Die Ukrainische Katholische Kirche, München, 1988.
- ... Religija i društvo (poglavlje „Verske zajednice u SFRJ“, str. 329 - 413., Beograd, 1988.
- Džejms Bilington: Ikona i sekira, Beograd, 1988.
- Pimen – Santini: Tisoč let kršćanstva v Rusiji, Koper, 1988.
- Kiro Stojanov, Povijesno-pravni razvoj Katoličke Crkve bizantsko-slavenskog obreda u Makedoniji, Zagreb, 1990.
- Dragoljub B. Đorđević, priredio: Pravoslavlje između neba i zemlje, Niš, 1991.
- Johan Hajnrih Šviker: Historija unijačenja Srba u Žumberku, Kragujevac, 1991.
- Protojerej Sergij Bulgakov, Pravoslavlje – pregled učenja Pravoslavne Crkve, Novi Sad, 1991.
- ... Где истина – Сравнение основных доктрин христианства с другими религиями, Санкт-Петербург, 1991.
- Ekumenická rada církví v ČSFR: Christian churches in Czechoslovakia, Praha, 1992.
- ... Christentum in Osteuropa – Ukraine, München, 1993.
- ... Історія релігії в Україні, Київ-Львів, 1993.
- Žan Delimo: Katolicizam između Lutera i Voltera, Sremski Karlovci – Novi Sad.
- Tomo Vukšić: Međusobni odnosi katolika i pravoslavaca u Bosni i Hercegovini (1878.-1903.), Mostar, 1994.
- V. A.Липинская: Старообрядцы в Румынии – Русские писатели о Липованах, Москва, 1994.
- Momir Jović: Rano hrišćanstvo na Balkanu, Niš, 1994.
- V. A. Лапушинская, Старообрядцы Румынии – Русские писатели о липованах, Москва 1994.
- Joanne O'Brien und Martin Palmer: Weltatlas der Religionen, Bonn, 1994.

- K. E. Скурат: История Поместных Православных Церквей, том I-II, Москва, 1994.
- ... Evangeličanska Cirkev na Slovenskem, Murska Sobota, 1995.
- Arhimandrit Justin Popović: Pravoslavna Crkva i ekumenizam, Manastir Hilandar, 1995.
- Refik Šećibović: Uvod u opštu geografiju religije, Niš – Novi Sad – Beograd, 1995.
- Arhimandrit Pajsije (Tanasijević): Isihazam, Priština, 1995.
- Reformatska Hrišćanska Crkva u Saveznoj Republici Jugoslaviji: Mali katehizam – Priprema za svetu večeru, 1995.
- ... Information über die Kirchen in Ungarn, Budapest, 1995.
- Goran Maksimović: Hrista razapinju, zar ne? – O međuhrišćanskoj toleranciji i položaju Protestantskih Crkava u SRJ, Novi Sad, 1995.
- o. Эрнст Христофор Сутнер: Задача Католической Церкви в России и других странах СНГ, „Theologia“, br. 6, 1996.
- ... Beograd prestonica verskih sekti, „DEM“, Beograd, br. 19, 14. januar 1996., str. 5 – 7.
- Tomislav Branković: Protestantske verske zajednice u Srbiji, „Gledišta“, Beograd, br. 3-4, 1996., str. 117-126.
- ... Kleine Konfessions-Kunde, Paderborn, 1996.
- Pavle Evdokimov: Hristos u ruskoj misli, Manastir Hilandar, 1996.
- Petar Požar: Hrvatska Pravoslavna Crkva u prošlosti i budućnosti, Zagreb, 1996.
- ... A Kárpátaljai Református Egyház, 1996.
- Josip Uhač: Marčanska biskupija (eparhija), Zagreb, 1996.
- Lisjen Fevr: Martin Luter, Veternik, 1996.
- V. I. Любашенко: Історія протестантизму в Україні, Київ, 1996.
- Žan Kalvin: Nauk hrišćanske vere, Sremski Karlovci – Novi Sad, 1996.
- Kazimierz Urban: Kościół Prawosławny w Polsce 1945-1970, Kraków, 1996.
- Nikola Žutić: Balkanska politika Vatikana i Rimokatoličke Crkve između dva svetska rata, „Teme“, br. 1-2, 1997., str. 119 – 133.
- Ministarstvo vera Republike Srbije: Verske zajednice u Republici Srbiji, Beograd, 1997.
- Protojerej Pavle Okalahan: Pravoslavni odgovor na osnovne zablude protestanata, Beograd, 1997.
- Tomas Bremer: Vera, kultura i politika, Niš, 1997.
- ... Конфесійна карта Львівщини, Львів, 1997.
- ... Istorija Hrišćanske Baptističke Crkve u Novom Sadu, 1875-1997, Novi Sad, 1997.
- ... Католицька Церква в Україні – статистичні дані, Київ, 1997 (?).
- Jerej dr Radomir Popović: Srpska Crkva u istoriji, Srbinje-Beograd-Valjevo-Minhen, 1997.
- Dr Nikola Žutić: Rimokatolička Crkva i hrvatstvo, Beograd, 1997.
- Tomislav Branković: Politički i socijalni aspekti učenja i delovanja nekih protestantskih zajednica, „Etno-religijski odnosi na Balkanu, JUNIR godišnjak – Godina IV, Niš, 1997., str. 75 – 89.
- ... „Сопричастя“, - Східні Церкви, br. 1, 1997, Львів.
- Dietmar W. Winkler – Klaus Augustin, Die Ostkirchen, Graz, 1997.
- Džon Majendorf: Imperijalno jedinstvo i hrišćanske deobe – Crkva od 450. do 680. godine, Beograd, 1997.
- Roman Miz: Istočne Crkve, Novi Sad, 1997.
- ... „Dovde nas je Gospod doveo“ – Istorija Hrišćanske Baptističke Crkve u Novom Sadu, 1875 – 1997., Novi Sad, 1997.
- Ján Čáni: 100 rokov petrovského Baptistického zboru, Petrovec, 1997.
- Slobodan Erić: Bogosluženje pod zemljom, „Blic“, Beograd, 16. septembar 1997., str. 23.
- Protojerej dr Predrag Puzović, profesor: Raskol u Srpskoj Pravoslavnoj Crkvi – makedonsko crkveno pitanje, Beograd, 1997.
- Проф. Р. Яроцький: Українське православ'я, Київ, 1997.

- Robert Mackuljak: Istočne Katoličke Crkve, „Poziv“ – list đakovačkih bogoslova, Br. 1, 1998, Đakovo, str. 72-86.
- D-r Miodrag Perić: Istorisko-pravne aspekte na odnosite pomeđu Srpskata pravoslavna crkva i Makedonskata pravoslavna crkva, Skopje, 1998.
- Jovan Majendorf: Pravoslavna Crkva juče i danas, Beograd, 1998.
- Roman Miz: Prvi ruski crkveni raskol, Novi Sad, 1998.
- Державний комітет України у справах релігій: Церкви
- Vida Rus: U Bukureštu za mir, „Novi svijet“, Beograd, br. 10, 1998, str. 8.
- John Bowker: Religije svijeta, Zagreb, 1998.
- Žan Delimo: Nastanak i učvršćenje reformacije, Sremski Karlovci – Novi Sad, 1998.
- Prof. Štefan Horkaj – Prof. Štefan Pružinský: Pravoslávna Cirkev na Slovensku v 19. a 20. storočí, Prešov, 1998.
- protojerej Radimir V. Popović: Pravoslavlje na raskršću vekova, Beograd, 1999.
- S. V. Равлов – К. V. Мезенцев – О. О. Любіцева: Географія релігій, Київ, 1999.
- ... Старообрядчество в России (XVII – XX вв.), Москва, 1999.
- Sveti Filaret Moskovski: Jedina istinita Crkva, Cetinje, 1999.
- S. A. Вублик, редактор: Релігієзнавство, Київ, 1999.
- Simo Ralević: Načela vjerovanja Saveza evanđeoskih hrišćana baptista u SRJ, Nova Gajdobra – Peć, 1999.
- Рйотр Йордан Слівінський: Релігійний вінегрет, Львів, 1999.
- Bogdan Todorov: Satanizam, „Argument“, Beograd, 8. i 15. februar 1999., str. 26 – 27., 26 – 27.
- A. M. Колодний – Р. L. Яроцький, редакторе: Історія ррелігії в Україні. Київ, 1999.
- D-р А. Колодний, редактор: Православ'я в Україні, Київ, 1999.
- Епископ Арсений Уральский: Оправдание Старообрядствующей Святой Христовой Церкви, Москва, 1999.
- Сергей Таранец, Куреневское тримонастырье: история русского старообрядческого центра в Украине (1675-1935), Киев, 1999.
- Jean Boisset: Protestantizam – kratka povijest, Zagreb, 1999.
- Иван Еленков: Католическата Църква от източен обряд в Вългария, София, 2000.
- Vladislav Đorđević: Adventizam umesto nauke, Šabac 2000.
- ... Hrišćanstvo, Beograd, 2000.
- M. M. Закович, редактор: Релігієзнавство, Київ, 2000.
- Włodzimierz Mokri, redaktor: Harmonijne współistnienie kultury Wschodu i Zachodu na Ukrainie, Kraków, 2000.
- Cyril Vasil: Gréckokatolíci, Košice, 2000.
- A. Колодний: Академічне релугієзнавство, Київ, 2000.
- Prof. Anatoly M. Kolodny: Religion and Church in the democratie Ukraine Kyiv, 2000.,
- Karl-Josef Kuschel: Spor oko Abrahama – Što Židove, kršćane i muslimane dijeli, a što ih ujedinjuje, Sarajevo, 2000.
- Svetozar Đonović, Srpsko-makedonski crkveni raskol, Beograd, 2000.
- Tomo Vukšić: Mi i oni, Sasrajevo, 2000.
- Алексей Юрьев: Царь, Никон и раскол, „Церков“, br. 3, 2000, str. 60-66.
- Doc. RNDr. Štefan Poláčuk: SCs.: Atlas cirkvi, nabóženských spoločnosti a religiozity Slovenska, Bratislava, 2000.
- Ф. Е. Мельников: О старообрядческом священстве до митрополита Амвросия, Вольшой Камень, 2000.
- ... Hrišćanstvo na pragu trećeg milenijuma, Novi Sad, 2000.
- Elżbieta Przybył: Prawosławie, Kraków, 2000.

- Đorđević Vladislav: Adventizam, Novi Sad, 2000.
- Vladislav Đorđević: Adventizam umesto nauke, Šabac, 2000.
- ... Heidelberški katekizam – Drugo Helvetsko vjeroispovijedanje, Osijek, 2000.
- Olivije Kleman: Pravoslavna Crkva, Beograd, 2001.
- ... Католицька Церква і протестанти, Івано-Франківськ, 2001.
- D-p P. Яроцький, редактор: Католицизм, Київ, 2001.
- Milorad Tomanić: Srpska Pravoslavna Crkva u ratu i ratovi u njoj, Beograd, 2001.
- Vladimir Dimitrijević: Istina je jedna – Sveti Oci Pravoslavne Crkve o rimokatolicizmu, Beograd, 2001.
- Andrej Lorgus – Michael Dudko, Orthodoxes Glaubensbuch, Würzburg, 2001.
- Йосип Тереля: Нарис історії російського католицизму східного обряду, Торонто – Рряшів, 2001.
- Mr. th. Roman Miz: Kršćanski Istok – prošlost i sadašnjost, Veternik, 2001.
- Анатолій Колодній: Церква Ісуса Христа святих останніх днів (мормони), Київ, 2001,
- Milan Vukomanović – Marinko Vučinić, priredili: Religije Balkana: susreti i prožimanja, Beograd, 2001.
- Helena Hrehová: Ruská ortodoxná morálna teológia v perspektíve „od obrazu k podobe“, Prešov, 2001.
- Tomislav Zdenko Tenšek: Kršćanstvo Istoka, Zagreb, 2001.
- Dr. Киро Стојанов: Историјски развој на Апостолскиот Егзархат во Македонија, Струмица, 2001.
- ... Современное обновленчество – протестантизм „восто-чного обряда“, Ровно, 2001.
- Lucia Macháčková – Martin Dojčár, Duhovná scéna na Slovensku, Bratislava 2001.
- S. A. Вублик: Релігієзнавство, Київ, 2001.
- Anatoly M. Kolodny – Lyudmyla O. Filipovych – Howard L. Biddulph: Religion and the Churches in modern Ukraine, Kyiv, 2001.
- Rudolf Brajičić: Kršćanstvo i islam, „Obnovljeni život“, bnr. 4, 2001, str. 527 – 533.
- Ізо Ваумер: Православная церков глазами католицизма, „G2W“, br. 2, 2001, str. 2 – 5.
- Ján Komorovský: Postavy z dejín ruského katolicizmu, Prešov, 2001.
- Tomo Vukšić: Katoličanstvo i pravoslavlje na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, „Crkva u svijetu“, Split, br. 3, 2001, str. 280 – 306.
- ... Старообрядчество и протестантские секты, Церковный календар, Москва, 2002, str. 115 – 118.
- Ratko Perić: Katoličko pravoslavni dijalog ponovno na početku, „Crkva u svijetu“, Split, br. 4, 2002, str. 453 – 461.
- ... Sveta Gruzija, Arilje, 2002.
- M. Vrdoljak: Povijesno putovanje, „Novi svijet“, br. 7-8, 2002, str. 4 – 6.
- Проф. Р. Яроцький, редактор: Протестантизм в Україні, Київ, 2002.
- Державний комітет України у справах релігій: Церкви і релігійні організації України у 2001 році, Київ, 2002.
- A. N. Муравьев: История Российской Церкви, Москва, 2002.
- ... Римокатолицька пропаганда, Šabac, 2002.
- Veljko Đurić Mišina: Srpska Pravoslavna Crkva u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj 1941 – 1945. godine, Veternik, 2002.
- Emil Ž. Leonar: Opšta istorija protestantizma, tom I – II, Zagreb – Sremski Karlovci – Novi Sad, 2002.
- Mr Roman Miz: Religijska slika Evrope, Novi Sad, 2002.
- Niko Ikić: J. J. Strossmayer i crkveno, kulturno i nacionalno jedinstvo, Sarajevo, 2002.
- Vladimir Dimitrijević, priredio: Pravoslavna Crkva i rimokatolicizam, Gornji Milanovac, 2002.
- Ю. А. Калінін – Є. А. Харковщенко: Релігієзнавство, Київ, 2002.
- Gligorije R. Vračević, Raskol i pokušaj jedinstva Crkve Hristove, „Religija“, br. 2, 2003, Šabac, str. 267 – 269.
- Branko Bjelajac: Protestantizam u Srbiji, I deo, Beograd, 2003.
- Dr Dragan Novaković: Verske zajednice na razmeđu vekova, Beograd, 2003.

- Sanja Đorđević: Hrišćanska Nazarenska zajednica, Niš, 2003.
- S. Григорьев – А. Степанов: Рирова победа Ватикана, Жито-мир, 2003.
- Nikola Eterović: Odnosi katolika i pravoslavaca u Ukrajini, „Crkva u svijetu“, br. 2, 2003, str. 264 – 290.
- Диакон Андрей Кураев: Вызов экуменизма, Москва, 2003.
- Thomas Bremer: Rim i Moskva – još jednom, „Crkva u svijetu“, Split, br. 2, 2003, str. 291 – 299.
- A. M. Черній: Релігієзнавство, Київ, 2003.
- Đuro Vidmarović: Malo poznate povijesne činjenice o Ruskoj pravoslavnoj crkvi. Raskol godine 1927, „Crkva u svijetu“, Split, br. 3, 2003, str. 426 – 454.
- Protoprezviter Nikolaj Afanasjev: Studije i članci, Vršac 2003.
- ... Judin poljubac – apostasija „Srpske Pravoslavne Crkve“, Svetovaznesenski manastir Esfigen, 2003.
- Momir Vasiljević – Zoran Milošević, priredili: Rim ne miruje, Ša-bac, 2003.
- V. I. Лубський – V. I. Теремко – M. V. Лубська: Релігієзнавство, Київ, 2003.
- Bogdan Malešević: Za sjedinjenu kršćansku Europu, Zagreb, 2004.
- Protojerej dr Radomir V. Popović: Pravoslavne pomesne Crkve, Beograd, 2004.
- ... Сергей Таранец: Старообрядчество города Киева и Киевской губернии, Киев, 2004.
- Rade Stanić: Srpska elita u masonskim redovima, „Evropa“, Beograd, br. 1, 2004, str. 58 – 62.
- ... Apologija Zilota Matejevca, Sveta Gora Atonska, 2004.
- Ernst Benc: Duh i život Pravoslavne Crkve, Beograd, 2004.
- ... 950 godina od velikog raskola (1054) i 800 godina od pada Carigrada u ruke krstaša (1204), Beograd, 2004.
- Episkop Atanasije: Zablude raskolnika tzv. „starokalendaraca“, Trebinje – Vrnjci, 2004.
- Олександр Саган: Вселенське Православ'я, Київ, 2004.
- Чернышев V. M.: Религиоведение, Киев, 2004.
- Milan Šušljic: Bićete mi svedoci – Prilozi za istoriju Hrišćanske adventističke crkve na području jugoistočne Evrope, Beograd, 2004.
- Roj Livzi: Kako razumeti novi svetski poredak – Uloga Rimokatoličke Crkve, Beograd, 2004.
- Makedonsky center za megunarodna sorabotka: Adresar na verskite zaednici vo Makedonija, Skopje, 2004.
- Milan Špehar: U potrazi za duhovnim iskustvom, Zagreb, 2004.
- Раль Рот: Православно-исламское сотрудничество, „G2W“, br. 7, 2004, str. 25 – 28.
- Arhiepiskop Anastasije (Janulatos), Islam, Beograd, 2005.
- Ivan Penava: Ekumenizam je pitanje vjere, „Veritas“, Zagreb, 1, 2005, str. 18 – 20.
- Timothy Ware: Pravoslavna Crkva, Zagreb, 2005.
- Andrea Pacini: Pravoslavne Crkve, Zagreb, 2005.
- Peter Kreeft: Kršćanstvo i druge religije, Split, 2005.
- Episkop hvostanski Atanasije Rakita, priredio: Crkva Hristova i svet religije – antologija pravoslavnih viđenja, Beograd, 2005.
- F. Škunca: Na putu prema jedinstvu, „Novi svijet“, Beograd, br. 1, 2005, str. 8 – 9-
- M. Zanzuki: Zajedničko rješavanje problema, „Novi svijet“, Beograd, br. 12, 2005, str.6 – 7.
- Branko Bjelajac: Evanđeosko hrišćanstvo, Beograd, 2005.
- Dr Zoran Milošević, priredio: Unija – Politika Rimokatoličke crkve prema pravoslavnim Slovenima, Beograd, 2005.
- Sabrina P. Ramet: „Religija i politika u vremenu promene – Katolička i pravoslavne crkve u centralnoj i jugoistočnoj Evropi, Beograd, 2006.
- Tomislav Branković: Protestantske zajednice u Jugoslaviji 1945 – 1991, Niš – Beograd, 2006.
- Жан-Поль Віллем: Європа та релігії, Київ, 2006.
- ... Ислам и христианство на пути к диалогу, Москва, 2006.

- Dr. sc. Jasmin Milić: Kalvinizam u Hrvata, Tordinci, 2006.
- Мария Узунова: Учредяването на Католическата църква от източен обряд в България през възрождането, София, 2006.
- Mr Roman Miz, Verske zajednice u Srbiji, Novi Sad, 2007.
- Dragan Radojčin: Koptska Crkva – istorijsko teološki osvrt, Beograd, 2007.
- Професор Петро Яроцький, редактор: Різний протестантизм в Україні, Київ-Дрогобич, 2007.
- Prof. Dr. Karl-Christoph Epting: Evropa i evangelička dijaspora, temelji protestantizma kao doprinos evropskoj porodici, Novi Sad, 2007.
- Jozef Slávsky: Od škripania zubami po ekumenizmus, „Zrno“, Prešov, br.34, 26. VIII 2007. str. 4 – 5
- Zdenko Srnović – Mirko Abičić, priredili: Hrvatska Starokatolička Crkva, Našice, 2007.
- Wolfgang Thönissen: Lexikon der Ökumene und Konfessionkunde, Freiburg im Breisgau, 2007.
- Zlatko Kudelić: Marčanska biskupija, Zagreb, 2007.
- Vladimir Mos: Letopis velike bitke – Istorija Pravoslavne Crkve u XX veku, Beograd, 2008.
- Predrag Rakić: Starokatolička Crkva u Jugoslaviji do početka Drugog svetskog rata, Beograd, 2008.
- ...Ekumenski zbornik, Novi Sad 2008.
- ... Україна релігійна, Київ, 2008.
- Fransoa Dvornik: Vizantija i rimski primat, Beograd, 2009.
- ... Vera, pravoslavlje, ekumenizam, Beograd, 2009.
- Nevenka Kauzlarić; Tragom marčanske povijesti, Kloštar Ivanić, 2010.
- Andrej Slodička: Doktrina starokatoličkih cirkvi v kontexte ekumenického dialógu, „Theologos“, Prešov, br. 1, 2010, str. 158 – 168.

MALE VERSKE ZAJEDNICE, KULTOVI, OKULTIZAM, SOTONIZAM

Male verske zajednice i kultovi takođe spadaju u sferu ekumenizma. Ponekad je vrlo teško razlikovati i kategorizirati tu materiju, pa ćemo publikovati i literaturu koja se odnosi na male zajednice, sekte i kultove. Neke su publikacije možda uvrštene u prva dva odeljka. A možda se dogodilo i obratno. Djela koja su možda trebala biti u prva dva odeljka, našla su se u ovom trećem. Prema tome potrebna su sva tri odeljka za celokupnost materije.

- Сергей Маргаритов: История русских мистических и рационалистических сект, Симферополь, 1910.
- P. Вирюков: Малеванцы, Hants, 1905.
- D-r Radovan Kazimirović: Rusija – kulturna pisma, Larlovci. 1912.
- Dr Ante Alfirević D. I., Teozofizam i kršćanstvo, Zagreb, 1924.
- Dr Stjepan Bakšić: Vjerske sekte u našim krajevima, Zagreb, 1924.
- Ivo Kokot, svećenik: Adventisti – novi proroci, Zagreb, 1937.
- Іван Варчук: Єресі, що увійшли у Церкву, Торонто-Клівленд, 1973.
- Dragoljub Dragojlović: Bogomilstvo na Balkanu i u Maloj Aziji, tom I – II, Beograd, 1974, 1982.
- Miro Glavurtić: Sotona, Beograd, 1978.
- Антон Веляев: Імяславие, „Русская мысль“, Paris, br. 3225, 15. oktobar 1978.
- Lazar Mirković: Satana govori, Beograd, 1981.
- Džefri Berton Rasel: Mit o đavolu, Beograd, 1982.
- Марк Роповский: Толстовцы в Сибири, „Русская мысль“, Paris, br. 3474, 21. juli i br. 3475, 28. juli 1983.
- Wilhelm Bartz: Sekte danas, Zagreb, 1984.
- M. Эпштейн: Новое сектанство, Москва, 1985.

- Mirča Elijade; Šamanizam, Novi Sad, 1985.
- Dr Sergej Flere – Dr Dragomir Pantić – Dr Drafan Koković: Male verske zajednice u Vojvodini, Novi Sad, 1986.
- Otto Bischofberger: Novi religiozni pokreti, Đakovo, 1986.
- Miro Glavurtić: Pakao, Beograd, 1986.
- Žaklin Kaja: Rituali i seksualna sakačenja, Kruševac, 1987.
- Tomislav Branković: Problemi definisanja suštine i karaktera sekti, „Marksističke teme“, 1987., str. 68 – 83,
- Dimitrije M. Kalezić: Crkva i male vjerske zajednice, „Marksističke teme“, 1987., str. 84 – 92.
- Juraj Kolarić: Neki aspekti interpelacije Biblije kod malih vjerskih zajednica, „Marksističke teme“, 1987., str. 93 – 106.
- Sergej Flere: Prisustvo elemenata standardnog hrišćanskog verovanja kod pripadnika vojvođanskih sekti, „Marksističke teme“, 1987., str. 107 – 122.
- Dragomir Pantić: Psihološki portreti pripadnika malih verskih zajednica, „Marksističke teme“, 1987., str. 123 – 139.
- Jakov Jukić: Rasprava o novim sektama, „Marksističke teme“, 1987., str. 159 – 181.
- Rodni Stark – Vilijem Bejnbridž: O Crkvama, sektama i kultovima: uvodni pojmovi za jednu teoriju verskih pokreta, „Marksističke teme“, 1987., str. 182 – 199.
- Branimir Stojković: Noviji verski pokreti i sekte u nas, „Marksističke teme“, 1987., str. 217 – 225.
- Roland Robertson: Jedna nova tipološka formulacija, „Marksističke teme“, 1987., str. 150 – 158.
- Žosi Dojon: Bila sam Jehovin svedok, Kragujevac, 1987.
- Džos Mekdauel – Don Stjuart, Okultne pojave, Novi Sad, 1987.
- ... Настольная книга атеиста, Москва, 1987.
- I. I. Вржњик: Сектанство і сектанти: від минулого до сучасності, Кив, 1989.
- Žolt Lazar: Okultizam danas, Novi Sad, 1990.
- Joachim Keden: Takzvané mládežnicke sekty a okultna vlna, Bratislava, 1990.
- Norman Mekenzi: Tajna društva, Beograd, 1990.
- „Communio“ – Koscíól a sekty, br. 3 (63)m 1991.; Ožerów Masowiecki.
- Berhard Wenisch: Satanizam, 1993.
- Vladimir Merćep: Svjedoci Jehove – katolička prosudba, Split, 1993.
- Kurt Koh, Đavolja azbuka, Peć, 1993.
- Marijan M. Grakalić: Duhovnost novog doba, Zagreb, 1994.
- V. Ганц – Т. Ленкевич: Свідки Єгови – апостоли чи зајди?, Львів, 1994.
- ... Меч обоюдоострый, Киев, 1994.
- N. A. Сафонова: Реакционность мистических мифей современного христианского сектанства, Львов, 1995.
- Vojislav Pleskonjić: Ljudska prava na apokalipsu, „Duga“, br. 1619, 1995, str. 41 – 42.
- ... Sudnji dan je stigao – Užas Armagedona u vagonu najbezbednijeg metroa, „Svet“, Beograd, br. 76, 14. IV 1995., str.28 – 29.
- Mihovil Psel: O demonima, Split, 1995.
- ... Sekten Wissen schützt!, Wien, 1996.
- Ante Mateljan: Pred Svjedocima Jehove, Split, 1996.
- Kolin Vilson: Okultizam, tom I- II, Beograd, 1996.
- Kolin Vilson: Život posle smrti, Beograd, 1996.
- Zorica Kordić – Bogdan Todoroc, Sekte na specijalnom zadatku, „Revija 92“, Beograd, br. 174. 14. jun 1996., str. 12 – 13.
- ... U znaku naopakog krsta, „DEM“, Beograd, br. 20, 28. januar 1996., str. 12 – 13.
- Viktorija Hajat – Džozef V. Čarls: Demoni, Beograd, 1996.

- ... Komaja – hrvatska sekta koja osvaja svijet!, „Qlimperijal“, Zagreb, 9. listopada 1998., str. 6.
- Josipš Grbac: Okultizam – spiritizam – sotonizam, „Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije“, br. 10, 1996. Đakovo, str. 591 – 598.
- Džoš Mekdaul – Don Stjuart: Kako razumeti sekte, Veternik, 1996.
- Sergio Bocchini: Zar su sve religije jednako dobre?, Split, 1996.
- ... Novi religiozni pokreti, „Riječki teološki časopis“, Rijeka, br. 1, 1996., str. 1 – 124.
- Протоиерей Александр Мень: Магия, оккультизм, христианство, Москва, 1996.
- Aleksandra Marković: Poklonici Satane, „Pano“, Beograd, br. 19, april 1996, str. 27 – 28.
- sveštenik Radiša Jovanović: Lažna duhovnost sadašnjice – vračanje, gatanje, magija, astrologija, Mačkovac, 1997.
- Vladimir Dimitrijević: Od Elvise do Antimadone (hrišćanstvo i muzička revolucija), Šabac.
- ... Svedočanstvo proroka Džozefa Smita – Crkva Isusa Hrista svetaca posljednjih dana, Beograd, 1997.
- Mr Ranko Mandić, profesor: Pop i rok muzika u službi Novog svetskog porezka, satanizma i narkomanije, Sremski Karlovci, 1997.
- Džoš Mekdaul – Don Stjuart: Okultne pojave, Veternik, 1997.
- Georges Huber: Odlazi sotonol!, Đakovo, 1997.
- Диакон Андрей Кураев: Сатанизм для интеллигенции (О Рерихах и Ртавослави), том I – II, Москва, 1997.
- Anton Bozanić: New age – suvremeni izazov i pastoralne posljedice, „Riječki teološki časopis“, Rijeka, br. 2, 1997., str. 395 – 415.
- Ivan Fuček: Može li katolik biti član masonske lože?, „Glasnik Srca Isusova i Marijina“, Zagreb, br. 7-8, 1997., str. 240 – 241, 246.
- ... Kontrola uma, crna magija i novi svetski poredak, „Nostradamus“, br. 2, avgust 1997. str. 2 – 58.
- Žan Vernet: Sekte, Beograd, 1997.
- Zoran Milošević: Verske sekte i kultovi, Šabac, 1997.
- Джузеппе Ферарри, Явище сатанізму в сучасному суспільстві, „Мета“, Львів, число 7, 1997., стор. 6.
- Aleksander Re: Folirajte se... Okultizam, Beograd, 1997.
- Zoran Milošević: Hristos ili vodolija, Šabac, 1997.
- Mijo Nikić, uredio: Novi religiozni pokreti, Zagreb, 1997.
- Vladimir Dimitrijevuć, priredio: Pravoslavlje i sekte, tom I – VII, Beograd, 1997.
- ... Sajentolozi osvajaju i Hrvatsku, a uskoro ih možemo očekivati i u Srbiji, „Argument“, 24. novembar 1997., str. 29.
- Milena Đuričić: Sekte i kultovio između religije i destrukcije, „Blic“, Beograd, 19. decembar – 23. decembar 1997.
- Zoran Milošević: Otac i dete, Šabac, 1998.
- F. R. Hrabal: Lexikon náboženských hnutí, sekt a duchovních společností, Bratislava, 1998.
- Protojerej Teodor Titov: Savremena mistika sa dogmatskog gledišta, Beograd, 1998.
- ... Секти: виклик і загроза для сучасної Церкви, „Християнське слово“, br. 2, 1998., str. 15 – 29.
- Radomir D. Đorđević: Vreme skin-hedsa, Niš, 1998.
- Zoran D. Luković: Verske sekte, Beograd, 1998.
- Bogdan Todorov, Svet i sekte: od ezoterije do mistike, magije i satanizma, „Glas“, Beograd, 27. april – 3. maj 1998.
- Jelica Lučić – Ladislav Varga, Ekspanzija verskih sekti, „Dnevnik“, Novi Sad, od 13. 05. do 30. 05. 1998.
- Biljana Đurđević-Stojković: Verske sekte i pokreti – lovci na duše, Beograd, 1998.
- Milovan Milošević, urednik: Pravoslavlje i sekte, Šabac, 1998.

- Danica Božović-Manojlović: Mantrovanje đavola, „Nada nova“, br. 11, jun, 1998.
... Šta znači biti mason?, Beograd, 1998.
- Маріо ді Фйоріно: Саєнтологія, Львів, 1998.
... Современные секты и неоязычество в России, Москва, 1998.
- Т. і А. Щепанські – Т. Кунда: Святе Рисьмо заперечує навчасння Свідків Єгови, Львів, 1998.
Đakon Ivan Glušćanin: Satanizam – moda ili vera, Beograd, 1998.
Zdeněk Vojtšek: Netradiční náboženství u nás, Praha, 1998.
... Современные ереси и секты, Велая Церков, 1998.
- Zoran Petrović Piroćanac, Na sve spremni muškarci, „Blic“, Beograd, 16. septembar 1998., str. 14.
- Milovan T. Milošević, urednik: Magija kod nas, Šabac, 1998.
Dragoljub B. Đorđević: Proroci „nove istine“ – sekte i kultovi, Niš, 1998.
sveštenik Branislav Peranović: Pravoslavlje i sekte, „Sveti knez Lazar“, Prizren, br. 3, 1998., str. 15 – 37.
- Dragana Filipović: Sekte i kultovi. „Sveti knez Lazar“, Prizren, br. 4, 1998., str. 101 – 107.
- Вікентій Врош: Слово Воже – відповіді Віблїї на закиди сектантів проти Католицької Церкви, Івано-Франківськ, 1998.
- Protođakon Vladislav Vulović: Sekte – put u ludilo i pakao, „Većiti fenomeni“, Beograd, br. 5, 1998., str. 21-29.
- Валерій Гринько: Велике біле братство як неорелігійний феномен, Київ, 1998.
„Сопричастя“ - Сектанство, бр. 2, 1999. Львів.
- Josip Blažević; Vodenjakove spletke, „Veritas“, Zagreb, br. 2, 1999., str. 16 – 19.
... Pod uticajem sotone, Novi Sad, 1999.
- Josip Blažević: „Shen Qi“, „Veritas“, Zagreb, br. 3, 1999, str. 18 -19.
Josip Blažević: Antropozofija, „Veritas“, Zagreb, br. 6, 1999. str. 18 – 19.
Josip Blažević: Dr. Ratimir Šimetin, „Veritas“, Zagreb, br. 7-8, 1999, str. 18 – 19.
... New Age, Zemun – Novi Beograd, 1999,
- Roman Miz: Od Boga do sotone, Subotica, 1999.
- Ante Mateljan: Izazov apokaliptičkih sekti, „Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije“, Đakovo, br. 12, 1999, str. 789-801.
- Biljana Đurđević-Stojković: Ispovesti žrtava sekti, Beograd, 1999.
- о. Андрей Кураев: Почему люди уходят в секты, „Спасите наши души!“, br. 6, 1999, str.8-9.
Gottfried Danneels: Krist ili Vodenjak – Katolička prosudba sekti i New Agea, Split, 2000.
- Tomislav Branković: Sekte i politika, Despotovac, 2000.
- Anton Selecky: Dial'nica do pekla, Bratislava, 2000.
- Kňaz Rodio: L'udia a démoni, Prešov, 2000.
- Zoran D. Luković: Verske sekte, Beograd, 2000.
- Bože Norac-Kljajo: Što je New Age?, „Služba Božja“, 40, 2000, str. 315 – 332.
- Josip Blažević: Reiki, „Veritas“, Zagreb, br. 4, 2000, str. 18 – 19.
- Маріо ді Фйоріно: Тоталитарні інстатучїї і „промивання“мізків, Львів, 2000.
- Станіслав Демінський: Культ особи за ящик шампанського, „PiK“, бр. 5, 2000, Київ, str.20 – 23.
- Александр Дворкин: Сектоведение – тоталитарные секты, Нижний Новгород, 2000.
- Оксана Ваюн: Коли „розсмокчється“кінець світу?, „PiK“, br. 5, 2000, Київ, str. 24 – 27.
- Вр Zygmunt Pawłowicz: ABC o sektach, Gdańsk, 2000.
- Надія Дудар – Людмила Филипович: Нові релігійні течії в Україні, 2000.
- Zoran Milošević: Sekte i demokratija, Šabac 2000.
- Nedeljko Pajić: Sekte – oružje novog svetskog poretka, Šabac, 2000.

- ... Новітні релігії в сучасній Україні, Київ, 2000.
Pol Nodon: Masoni, Beograd, 2000.
... Люди погибели – сатанизм в Росии, Москва 2000.
Дэвид Хувер: Ответ... оккультизму, Санкт-Петербург, 2000.
Mr. th. Roman Miz, Vjerske sljedbe, Veternik, 2001.
M. Janković: Zamke, Beograd, 2001.
Josip Blažević: Bahá'í, „Veritas“, Zagreb, br. 10, 2001., str. 16 – 19.
Egon von Petersdorff: Demoni, veštice, spiritisti, Split, 2001.
... Современные ереси и секты на Руси, Житомир, 2001.
Mijo Nikić: Kriza New Agea, Obnovljeni život, Zagreb, br. 3, 2001, str. 373 – 383.
с. Софія Клімовська: Фальшиві правди Свідків Єгови, Львів, 2001.
... Где истинная Церков? Сведение о ересих и сектах, Рочаевская Лавра, 2001.
... От чего нас хотят „спасти“- NLO, экстрасенсы, оккультисты, маги. Москва, 2001.
Josip Blažević: Scijentologija u Hrvatskoj – magija naših dana, „Veritas“, Zagreb, br. 7-8, 2001., str. 16 – 19.
Josip Blažević: Crkva ujedinjenja velečasnog Moona, „Veritzas“, Zagreb, br.9, 2001., str. 16 – 19.
Josip Blažević: Međunarodna Gaudiya Vajšnava zajednica za razvoj Sri Sri Radha-Krišnine čiste ljubavi – Made in Croatia, „Veritas“, Zagreb, br. 1, 2002., str. 16 – 19.
Анатолій Колодний: RYNVіра, Київ, 2002.
... Секты – как не попасть в капкан, Москва, 2002.
Josip Blažević: Lectorium rosicrucianum, „Veritas“, Zagreb, br. 4 i 5, 2002, str. 18 – 20.
Josip Blažević: Transmisiona meditacija – ekspresni svenci, „Veritas“, Zagreb, br. 9, 2002., str. 18 – 19.
Josip Blažević: Moj New age, „Veritas“, Zagreb, br. 10, 2002., str. 18 – 19.
Zoran D. Luković: Zamke verskih sekta, Beograd, 2002.
Michaela Moravčikova: Nová religiozita, Bratislava 2002
Dalibor Durdov: U zagrljaju Jehovinih svedoka, Split, 2003.
Zoran Aracki, Ruska sekta zagospodarila Bugarskom – Povratak u Sibir, „Arena“, 30. maj 2003.
Ante Mateljan: Kršćanstvo i New Age, „Crkva u svijetu“, Split, br. 2, 2003, str. 302 – 312.
Jacek Salij OP: Veštenie – čary – posadnutost', Bratislava, 2003.
Zoran D. Luković: Sekte – Priručnik za samoobranu, Beograd, 2003.
Biljana Đurđević-Stojković: Pazi sekta!, Beograd, 2004.
Vilijam Dž. Peterson: Novi čudni kultovi, Beograd, 2004.
Ajlin Barker: Novi religiozni pokreti, Niš, 2004.
Ernst Benc: Nove religije, Beograd, 2005.
Miško Lazović: Satanizam među Srbima, „Dnevnik“, od 1. oktobra do 10. oktobra 2004.
Vladimir Dimitrijević, priredio: Demonizacija dece, Beograd, 2005.
Vladimir Dimitrijević: Tamničari duša – sekte, njihove vođe, sledbenici i žrtve, Čačak, 2005.
Ana Pilatov: Satanizam danas – Kako mu se odupreti?, Beograd, 2005.
Alen Matušek: Novo doba pod povećalom, Zagreb, 2006.
... Vodič kroz teorije zavere, Beograd, 2006.
Jean Vernet: Sekte – sve o novim religioznim pokretima i sljedbama, Split, 2006.
Zdeněk Vojtišek: Nová náboženská hnutí – a jak jim porozumět, Praha, 2007.

ČASOPISI

„Різнай правду“, Львів (Україна), 1996, 1997.

„Beogradski dijalog“, Beograd (Srbija), br. 1-4, 1997-1998.

„Релігійна панорама“, Київ (Україна), svi brojevi.

„Sekty i fakty“, Ruda Śląska (Poljska), svi brojevi.

„Rozmer“, Bratislava (Slovačka), svi brojevi.

U ovom „Izboru“ nije obuhvaćena sva literatura koja se odnosi na ekumenizam i verske zajednice, već samo ona koja se nalazi u privatnoj biblioteci Romana Miza. To su knjige, brošure i članci u novinama i časopisima.

Raspored ostvarenih predavanja, tema, predavača i aktivnosti Škole ekumenizma 2009/10

Datum	Tema predavanja / radionice	Predavač / radioničar
10.10. 2009.	Otvaranje i uvodna predavanja o Epistemologiji	dr. Roman Miz
	Vizija međureligioznog dijaloga u Srbiji	prof. Mirko Đorđević
17.10. 2009.	Ekskurzija 1 – crkve u Novom Sadu	
24. 10. 2009.	Slovačka evangelička crkva A.V.	Vladislav Ivičiak
	Misija Rimo-katoličke crkva među Romima u Vojvodini	fr. Jakob Pfeifer
07. 11. 2009.	Grko-katolička crkva	dr. Roman Miz
	Srpska pravoslavna crkva	Nebojša Tumara
21. 11. 2009.	Hrišćanska reformatska crkva	Kiš Nandor
	Hrišćanska baptistička crkva	Petar Pilić
05. 12. 2009.	Istorija savremenog organizovanog ekumenskog pokreta	Martin Hovan
	Protestantsko evanđeoska crkva	Aleksandar Mitrović
19. 12. 2009.	Evangeličko- metodistička crkva	Ana Kunčak Paik
	Svetski savet crkava	Martin Hovan
30. 01. 2010.	Hrišćanska adventistička crkva	dr Igor Đurčik
	Mediji i ekumenizam – radionica, 1.deo: „Šta je događaj za verski medij i osnovni žanrovi za versku štampu, radio i TV“	dr Dubravka Valić – Nedeljković
13. 02. 2010.	„Vapaj nad vapajima: Čežnja za jedinstvom“	Mons. Stanislav Hočevar
	Mediji i ekumenizam – radionica, 2.deo	dr Dubravka Valić – Nedeljković
27. 02. 2010.	Radionica „zablude o verskim zajednicama i javno zastupanje verskih zajednica“	Ankica Dragin
	Mirotvorna dimenzija Islama	ef. Mirza Murati
27. 03. 2010.	Jevrejska zajednica u Novom Sadu	Pavle Vamošer
	Teologija i praksa nenasilja među crkvama anabaptističkog nasleđa (Menonitima)	Lejn Stofer
10. 04. 2010.	Crkva i nenasilje	Maria Parnicki
	Konsultacije sa mentorima u vezi pisanja eseja za Ekumenski zbornik 2009-2010	Mentori (pojedini članovi Saveta Škole ekumenizma): Roman Miz, Martin Hovan, Vladislav Ivičiak i Maria Parnicki
24. 04. 2010.	Ekumenizam u muzici „Missa Oecumenica“	prof. Svetozar Saša Kovačević
	Perspektive ekumenizma u Srpskoj pravoslavnoj crkvi nakon izbora novog patrijarha SPC	Živica Tucić
15. 05. 2010.	EVALUACIJA	Maria Parnicki
	Dodela Uverenja o učestvovanju	Teofil Lehotski
26. 08. 2010	Ekskurzija 2 – Sremski Karlovci i Petrovaradin (Kapela Mira, Saborna crkva, Riznica SPC, crkva na Tekijama...)	Teofil Lehotski
Ukupno: 15 susreta (predavanja, radionice i ekskurzija) sa po (u proseku) 4 školska časa		